

Revisjon og Regnskap

Attestasjon av bærekraftsrapportering

Side 19

Flere medlemmer og nye medlemskategorier

Side 10

Revisjon av mindre komplekse virksomheter: Ny standard på høring

Side 79

Merverdiavgift – fallgruver i mindre konsern

Side 87

eKurs

Fleksibel etterutdanning – når som helst og hvor som helst!

[LES MER](#)

5

KOMMENTAREN

Allmennhetens tillitsperson

Johan Lid Nordby

6

AKTUELT

7

LUNCH

12

OFTTE STILTE SPØRSMÅL

13

Virkeområdet til de nye lovreglene om bærekraftsrapportering

Espen Knudsen

19

Attestasjon av bærekraftsrapportering

Kai Morten Hagen

21

SPØR OM ARBEIDSRETT

Håkon Andreassen, Maja Elgaaen

22

EN SUNN LIVSSTIL

Gunn Helen Arsky

24

Hvordan justere kjøpspris for arbeidskapital og gjeld

Kurt Ove Østrem, Jonas Andersson, Eskild Eriksen

30

Kunstig intelligens:

Kan Europa både regulere og innovere?

Lars Erlend Leganger

33

Enin – nytt verktøy for effektiv kundesjekk

Stephen Bråthen

36

Ny veileder for grønn omstilling

Lykkes de små, lykkes også Norge

Bjørn Kjærland Haugland

38

Svindelrisiko – ny høyesterettsdom illustrerer betydningen av bedrifters internkontroll

Olav Fr. Perland, Martin Jonassen

41

Mange registre og nye regler skal sikre åpenhet om eierne av selskapene

Børge Busvold

44

Regnskapsloven i 25 år, del 1

Erlend Kvaal

50

Forsikringsselskapenes debut under IFRS 17 og IFRS 9

Anna Pettersen, Jørgen Gudmundsen Larsen, Oda Haugen Haagensen, Isabelle Steine Bendriss

64

IFRS 19 – enklere opplysningskrav

Steinar S. Kvifte

66

Del I

Selskapstransaksjoner og betydningen av skillet mellom estimatendringer, tidligere perioders feil og hendelser etter balansedagen

Svein Wiig, André Minge, Kaare Andreas Shetelig, Peder Alvik Sanengen

72

Børsnoterte foretaks IFRS-rapportering:

Praksisundersøkelsen 2024

Steinar S. Kvifte, Sindre T. Eltarvåg, Jørgen M. Eriksen, Karoline Thu

79

Revisjon av mindre komplekse virksomheter:

Ny standard på høring

Kai Morten Hagen

80

Oppdatert revisjonsstandard for attestasjoner etter selskapslovgivningen

Ruben Bjerketveit

81

Pliktig evaluering av kvalitetsstyringsystemet

Kristin Hagland

85

Fradragsrett for tap på fordring mellom nærstående – høringsforslag fra Finansdepartementet

Anine Karstensen, Jens Aas

87

Merverdiavgift – fallgruver i mindre konsern

Sissel Nordli, Elfrid Gjørven

91

INTERNASJONAL SKATT OG AVGIFT

Synne Hurum Austmo
Bernhard Henriksen Nicolaysen

NR. 5/2024
94. årgang

Utgitt av

DnR Kompetanse AS (Revisorforeningen)
Postboks 2914 Solli, 0230 Oslo
Tlf.: 23 36 52 00
Revisorforeningen.no

Redaktør

Ellen Graham
eg@revisorforeningen.no

Abonnement

Årsabonnement: kr 700,-
Bankkonto: 1503.01.29781

Abonnementet anses løpende til oppsigelse. Oppsigelse for kommende års abonnement må skje innen utgangen av desember.

Utgivelse

Utkommer med 7 nummer pr. år og gjøres tilgjengelig for alle medlemmer i Den norske Revisorforening. For spørsmål vedr. abonnement, kontakt forlag@revisorforeningen.no

Abonnenter

ca. 5500

Foto

Forsidefoto: Bow
Illustrasjonsfoto der ikke annet er oppgitt: ScandinavianStockPhoto

Layout og produksjon

Aksell AS
ISSN 2703-9722

Annonser

For spørsmål vedr. annonser, kontakt Pia Himberg, e-post: pia@salgsfabrikken.no, mobil: 919 03 697

Revisjon og Regnskap

Revisjon og Regnskap har syv utgaver i året, og målgruppen er revisorer, studenter og lærere innen regnskap og revisjon, regnskapskontorer, regnskapsførere, advokater, regnskaps- og økonomiavdelinger og offentlige myndigheter. Alle medlemmer og praksismedlemmer i Revisorforeningen har tilgang til Revisjon og Regnskap som en del av medlemskapet.

TOPBOARD
875 x 200 pixler

BOARD
300 x 200 pixler

DIGITAL ANNONSERING REVISJON OG REGNSKAP

Format og priser

- 875 x 200 pixler (Topboard): kr 10 000
- 300 x 600 pixler (Skyskraper): kr 7500
- 300 x 200 pixler (Board): kr 4500

Prisene er eks. mva. og gjelder pr. måned fra bestilling.

Rabatter

- 10 % rabatt ved bestilling av 2 måneder
- 20 % rabatt ved bestilling av 6 måneder
- 30 % rabatt ved bestilling av 12 måneder

Annonselbestilling

Pia Himberg, e-post: pia@salgsfabrikken.no, mobil: 919 03 697

SKYSKRAPER
300 x 600 pixler

[Klikk her for mer informasjon](#)

Allmennhetens tillitsperson

I sommer sendte NRK den danske dokumentaren «Den Sorte Svane», og seerne ble dratt inn i et intrikat samspill mellom organisert kriminalitet, jurister og en selvtitulert revisor. Serien ga et sjeldent innblikk i hvordan hvitvasking blir satt i system, fakturaer blir fabrikkert og personer med tilsynelatende legitimitet lar seg bruke i de kriminelles tjeneste. Det vil være naivt å tro at tilsvarende ikke finnes i Norge.

Statsautorisert revisor
Johan Lid Nordby
Styreleder i Revisorforeningen

I min første leder i Revisjon og Regnskap ønsker jeg derfor å rette fokus mot det som for meg er det mest grunnleggende i vår profesjon – rollen som allmennhetens tillitsperson. Gjennom loven er vi gitt en svært viktig rolle for at markedene skal fungere, og at allmennhetens interesser ivaretas. Når vi eksponeres for krevende problemstillinger, er det dette hensynet som må være avgjørende i de konklusjonene vi tar. Allmennhetens tillitsperson er noe langt mer enn å være selskapets representant. Når vi legger til at dette ansvaret er i stadig endring, sier det også mye om den spennende tiden vi går i møte.

For noen uker siden deltok jeg på den nordiske revisorforeningens (NRF) årsmøte i Stavanger. Her deltok representanter fra alle de nordiske revisorforeningene, samt gjester fra internasjonale revisorforeninger og standardsettere. Over tre dager hadde vi svært interessante diskusjoner viet utelukkende til bærekraft og teknologi.

Det synes klart at vår attestasjon av bærekraft vil stille nye krav til både kapasitet og kompetanse. Når vi attesterer på selskapenes bærekraftsrapportering, vil allmennheten kunne forvente at de kan stole på den. Så må vi hjelpe hverandre med å kommunisere

utad hva dette betyr i praksis. Brukerne av bærekraftsrapporteringen vil ikke nødvendigvis være de samme som brukerne av finansiell rapportering. I den grad man snakker om et forventningsgap i finansiell revisjon mellom hva en revisjon er og hva en bruker tror det er, er det liten tvil om at dette forventningsgapet blir større når vi kommer til bærekraft. Å finne den riktige balansen som både ivaretar formålet med reglene og bidrar til en reell endring, samtidig som listen for ren beretning legges på et nivå som gjør at tilliten til våre attestasjoner ivaretas, vil etter mitt syn være den store utfordringen her i årene som kommer.

Videre ser vi at kunstig intelligens (AI) blir en stadig større del av vår hverdag. Ikke bare kan vi forvente at våre klienter vil bruke AI til å bistå dem i rapporteringen, AI vil også prege måten vi selv jobber på. Slik sett var det interessant å høre på årsmøtet i Stavanger at det i de globale organisasjonene syntes å være en større frykt for at vi begrenset bruken av teknologiske nyvinninger, enn at vi i for stor grad omfavner det. Selv om vi ikke nødvendigvis fullt ut forstår hvordan AI kommer frem til sine konklusjoner, er det ikke til å legge skjul på at det også kan finnes svakheter med en manuell prosess utført av en menneskelig hjerne under tidvis stort tidspress. Det blir

spennende å se hva standardsetterne fremover kommuniserer rundt disse områdene, og hvilke krav som vil gjelde når vi etter hvert supplerer og delvis til og med erstatter dagens prosesser med kunstig intelligens. At behovet for tillit til det som genereres av rapportering fremover derimot ikke vil bli noe mindre med disse endringene, synes imidlertid helt klart.

Så når vi nå går rakrygget inn i en ny sesong, så håper jeg vi alle kan reflektere litt ekstra over hva dette betyr i praksis, og hva formålet med det vi holder på med er. Revisor har høy tillit i samfunnet. Vi har en viktig rolle når det kommer til forebygging av økonomisk kriminalitet. Vi går videre inn i en ny epoke der vi skal bidra til tillit til bærekraftsrapporteringen, og gjennom det forebygge grønnvasking og sosial vasking. Når dette så toppes med mulighetene og risikoene som følger med AI, så er det liten tvil om at vår rolle som revisor vil bli utfordrende og kreve allsidighet. Men jeg føler meg trygg på at også dette kommer vi til å mestre, og allmennheten skal fortsatt kunne forvente at vi er den tillitspersonen vi skal være.

Fordi tillit er det mest verdifulle vi har.

TIPS
OSS!

Støtter din revisjonsvirksomhet et godt formål – innen idrett, kultur eller veldedighet – eller har virksomheten eller en ansatt gjort noe annet som er verdt en notis i Revisjon og Regnskap? Send et par ord og gjerne et bilde til forlag@revisorforeningen.no.

Strategisk partnerskap mellom Revisorforeningen og BI

Revisorforeningen har inngått et strategisk partnerskap med Handelshøyskolen BI. Avtalen ble signert under Arendalsuka 2024 og har som mål å bygge kjennskap og omdømme til revisoryrket, og inspirere studenter til å velge en karriere innen revisjon.

Som en del av dette lanseres et stipend for studenter til det toårige masterprogrammet i regnskap og revisjon (MRR).

[Les mer](#)

Adm. direktør Kaven Kvalevåg, Revisorforeningen, og rektor Karen Spens, Handelshøyskolen BI, under Arendalsuka 2024.

Strengere regler for tapsføring av kundefordringer

Finansdepartementet sendte i mai 2024 et forslag på høring om at det ikke gis fradrag for tap på kundefordringer mellom nærstående hvis fordringen ikke er oppgjort innen 12 måneder.

Revisorforeningen går mot Finansdepartementets forslag. Dagens praksis innebærer at omklassifisering fra kundefordring (med fradragsrett) til ordinær finansiering (uten fradragsrett) bare kan skje etter en konkret vurdering. Denne praksisen bør etter vårt syn beholdes.

[Les mer](#)

Frister for melding av fusjon, fisjon, avvikling og kapitalnedsettelse

Foretaksregisteret har offentliggjort fristene for når melding må være motatt for å være sikret gjennomføring innen årsskiftet.

[Les mer](#)

Skatteetaten lanserer ny løsning for aksjeoppgaven i 2025

Frem til nå har aksjonærer fått aksjeoppgaven i pdf-format i Altinn, men fra 2025 vil aksjonærer finne aksjeoppgaven i portalen «Min aksjeoppgave». «Min aksjeoppgave» blir mer brukervennlig og gir veiledning og hjelp til aksjonærene. Det blir enklere og mer intuitivt både å korrigere og levere aksjeoppgaven ved endringer.

Norske aksje- og allmennaksjeselskap, samt sparebanker med egenkapitalbevis* som skal levere aksjonærregisteroppgave, skal fortsatt sende inn RF-1086 via Altinn. De opplysningene selskapene sender inn her, blir grunnlaget for aksjeoppgaven som sendes ut til aksjonærene.

Selskapsaksjonærer og personlige aksjonærer har frem til nå fått en aksjeoppgave i pdf-format i Altinn (RF-1088). Nå vil de få de samme opplysningene gjennom portalen «Min aksjeoppgave»** som kan logges inn i via Min Side på skatteetaten.no.

Personlige aksjonærer vil også få tilgang direkte fra skattemeldingen, under temaet finans. I portalen blir det en oversiktlig visning av gevinst, tap, utbytte og formuesverdier, samt transaksjoner knyttet til aksjene. Personlige aksjonærer vil kunne korrigere aksjenes anskaffelsesverdi og salgsvederlag, og sende inn aksjeoppgaven direkte i portalen uten å måtte gå via skjemaet RF-1088K i Altinn.

Aksjeoppgaven for selskapsaksjonærer er kun til orientering, og krever ingen videre handling. De som har reservert seg mot elektronisk kommunikasjon, vil fortsatt motta en papirversjon av aksjeoppgaven.

*Alle norske aksje- og allmennaksjeselskap, samt sparebanker med egenkapitalbevis. Se mer her.

**Aksjer på aksjesparekonto er ikke inkludert i Min aksjeoppgave, men vises direkte i skattemeldingen din.

DnR-konferansen 10 år!

DnR-konferansen 2024 gikk av stabelen 4. og 5. september og samlet nær 500 deltakere, gjester og utstillere på Clarion Hotel & Congress, Gardermoen. Konferansen feiret i år 10-årsjubileum og har befestet sin stilling som en viktig faglig og sosial møteplass i bransjen.

Deltakerne ble tilbudt en aktuell og mangfoldig fagmeny à la carte og en forrykende festaften med Jon Niklas Rønning Trio. I 2025 avholdes DnR-konferansen 2. og 3. september. Hold av datoene allerede nå!

[Les mer](#)

Det var god stemning på DnR-konferansen, som i år ble arrangert for tiende gang.

LUNCH

Medlemsfordeler

Som medlem i Revisorforeningen har du og ditt firma tilgang til en rekke fordeler.

Medlemsfordeler for deg personlig

[JBF Bank og forsikring](#)

[BMW Group Norway](#) – rabatt bilkjøp/leasing

Helseforsikring – [Storebrand](#)

[Faglig informasjon – nettsiden, nyhetsbrev](#), veiledninger mv.

[Veiledningstjenesten](#) – alle fagområder på nett, svar innen 1–2 arbeidsdager

[Revisjon og Regnskap](#)

[Brilleland](#) – gunstige rabatter

[Akademika.no](#) – opptil 15 % rabatt

Rabatt på kurs

ReKomp [kursabonnement](#)

Medlemsfordeler for firmaet

Tjenestepensjon – [Storebrand](#)

Kollektiv ansvarsforsikring – [Tryg](#)

[\(Profesjonsansvarsforsikring\)](#)

[Kontakt Howden](#) for tilbud

Helseforsikring – [Storebrand](#)

[BMW Group Norway](#) – rabatt bilkjøp/leasing

Digitale verktøy – [Simpleyer](#), [Bisnode](#)

SmartCheck, [Purehelp](#) Pro, [Styreplan](#)

for Revisor, [Proff Forvalt](#)

Telefoni og bredbånd – [Telenor](#)

og [Phonero](#)

Nettside/sosiale medier – bransjeløsning fra [ldium](#)

[ReKomp](#) kursabonnement

Drift av virksomhet

[Etablering og drift](#) av virksomhet

[Godkjenning/autorisasjon](#)

Tilsyn og kontroll

[Profilering](#) av egen virksomhet

Revisor i [profesjonelle vanskeligheter](#)

Nytt skjema og ny teknisk løsning for BASIL regnskap

Private, fylkeskommunale og statlige barnehager skal fylle ut regnskapskjemaet i Utdanningsdirektoratets innrapporteringsystem for barnehager, BASIL. For regnskapsåret 2023 rapporteres BASIL regnskap på ny teknisk plattform. Det er også gjort vesentlige endringer i regnskapskjemaet som følge av endret barnehagelov med tilhørende økonomiforskrift.

Opplysningene som rapporteres via BASIL regnskap, brukes til å sikre at tilskudd og foreldrebetaling brukes i samsvar med barnehageloven § 23, og det tilrettelegges for Utdanningsdirektoratets tilsyn med bruken av tilskudd og foreldrebetaling.

[Les mer](#)

Bærekraftsrapportering og implementeringshjelp fra EU-kommisjonen og EFRAG

EU-kommisjonen publiserte i august 2024 et spørsmål og svar-dokument om CSRD (til nedlasting). EFRAG har startet publiseringen av svar (forklaringer) på spørsmål som har kommet inn i ESRS Q&A Plattform og utgitt tre implementeringsveiledninger.

[Les mer](#)

Status endringer i regnskapsloven mv. (bærekraftsrapportering)

Revisorforeningen mottar mange spørsmål om når [lov 21.06.2024 nr. 42 om endringer i regnskapsloven mv. \(bærekraftsrapportering\)](#) trer i kraft.

Finansdepartementet kan ikke angi mer presist når ikrafttredelse, tilhørende overgangsbestemmelser og konsekvensendringer i forskrifter kommer, men planen om trinnvis innføring i tråd med overgangsreglene i direktivet (CSRD) står fast.

[Les mer](#)

Oppdatert sjekkliste bokføring

Revisorforeningen har publisert oppdatert sjekkliste på bokføring pr. august 2024. Sjekklistene er en av våre medlemsfordeler og er tilgjengelig for påloggede medlemmer.

[Les mer](#)

Finansdepartementet utsetter avvikling av skattetrekkkonto

Finansdepartementet har besluttet å utsette behandling av forslag om avvikling av skattetrekkkonto og endring av forfall for forskuddstrekk mv. Departementet presiserer at de fortsetter arbeidet med lovforslaget med sikte på at det kan tre i kraft 1. januar 2026.

Skatteetaten vil fortsatt ha ansvaret for å realisere lovforslaget om endring av forfallstidspunkt for forskuddstrekk, samt avvikling av kravet om skattetrekkkonto.

[Les mer](#)

Krav til kjønnsbalanse i norske styrer

Nye lovkrav om at store og mellomstore selskaper skal ha minst 40 prosent kjønnsbalanse i styret, trådte i kraft fra 1. januar 2024, med gradvis innføring mellom 2024 og 2028. Anslagsvis 20 000 selskaper vil etter hvert bli omfattet.

Forslaget, som er utarbeidet av regjeringen i samarbeid med NHO og LO, innebærer krav til styresammensetningen i følgende foretak:

- De som har slike krav etter regelverket i dag
- Aksjeselskaper, samvirkeforetak, boligbyggelag og ansvarlige selskaper som bare har juridiske personer som deltakere
- Samvirkeforetak eller boligbyggelag med mer enn 500 medlemmer/andelseiere (senest 30. juni 2025)
- Stiftelser som er næringsdrivende eller som har utdeling som formål,

eller der en offentlig myndighet velger minst ett styremedlem (senest 30. juni 2025)

Beregninger viser at det vil bli behov for å rekruttere om lag 6 600 nye styrerepresentanter ved gjennomføring av første trinn i 2024, og nesten 13 000 nye styrerepresentanter totalt frem mot 2028, de fleste av disse kvinner.

[Les mer](#)

Endringer i bokføringsforskriften

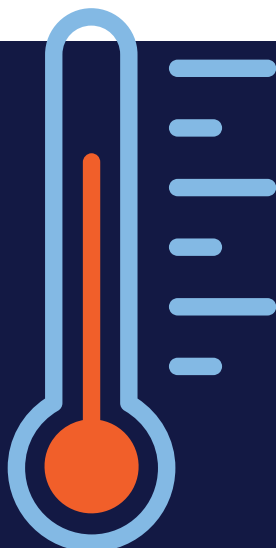
Skattedirektoratet fastsatte 27. juni 2024 endringer i bokføringsforskriften, og de viktigste endringene trådte i kraft fra samme dato. Endringene gjelder i hovedsak oppfølging av forslag fra Norsk RegnskapsStiftelse som Finansdepartementet sendte på høring 11. mai 2016.

[Les mer](#)

Innsending av endrede årsregnskaper

Finanstilsynet tar til orde for at det ikke skal være adgang til å få registrert nye regnskaper i Regnskapsregisteret for tidligere regnskapsår. Bakgrunnen er svindelsaker som har fremkommet i media med innsending av fiktive regnskaper.

[Les mer](#)

Temperaturmåler Dun & Bradstreet

www.dnb.com/no/

	2024		Endring	Samme periode 1 år tilbake*	
	01.08.–11.09	20.06–31.07		Endring	Endring
Konkurs	464	412	12,6 %	465	-0,2 %
Tvangsavvikling	354	173	104,6 %	169	109,5 %
Nyregistreringer	19 099	19 212	-0,6 %	22 242	-14,1 %
Antall anmerkninger	1 963 004	1 960 118	0,1 %	1 903 906	3,1 %
– Personer m/anmerkninger	244 826	244 804	0,0 %	245 403	-0,2 %
– Foretak m/anmerkninger	94 556	94 196	0,4 %	87 425	8,2 %

Kilde: Dun & Bradstreet

* 01.08.–11.09.24

Fra og med Revisjon og Regnskap 3-2024 er tellingene av antall personer og foretak med anmerkninger gjort litt om. Antall personer er endret ved at døde personer er tatt bort. Tallene er derfor litt lavere sammenlignet med tidligere statistikker. ENK hvor det kun er registrert anmerkning på innehaveren av ENK-et er fra og med denne utgaven av tidsskriftet også inkludert.

Flere medlemmer og nye medlemskategorier for å øke attraktiviteten

Erfaring fra andre medlemsorganisasjoner viser at størrelse i seg selv skaper økt attraktivitet og gjennomslagskraft. Derfor et mål å øke antall medlemmer og organisasjonsgraden i kjernemålgruppen. Generalforsamlingen vedtok i sommer nye medlemskategorier og nye navn for medlemmer i Revisorforeningen.

Kommunikasjons- og strategidirektør
Cathrine Torp
Revisorforeningen

For å øke antall medlemmer substansielt, ble to hovedvirkemidler identifisert: Å få alle som jobber som revisorer som medlemmer, og å nå ut til personer i beslektede posisjoner med tilsvarende faglige behov.

En medlems- og profesjonsorganisasjon bør ha en medlemsmasse som gjenspeiler dem som arbeider i bransjen. Per i dag mangler Revisorforeningen rundt 2000–3000 av de yngre som jobber i revisjon i de 5–6 store revisjonsorganisasjonene. Årsaken til dette er trolig først og fremst logistisk, men også økonomisk.

– Det er kritisk at vi er attraktive for de yngre og de som kommer inn i bransjen

vår, sier Karen Kvalevåg. Om vi ikke lykkes med det, vil foreningen bli utdatert over tid.

Om vi når ut til personer i posisjoner med tilknytning til revisjon, som selskapsrapportering, controlling og CFO både i privat og offentlig sektor, vil det gjøre Revisorforeningen mer relevant, og ikke minst bidra til oppdatert kompetanse blant brukere av revisjon. I tillegg til at økt størrelse i seg selv vil gjøre det enklere å levere på foreningens formål om å være en synlig aktør i samfunnsdebatten, kan det skape et alumni – og et bransjefellesskap som motiverer flere til å komme tilbake til bransjen.

Grundig prosess

De nye kategoriene er et resultat av en grundig prosess. Et medlemsutvalg bestående av representanter fra de 5 store og 3 mindre selskaper ble oppret-

Medlemskategorier

Signaturmedlem

Profesjonsmedlem pluss

Profesjonsmedlem

Alliansemedlem

Studentmedlem

Æresmedlem

Revisorforeningen

De nye medlemskategoriene er en del av det langsiktige arbeidet med å øke bransjens attraktivitet.

I tillegg til styret og programkomiteen for Revisortreffet bar alle de ansatte i Revisorforeningen vært involvert i arbeidet og vurdert kategorier, konsekvenser og nærnevalg.

Alliansemedlem-kategorien skal nå personer som har betydelig tilknytning til profesjonen og tilby dem en kombinasjon av faglig fellesskap, fagnyheter, kurs tilbud og veiledning.

tet av styret for å sikre gode løsninger og forankring i bransjen. Styret diskuterte saken overordnet og i detalj gjennom flere møter. Alle ansatte i Revisorforeningen har også vært involvert i arbeidet og sett på kategorier, konsekvenser og navnevalg. Navnevalg er videre foredlet etter innspill fra styret og unge revisorer fra programkomiteen for Revisortreffet. Styret har sluttbehandlet saken i styremøtene i mars og april, og saken ble vedtatt på generalforsamlingen i 2024.

– Å sette mål om flere medlemmer er enkelt. Å finne ut hvordan styrke foreningens og yrkets posisjon på lang sikt, er et arbeid som krevde solid involvering fra nøkkelinteressenter. Derfor har det vært svært verdifullt å få innspill fra styret, ansatte og ikke minst representanter fra medlemmene selv. Det har vært en lærerik og inspirerende prosess, sier Kvalevåg.

Nye navn og nye medlemstyper

Generalforsamlingen vedtok at dagens medlemskategorier gis nye navn som er egnet til å bygge identitet og stolthet, og at medlemsgrunnlaget utvides med en ny kategori, Alliansemedlem.

Ordinære medlemmer blir omdøpt til Signaturmedlem, og er den samme gruppen som i dag: statsautoriserte revisorer og revisorer med deponert godkjenning.

Profesjonsmedlem-kategorien er ment å favne unge medarbeidere hos alle revisjonsorganisasjoner, også de som ikke benytter Revisorforeningens kurs-tilbud. Prisen skal settes lavt, og styret foreslår 200 kroner for 2024. Profesjonsmedlem pluss koster det samme som praksismedlemskap i dag. Det gir alle medlemsfordeler med unntak av stemmerett, inkludert rabatt på ReKomp og enkeltkurs, Min kurskalender og full tilgang til veiledningstjenesten.

Alliansemedlem-kategorien er en helt ny kategori medlemmer som prises som signaturmedlemskap. Målet er å nå

personer som har jobbet innenfor revisjon eller har en annen betydelig tilknytning til profesjonen eller foreningen.

– Vi håper at en kombinasjon av faglig fellesskap, fagnyheter, kurstilbud og ikke minst veiledningstjenesten vil være attraktivt. Mange som går ut av bransjen, kommer til en organisasjon med et lite fagmiljø og få å spørre om råd. Vi håper at fortsatt medlemskap i foreningen er attraktivt både fordi vår fagavdeling er en god sparringspartner, og fordi det gir mulighet til løpende å opprettholde kompetanse, sier Karen Kvalevåg. Videre ser vi at nær halvparten av dagens medlemmer opplever det verdifullt å være del av et faglig fellesskap, og det håper vi fremtidens alliansemedlemmer også vil tenke.

Studentmedlem og æresmedlem-kategoriene forblir uendret. Studentmedlemskap er gratis og har samme opptaksvilkår og fordeler som i dag, mens æresmedlemskap har samme opptaksvilkår som i dag, men foreningen har per i dag ingen æresmedlemmer.

Forutsetningen som hele tiden har ligget til grunn, er at foreningens formål ikke endres. Revisorforeningen skal fortsatt fremme revisorfaget, profesjonen og bransjen. – Ved å representere flere og favne bredere, får vi en mer solid plattform for å levere på våre kjerneoppgaver, sier Karen Kvalevåg til slutt.

Om vi når ut bredere, vil det gjøre Revisorforeningen mer relevant, sier Karen Kvalevåg.

"Tenk at det var en tilfeldighet som gjorde at jeg valgte å bli revisor! Lite visste jeg da, hvor viktig en signatur kan være."
Andreas Smeby Vassjø

I tillegg til arbeidet med medlemskategoriene fortsetter kampanjene for å posisjonere faget og bransjen.

Styret hadde behandlet de nye navnene og kategoriene på flere møter før de ble vedtatt på Generalforsamlingen sommeren 2024.

Ofte stilte spørsmål

I denne spalten gjengis utvalgte spørsmål som er kommet til Revisorforeningens henvendelsessystem. Revisorforeningen har etter beste evne avgitt svar basert på de konkrete saksforhold, men påtar seg ikke rettslig ansvar for riktigheten, fullstendigheten eller anvendeligheten av de svar som er gjengitt.

Periodisering av mottatt tilleggsutbytte

Kategori: foretaksrett, regnskap, skatt

Spørsmål:

Et selskap A (morselskapet) eier 100 % i selskap B (datterselskapet). For 20X1 har datterselskapet ikke utdelt ordinært utbytte. Regnskap for datter-

selskapet ble fastsatt 10. februar 20X2. Tilleggsutbytte i datterselskapet vedtas i ekstraordinær generalforsamling 20. mai 20X2. Kan morselskap ta dette inn i regnskapet sitt for 20X1 som avlegges i juni 20X2?

Svar:

Nei. Det foreligger ikke betydelig sannsynlighetsovervekt for utdeling av utbytte på balansedagen i et slikt tilfelle, og utbyttet kan derfor ikke ansees opptjent før i regnskapsåret 20X2. Se også [NRS\(V\) Regnskapsføring av inntekt punkt 7.10.1.](#)

Krav til regnskap, bokføring, revisjon, BASIL-rapportering og revisjon for private barnehager

Spørsmål:

Kan dere gi en oversikt over kravene til regnskap, bokføring, revisjon, BASIL-rapportering og revisjon for private barnehager?

Svar:

Det stilles ulike krav til regnskap, bokføring, BASIL-rapportering og revisjon for private barnehager som er pålagt å være et selvstendig rettssubjekt og for barnehager som er unntatt dette kravet.

Private barnehager som er pålagt å være selvstendig rettssubjekt

Kravet til å være selvstendig rettssubjekt følger av barnehageloven § 7a første ledd.

Barnehager som er underlagt bestemmelsen om å være selvstendig rettssubjekt, skal følge bokføringsloven og utarbeide årsregnskap i samsvar med kravene i regnskapsloven. Dette gjelder selv om barnehagen er organisert i en selskapsform som ikke er pålagt å utarbeide årsregnskap etter regnskapsloven. Økonomiforskriften til barnehageloven stiller i tillegg krav til at det skal utarbeides avdelingsregnskap for tillatt tilleggsvirksomhet, og avdelingsregnskapet skal fremgå av note til årsregnskapet. Forskriften stiller også krav til at handel med nærstående skal fremgå av

note. Barnehager som ikke har hatt slik handel, skal oppgi dette. Årsregnskapet skal revideres av en statsautorisert revisor og leveres til Regnskapsregisteret i samsvar med regnskapslovens krav. Revisor skal registreres som barnehagens valgte revisor i Foretaksregisteret på vanlig måte.

Alle private barnehager skal dessuten, hvert år innen en frist fastsatt av departementet, rapportere regnskapsopplysninger om bruk av offentlige tilskudd og foreldrebetaling og andre opplysninger som underbygger barnehagens regnskap. Rapporteringen skal skje via Utdanningsdirektoratets system for innrapportering, BASIL, og skal attesteres av en statsautorisert revisor. Årsregnskap og revisjonsberetning skal vedlegges rapporteringen i BASIL.

Private barnehager som er unntatt kravet om å være selvstendig rettssubjekt

Unntaket fra kravet om å være selvstendig rettssubjekt følger av barnehageloven § 7 a tredje ledd og økonomiforskriften til barnehageloven § 3 a.

Barnehager som er unntatt fra kravet om å være selvstendig rettssubjekt, skal følge bokføringsloven, og det skal utarbeides et resultatregnskap for hver barnehage som er godkjent etter barnehageloven. Resul-

tatregnskapet skal vise alle inntekter og kostnader som gjelder godkjent barnehagedrift, og inntekter og kostnader skal periodiseres i samsvar med [regnskapsloven § 4-1](#). Resultatregnskapet skal i utgangspunktet revideres av en statsautorisert revisor i tråd med revisorloven. Noen barnehager er imidlertid unntatt fra dette kravet, jf. økonomiforskriften til barnehageloven § 7 fjerde ledd, og kan velge en uavhengig regnskapsfører til å attestere resultatregnskapet.

Forskriften stiller dessuten krav til at handel med nærstående skal dokumenteres. Barnehager som ikke har hatt slik handel skal dokumentere dette.

Disse barnehagene har samme rapporteringskrav via BASIL som barnehagene som er underlagt kravet til å være selvstendig rettssubjekt. Det stilles imidlertid ikke krav til at revidert/attestert resultatregnskap vedlegges rapporteringen i BASIL.

Revisjon av resultatregnskapet og resultatregnskapet som leveres via BASIL, er særattestasjoner, og medfører ikke at revisor skal registreres som barnehagens revisor i Foretaksregisteret. Der som årsregnskapet til rettssubjektet, som barnehagen er en del av, revideres, skal revisor være registrert som rettssubjektets revisor på vanlig måte.

Bærekraftsrevisor informerer

I denne spalten om bærekraftsrapportering – Bærekraftsrevisor informerer – vil vi holde deg oppdatert på den regulatoriske utviklingen, og gi innblikk i aktuelle temaer. Her vil du også bli oppdatert om arbeidet Revisorforeningen gjør innen feltet bærekraftsrapportering og attestasjon av rapporteringen.

Virkeområdet til de nye lovreglene om bærekraftsrapportering

21. juni 2024 ble nye lovregler om bærekraftsrapportering sanksjonert. Loven innfører plikt for noterte og store foretak til å utarbeide bærekraftsrapportering i samsvar med EU-direktivet om bærekraftsrapportering (CSRD) og europeiske standarder for bærekraftsrapportering (ESRS). Formålet med loven er å fremme ansvarlig næringsliv og bidra til at foretakene tar hensyn til miljø, sosiale forhold og god selskapsstyring i sin virksomhet. Lovreglene ventes å bli satt i kraft i løpet av høsten 2024. Denne artikkelen går nærmere inn på virkeområdet til de nye lovreglene – hvilke foretak som får rapporteringsplikt og fra hvilket tidspunkt.

Cand.jur.
Espen Knudsen
Fagsjef rammebetingelser
Revisorforeningen

Oversikt over virkeområdet

Overordnet gjelderplikten til å utarbeide bærekraftsrapportering for store foretak (overskrider to av følgende tre terskler: balansesum 290 millioner kroner, salgsinntekter 580 millioner kroner og 250 ansatte¹) og for noterte foretak unntatt mikroforetak. Datterselskaper er unntatt hvis de inngår i et konsern hvor morselskapet utarbeider konsolidert bærekraftsrapportering. Unntaket for datterselskaper gjelder likevel ikke for noterte foretak i kategorien store foretak. Rapporteringsplikten innføres trinnvis. Foretak av allmenn interesse som er

store foretak med flere enn 500 ansatte, skal rapportere fra regnskapsåret 2024. Resten av de store foretakene, både noterte og unoterte, skal rapportere fra regnskapsåret 2025. Små og mellomstore noterte foretak skal rapportere fra regnskapsåret 2026, men kan utsette rapporteringen til 2028 hvis de gir en kort erklæring i årsberetningen om hvorfor.

De nye lovreglene gjennomfører EUs direktiv om rapportering av bærekraftsopplysninger (Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD) i norsk rett.² Reglene som avgjør hvem som får rapporteringsplikt, tas inn i regnskapsloven og verdipapirhandeloven. Overgangsregler om trinnvis innføring vil fastsettes i forskrift i samsvar med reglene i CSRD. Lovreglene er fastsatt

i lov 21. juni 2024 nr. 42 om endringer i regnskapsloven mv. (bærekraftsrapportering).³ Loven er ikke satt i kraft per august 2024, men ventes satt i kraft i løpet av høsten sammen med nødvendige forskrifter med overgangsregler mv.

For å kunne avgjøre rapporteringsplikten mer nøyaktig, er det nødvendig å ha oversikt over flere detaljer og unntak som blir gjennomgått nedenfor. Dette gjelder avgrensning av rapporteringsplikten til visse foretakstyper, størrelsesgrensene, nærmere om den trinnvise innføringen, unntak for datterselskap, rapporteringsplikt for foretak etablert utenfor EØS som har verdipapirer notert på norsk regulert marked (tredjelandstutstedere), og rapporteringsplikt for norsk datterselskap eller norsk filial av foretak etablert utenfor EØS som har en viss omsetning i EØS (tredjelandforetak).

¹ Etter regnskapsloven skal antall ansatte måles i årsverk. Se også FAQ nr. 3 i «Draft Commission Notice - Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

² Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting.

³ Forarbeider: Utredning fra Verdipapirlovutvalget - NOU 2023: 15, Prop. 57 L (2023-2024), Innst. 343 L (2023-2024).

Foretakstyper som omfattes

Regnskapsloven

Plikten til å utarbeide bærekraftsrapportering er avgrenset til visse foretakstyper. Bestemmelsene om bærekraftsrapportering gjelder bare for følgende regnskapspliktige (regnskapsloven ny § 1-2a):

- aksjeselskaper
- allmennaksjeselskaper
- statsforetak
- ansvarlige selskaper og kommandittselskaper hvis alle deltakerne som har ubegrenset ansvar, er selskaper med begrenset ansvar
- banker, kredittforetak og forsikringsforetak uavhengig av selskapsform. Det vil si at også sparebanker, kredittforeninger og gjensidige forsikringselskaper er omfattet

Andre regnskapspliktige, inkludert samvirkeforetak, stiftelser, boligbyggelag og helseforetak, er ikke omfattet av regnskapslovens regler selv om de er over størrelsesgrensene. Finansdepartementet er gitt en hjemmel til å fastsette rapporteringsplikt for andre typer foretak ved forskrift. Det legges ikke opp til slike forskrifter nå, men dette kan bli aktuelt å vurdere på sikt. Etter departementets vurdering i Prop. 57 L (2023-2024) kap. 5.3.5.3 «vil det først og fremst være aktuelt å benytte hjemmelen for å pålegge store samvirkeforetak og boligbyggelag plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering».

Verdipapirhandelloven

Foretakstyper som faller utenfor rapporteringsplikten etter regnskapsloven § 1-2 a, slik som samvirkeforetak, skal likevel utarbeide bærekraftsrapportering hvis de har obligasjoner eller andre gjeldsinstrumenter notert på et regulert marked i EØS med lavere pålydende enn 100 000 euro eller tilsvarende. Dette følger av bestemmelsene om periodisk informasjonsplikt i verdipapirhandelloven §§ 5-4 og 5-5.⁴ Overgangsreglene

om trinnvis innføring og unntaket for noterte mikroforetak gjelder på samme måte for disse (se nedenfor).

Oslo Børs har en liste over alle noterte utstederes hjemstat for de som er notert i Norge: euronext.com/sites/default/files/stld/oslo-homestate/Hjemstatsliste.pdf

Størrelsesgrenser

Store foretak

Store foretak skal utarbeide bærekraftsrapportering på foretaksnivå – individuell bærekraftsrapportering – i samsvar med regnskapsloven § 2-4 og europeiske standarder for bærekraftsrapportering – ESRS (regnskapsloven § 2-3 første ledd). Morselskap i store konsern skal utarbeide bærekraftsrapportering på konsernnivå – konsolidert bærekraftsrapportering – i samsvar med regnskapsloven § 2-5 og ESRS (regnskapsloven § 2-3 annet ledd). Store foretak og morselskap i store konsern omfattes uavhengig av børsnotering eller allmenn interesse. Morselskap som utarbeider konsolidert bærekraftsrapportering, behøver ikke utarbeide individuell bærekraftsrapportering (regnskapsloven § 2-3 tredje ledd).

Datterselskap som inngår i den konsoliderte bærekraftsrapporteringen til et morselskap, er unntatt fra plikt til å utarbeide egen individuell eller konsolidert bærekraftsrapportering. Dette gjelder imidlertid ikke hvis datterselskapet er et stort notert foretak. Unntaket for datterselskaper er nærmere omtalt nedenfor.

Små og mellomstore noterte foretak

Små og mellomstore foretak som har utstedt omsettelige verdipapirer som er tatt opp til handel på et regulert marked i EØS (noterte foretak), skal utarbeide individuell bærekraftsrapportering

(regnskapsloven § 2-3 første ledd).⁵ Små noterte foretak er unntatt fra rapporteringsplikten hvis de oppfyller vilkårene for å være mikroforetak.

Små og mellomstore noterte foretak kan utarbeide individuell bærekraftsrapportering etter forenklete regler og standarder, jf. regnskapsloven § 2-4 sjette ledd og ESRS-standardene for små og mellomstore noterte foretak (ESRS-LSME).

Ved notering inntrefferplikten til å utarbeide bærekraftsrapportering i henhold til ESRS-LSME etter min vurdering for den første årsrapporten som skal avlegges etter reglene i verdipapirhandelloven kapittel 5. Finanstilsynet legger til grunn at nyoterte foretak skal avlegge slik årsrapport for siste regnskapsår før notering, hvis foretaket ikke har avlagt årsregnskap på noteringstidspunktet. Hvis foretaket har avlagt årsregnskap på noteringstidspunktet, utarbeides første årsrapport etter verdipapirhandelloven for det regnskapsåret notering skjedde. Ved avnotering har foretaket tilsvarende ikke lenger plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering for siste regnskapsår, hvis avnotering skjer før avgivelse av årsrapporten. Det er usikkerhet knyttet til denne tolkingen. Det kan argumenteres for at årsberetningen kun må inneholde bærekraftsrapportering etter ESRS-LSME hvis foretaket var notert på balansedagen.

Noterte morselskap i små og mellomstore konsern behøver ikke å utarbeide konsolidert bærekraftsrapportering. Morselskapet kan velge å utarbeide konsolidert bærekraftsrapportering, og er da fritatt fra å utarbeide individuell bærekraftsrapportering, jf. regnskapsloven § 2-3 tredje ledd. Den konsoliderte bærekraftsrapporteringen kan utarbeides i samsvar med de forenklete reglene i loven og ESRS-LSME, jf. regnskapsloven § 2-5 første ledd annen setning. Denne forenklingsadgangen er ikke presisert i CSRD, og EU-kommisjonen synes å forutsette at ESRS for store

⁴ Det kan tenkes tilfeller hvor foretaket kan velge et annet EØS-land som hjemstat etter verdipapirhandelloven § 5-4. I så fall må obligasjonene ha en pålydende over 1000 euro eller tilsvarende og være

notert på et regulert marked i en annen EØS-stat. Rapporteringsplikten vil følge reglene og være under tilsyn i den valgte hjemstaten, men kravene til innholdet i bærekraftsrapporteringen vil være de samme. Jeg oppfatter at dette ikke er en praktisk problemstilling i Norge per i dag.

⁵ I Norge er Oslo Børs og Euronext Expand regulerte markeder for notering av verdipapirer. Euronext Growth er en såkalt multilateral handelsfasilitet (MTF), og ikke et regulert marked.

foretak må benyttes for den konsoliderte bærekraftsrapporteringen.⁶ Norske foretak må formodentlig kunne forholde seg til adgangen i regnskapsloven til å benytte ESRS-LSME.

Mindre og ikke-komplekse finansforetak og egenforsikringsforetak (captives)

Store foretak som oppfyller vilkår i medhold av finansforetaksloven § 1-5 for å være mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring, kan utarbeide individuell bærekraftsrapportering i samsvar med forenklete regler i loven og ESRS-LSME. Denne forenklingen gjelder ikke hvis et slikt foretak er morselskap i et stort konsern. Morselskapet må da utarbeide konsolidert bærekraftsrapportering i samsvar med full ESRS.⁷ Mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) og egenforsikringsforetak for gjenforsikring er nærmere beskrevet under trinnvis innføring – trinn 3.

Kategorier av foretak og konsern etter størrelse

Det er innført en ny bestemmelse i regnskapsloven § 1-5 om kategorier av foretak og konsern etter størrelse. Store foretak og store konsern er regnskapspliktige og konsern som på balansedagen overstiger to av følgende tre terskler: Balansesum 290 millioner kroner, salgsinntekter 580 millioner kroner og gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret 250 årsverk. Morselskap i store konsern regnes som store foretak.

Små foretak og konsern kan maksimalt overskride én av følgende terskler: Balansesum 84 millioner kroner, salgsinntekter 168 millioner kroner, gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret 50 årsverk.

Mikroforetak er små foretak som maksimalt overskrider én av følgende terskler: Balansesum 5 millioner kroner, salgsinntekter 10 millioner kroner, gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret 10 årsverk. Mellomstore foretak er regnskapspliktige som ikke er mikroforetak, små foretak eller store foretak. Morselskap i mellomstore konsern regnes som mellomstore foretak. Morselskap i små konsern regnes bare som mikroforetak hvis vilkårene er oppfylt for konsernet.

Det gjelder en egen regel om forsinket overgang mellom kategorier. Ved endring av kategori fra mellomstore til store foretak/konsern, regnes ikke foretaket/konsernet som stort før to av tre terskler er overskredet både på balansedagen og den foregående balansedagen. For å endre kategori fra store til mellomstore foretak/konsern, må foretaket/konsernet være under to av tre terskler både på balansedagen og den foregående balansedagen.

I konsern skal balansesum, salgsinntekter og gjennomsnittlig antall ansatte beregnes enten for konsernet sett som en enhet (konsolidert grunnlag) eller samlet for konsernet uten noen form for eliminering av konserninterne transaksjoner og mellomværende. Hvis beregningen gjøres samlet for konsernet uten elimineringer, økes grensene for balansesum og salgsinntekt med 20 prosent.⁸

Trinnvis innføring

Plikten til å utarbeide bærekraftsrapportering etter de nye reglene innføres trinnvis:

- Trinn 1: Regnskapsåret 2024 (rapportering i 2025): Store foretak av allmenn interesse med flere enn 500 ansatte.
- Trinn 2: Regnskapsåret 2025 (rapportering i 2026): Andre store foretak, med unntak av store foretak som er mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring
- Trinn 3 a: Regnskapsåret 2026 med mulighet til å utsette til 2028 (rapportering senest 2029): Små og mellomstore noterte foretak
- Trinn 3 b: Regnskapsåret 2026 (rapportering 2027): Store foretak som er mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring.

Reglene om trinnvis innføring skal gis i kommende forskrifter om overgangsregler. Finansdepartementet har i Prop. 57 L (2023-2024) kapittel 5.3.5.2 varslet at overgangsreglene vil innføres i tråd med CSRD artikkel 5 nr. 2.

⁶ Se FAQ nr. 18 i «Draft Commission Notice – Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

⁷ Jf. regnskapsloven ny § 2-5 og FAQ nr. 8 i «Draft Commission Notice – Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

⁸ Balansesum 348 millioner kroner og salgsinntekter 696 millioner kroner for store konsern. Balanse-

sum 100,8 millioner kroner og salgsinntekter 201,6 millioner kroner for små konsern.

Trinn 1 – 2024

Rapporteringsplikt i trinn 1 gjelder for regnskapsår som starter på eller etter 1. januar 2024, og avgjøres ut fra tre vilkår:

- Foretaket må være i kategorien store foretak eller være morselskap i et stort konsern.
- Foretaket må være et foretak av allmenn interesse. Som foretak av allmenn interesse regnes noterte foretak, banker, kredittforetak og forsikringsforetak (regnskapsloven ny § 1-6 første ledd). Så vidt jeg kjenner til, er alle de aktuelle norske finansforetakene også noterte foretak. Det som står om tidspunkt for første gangs notering og avnotering i avsnittet om små og mellomstore noterte foretak, vil gjelde på samme måte her.
- Foretaket må på balansedagen ha et gjennomsnittlig antall ansatte over 500 gjennom regnskapsåret. For morselskap gjelder terskelen gjennomsnittlig antall ansatte i konsernet. Jeg antar at årsverk må legges til grunn for gjennomsnittet, på samme måte som i definisjonen av store foretak.⁹ Terskelen på 500 ansatte beregnes kun for regnskapsåret som avsluttes på balansedagen. Antall ansatte i regnskapsåret som avsluttes på foregående balansedag, er uten betydning (i motsetning til i definisjonen av store foretak).

Trinn 2 – 2025

Rapporteringsplikt i trinn 2 gjelder for regnskapsår som starter på eller etter 1. januar 2025. Trinn 2 omfatter store foretak som ikke har rapporteringsplikt i trinn 1, både noterte og unoterte foretak.

Store foretak som er mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring, får rapporteringsplikt i trinn 3.

Trinn 3 – 2026

To grupper foretak får rapporteringsplikt i trinn 3:

- Trinn 3 a. Noterte foretak i kategoriene små og mellomstore foretak, med unntak av mikroforetak.
- Trinn 3 b. Store foretak som er mindre og ikke-komplekse finansforetak,¹⁰ egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring.¹¹ Hvis et slikt foretak er morselskap i et stort konsern kan det ikke vente til trinn 3 med å rapportere. Et slikt morselskap må utarbeide konsolidert bærekraftsrapportering for konsernet enten i trinn 1 (hvis det er et foretak av allmenn interesse som på balansedagen har et gjennomsnittlig antall ansatte over 500 gjennom regnskapsåret) eller i trinn 2 (i alle andre tilfeller).¹²

Rapporteringsplikt i trinn 3 gjelder for regnskapsår som starter på eller etter 1. januar 2026. Små og mellomstore noterte foretak (trinn 3 a) kan imidlertid unnlate å utarbeide bærekraftsrapportering for regnskapsår som starter før 1. januar 2028, hvis foretaket i årsberetningen kort angir hvorfor det ikke er utarbeidet bærekraftsrapportering. Denne muligheten til å utsette rapporteringen gjelder ikke for foretakene i trinn 3 b.

Tabell – trinnvis innføring

Tabell 5.4 i Prop. 57 L (2023-2024) gir en oversikt over den trinnvise innføringen:

<i>Store foretak</i>	
i. Foretak av allmenn interesse som har flere enn 500 ansatte	1. januar 2024
ii. Andre enn de som er nevnt under punkt i. og iii.	1. januar 2025
iii. Som er mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring	1. januar 2026
<i>Små og mellomstore foretak</i>	
iv. Som er notert på et regulert marked i EØS og som ikke er mikroforetak	1. januar 2026. Kan utsette rapportering til regnskapsår som starter før 1. januar 2028
<i>Morselskap i store konsern</i>	
v. Foretak av allmenn interesse som har flere enn 500 ansatte i konsernet	1. januar 2024
vi. Andre enn de som er nevnt under punkt v og vii.	1. januar 2025
vii. Som er mindre og ikke-komplekse finansforetak, egenforsikringsforetak (captives) eller egenforsikringsforetak for gjenforsikring	1. januar 2026
<i>Utenlandske foretak (utenfor EØS)</i>	1. januar 2028

¹⁰ Mindre og ikke-komplekse finansforetak kan ikke ha en samlet verdi av eiendelene i foretaket eller konsernet på over 5 milliarder euro eller tilsvarende, og må i tillegg oppfylle nærmere vilkår for ikke å være komplekse. Definisjonen omfatter banker, kredittforetak, finansieringsforetak, holdingselskaper i finanskonsern som ikke er forsikringskonsern, verdipapirforetak, forvaltningsselskaper med tillatelse til å yte aktiv forvaltning og enkelte morselskap for disse. Definisjonen er gitt i finansforetaksloven § 1-5 ellefte ledd, jf. CRR/CRD-forskriften § 2a annet ledd og kapitalkravsforordningen (2013/575) artikkel 4 nr. 1 punkt 145 (som endret ved forordning 2019/876).

¹¹ Egenforsikringsforetak (captives) er definert i Solvens II-direktivet (direktiv 2009/138/EF) artikkel 13 punkt 2. Egenforsikringsforetak som driver gjenforsikring er definert i artikkel 13 punkt 5.

¹² Se FAQ nr. 9 i «Draft Commission Notice – Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

⁹ Se også FAQ nr. 3 i «Draft Commission Notice – Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

Unntak for datterselskaper

Datterselskap er unntatt fra plikt til å utarbeide individuell eller konsolidert bærekraftsrapportering hvis morselskapet utarbeider konsolidert bærekraftsrapportering for konsernet. Unntaket gjelder ikke for datterselskaper som er noterte foretak, hvis datterselskapet er et stort foretak eller selv er morselskap i et stort konsern (underkonsern). Unntaket for datterselskaper gjelder imidlertid for noterte foretak som er små og mellomstore foretak.

Det er et vilkår at morselskapet utarbeider konsolidert bærekraftsrapportering i henhold til kravene i regnskapsloven og ESRS, at det avgis en attestasjonsuttalelse på den konsoliderte bærekraftsrapporteringen i samsvar med revisorloven og at årsberetning for øvrig er utarbeidet i samsvar med regnskapsloven (regnskapsloven ny § 2-3 fjerde ledd). Vilkårene kan ikke leses slik at feil i morselskapets bærekraftsrapportering medfører at datterselskapet får plikt til å utarbeide egen bærekraftsrapportering, selv om det medfører at revisor tar forbehold i attestasjonsuttalelsen. Hvis vesentlige områder er helt utelatt fra den konsoliderte rapporteringen, antar jeg imidlertid at unntaket for datterselskaper ikke kan benyttes, for eksempel hvis morselskapet har utelatt opplysninger etter en ESRS-standard som dekker et bærekraftsforhold som er vesentlig for konsernet eller at det ikke er gjort en dobbel vesentlighetsvurdering. Datterselskapet må også utarbeide egen bærekraftsrapportering hvis morselskapets konsoliderte bærekraftsrapportering ikke er attestert.

Datterselskap med morselskap etablert i et annet EØS-land

Vilkårene i regnskapsloven § 2-3 fjerde ledd må forstås slik at de er oppfylt også hvis morselskapet er etablert i et annet EØS-land og den konsoliderte bærekraftsrapporteringen er utarbeidet og attestert i henhold til reglene i dette EØS-landet. Dette står ikke eksplisitt i loven, men det følger av reglene i CSRD og at innholdet i rapporteringspliktene skal være basert på de samme EU/EØS-reglene.

Datterselskap med morselskap etablert utenfor EØS

Datterselskap med morselskap etablert utenfor EØS er unntatt fra egen rapporteringsplikt hvis morselskapet utarbeider konsolidert bærekraftsrapportering i samsvar med ESRS som inkluderer datterselskapet med sine datterselskaper. Den konsoliderte bærekraftsrapporteringen kan også være utarbeidet etter reglene i landet der morselskapet er etablert, forutsatt at EU-kommisjonen har fattet en beslutning om likeverdige standarder om bærekraftsrapportering, jf. verdipapirhandeloven § 5-7.

Ytterligere vilkår

Unntakene for datterselskaper gjelder bare hvis følgende vilkår er oppfylt:

- Årsberetningen til datterselskapet skal inneholde navnet og forretningskontoret til morselskapet som rapporterer på konsernnivå, nettlekene til den konsoliderte bærekraftsrapporteringen og attestasjonsuttalelsen, og opplysning om at datterselskapet er unntatt fra kravene til bærekraftsrapportering.
- Den konsoliderte bærekraftsrapporteringen og attestasjonsuttalelsen skal være publisert og tilgjengelig på internett. EU-kommisjonen har avklart at publiseringen kan skje etter at datterselskapet har avgitt sin årsberetning. Det er tilstrekkelig med en lenke i datterselskapets årsberetning til nettstedet der den konsoliderte bærekraftsrapporteringen skal publiseres.¹³
- Den konsoliderte bærekraftsrapporteringen og attestasjonsuttalelsen skal være på eller oversatt til norsk, svensk, dansk eller engelsk.

Foretak etablert i andre EØS-land

Foretak som er etablert i et annet EU/EØS-land får ikke rapporteringsplikt etter de norske reglene. Disse foreta-

kene følger reglene om bærekraftsrapportering i hjemlandet, som i likhet med de norske reglene skal være basert på direktivreglene i CSRD. Innholdet i rapporteringsplikten skal dermed være likt.

Tredjelandsutstedere – foretak etablert utenfor EØS som er notert på regulert marked i Norge

Foretak etablert utenfor EØS som er notert på regulert marked i Norge (tredjelandsutstedere), får plikt til å utarbeide bærekraftsrapportering hvis utstederen har valgt Norge som hjemstat etter bestemmelsene i verdipapirhandeloven § 5-4. Hvis tredjelandsutstederen har utstedt verdipapirer som er tatt opp til handel på et regulert marked i flere EØS-land, kan tredjelandsutstederen velge hvilket av disse EØS-landene som skal være hjemstat. Hvis Norge er valgt, så er Norge hjemstat frem til ny hjemstat er valgt og offentliggjort etter egne regler om dette i § 5-4 femte og sjette ledd.

Reglene om valg av hjemstat er basert på rapporteringsdirektivet (direktiv 2004/109/EF med senere endringer), jf. særlig artikkel 2 nr. 1 bokstav (i).¹⁴ For tredjelandsutstedere er prinsippet at hjemstaten er det landet i EØS hvor utstederens verdipapirer er tatt opp til handel på et regulert marked. Hvis tredjelandsutstederen har utstedt verdipapirer som er tatt opp til handel på regulerte markeder i flere EØS-land, kan utstederen velge hvilket av disse som skal være hjemstat etter en angitt prosedyre. Hvis utstederen ikke foretar et valg, vil alle landene være hjemstat inntil utstederen velger ett av dem. Hvis utstederen kun har noterte obligasjoner eller andre gjeldsinstrumenter med pålydende over 100 000 euro eller tilsvarende, er utstederen fritatt fra rapporteringsplikt etter reglene i verdipapirhandeloven, men kan ha rapporteringsplikt etter reglene om tredjelandforetak (se nedenfor).

¹³ Se FAQ nr. 20 i «Draft Commission Notice – Frequently asked questions on the implementation of the EU corporate sustainability reporting rules» på nettsiden finance.ec.europa.eu.

¹⁴ Direktiv 2004/109/EF med senere endringer (Transparency Directive).

Landet hvor foretaket er etablert sikter her til det landet hvor foretaket har sitt registrerte forretningskontor/forretningssted, er underlagt selskapslovgivningen og har sin primære foretaksregistrering. Et norsk aksjeselskap, allmennaksjeselskap eller samvirkeforetak, mv. vil være etablert i Norge. Tilsvarende vil selskaper som har sitt registrerte forretningskontor/forretningssted i et annet land, være etablert i dette landet.¹⁵

Tredjelandsutstedere kan benytte seg av andre rapporteringsrammeverk enn ESRS, hvis EU-kommisjonen har anerkjent dem som likeverdige i medhold av rapporteringsdirektivet¹⁶ og beslutningen er gjennomført i Norge etter verdipapirhandelloven § 5-7. Det er viktig at disse beslutningene gjennomføres samtidig i Norge, slik at det ikke oppstår konkurransevridning eller dobbeltarbeid for tredjelandsutstedere.

Tredjelandforetak – foretak etablert utenfor EØS med virksomhet i Norge

Tredjelandforetak med datterselskap i Norge

Store foretak som er datterselskap i konsern hvor konsernspissen er et morselskap som er etablert utenfor EØS, skal publisere en bærekraftsrapport som dekker det konsernet som datterselskapet inngår i (regnskapsloven § 2-8 første ledd). Plikten gjelder også for små og mellomstore foretak som er noterte foretak med slik konserntilknytning. Mikroforetak er unntatt. Plikten for norske datterselskaper til å publisere en bærekraftsrapport som dekker hele konsernet, gjelder bare hvis konsernet som datterselskapet inngår i har hatt salgsinntekter på over 150 millioner euro innenfor EØS i hvert av de siste to regnskapsårene.

Datterselskap som publiserer en bærekraftsrapport som dekker konsernet, er ikke uten videre fritatt fra å utarbeide egen bærekraftsrapportering i tillegg. Dette har sammenheng med at det er begrensede krav til innholdet i bærekraftsrapporten for konsernet som skal publiseres etter § 2-8 (se nedenfor). Hvis datterselskapet skal være unntatt fra å utarbeide egen bærekraftsrapportering, må de alminnelige vilkårene for dette være oppfylt. Se omtalen ovenfor om unntak for datterselskap med morselskap etablert utenfor EØS.

Tredjelandforetak med filial i Norge

Norsk filial¹⁷ av et tredjelandforetak skal publisere en bærekraftsrapport hvis filialen oppfyller følgende kriterier (regnskapsloven § 2-8 annet ledd):

- Filialen hadde foregående regnskapsår salgsinntekter tilsvarende 40 millioner euro eller mer.
- Tredjelandforetaket har selv hatt eller inngår i et konsern som har hatt salgsinntekter på over 150 millioner euro innenfor EØS-området i hvert av de siste to regnskapsårene.
- Tredjelandforetaket har en foretaksform som tilsvarende aksjeselskap eller allmennaksjeselskap.
- Konsernspissen er etablert utenfor EØS-området.
- Rapporteringsplikten gjelder ikke hvis foretaket som filialen er en del av har et datterselskap som har rapporteringsplikt etter de norske reglene (se ovenfor) eller tilsvarende regler i en annen EØS-stat.

Filialen skal publisere en bærekraftsrapport som dekker konsernet som filialen er en del av. Hvis foretaket som filialen er en del av, ikke inngår i et konsern, skal bærekraftsrapporten dekke dette foretaket.

Innhold, attestasjon og publisering

Det gjelder visse særregler som i noen grad begrenser kravene til innholdet i bærekraftsrapporteringen for tredjelandforetak. Tredjelandforetak er blant annet unntatt fra dobbel vesentlighetsvurdering. Bærekraftsrapporteringen skal utarbeides etter egne ESRS-standarder, men kan alternativt utarbeides etter de alminnelige ESRS-ene. Bærekraftsrapportering som er utarbeidet etter reglene i tredjelandforetakets hjemland, vil være tilstrekkelig hvis det er fattet en EU-beslutning om likeverdige standarder for bærekraftsrapportering, jf. verdipapirhandelloven § 5-7. Min forståelse er at rapporteringskravene for tredjelandforetak skal åpne for rapportering i tråd med rapporteringsrammeverk som ikke er basert på dobbel vesentlighet, jf. særlig standardene som utvikles av the International Sustainability Standards Board (ISSB).

Bærekraftsrapporten skal være attestert av noen som er autorisert til å attestere bærekraftsrapportering i henhold til lovgivningen i det aktuelle tredjelandet eller i en EØS-stat. Hvis tredjelandforetaket ikke har lagt frem en slik attestasjonsuttalelse, skal datterselskapet eller filialen avgi en erklæring om at tredjelandforetaket ikke har lagt frem en attestasjonsuttalelse om bærekraftsrapporten.

Bærekraftsrapporten og attestasjonsuttalelsen skal være på eller oversettes til norsk, svensk, dansk eller engelsk, og de skal sendes inn til Regnskapsregisteret.

Første gangs rapportering

Rapporteringspliktene for tredjelandforetak etter regnskapsloven § 2-8, skal anvendes fra regnskapsår som starter på eller etter 1. januar 2028. Dette følger av CSRD, og vil i Norge fastsettes i kommende overgangsregler.

¹⁵ Europeiske selskaper (SE-selskaper) og europeiske samvirkeforetak (SCE-foretak) kan flytte sitt registrerte forretningskontor/forretningssted til et annet EU/EØS-land, og vil fra da av være etablert i dette landet. Andre selskaper/foretak vil ikke kunne flytte sitt registrerte forretningskontor til et annet land uten å stifte et nytt selskap/foretak i det andre landet.

¹⁶ Direktiv 2004/109/EF med senere endringer (Transparency Directive).

¹⁷ En filial er et utenlandsk foretak som utøver eller deltar i virksomhet her i riket eller på norsk kontinentalsokkel, som er skattepliktig til Norge etter norsk intern lovgivning og som har et fast forretningssted i Norge (regnskapsloven ny § 2-8 annet ledd siste punktum, jf. § 1-2 første ledd nr. 13).

Virkeområdet sammenlignet med kravet til redegjørelse om samfunnsansvar

De nye lovreglene erstatter kravene til å rapportere bærekraftsinformasjon etter regnskapsloven § 3-3 c om redegjørelse om samfunnsansvar. Disse reglene gjelder til og med regnskapsåret 2023, og omfatter allmennaksjeselskaper, regnskapspliktige notert på regulert marked, og banker og andre foretak som er omfattet av årsregnskapsforskriften for banker. Datterselskap er unntatt dersom morselskapet har gitt en redegjørelse for konsernet som også omfatter datterselskapet.

Virkeområdet utvides betydelig med de nye reglene til å omfatte alle foretak som overstiger to av følgende tre kriterier i den nye definisjonen av store foretak: Balansesum 290 millioner kroner, salgsinntekter 580 millioner kroner og gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret over 250 årsverk.

Det vil være noen foretak som er omfattet av regnskapsloven § 3-3 c for regnskapsåret 2023, som først må utarbeide bærekraftsrapportering etter de nye reglene fra regnskapsåret 2025 eller 2026 på grunn av størrelsesgrensene. Det vil også være noen foretak som er omfattet av regnskapsloven § 3-3 c, som

ikke blir omfattet av de nye reglene om bærekraftsrapportering. Dette er en konsekvens av endret virkeområde for foretakstyper og at størrelsesgrensene innføres også for allmennaksjeselskaper.

Det gis ingen overgangsregler om at «3-3 c-foretakene» skal utarbeide redegjørelse om samfunnsansvar i den perioden de ikke må utarbeide bærekraftsrapportering etter ESRS. I denne perioden (som for noen vil være permanent) gjelder kun de alminnelige kravene til innholdet i årsberetningen (regnskapsloven § 2-2) og opplysningskravene i åpenhetsloven og likestillings- og diskrimineringsloven.

Attestasjon av bærekraftsrapportering

Ved gjennomføring av EUs direktiv om selskapers bærekraftsrapportering (direktiv 2022/2464/EU), «Corporate Sustainability Reporting Directive» (CSRD) i norsk lov¹, blir det innført pliktig bærekraftsrapportering for enkelte foretak² allerede fra regnskapsåret 2024.

Fagdirektør
Kai Morten Hagen
Revisorforeningen

Bærekraftsrapportering vil med dette få en mer fremtredende rolle, og det vil være et viktig skritt for å kunne oppnå en bærekraftig økonomi. Ett av formålene med innføringen er å sørge for mer presis, relevant, sammenlignbar og verifiserbar informasjon. For å sikre at brukerne skal kunne ha tillit til informasjonen som gis, innføres det samtidig krav om attestasjon.

Kravet til attestasjon er i første omgang at det skal gjennomføres med moderat sikkerhet (limited assurance), før det senere³ planlegges innføring av attestasjon

med betryggende sikkerhet (reasonable assurance). I denne artikkelen vil jeg gå gjennom standarder og veiledning for attestasjon av bærekraftsrapportering, samt beskrive forskjeller mellom attestasjoner med moderat og betryggende grad av sikkerhet.

Hvilke standarder er aktuelle for attestasjon av bærekraftsrapportering?

Det er i CSRD ikke fastsatt hvilke standarder som skal benyttes for attestasjonen, men det er lagt opp til at EU-kommisjonen på et senere tidspunkt⁴ skal vedta hvilke standarder som skal anvendes.

The International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), som utarbeider standardene som benyttes i dag for blant annet revisjon og attestasjoner, jobber med en egen standard for attestasjon av bærekraftsrapportering, International

Standard for Sustainability Assurance (ISSA) 5000. Denne standarden skal etter planen vedtas i løpet av 2024 og vil etter all sannsynlighet bli den standarden som vil bli gjeldende for attestasjon av bærekraftsrapportering etter CSRD. I tillegg til denne standarden utarbeides det en veiledning fra Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) for å dekke eventuelle EU-spesifikke elementer. Denne veiledningen forventes også i løpet av 2024.

Inntil det er fastsatt felles standarder som skal gjelde i EU, er det opp til landene selv å bestemme hvilke standarder som skal benyttes. I Norge er dette regulert i revisorloven § 9-4 a, som fastsetter at revisorene skal gjennomføre oppdragene i samsvar med *god revisjons-skikk for attestasjon av pliktig bærekraftsrapportering*. Det forklares videre at dette blant annet innebærer at revisor skal

- a. opparbeide seg en forståelse av virksomheten, den interne kontrollen og andre forhold som kan være av

1 Lovvedtak 80 (2023-2024).

2 Foretak av allmenn interesse, og morselskap i konsern, som oppfyller vilkårene til store foretak, og har hatt et gjennomsnittlig antall ansatte på over 500 årsverk.

3 Moderat sikkerhet inntil EU-kommisjonen har vedtatt standarder for attestasjon av bærekraftsrapportering med betryggende sikkerhet, senest i 2028.

4 Innen 1. oktober 2026 for moderat sikkerhet og innen 1. oktober 2028 for betryggende sikkerhet.

- betydning for attestasjonen av bærekraftsrapporteringen,
- b. identifisere risikoene for vesentlig feilinformasjon i bærekraftsrapporteringen, enten det skyldes misligheter eller utilsiktede feil,
 - c. utforme og gjennomføre attestasjons-handlinger for å håndtere de identifiserte risikoene,
 - d. innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig bevis for sin attestasjonsuttalelse om bærekraftsrapporteringen.

Vi har allerede i dag standarder som benyttes ved attestasjoner av bærekraftsrapportering, og som gir innhold til god revisjonsskikk for attestasjon av bærekraftsrapportering inntil egne standarder blir utarbeidet. Aktuelle gjeldende standarder:

- *ISAE 3000 (revidert) - Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon* – generell standard som kan benyttes for attestasjoner av bærekraftsinformasjon. Denne standarden omfatter både oppdrag med moderat og betryggende sikkerhet.
- *ISAE 3410 Attestasjonsoppdrag om klimagassrapporter* – spesifikk standard som gjelder dersom det skal avgis en attestasjon av en enhets klimagassrapport.

I tillegg har IAASB utarbeidet en veiledning⁵ om anvendelse av ISAE 3000 på attestasjon av bærekraftsrapportering, som gir god veiledning for disse oppdragene.

Om attestasjon og nivåer av sikkerhet

Som nevnt tidligere er det ved innføringen krav om attestasjon med moderat sikkerhet.⁶ På et senere tidspunkt innføres krav om attestasjon med betryg-

gende sikkerhet⁷. Nedenfor vil jeg beskrive litt om innholdet i disse, og overordnet vise hva som er forskjellene og likhetene på attestasjon med moderat og betryggende sikkerhet.

Felles for både attestasjonsoppdrag med moderat og betryggende sikkerhet er at de har som formål å tilføre tillit til om det som rapporteres er riktig. Kravene som stilles til de som skal avgis bærekraftsrapporteringen, er de samme uavhengig av hvilken sikkerhet attestasjonen skal gis med. Det vil si at det er de samme kravene til både omfang og kvalitet til bærekraftsrapporteringen uavhengig av hvilken sikkerhet attestasjonen skal avgis med, eller om den ikke skal attesteres.

En attestasjon med betryggende sikkerhet kan på mange måter sammenlignes med en revisjon av et årsregnskap. En revisjonsberetning forteller deg om regnskapet oppfyller gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon. Revisors uttalelse inneholder en konklusjon i *positiv form*, det vil si en form for bekreftelse. En attestasjonsuttalelse for en bærekraftsrapport med betryggende sikkerhet vil i stor grad ha samme form og innhold som en revisjonsberetning.

En attestasjon med moderat sikkerhet følger en del av samme metodikk og fremgangsmåte som ved en revisjon eller attestasjon med betryggende sikkerhet, men er ikke like omfattende, og sikkerheten som oppnås, er lavere. Revisors uttalelse inneholder en konklusjon i *negativ form*, det vil si at revisoren uttaler om han/hun er blitt oppmerksom på forhold som gir ham/henne grunn til å tro at bærekraftsrapporten inneholder vesentlig feilinformasjon. Ved oppdrag der konklusjonen gis med moderat sikkerhet, gjennomføres færre og mindre omfattende handlinger enn ved betryggende sikkerhet da det kreves mindre bevis for å kunne avlegge uttalelsen.

Ved både moderat og betryggende sikkerhet er fremgangsmåten for revisor risikobasert. Det vil si at revisor opparbeider seg en forståelse av virksomheten, intern kontroll og andre forhold som kan være av betydning for attestasjonen, og at det er denne forståelsen som danner grunnlag for det videre arbeidet.

For oppdrag med moderat sikkerhet vil revisors fremgangsmåte generelt være på et noe mer aggregert nivå enn ved betryggende sikkerhet. Handlingene som gjennomføres av revisor, vil også kunne være forskjellige i omfang og type ved at oppdrag med moderat sikkerhet baserer seg i større grad på forespørsler, observasjoner og analytiske handlinger på mer aggregert nivå enn ved betryggende sikkerhet. Revisors arbeid vil gå mer i detaljer basert på for eksempel funn i de analytiske handlingene. De gjennomførte handlingene vil danne grunnlag for uttalelsen hvor revisoren uttaler om han/hun er blitt oppmerksom på forhold som gir grunn til å tro at informasjonen om bærekraftsrapporten inneholder vesentlig feilinformasjon. Ved oppdrag med betryggende sikkerhet vil handlingene være mer omfattende og gjøres på et mer detaljert nivå, da de skal danne grunnlag for en konklusjon der revisor gir uttrykk for om bærekraftsrapporteringen er avlagt etter gjeldende lovkrav og ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

Selv om arbeidet som gjennomføres ved oppdrag med moderat sikkerhet er noe mer aggregert enn ved betryggende sikkerhet, vil attestasjon av bærekraftsrapportering med moderat sikkerhet være omfattende og arbeidskrevende. Det er en del faktorer som spesielt de første årene vil påvirke arbeidet som kreves, uavhengig av sikkerhetsnivå i attestasjonen. Noen av disse er at det kan være første gang selskapene rapporterer, og at de ikke har samme etablerte rutiner og kontroller for innsamling, sammenstilling og rapportering som ved finansiell rapportering, rapporteringsstandardene er nye (ESRS), rapporteringen omfatter mange ulike områder, og det vil kunne være større behov for bruk av spesialister enn ved revisjon av finansiell revisjon.

⁵ [Non-Authoritative Guidance on Applying ISAE 3000 \(Revised\) to Sustainability and Other Extended External Reporting \(EER\) Assurance Engagements](#)

⁶ Moderat sikkerhet (limited assurance) – Målet med et attestasjonsoppdrag som skal gi moderat sikkerhet, er å redusere risikoen ved attestasjonsoppdraget til et nivå som er akseptabelt under hensyn til omstendighetene ved oppdraget, men der risikoen er større enn ved et attestasjonsoppdrag som skal gi betryggende sikkerhet, som grunnlag for at revisors konklusjon kan uttrykkes i en negativ form.

⁷ Betryggende sikkerhet (reasonable assurance) – Målet med et attestasjonsoppdrag som skal gi betryggende sikkerhet, er å redusere risikoen ved attestasjonsoppdraget til et akseptabelt lavt nivå under hensyn til oppdraget, som gir grunnlag for at revisors konklusjon kan uttrykkes i en positiv form.

Spør om arbeidsrett

Håkon Andreassen vil i denne spalten svare på spørsmål knyttet til arbeidsrett. Bidraget i denne utgaven av tidsskriftet er skrevet i samarbeid med kollega advokatfullmektig Maja Elgaaen. Andreassen er advokat og partner i Advokatfirmaet Helmr. Han rådgir norske og utenlandske virksomheter, offentlige organer og kommuner, arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner, på individuell og kollektiv arbeidsrett, og prosederer saker for alminnelige domstoler og Arbeidsretten. Han er ofte benyttet som foreleser. Ev. spørsmål kan sendes: hakon.andreassen@helmr.no

Spalten er utarbeidet av:

Håkon Andreassen og Maja Elgaaen
Advokatfirmaet Helmr

Oppsigelse i prøvetid

Spørsmål:

Jeg er daglig leder i en liten virksomhet med fem ansatte. For fire måneder siden ansatte vi en nyutdannet ung mann. Det ble avtalt seks måneder prøvetid. Han ga et veldig godt inntrykk på intervju, og hadde både gode karakter og referanser. Til tross for dette har han imidlertid ikke utført jobben sin på tilfredsstillende måte. Arbeidet hans bærer ofte preg av slurv, inneholder feil, og er ikke alltid ferdig til fastsatte frister. To måneder inn i ansettelsesforholdet hadde vi en medarbeidersamtale med ham hvor vi påpekte dette. Arbeidsprestasjonene hans forbedret seg imidlertid ikke etter samtalen. Vi hadde derfor en ny samtale nå etter fire måneder. Han har med andre ord fått klar tilbakemelding ved to anledninger om at vi ikke er fornøyd med jobben han utfører. Ettersom han fortsatt er på prøvetid, informerte vi ham nå om at vi ikke vil gjøre om kontrakten hans til en fast kontrakt. Han mener imidlertid at han allerede er fast ansatt, og at vi må gå veien om oppsigelse dersom vi ønsker å avslutte arbeidsforholdet. Jeg har gjort litt undersøkelser på nett, og er usikker på hva som er rett. Hvordan skal vi håndtere dette?

Svar:

Her er det nok arbeidstaker som har retten forstand at det er en feiloppfatning at man ikke er fast ansatt under prøvetiden, og at arbeidsgiver ved utløpet av prøvetiden kan bestemme hvorvidt

arbeidsforholdet skal videreføres eller ikke. Slik er det ikke. Utgangspunktet er at arbeidstaker er fast ansatt fra tiltrædelse. Ønsker arbeidsgiver å avslutte arbeidsforholdet må man gå til oppsigelse av vedkommende, også under prøvetiden.

Men: Under prøvetiden er det imidlertid en *noe* lavere terskel for å si opp en ansatt, enn etter utløpet av prøvetiden. En prøvetidsoppsigelse må imidlertid begrunnes i arbeidstakers tilpasning til arbeidet, faglige dyktighet eller pålitelighet. Et viktig moment i vurderingen av om oppsigelse i prøvetid er lovlig, er om arbeidsgivers opplæring har vært forsvarlig. Ettersom arbeidstakeren det dreier seg om er nyutdannet, stilles det antageligvis større krav til arbeidsgivers opplæring og oppfølging enn om det hadde vært en mer erfaren kandidat. Videre legges det stor vekt på om arbeidsgiver har gitt arbeidstaker tydelige tilbakemeldinger, slik at vedkommende har fått mulighet til å tilpasse seg. Arbeidsgiver må også kunne dokumentere at arbeidstaker har fått opplæring og tilbakemeldinger.

Slik jeg forstår deg, har dere hatt to medarbeidersamtaler med to måneders mellomrom hvor dere har gitt klare tilbakemeldinger til den ansatte. Til tross for at det ikke er noe absolutt krav, er nok det optimale å ha månedlige medarbeidersamtaler. Etter vår vurdering er det derfor en ikke uvesentlig risiko for at en oppsigelse ikke vil stå seg.

Det gjenstår imidlertid to måneder av prøvetiden. I stedet for å gå til oppsigelse nå, anbefaler vi dere å utnytte den siste perioden av prøvetiden godt, ved å gi arbeidstaker løpende tilbakemeldinger og vurdere hvorvidt det er nødvendig med ytterligere opplæring og oppfølging. Dersom arbeidsprestasjonene ikke har forbedret seg når utløpet av prøvetiden nærmer seg, har dere etter vår vurdering et mye bedre grunnlag for å gå til oppsigelse. Hvorvidt det i denne saken er tilstrekkelig grunnlag for å gå til oppsigelse, må imidlertid vurderes konkret.

En sunn livsstil

I denne spalten vil ernæringsfysiolog cand. scient. Gunn Helene Arsky komme med tips og gode råd til en sunn livsstil – spesielt rettet mot de som gjerne har stillesittende, men hektiske hverdager.

Spalten er utarbeidet av:

Ernæringsfysiolog
og cand. scient.
Gunn Helene Arsky

Fem minutters energiboost: Rask og effektiv trening på jobb

I en hektisk hverdag som revisor kan det være utfordrende å finne tid til trening. Lange arbeidsdager, tidsfrister og et ønske om å opprettholde en balanse mellom jobb og fritid kan gjøre det vanskelig å prioritere fysisk aktivitet. Men hva om jeg fortalte deg at du kan få en skikkelig energiboost på bare fem minutter? Med korte, intensive treningsøkter kan du få kroppen i gang, øke energinivået og forbedre helsen, alt uten å forlate kontoret!

Hvorfor korte treningsøkter?

Korte treningsøkter er perfekte for travle revisorer. De krever minimalt med tid, kan gjøres hvor som helst, og gir mange av de samme fordelene som lengre treningsøkter. Studier viser at selv korte treningsøkter kan forbedre kardiovaskulær helse, øke styrke og fleksibilitet, samt redusere stress og angst.

Høy intensitet for maksimal effekt

Hemmeligheten bak effektiviteten til disse fem-minutters treningsøktene er høy intensitet, viser forskning¹. Ved å gi alt du har i korte intervaller, kan du maksimere kaloriforbrenningen og få hjertet til å pumpe. Høyintensiv intervalltrening (HIIT) er spesielt effektiv for å forbedre kondisjon og styrke på kort tid.

Planlegg treningsrutinen

For å komme i gang med fem-minutters energiboost, trenger du bare å sette av

litt tid i løpet av dagen. Det kan være når du først kommer på kontoret, under lunsjpausen, eller når du føler deg trøtt om ettermiddagen. Her er en enkel treningsrutine du kan følge:

08:30: Før du starter arbeidsdagen, gjør fem minutter med høyintensiv trening for å våkne opp, f.eks. push-ups på

knær, sprellemannhopp og ett-minutts lav planke.

11:00: Ta en kort pause for en ett-minutts planke etterfulgt av ett minutt med sprellemannhopp (jumping jacks).

13:30: Etter lunsj, gjør ett minutt med knebøy, ett minutt med push-ups og ett minutt med høye kneløft.

¹ <https://typeset.io/papers/effect-of-a-short-term-intermittent-exercise-training-3b6q41kpsx>

15:30: Gjør en to-minutters treningsøkt med valgfrie øvelser for å bryte opp ettermiddagen og øke energien.

Med denne enkle rutinen kan du lett få inn opptil femten minutters trening i løpet av dagen, uten å ofre mye tid eller produktivitet.

Svett?

Begrenser du treningsøktene til 1-2 minutter av gangen, vil du unngå å svette for mye. Dette gir deg fortsatt en god boost uten å overopphete kroppen. For deg som har lyst til å gjøre dette regelmessig, kan det være lurt å ha med en t-skjorte og en deodorant på jobb.

Pausetrening

En annen flott metode for å få inn litt fysisk aktivitet i løpet av arbeidsdagen er pausetrening. Dette innebærer å ta korte pauser på 1-2 minutter hver time for å gjøre enkle øvelser. Det kan være alt fra å gå opp og ned trappene, strekke seg, eller gjøre noen raske utfall. Dette ikke bare bryter opp den stillesittende dagen, men det bidrar også til å holde energinivået oppe og fokuset skarpt.

Trenings-hacks

- Start smått: Hvis fem minutter føles for mye, start med ett eller to minutter og øk gradvis, og ikke gjør noe som kjennes vondt eller altfor mye ut.

- Sett påminnelser: Bruk telefonen eller datamaskinen til å sette påminnelser for å ta en treningspause.
- Gjør det til en vane: Inkorporer disse treningsøktene i din daglige rutine, slik at de blir en naturlig del av dagen.
- Involver kolleger: Få med deg kolleger til å trene sammen. Det kan være både motiverende og moro!
- Fokuser på pusten: Husk å puste dypt og jevnt under øvelsene. Dette kan hjelpe med å redusere stress og øke oksygenopptaket.

Gjør fem-minutters energiboost til en del av din hverdag, og opplev fordelene selv. God trening!

	BY- KJERNE	ER JOHAN LID NORBY		ROMER- TALL 500		RETTS- REGEL	NOTIS, MENO INDISK Sjakk- SPILLER	
		DEKA KLANGEN, LYDEN			DUO RABU- LIST			
				LEDD- BÅND				
	TRE- SORT			HESTE- SPORT				
	LETT NED- BØR			NORSK BY AN- ROPTE				
GJELD- EN		DRINK UHYGG- ELIG	MICRO SOFT PRO- DUKT		TIM- BAL	ROEN, BEITEN		
				MUSIKK- BE- GREP		FART, PRES		SOL- GUD
BAKE- PROD- UKTET		FISK	BY OG ELV AGURK		LEIER SKØTSK DIK- TER †			
				NARKO- TISK STOFF		SITTE TIL HEST MYNT- ENHET	BINDE KORN FARGE	
FAKIDEL				ØRE KJ. TEGN TINN		TRAKT		AMP- ERE TINE
ROMER- TALL 10		SYNØP- SIS- ENE				MARSK, UL		SEL- SKAPS- FORM

Kryssordforfatter: Rolf Bangsøid

Svar på kryssordet finner du på side 29

Hvordan justere kjøpspris for arbeidskapital og gjeld

Ved en virksomhetstransaksjon blir partene ofte tidlig i prosessen enige om selskapsverdien, verdien av driften på kontant og gjeldfri basis. Imidlertid vil den endelige kjøpesummen, verdien av egenkapitalen, bli justert for gjelds- og arbeidskapitalsituasjonen i selskapet på transaksjonstidspunktet. Justeringene fra selskaps- til egenkapitalverdi har i de fleste tilfeller vesentlig påvirkning på kjøpesummen og krever en god forståelse av selskapets virksomhet og balanse.

Statsautorisert revisor
Kurt Ove Østrem
Partner, Deal Advisory, KPMG

Master of Science (MSc) – Business
and Economics
Jonas Andersson
Partner, Deal Advisory, KPMG

Master of Science (MSc) – Finance
Eskild Eriksen
Director, Deal Advisory, KPMG

Introduksjon

Justering av kjøpesum for netto gjeld og arbeidskapital, eller det vi gjerne omtaler som broen fra selskaps- til egenkapitalverdi, er i de fleste tilfeller betydelige og partenes evne til å underbygge og argumentere for sitt syn har ofte stor betydning for endelig kjøpesum. Det er i de fleste transaksjoner diskusjon mellom kjøper og selger knyttet til justeringene som inngår i broen ettersom justeringene i mange tilfeller er skjønsmessige og ikke er basert på en eksakt vitenskap. Denne artikkelen vil ta for seg det teoretiske fundamentet som bygger opp under broen fra selskapsverdi til egenkapitalverdi med kommentarer til utvalgte poster vi erfarer ofte blir grunnlag for diskusjon mellom kjøper og selger.

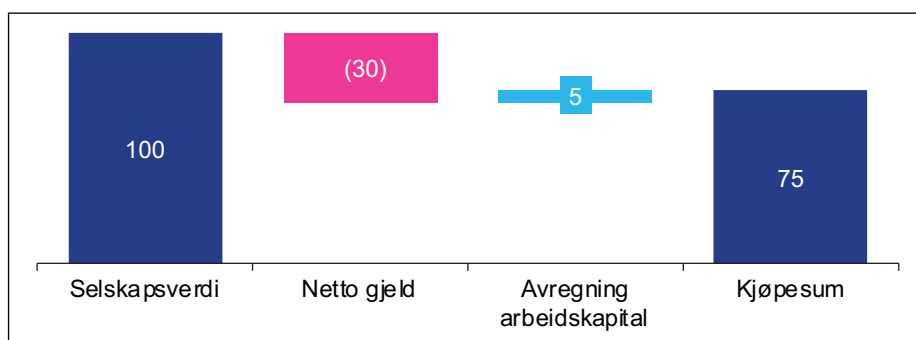
Broen fra selskapsverdi til egenkapitalverdi

Basert på ovenstående kan broen fra selskaps- til egenkapitalverdi illustreres som vist i figur 1. Her ser vi at utgangspunktet er selskapsverdien, med en krone-for-kronejustering for netto gjeld

og andre kontant- og gjeldslignende poster. Merk at det er den reelle gjelden som skal trekkes fra, og at denne kan være annerledes enn den bokførte verdien. Videre gjøres det

også en justering eller avregning for arbeidskapitalsituasjonen for å justere for at selskapets arbeidskapital på transaksjonstidspunktet er høyere eller lavere enn selskapets normale arbeidskapitalnivå.

Figur 1

Ved utarbeidelse av broen fra selskaps- til egenkapitalverdi starter man med å allokere selskapets balanseposter i kategoriene; arbeidskapital, netto gjeld og andre poster. Vanligvis gjøres dette på saldobalanseskontonivå. Det finnes ikke noen regnskapsstandard eller tilsvarende som definerer hvordan denne allokeringen skal gjøres, og partene står

derfor fritt til å avtale dette. Det normale er dog at arbeidskapital vil være poster som er relatert til, og påvirket av, selskapets drift og som vil omgjøres til inn- eller utbetalinger. Netto gjeld omfatter vanligvis kontanter og rentebærende gjeld, samt andre kontant- og gjeldslignende poster som ikke er relatert til selskapets drift, og som for-

ventes å resultere i fremtidige inn- eller utbetalinger. Poster som ikke faller inn under definisjonene av netto gjeld eller arbeidskapital, klassifiseres som andre

poster og inngår ikke i justeringen av kjøpesum. Dette omfatter typisk driftsmidler som selskapet behøver for å generere fremtidige kontantstrømmer, og som er reflektert i selskapsverdien.

nivået på arbeidskapitalen. For eksempel kan et selskap i enkelte perioder ha mye kapital bundet opp i kundefordringer som snart blir betalt, og da vil kontantbeholdningen i samme periode være tilsvarende lavere. Det er derfor viktig å eliminere disse tidseffektene når kjøpesummen beregnes. Dersom man ikke hadde justert for arbeidskapital-situasjonen på transaksjonstidspunktet, ville kjøpesummen være sterkt påvirket av tidspunktet transaksjonen gjennomføres.

En annen måte å uttrykke dette på er at selskapet skal overleveres til kjøper med et «normalt» nivå på arbeidskapitalen. Dette operasjonaliseres gjennom å justere for forskjellen mellom faktisk arbeidskapital på transaksjonstidspunktet og normalisert arbeidskapital; dersom faktisk arbeidskapital er større enn normalisert, gjøres en positiv justering som øker kjøpsprisen, og motsatt om faktisk er lavere enn normalisert arbeidskapital. Normalisert arbeidskapital kan utledes på mange ulike måter, men en metode som ofte benyttes i praksis for selskap med stabil drift, er gjennomsnittlig arbeidskapital siste 12 måneder; da får man utjevnet eventuelle sesongeffekter. Det finnes flere metoder for å vurdere et selskaps normaliserte arbeidskapitalnivå, og det er vanlig å foreta en detaljert analyse av selskaps arbeidskapital på månedlig basis over en lengre tidsperiode (typisk 2-3 år) for å fastsette normalisert nivå. Fastsettelse av normalisert arbeidskapital er et omfattende tema som vi ikke vil gå nærmere inn på i denne artikkelen.

Figur 2

Eksempel på balanseallokering				
NOKm	31.12.2023	Arbeidskapital	Netto gjeld	Andre poster
Immaterielle eiendeler	5			5
Varige driftsmidler	78			78
Finansielle anleggsmidler	12		12	
Varelager	31	31		
Kundefordringer	20	20		
Andre kortsiktige fordringer	11	11		
Bankinnskudd	8		8	
Sum eiendeler	165	62	20	83
Egenkapital	(65)			(65)
Utsatt skatt	(8)			(8)
Gjeld til kredittinstitusjoner	(40)		(40)	
Øvrig langsiktig gjeld	(2)		(2)	
Leverandørgjeld	(16)	(16)		
Betalbar skatt	(8)		(8)	
Skyldige offentlige avgifter	(4)	(4)		
Annen kortsiktig gjeld	(22)	(22)		
Sum egenkapital og gjeld	(165)	(42)	(50)	(73)
Netto eiendeler	65	20	(30)	75

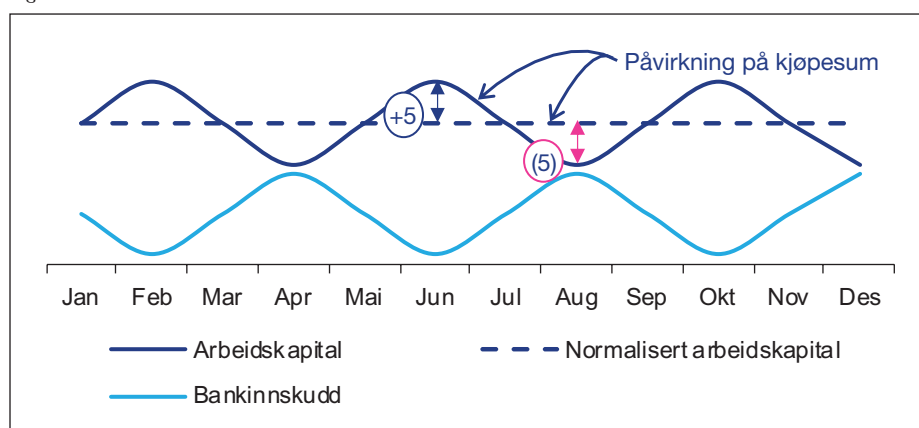
Arbeidskapitaljusteringen

Arbeidskapitalen representerer poster som er knyttet til den ordinære driften av selskapet. For de fleste virksomheter vil netto arbeidskapital være positiv, dvs. at selskapet må finansiere og binde opp likviditet i arbeidskapital. Enkelte virksomheter og bransjer har netto negativ arbeidskapital som betyr at virksomheten frigjør likviditet ved etableringen. Dette er vanlig i virksomheter og bransjer som har høy grad av forskuddsbetaling fra kunder, for eksempel software-selskaper med årlige abonnementer som betales på forskudd.

Driftsaktiviteten for et selskap vil variere over tid, noe som påvirker nivået av selskapets arbeidskapital. Dette nivået vil være påvirket av når betalinger til og

fra kunder, leverandører, ansatte, skattemyndigheter eller lignende gjennomføres. Dette betyr at den faktiske likviditetsbeholdningen til selskapet vil være sterkt negativt korrelert med

Figur 3

Hvilke justeringsposter er gjenstand for diskusjon?

Vi har nedenfor kommentert nærmere på noen utvalgte poster og justeringer som vi erfarer at partene i en transaksjon kan ha ulike oppfatninger om hvorvidt skal klassifiseres som arbeidskapital, netto gjeld eller eventuelt holdes helt utenfor (andre poster). Som nevnt vil forskjellen på om en post tas med som arbeidskapital eller netto gjeld kunne være betydelig på den endelige kjøpesummen ettersom netto gjeld justeres krone for krone, mens for arbeidskapital så vil effekten være null eller liten, ettersom det kun er avviket mellom faktisk og normalisert nivå som påvirker kjøpesummen.

Bundne bankinnskudd

I utgangspunktet er bankinnskudd en netto gjeldspost som illustrert i balanseallokeringen i figur 2 over. Imidlertid vil det ikke være riktig å ta med bankinnskudd som ikke er tilgjengelig for virksomheten, som for eksempel innskudd på skattetrekkkonto, depositum og andre bundne midler. Skattetrekkmidler er i en annen kategori enn andre bundne innskudd ettersom det vil være en tilsvarende forpliktelse i form av skyldig skattetrekk som er inkludert i kortsiktig gjeld. Disse postene utligner hverandre og skal klassifiseres i samme kategori, normalt som del av selskapets arbeidskapital.

For andre bundne midler vil vurderingen være avhengig av hvorvidt midlene forventes å bli frigitt på et senere tidspunkt eller ei. Midler som i praksis aldri vil frigis, ekskluderes normalt fra netto gjeld og flyttes til kategorien andre poster og tilregnes dermed ikke verdi i transaksjonen. Imidlertid vil det da være riktig å ta med eventuell avkastning på midlene i beregning av selskapsverdien, særlig om det beløpet som er bundet er vesentlig.

Forfalt leverandørgjeld

Ordinær leverandørgjeld er utvilsomt en arbeidskapitalpost, men forfalt leverandørgjeld kan i enkelte tilfeller bære preg av å være av gjeldslignende karakter og bør da ekskluderes fra normalisert

arbeidskapital og i stedet inkluderes i netto gjeld. Eksempel på slike tilfeller kan være enkeltposter hvor man har holdt tilbake betaling på grunn av en tvist med leverandøren, eller dersom selskapet i enkelte perioder med stram likviditet konsekvent har betalt leverandører etter forfall og benyttet leverandørkreditt som en kilde til midlertidig finansiering. Det må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle om deler av den forfalte leverandørgjelden skal klassifiseres som netto gjeld, eller inngå i arbeidskapitalen sammen med den øvrige leverandørgjelden.

Forfalte kundefordringer

Tilsvarende som for leverandørgjeld må forfalte kundefordringer også vurderes særskilt med tanke på om det er unormale enkeltposter som det bør justeres for. Dette kan for eksempel være forfalte fordringer som ikke er betalt på forfall som følge av en tvist. Merk at i enkelte tilfeller bør også arbeidskapitalen normaliseres for å reflektere den reelle endringen i tap på krav dersom avsetning for tap på kundefordringer bare bokføres ved årsslutt.

Leverandørgjeld knyttet til investering i driftsmidler

Leverandørgjeld er i utgangspunktet en udiskutabel arbeidskapitalpost og består normalt av poster knyttet til den operative driften og som selskapet har fått kreditt for. Imidlertid kan leverandørgjeld være knyttet til anskaffelser av driftsmidler. Anskaffelseskost for driftsmidler (capex) vil være med i fremtidige kontantstrømmer som ligger til grunn for verdsettelsen av selskapet, og er dermed reflektert i selskapsverdien. Finansiering av anskaffelseskost for driftsmidler vil derfor være en netto gjeldspost. Da må leverandørgjeld knyttet til slike investeringer behandles likeledes, og flyttes fra arbeidskapital til netto gjeld. I praksis ser vi ofte at denne justeringen ikke gjøres. Dette har i mange tilfeller sammenheng med at det antas at denne effekten er ganske liten, og at det er relativt arbeidskrevende å beregne denne justeringen med nøyaktighet. Imidlertid vil effekten for mange selskaper med relativt store

eiendeler kunne være vesentlig, og vi anbefaler i slike tilfeller at denne justeringen gjøres, eventuelt med en forenklet beregningsmetode.

Uopptjent inntekt og forskuddsbetaling fra kunder

I utgangspunktet skal slike poster inkluderes i arbeidskapital. Imidlertid erfarer vi at det i noen tilfeller blir diskusjon om dette skal være netto gjeld. Basert på vår erfaring gjelder dette først og fremst ikke-nordiske investorer. I tilfellene hvor inntekt faktureres på forhånd, for eksempel en virksomhet som selger abonnement og fakturerer kundene for en brukstid i begynnelsen av perioden, mener vi at posten skal være en del av arbeidskapitalen. Dette er en forskjell mellom tidspunkt for betaling og resultatføring, noe som er et åpenbart arbeidskapitalelement. Argumentet som blir brukt for at dette er gjeld, er at det er en forpliktelse som har oppstått i tidligere eiers eiertid. I de tilfellene der virksomhetens forretningsmodell er å fakturere på forskudd, og dette forventes å kunne videreføres etter et eierskifte, er det vanskelig å forstå logikken bak denne argumentasjonen; dette argumentet kan i så fall brukes til å argumentere for at de fleste tradisjonelle arbeidskapitalposter skal klassifiseres som netto gjeld, ettersom de fleste postenes opphav er tidsforskjellen mellom betaling og regnskapsføring.

Noe annerledes kan det være i de tilfellene hvor forskuddsbetaling fra kunder har preg av å være et engangstilfelle. I typiske prosjektvirksomheter ser vi ofte at selskaper i noen tilfeller klarer å forhandle seg frem til betydelige forskuddsbetalinger fra kunder, som i virkeligheten fungerer som en finansiering for prosjektet. I slike situasjoner vil det kunne argumenteres for at dette ikke er en arbeidskapitalpost, men et finansieringselement. Vår erfaring er at det ofte er komplisert å trekke et klart skille mellom hva som er arbeidskapital og hva som er netto gjeld i slike tilfeller, og at det må gjøres en konkret vurdering i det enkelte tilfellet. Ofte blir dette også en del av forhandlingene på slutten av en transaksjon.

Faktoring

Dersom en virksomhet har faktoringavtale for kundefordringer, vil dette ha en betydelig effekt på likviditet og arbeidskapital – og også potensielt på justeringen som gjøres mellom selskaps- og egenkapitalverdi. Det finnes to former for faktoring, hvor den vanligste er at virksomheten får tidlig oppgjør for sine kundefordringer fra et faktoringsselskap, men hvor virksomheten fortsatt vil ha hele risikoen for at kundefordringene blir gjort opp. Ved denne formen for faktoring vil virksomheten fortsatt balanseføre kundefordringene, og i tillegg ha en forpliktelse til faktoringsselskapet i balansen for mottatt kontantoppgjør. Disse postene vil være med i arbeidskapital (kundefordring) og netto gjeld (forpliktelse til faktoringsselskap) ved beregning av prisjustering, og effekten på egenkapitalverdien vil være nøytral i forhold til et tilsvarende selskap som ikke benytter faktoring.

Dersom et foretak benytter den andre formen for faktoring, som innebærer at faktoringsselskapet overtar risikoen for at fordringene blir gjort opp, vil foretaket fraregne fordringene idet disse overdras til faktoringsselskapet. I dette tilfellet vil både arbeidskapital og netto gjeld bli endret sammenlignet med selskap som ikke har denne formen for faktoring. En måte å justere for dette på, er å skjære gjennom og si at dette i realiteten er en form for finansiering, og i beregningen av prisjustering legges til kundefordringer og gjeld til faktoringsselskap. En annen metode vil være å inkludere kostnaden ved faktoring som en del av EBITDA som benyttes til å beregne selskapsverdien.

Betalbar skatt

Betalbar skatt blir i mange tilfeller klassifisert som netto gjeld. Argumentet er i første rekke at dette er en forpliktelse som har oppstått basert på tidligere perioders resultater. Imidlertid kan betalbar skatt alternativt betraktes som et arbeidskapitalelement. For norske selskaper vil betalbar skatt av selskapets resultat betales året etter regnskapsåret, noe som innebærer at selskapet

har en rentefri betalingsutsettelse for en forpliktelse. Betalbar skatt har mange likhetstrekk med poster som for eksempel skyldig merverdiavgift, arbeidsgiveravgift og feriepenger, som uomtvistelig vil være arbeidskapitalposter. Vår erfaring er at betalbar skatt i noen tilfeller blir klassifisert som netto gjeld og i andre tilfeller som arbeidskapital, og i mange transaksjoner blir denne posten grunnlag for diskusjon og forhandling. Dersom betalbar skatt inkluderes i arbeidskapital, må man hensynta i beregning av normalisert arbeidskapital at denne posten oppstår gjennom regnskapsåret, selv om det i mange tilfeller kun gjøres regnskapsmessig avsetning for skatt ved regnskapsårets slutt. Dersom 12 måneders snitt legges til grunn ved beregning av normalisert arbeidskapitalnivå, bør man beregne og hensynta reelt nivå av betalbar skatt gjennom året.

Når det gjelder betalbar skatt i andre land enn Norge, må det vurderes konkret i forhold til reglene for betaling av skatt i de respektive landene.

Utsatt skatt

Utsatt skatt oppstår som følge av forskjeller mellom regnskaps- og skattemessige verdier på selskapets eiendeler og forpliktelser, samt fremførbart skattemessig underskudd. Det må gjøres en særskilt vurdering av hvorvidt disse postene skal tillegges verdi, og inngå som netto gjeld i broen. Underskudd til fremføring vil normalt inkluderes som en netto gjeldspost ettersom dette reduserer fremtidig betalbar skatt. Dette forutsetter imidlertid at selskapet forventes å ha overskudd i kommende perioder slik at underskuddet vil kunne utnyttes. Dersom underskudd til fremføring inkluderes som netto gjeld, bør verdien diskonteres for å reflektere både tidsverdi og risiko knyttet til den fremtidige utnyttelsen. Tilsvarende gjelder også for avskåret rentefradrag til fremføring. I noen jurisdiksjoner kan det også være tidsbegrensning på fremføringsadgangen, eller at et oppkjøp helt eller delvis kan avkorte muligheten for å fremføre underskuddet.

Generelt er det det ofte vanskeligere å begrunne at utsatt skatt eller skattefordel knyttet til midlertidige forskjeller er netto gjeldsposter ettersom det normalt er mindre klart hvorvidt disse resulterer i høyere eller lavere skattebetaling i fremtiden. For disse postene må det gjøres en konkret vurdering av hvorvidt forskjellene reelt sett vil reverseres, eller om de vil erstattes av nye og tilsvarende forskjeller i overskuelig fremtid. For eksempel vil midlertidige forskjeller knyttet til varige driftsmidler normalt ikke tillegges verdi ettersom det normalt antas at virksomheten også fremover vil foreta investeringer i driftsmidler, og det vil være naturlig å anta at de midlertidige forskjellene videreføres, og ikke resulterer i høyere eller lavere skattebetalinger i fremtiden. Tilsvarende vil også normalt gjelde for utsatt skattefordel knyttet til avsetning for tap på kundefordringer samt avsetning for ukurans på varelager siden det i mange tilfeller er naturlig å anta at selskapet vil ha tilsvarende avsetninger fremover. Utsatt skatt eller skattefordel knyttet til balanseposter som er inkludert i netto gjeld, bør også tas med som netto gjeld. Dette kan for eksempel være midlertidige forskjeller knyttet til pensjonsforpliktelser, eller urealisert gevinst/tap på finansielle instrumenter. Gevinst- og tapskonto bør også inkluderes som netto gjeld og diskonteres.

Dersom underskudd til fremføring eller enkelte midlertidige forskjeller er hensyntatt i selskapsverdien, må man, for å unngå dobbeltregning, ikke inkludere tilhørende utsatt skatt eller skattefordel i netto gjeld.

SkatteFUNN-fordring

Behandling av fordring knyttet til SkatteFUNN-ordningen vil i første rekke avhenge av om tilskuddet er enkeltstående, eller om virksomheten mottar dette regelmessig. Dersom det må regnes som enkeltstående, vil det være riktig å ta med fordringen i netto gjeld. Dersom virksomheten mottar SkatteFUNN-tilskudd regelmessig, kan dette enten være et tilskudd som er knyttet til driften, og som vil regnskaps-

føres som et resultatelement og være en del av EBITDA, eller behandles som et investeringselement og føres direkte mot balansen. Dersom SkatteFUNN bokføres som en resultatpost, vil tilhørende fordring være et arbeidskapital-element, men om det er et investerings-tilskudd, klassifiseres fordringen som et netto gjeldselement. Det avgjørende for om SkatteFUNN er netto gjeld eller arbeidskapital er derfor om det er reflektert i EBITDA som ligger til grunn for beregning av selskapsverdien.

Leasing

Dersom leasing regnskapsmessig behandles etter IFRS 16, vil normalt alle vesentlige innleieavtaler, med noen få unntak, være balanseført som leasing-eiendel og leasinggjeld, samtidig som kostnaden knyttet til leieavtaler vil være klassifisert som henholdsvis avskrivning og rentekostnader, og dermed ikke reflektert i EBITDA. Den regnskapsmessige behandlingen av leieavtaler kan derfor ha en vesentlig innvirkning på verdsettelsen dersom det ikke gjøres justeringer. En tilnærming vi ofte ser for leieavtaler som i realiteten er finansiering av et driftsmiddel, det som i norsk god regnskapsskikk defineres som finansiell lease, er at man tar med leasingforpliktelsen som en netto gjeldspost. For andre leieavtaler, typisk husleie og leie av andre eiendeler som ikke fremstår som en anskaffelse, inkluderes leiekostnaden i EBITDA, mens leasingforpliktelsen holdes utenfor beregningen av netto gjeld.

Pensjonsforpliktelser

De fleste virksomheter i Norge har innskuddspensjon for de ansatte, men det finnes fortsatt noen virksomheter som har ytelsesordninger, enten for hele eller deler av arbeidsstyrken. I motsetning til en innskuddsordning innebærer en ytelsesordning at virksomheten har ansvaret for størrelsen på fremtidige pensjonsytelser, og virksomheten må derfor avsette for denne forpliktelsen i balansen. Pensjonsforpliktelsen vil da normalt beregnes av en aktuar, minimum en gang i året, basert på demografiske

og økonomiske forutsetninger. Det er viktig å være oppmerksom på at det kan være forskjeller på hvordan ytelsesordninger beregnes og regnskapsføres etter norsk god regnskapsskikk og IFRS. Norsk god regnskapsskikk tillater blant annet at akkumulerte estimatavvik ikke balanseføres inntil et visst nivå. Ytelsespensjonsordninger er en netto gjeldspost, og eventuell ikke balanseført estimatavvik må tas med som en netto gjeldspost. For å få en riktig verdi av pensjonsforpliktelsen på transaksjonstidspunktet bør derfor en oppdatert aktuarberegning innhentes.

Aktiverte lånekostnader

Dersom en virksomhet har aktivert lånekostnader, vil dette normalt presenteres i balansen sammen med det tilhørende lånet og redusere netto balanseført lån. Aktiverte lånekostnader vil typisk være knyttet til bankgebyrer samt advokat- og rådgiverkostnader direkte knyttet til låneopptaket. Ved

beregning av netto gjeld skal aktiverte lånekostnader klassifiseres som andre poster og ikke som en reduksjon av en gjeldspost. Aktivering av lånekostnader er en regnskapsmessig periodisering, og den reelle gjelden blir ikke redusert ved at dette regnskapsprinsippet anvendes.

Ansatteopsjoner

Noen selskap har opsjonsprogram for de ansatte. I forbindelse med et salg av virksomheten vil slike program vanligvis bli gjort opp med et kontantoppgjør. Dette kontantoppgjøret må i så fall inkluderes som netto gjeld i justeringen fra selskaps- til egenkapitalverdi. Det vil også påløpe arbeidsgiveravgift på en eventuell gevinst den ansatte måtte ha på utløsning av opsjonene, og denne må også regnes med i netto gjeld. Dersom de ansatte beholder opsjonene etter transaksjonen, vil dette ha en utvanningseffekt som det må justeres for ved beregning av selskapsverdi.

Earn out-forpliktelser

Dersom selgende virksomhet tidligere har gjennomført oppkjøp, kan det være forpliktelser knyttet til earn out eller andre former for tilleggsvederlag. Dette vil være betingede gjeldsposter som normalt er regnskapsført, og som skal tas med i netto gjeld. Imidlertid bør det gjøres en konkret vurdering av denne posten og hva man mener kommer til utbetaling basert på siste tilgjengelige informasjon.

Utbytte og konsernbidrag

Utbytte og konsernbidrag er normalt udiskutabelt netto gjeldsposter. Det som imidlertid kan være verdt å merke seg, er forskjeller i prinsipper for regnskapsføring mellom norsk god regnskapsskikk og IFRS. I norsk god regnskapsskikk bokføres utbytte og gjeld i året disponeringen knytter seg til, selv om utbyttet besluttes i påfølgende periode. Selskaper som anvender forenklet IFRS, vil kunne bokføre utbytte og konsernbidrag på samme måte som under norsk god regnskapsskikk. Etter «full» IFRS, og også IFRS for «SME» er det utbyttebeslutningen som er bestemmende for når utbytte regnskapsføres. Dersom en virksomhet anvender disse reglene, bør man være oppmerksom på utbytter som er foreslått, men ikke ennå formelt besluttet. Disse vil ikke være bokført som gjeld i balansen, men må tas med som netto gjeld.

For øvrig ser vi i mange tilfeller at utbytte er et forhold som er regulert i avtale mellom kjøper og selger, ofte som en tillatt lekkasje hvor selger har anledning til å ta ut et forutbestemt utbytte.

Minoritetsinteresser

Når et konsern eller deler av et konsern selges, kan det forekomme at datterselskaper i strukturen har minoritetsaksjonærer. I slike tilfeller må man huske på å justere for minoritetens andel av netto gjeld og arbeidskapital. Dette er en justering som normalt ikke er gjenstand for diskusjon hvis forholdet avdekkes, men det hender at partene ikke fanger dette opp.

Engangsposter

Dersom virksomheten som skal selges har hatt engangsposter som for eksempel sluttvederlag, engangsbonuser eller tilsvarende avsetninger, og dette er regnskapsført som kortsiktig gjeld og inkludert i arbeidskapitalen, bør dette normalt justeres for ved at disse avsetningene flyttes til netto gjeld. Tilsvarende gjelder også for fordringer av engangskarakter.

Transaksjonskostnader

Transaksjonen i seg selv kan utløse enkelte forpliktelser som må vurderes i forhold til om de skal være med i netto gjeld. I forbindelse med en transaksjon vil selgende virksomhet normalt pådra seg transaksjonskostnader knyttet til selve prosessen, blant annet rådgiverkostnader og i noen tilfeller transaksjonsbonuser til ansatte. Dette er forpliktelser som normalt tas med i netto gjeld.

Ikke-balanseførte poster

I tillegg til gjeldsposter som er balanseført, kan selskapet ha ikke-balanseførte forpliktelser. Dette vil ofte være usikre og/eller betingede forpliktelser. Den vanligste kategorien er pågående skattesaker eller rettstvister. I slike tilfeller kan en fremgangsmåte være å sannsynlighetsvekte utfall og beregne et estimat som tas med i beregningen av netto gjeld. En vanligere måte er å ta disse forholdene med i kjøpsavtalens garanti-katalog som forhold selger skal dekke dersom det i fremtiden oppstår forpliktelser.

Avslutningsvis vil vi understreke viktigheten av å sette seg grundig inn i de postene som det er aktuelt å ta med i netto gjelds- og arbeidskapitaljusteringen, herunder hvordan dette henger sammen med verdsettelsesmodellen og kjøps- og salgsavtalen. Til slutt er det likevel enkelte poster som er gjenstand for forhandling mellom kjøper og selger, og da er det avgjørende å ha god dokumentasjon og forståelse for disse postene.

Løsning til kryssord på side 23

BY- KJØNNE	ER JOMAN LID NØRBY	↘ S	ROPER- TALL 500	→ D	RETTS- REGEL	MOTIS, ME NO INDISK SÅKK- SPILLER	↘ B
↙ C	DEKA KLANGEN, LYDEN			DUO RABU- LIST			
		↘ T					
			LEDD- BÅND				
TRE- SORT			HEST- SPORT				
LETT NED- BØR			NORSK BY AN- ROPLE				
GJELD- EN	↘ N	DRIKK UHYGG- ELIG	↘ T	MICRO SOFT PRO- DUKT	↙ C		TIM- BAL
↙ L				MUSIKK- BE- GREP			
BAKE- PROD- UKTET			FISK	BY OG ELV AGURK			
↙ L				MARKO- TISK STOFF			
TAKTREL				ØRE KØ- TRÅN TINN			
ROPER- TALL 10			SYNØP- SIS- ENE				
X							

Kunstig intelligens: Kan Europa både regulere og innovere?

EUs AI Act, vedtatt våren 2024, representerer det første store forsøket på å etablere et omfattende regulatorisk rammeverk for AI, med mål om å beskytte grunnleggende rettigheter og samfunnsinteresser. Regulering av teknologi er aldri enkelt, spesielt ikke når utviklingen går så raskt som den gjør nå på AI-fronten. Metodikk og erfaring fra revisjon kan spille en viktig rolle i operasjonaliseringen av EUs kunstig intelligens-forordning.

Ph.D.
Lars Erlend Leganger
Direktør
PwC

Introduksjon

På midten av 2000-tallet skapte en kombinasjon av faktorer¹ en bølge av optimisme og bruk av kunstig intelligens («AI» på folkemunne – fra engelsk «artificial intelligence»). Mer utstrakt og sofistikert bruk av AI har ført til mer oppmerksomhet rundt – og bekymring for – risikoer ved utvikling og bruk av AI i beslutningsstøtte og automatisering. EUs AI Act er det første store forsøket på å etablere et omfattende regulatorisk rammeverk for kunstig intelligens. Forordningen skal primært beskytte forbrukere og samfunnsinteresser, men den kan – avhengig av hvordan den blir operasjonalisert – få store konsekvenser for næringslivet, og kanskje særlig i

bransjer som er leverandører av tillit. Denne artikkelen beskriver EUs AI Act og potensielle konsekvenser av forordningens ikrafttredelse, med særlig fokus på regnskap og revisjon.

EUs AI Act skal beskytte samfunnet og innbyggernes grunnleggende rettigheter

EUs AI Act ble foreslått av Europakommisjonen i april 2021 og endelig vedtatt våren 2024. Forordningen skal sikre at utvikling og bruk av AI i EU skjer på en måte som respekterer innbyggernes grunnleggende rettigheter, og ikke medfører unødvendig samfunnsrisiko. Reglene er bransjenøytrale, og gjelder for alle som tilbyr, produserer, bruker, importerer eller distribuerer AI-systemer i EU, samt tilbydere og brukere av AI-systemer som er lokalisert i et tredjeland, men hvor resultater fra systemet benyttes i EU.

AI Act har i utgangspunktet en risiko-basert tilnærming til regulering, hvor AI-anvendelser deles i fire risikonivåer: Uakseptabel risiko, høyrisiko, begrenset risiko, og minimal risiko. Kravene for de forskjellige risikonivåene fases gradvis inn, fra «uakseptabel risiko»-forbud fra og med februar 2025, til alle krav for alle risikonivåer er på plass fra august 2027.

«Uakseptabel risiko»-forbudene gjelder forholdsvis få og særdeles inngripende

anvendelser, som statlig «social scoring» av innbyggere, og prediksjon av individers risiko for å begå fremtidige kriminelle handlinger.

«Høyrisiko»-kategorien treffer spesielt bransjer som ligger nær individ- og samfunnsinteresser, som helse, utdanning, essensiell infrastruktur, og enkelte finansielle tjenester. Men også personalledelse/HR anses som et «høyrisiko»-område: Selskap med digitalt fremoverlente personalavdelinger som jobber datadrevet og tar nye verktøy i bruk raskt, bør sette seg godt inn i AI Acts kapittel 3: AI for prioritering/screening av jobbsøknader, ressursplanlegging basert på individuelle ferdigheter, og leveranse-monitorering er eksempler på systemer som fra 2027 må svare ut en smørbrødlister «høyrisiko»-krav som skal sikre transparens, sikkerhet, og plassering av ansvar ved bruk.

Etter gjennombruddet til OpenAI og ChatGPT i 2023 kom det også inn krav til leverandører av «**general purpose AI**» (GenAI) i AI Act. Leverandører av slike løsninger får relativt omfattende tekniske dokumentasjonskrav, og leverandører av GenAI-løsninger med «systemisk risiko» må videre dokumentere at modellene er robuste mot manipulering, cyberangrep, og de må ha prosesser på plass for løpende å vurdere og mitigere risiko og for å håndtere og rapportere uønskede hendelser.

¹ I korte trekk: Billigere regnekraft: Bedre og billigere grafikkprosessorer (GPUer) gjorde det mulig å bygge komplekse AI-modeller mye raskere enn tidligere. Større datasett: Fremveksten av internett og digitale tjenester førte til en eksplosjon i mengden tilgjengelige data for å bygge AI-modeller. Bedre algoritmer: Nye maskinlæringsalgoritmer og teknikker gjorde det mulig å løse problemer som tidligere var utenfor rekkevidde. Praktiske anvendelsesområder: Gjennombrudd på et bredt spekter praktiske anvendelsesområder (talegjenkjenning, bildegjenkjenning, språkførståelse, mm.) har regelmessig fornyet/forsterket interessen for – og investeringsviljen i – kunstig intelligens. Enklere implementering: Nye sky- og API-baserte fagsystemer gjorde det enklere å integrere skreddersydde AI-løsninger for spesifikke oppgaver.

Innlemmingen av GenAI-krav i AI Act kom sent i forordningens tilblivelse, og har et visst preg av hastverksarbeid: Her avviker AI Act fra den risikobaserte systematikken, de GenAI-spesifikke kravene er de samme uansett anvendelsesområdets risikokategori.

AI-tilbydere og -brukere som ikke treffes av «uakseptabel risiko», «høyrisiko», eller «GenAI»-kategoriene blir kun i liten grad påvirket av AI Act. Det kommer et gjennomskiktighetskrav om at det alltid skal være åpenbart for deg som individ at noe er AI-generert: En AI-drevet kundesupport-chatbot får ikke utgi seg for å være et levende menneske, og AI-generert bilde og lyd skal merkes som sådan, og alle GenAI-tilbydere blir pålagt noen utvidede rapporterings- og dokumentasjonskrav.

Finansiell rapportering, bærekraftsrapportering – og AI-rapportering?

I revisjon og regnskap benyttes AI i dag dels til å automatisere rutineoppgaver – automatisk datainnsamling/bearbeiding, klassifisering av transaksjoner, og bilagsbehandling – og dels som beslutningsstøtte – generere estimer, gjøre benchmarking, og anomalideteksjon². I utgangspunktet er dette anvendelser som ligger utenfor AI Acts «uakseptabel»- og «høyrisiko»-definisjoner. Regnskap og revisjon er tungt regulerte bransjer, og de allerede eksisterende lover og regler for regnskap og revisjon vil normalt være første skranke for hvor, og hvordan en tar AI-systemer i bruk i disse verdikjedene, lenge før AI Act eventuelt kommer på banen.

På den andre siden vil dagens og fremtidige versjoner av AI Act drastisk utvide hvilke krav som stilles til revisors kompetanse. Bruk av AI kan gjøre finansiell rapportering mer effektiv og presis, men kan også åpne for nye feilkilder og angrepsvektorer. AI-genererte vurderinger og analyser kan på overflaten og for

2 Andrusko & Amble gir en grei og (relativt) fersk drøfting av mulighetsrommet for GenAI i regnskap i Death, Taxes, and AI: How Generative AI Will Change Accounting: <https://a16z.com/generative-ai-in-accounting/>.

den uerfarne fremstå som svært troverdige selv der det underliggende data-grunnlaget er mangelfullt, eller der AI-verktøy er feilaktig brukt utenfor sine egentlig tiltenkte anvendelsesområder.

Det er også interessant hvordan AI Acts nåværende og fremtidige krav vil operasjonaliseres. AI Acts definisjon av hvilke systemer som anses som «AI» (og som dermed er in-scope for forordningen), gir et visst tolkningsrom, der mange automatiserings- og beslutningsstøtte-løsninger kan tolkes inn eller ut av definisjonen, avhengig av hvilket resultat fortolkeren ønsker seg³. På samme måte kan AI-tilbydere forsøke seg på produkttilpassninger for å komme inn under unntakene for høyrisikokrav i AI Act artikkel 6 pkt. 3 – som fritar fra høyrisiko-kravene dersom AI-systemet kun utfører en «narrow procedural task», «preparatory task to an assessment», o.l. – og slik potensielt oppnå etterlevelse (på papiret) billigere enn ved å svare ut alle «high risk»-kravene, se figur 1 nedenfor.

I AI Act er det nasjonale «competent authorities» og «market surveillance authorities» som får jobben med å sikre at etterlevelse skjer i tråd med forordningens formål. Avhengig av hvordan disse velger å løse oppdraget, kan det fort oppstå et marked for uavhengige tredjeparter som bekrefter at selskapers klassifiseringer, risikovurderinger, rapportering og tiltak er gjennomført i tråd med AI Act og andre fremtidige AI-krav.

3 Det er nok en tendens til at systemer som omtales som cutting-edge AI i salgsmateriale, brått blir «vanlige» IT-løsninger i møte med AI-spesifikke regulatoriske krav.

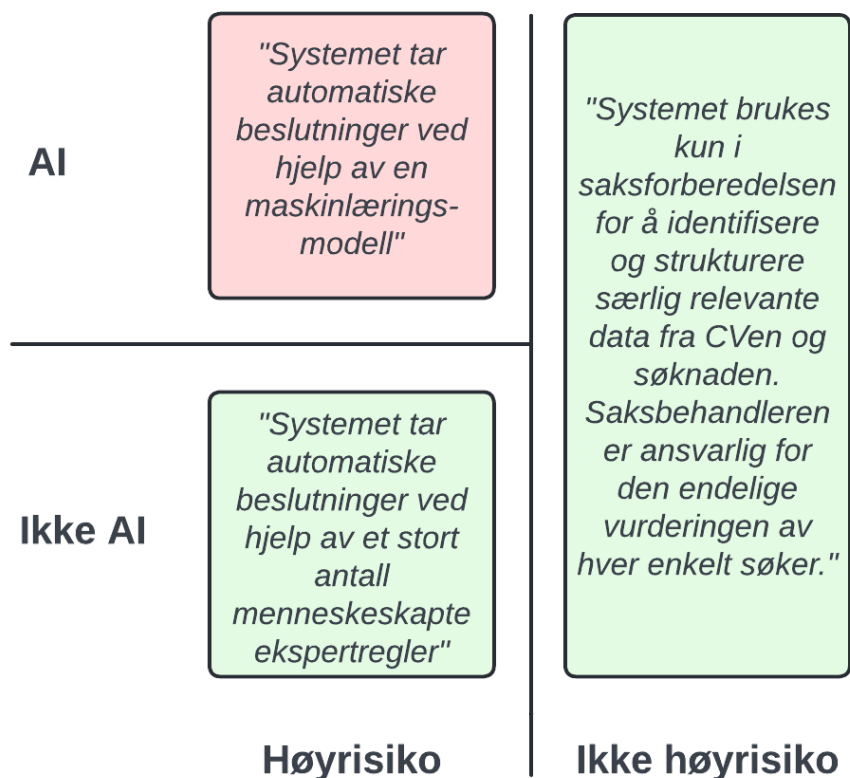
Behovet for å kunne stole på selskapers AI-rapportering har mange fellestrekk med behovet for å stole på selskapers finansielle rapportering og bærekraftsrapportering. De konkrete, materielle, faglige vurderingene som skal gjøres, vil være annerledes for AI, men generell revisjonsmetodikk, og ikke minst forståelsen for hvordan selskapets AI-regulatoriske etterlevelse henger sammen med selskapets øvrige regulatoriske plikter, vil fortsatt være høyst relevant. Aktører i revisjonsbransjen har et verdifullt forsprang dersom de ønsker å gå inn i et fremtidig AI-bekreftelses-marked, og bør med stor interesse følge med på hvordan AI Act operasjonaliseres.

EU regulerer mens USA innoverer?

For regnskaps- og revisjonsbransjens egen bruk av AI vil etterlevelse av AI Act altså neppe medføre store utfordringer, og for sistnevnte kanskje også nye inntektskilder. Men den enes inntekt er den andres utgift: I oktober i 2023, før den endelige AI Act teksten var landet, meldte Cédric O fra den franske GenAI-utfordrer Mistral at «EU's AI act could kill our company»⁴, og i en studie utført av Copenhagen Economics for CCIA Europe fremheves usikkerhet og frykt for økende regulatorisk byrde som et signifikant hinder for europeisk innovasjon innen GenAI⁵.

4 <https://sifted.eu/articles/eu-ai-act-kill-mistral-cedric-o>

5 <https://copenhageneconomics.com/wp-content/uploads/2024/03/Copenhagen-Economics-Generative-Artificial-Intelligence-The-Competitive-Landscape.pdf>

Figur 1: Et (hypotetisk) AI-system for å vurdere jobbsøkere basert på data i CV og søknad kan med relativt små justeringer bæve innenfor (rød) eller utenfor (grønn) definisjonen av høyrisiko bruk av AI. Kostnaden ved å etterleve AI Acts høyrisiko-krav kan gi opphav til kreative "anti-patterns" – Hva om man f.eks. formelt deler et automatisk-vurdere-jobbsøkere-system opp i to separate løsninger – en maskinlæringdrevet saksforberedende AI-men-ikke-høyrisiko-løsning som benter ut og strukturerer beslutningsrelevante data, og en ekspertregelbasert høyrisiko-men-ikke-AI-løsning som fatter automatiske beslutninger basert på de strukturerte dataene?

Etablerte aktører som Microsoft, Amazon, og Meta/Facebook, med sine allerede enorme compliance-funksjoner, kan etterleve AI Acts nye krav uten å blunke. For små utfordrere som Mistral – i oktober var de 20 ansatte – kan regulatoriske krav innebære tap av momentum i en kritisk etableringsfase. Da kan det være et fristende alternativ å starte opp i – eller samarbeide med noen i – en mer innovasjonsvennlig jurisdiksjon, og heller bevege seg til det europeiske markedet først når selskapet er stort nok til å bære den regulatoriske ekstrabyrden.

Frankrikes president Macron oppsummerte tankene til mange i det europeiske GenAI-miljøet da AI Act ble vedtatt: «We can decide to regulate much faster and much stronger than our major competitors. But we will regulate things that we will no longer produce or invent. This is never a good

idea»⁶. På AI-feltet er det enn så lenge slik at EU leder an på regulering, mens USA leder an på innovasjon og verdiskapning. I Mistrals tilfelle endte de med å inngå i et strategisk partnerskap med Microsoft – til enkelte EU-byråkraters store frustrasjon, som mente Mistral burde vist takknemlighet for at EU tross alt hadde forsøkt å hensynta innovasjon i AI Act, og ikke «flagget ut» like etterpå⁷. Revisjonsbransjen kan spille en viktig rolle i operasjonaliseringen av AI Act ved proaktivt å dele relevante innspill og erfaringer som kan bidra til at en ikke bare sikrer etterlevelsen av de regulatoriske kravene, men også fremmer AI-innovasjon og -konkurranssevne i Europa.

⁶ <https://www.euronews.com/next/2023/12/15/potentially-disastrous-for-innovation-tech-sector-says-eu-ai-act-goes-too-far>

⁷ <https://www.euronews.com/next/2024/02/27/furious-critics-question-microsofts-deal-with-mistral-ai-as-eu-set-to-look-into-it>

Dagens «akseptabel risiko» kan være morgendagens «høy risiko»

Historisk har de store byksene i regulatoriske krav ofte kommet etter kriser – krakket på Wall Street i 1929, Enron-skandalen i 2001, og finanskrisen i 2008 har på hver sin måte ansporet tettere oppfølging av finansiell rapportering. Den stadig pågående klimakrisen har drevet frem krav om bærekraftsrapportering. Selv om mange ser på AI-utviklingen med stor fremtidsfrykt, har vi ikke hatt noen virkelig store kriser forårsaket av bruk av kunstig intelligens – ennå. AI Act er designet for å være dynamisk og tilpasningsdyktig: Dagen den første store AI-skandalen smeller, kan de impliserte bransjene fort havne på «high risk»-listen – inkludert regnskap og revisjon.

Oppsummering

EUs AI Act tar sikte på å beskytte europeiske samfunnsinteresser og innbyggernes grunnleggende rettigheter mot (mis)bruk av kunstig intelligens. Forordningen har en risikobasert tilnærming, der anvendelser med uakseptabel og høy risiko blir hhv. forbudt og strengt regulert. Tilbydere av GenAI-løsninger blir pålagt krav til rapportering og tiltak som skal redusere systemisk risiko ved bred anvendelse. De fleste av dagens anvendelser i regnskap og revisjon faller utenfor de strengeste AI Act-reguleringene. Økende bruk av AI i utarbeiding av finansiell rapportering vil imidlertid kreve økt kompetanse og tilpasning fra revisjonsbransjen, som også kan finne nye inntektsmuligheter i å bekrefte selskapers AI-rapportering. Ikrafttredelsen av AI Act setter EU i førerretet på AI-regulering, men økt regulatorisk byrde kan fort gå ut over innovasjon og svekke europeisk konkurransevne i forhold til USA. Revisjonsbransjen har en viktig rolle å spille i utformingen av den riktige balansen mellom regulert og innovativ AI-utvikling og -bruk i Europa.

Enin – nytt verktøy for effektiv kundesjekk

Det finnes flere gode verktøy for innhenting av nøkkelinformasjon om foretak. Vi har tatt en nærmere kikk på Enin, en ny løsning som tilbyr omfattende sammenstilling av data fra ulike kilder, og som gjennomgående bruker flagging for å gi innsikt.

Stephen Bråthen
Kommunikasjonssjef
Revisorforeningen

Flaggene markerer områder som økonomiske utfordringer, endringer i ledelse eller juridiske forhold som krever nærmere vurdering.

Revisorforeningen har nylig signert en fordelsavtale for sine medlemmer med Enin. Mer om det i slutten av artikkelen.

Hva er Enin?

Enin er et verktøy for effektiv analyse av nøkkelinformasjon i foretak, og brukes blant annet av en rekke norske banker i deres kundesjekk og kredittvurde-

ring. Verktøyet henter informasjon fra mange ulike kilder og presenterer dette samlet på en oversiktlig måte. Løsningen inkluderer alt fra finansielle nøkkel-tall og kunngjøringer fra Brønnøysundregistrene, til rettsaker og andre indikatorer som gjør det enklere for deg å identifisere typiske røde flagg.

Finansiell historikk

I Enin kan all historikk eksporteres til eksempelvis Excel. Originalregnskaper kan hentes ut uten innlogging i Brønnøysund, og uten ekstra kostnad. Forhold du bør se nærmere på, flagges og visualiseres på en oversiktlig måte.

Dette kan være enkle indikatorer, som at selskapet har negativ egenkapital, til

flagg om at årsregnskap er levert på nytt, og om det er gjort store endringer. Sistnevnte er spesielt aktuelt, da dette er blitt en kjent svindelmetode. Der det er foretatt store endringer i årsregnskapet, kan du i løsningen enkelt hente frem de originale regnskapstallene for å sammenligne.

Ut over høsten er det varslet utvidelser i funksjonaliteten som skal muliggjøre benchmarking av bedrifter ved å se deres nøkkeltall opp mot andre selskaper i samme bransje eller region.

I Enin får du også enkel tilgang til revisor-anmerkninger. Det vises både type anmerkning og den faktiske teksten i merknaden.

Årsregnskap				Vis tall som	Tusener	År	2023 - 2021	EKSPORTER
Resultatregnskap								
Regnskapsår	2023	2022	2021					
Valutakode	NOK	NOK	NOK					
Salgsinntekter	3 942'	-	875'					
Annen driftsinntekt	-	-	-					
Sum driftsinntekter	3 942'	-	875'					
Varekostnad	2 233'	10'	-					
Beholdningsendring	-	-	-					
Dekningsbidrag	-	-	-					
Lønnskostnader	0	0	345'					
Ordinære avskrivninger	0	-	-					
Nedskrivning	-	-	-					
Annen driftskostnader	1 223'	-	44'					

Revisoranmerkninger

✓ Fant ingen revisoranmerkninger

Bedriftsflagg på regnskap

- 10. jun. 2024**
Større endring i regnskap på selskap uten revisor
- 10. jun. 2024**
Endring i regnskap på selskap uten revisor

Bare det nyeste flagget vises av hver flaggtype
[Se oversikt over alle mulige flagg](#)

Nøkkelpersoner

Enin har verktøy som gir deg oversikt over viktige endringer i selskapets ledelse, styre og eiere. Gjennom flagging får du god oversikt over konkurshistorikk og andre forhold som hefter ved nøkkelpersoner i virksomheten, samt hvilke selskap de har eller har hatt roller eller eierandeler i, direkte og indirekte. Det gjør at man raskt får overblikk over mulige interessekonflikter eller andre forhold som tilsier at det bør gjøres nærmere undersøkelser.

Slike opplysninger kan ellers være tidkrevende å fremskaffe, men her er de samlet og lett tilgjengelige.

Nåværende Roller			
Periode	Navn	Rolle	Personflagg
16.09.2021 - Nå	Ola Nordmann (1982)	Styreleder	<ul style="list-style-type: none"> Var styreleder i et tidligere firma da det gikk konkurs Var daglig leder i et tidligere firma da det gikk konkurs Involvert i et større antall konkurser
16.09.2021 - Nå	Kari Nordmann (1983)	Styremedlem	Ingen flagg
16.09.2021 - Nå	Per Nordmann (1982)	Kontaktperson	<ul style="list-style-type: none"> Var daglig leder i et tidligere firma da det gikk konkurs Involvert i et større antall konkurser Var styreleder i et tidligere firma da det gikk konkurs

Historiske Roller			
Periode	Navn	Rolle	Personflagg
03.08.2021 - 16.09.2021	Lise Nordmann (1988)	Styreleder	<ul style="list-style-type: none"> Var daglig leder i et tidligere firma da det gikk konkurs Var styreleder i et tidligere firma da det gikk konkurs

Særlig fiffig er kanskje funksjonen som visualiserer eierstrukturer, og som lar deg navigere gjennom konsernet, relaterte selskap og eiere. Finansiell risiko visualiseres i form av bokser og fargekoder i et oppsett som minner om et organisasjonskart. Du kan velge visning etter kriterier som driftsinntekter, egenkapital, EBIT og EBITDA, og størrelsen på boksene skaleres etter de respektive nøkkeltallene.

Dette gjør at man kan få en oversikt over en komplisert eierstruktur også før man går inn i tallene.

Det er også egne oversikter som viser fusjons- og fisjonshistorikk per selskap.

Oversikter over eierstruktur og fusjons- og fisjonshistorikk kan eksporteres ut som bildefiler og brukes som del av revisors dokumentasjon.

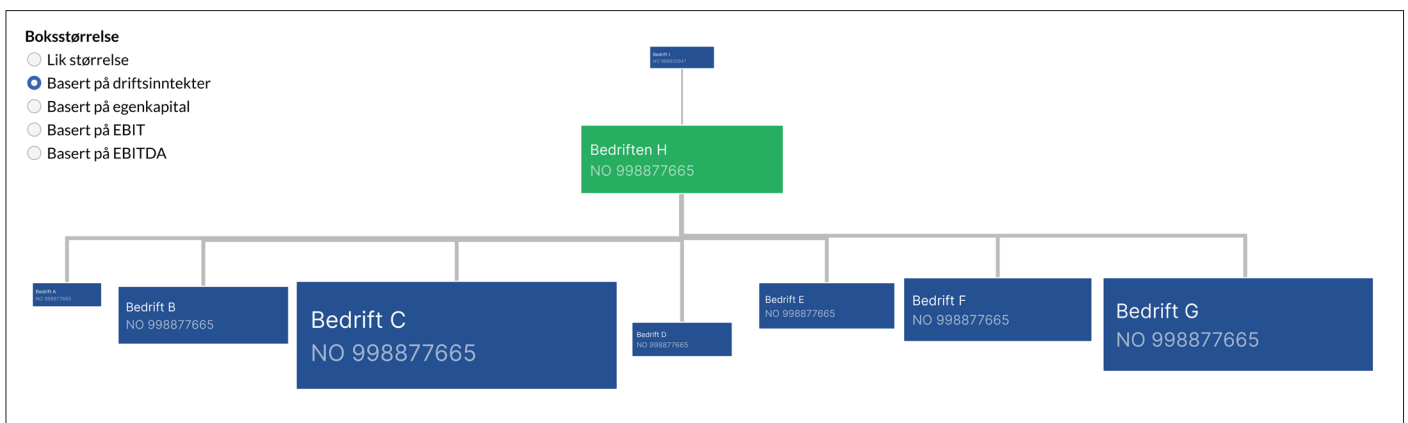
Eiendom og Heftelser

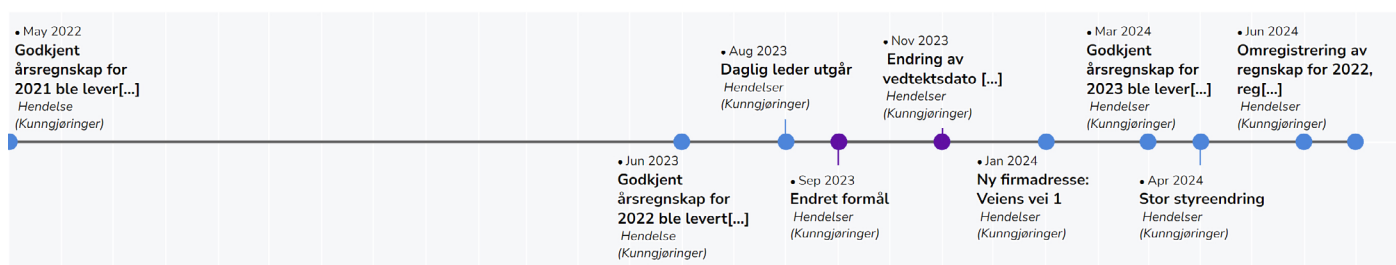
Enin gir tilgang til detaljerte rapporter om eiendommer selskaper eier, samt evt. heftelser på disse. Rapportene viser ikke bare hvem som eier hva, men også transaksjonshistorikk, hvem eiendommen er kjøpt av, prisutvikling og eventuelle koblinger til andre selskaper.

Dette gir en mer helhetlig forståelse av selskapets eiendomsportefølje. Fra selskapsinformasjonen kan du klikke deg direkte inn til eiendommer de eier. Det er også mulig å få en full oversikt over eiendommer på tvers av konsern.

Eierstrukturer

Det er enkelt å få oversikt over eierstrukturer i systemet. Det er tabelloversikter over aksjonærer, men også en oversikt over indirekte aksjonærer og reelle rettighetshavere.

Ut over eierskap og heftelser, kan du få informasjon om eiendommer er kjøpt eller solgt til markedspris, eller om det finnes transaksjoner som kan indikere interessekonflikter. Dette er spesielt relevant i tilfeller hvor det er mistanke om at transaksjoner er utført mellom nærstående uten armlengdes avstand. Det er også inkludert informasjon her om registrerte pant i løserregisteret.

Overvåking

I Enin er det også en funksjon for kontinuerlig overvåking av viktige hendelser i selskapet. Som revisor kan du motta varsler om viktige hendelser hos klienter, for eksempel endringer i ledelsen, eierskifter eller rettsaker. Informasjonen oppdateres i sanntid.

Det er også moduler tilgjengelig som gjør at man kan få oversikt over nyhetssaker som angår selskapet. Det gir informasjon fra langt flere kilder enn bare kunngjørin-

ger, eksempelvis kommende rettsaker, anbudsprosesser mv. En mer intelligent filtreringsmekanisme er også tilgjengelig. Der kan man enten velge kun de viktigste hendelsene, kategorier av hendelser eller konkrete typer hendelser.

Nettverksrisiko

Enin har en egen tilleggsmodul for analyse av nettverksrisiko. Den er nyttig, og er kanskje den enkleste metoden for å identifisere støy i klientlisten og nettverket rundt. Beregningen gjøres ved å analysere personer og selskap som er koblet til selskapet opp til tre ledd utover. Deretter genereres det en risikoscore basert på et utvalg flagg som indikerer graden av hvitvaskings- og/eller svindelrisiko.

Som del av analysen ser man også på andre selskaper som styremedlemmene er eller har vært involvert i, og personer og selskaper de har koblinger til der.

Disse får tilordnet en score basert på hvilke flagg de har, og så blir dette regnet tilbake til klientselskapet basert på hvor sterk koblingen er.

Automatisering og Integrasjon

Enin har et åpent API som gjør integrasjon i andre systemer enkelt, eksempelvis fag- eller CRM-systemer. Det kan også enkelt legges opp automatisert eksport til Excel.

Revisorforeningens avtale med Enin

Revisorforeningen har nylig inngått en fordelsavtale med Enin. Avtalen gir foreningens medlemmer gunstige vilkår for bruk av Enin. Mer om dette finner du på <https://www.enin.ai/fordelsavtale-for-revisorforeningens-medlemmer>

Ny veileder for grønn omstilling

Lykkes de små, lykkes også Norge

Små og mellomstore bedrifter opplever det som utfordrende å komme i gang med bærekraftsarbeidet, viser en bærekraftsundersøkelse* fra SpareBank 1. For å bistå disse bedriftene har flere store næringslivsaktører, i regi av Skift, utarbeidet en SMB-veileder for klimaomstilling.

Sivilingeniør
Bjørn Kjærland Haugland
Adm. direktør
Skift

Små og mellomstore bedrifter (SMB) står for omtrent halvparten av all verdiskaping i Norge. For mange av dem virker den store bølgen av bærekraftsreguleringene overveldende. Derfor har sentrale virksomheter i Skift gått sammen og utviklet en veileder som gir praktiske tips og anbefalinger til bedrifter som ikke vet hvor de skal starte.

Skal Norge som nasjon nå klimamålene, er vi avhengige av å få med oss også de små selskapene. Veilederen fremhever derfor forretningsmuligheter og fordeler som oppstår for selskaper som prioriterer klimaarbeidet.

Veilederen er utarbeidet som en del av arbeidet i Finanskiftet, som er et initiativ blant finansaktørene i Skift, for å legge til rette for bedre klimarapportering fra næringslivet.

Veileder for grønn omstilling

Trinn 1: Visjoner og mål

Det er viktig å ha gode og konkrete mål for å gi retning på bærekraftsarbeidet. Scenarier for utvikling av teknologi, politikk, rammebetingelser og egen organisasjon vil sammen med en god oversikt over dagens situasjon danne et godt grunnlag for troverdige og realistiske mål. Visjonen og målene vil fungere som retningslinjer for arbeidet med å videreutvikle forretningsmodell og -strategi, og

for å svare ut interessentenes behov og forventninger relatert til bærekraft. Science Based Targets Initiative har en egen tilnærming for SMBer (<https://sciencebasedtargets.org/resources/files/FAQs-for-SMEs.pdf>) som kan være nyttig støtte i arbeidet med klimamål.

For videre å kartlegge virksomhetens visjon og mål, kan det være hensiktsmessig å starte med spørsmål som: Hva er mulighetsrommet for ditt foretak, og hvor skal ambisjonsnivået settes? Skal din virksomhet kun møte de regulatoriske minimumskravene eller strekke seg lenger gjennom frivillige mål? Ønsker foretaket å realisere nye inntektsstrømmer og/eller kapital takket være et større fokus på bærekraft?

Trinn 2: Veikart for bærekraftsarbeidet

Når visjon og mål er satt, er det på tide å utforme retningslinjer. De bør si noe om foretakets bærekraftsarbeid, alle ledd av virksomheten og sikre eierskap. Slik vil ditt foretak kunne komme opp med og evaluere ulike retninger for veien videre, og prioritere hvilke operasjonelle tiltak som skal iverksettes når. I denne delen av bærekraftsarbeidet er det essensielt å involvere ansatte for å sikre forankring og realisering. I denne kartleggingen er det viktig å ta stilling til hva de strategiske målene for virksomheten betyr i praksis, og hvordan man kobler strategiske mål mot konkrete handlingsplaner.

Trinn 3: Vesentlighetsanalyse og klimaregnskap

En vesentlighetsanalyse er et godt utgangspunkt for bærekraftsarbeidet. I en vesentlighetsanalyse ser du på ditt foretaks forretningsmodell og virksomhet i sammenheng med bærekraft, og identifiserer hvilke bærekraftstemaer som er mest vesentlige å jobbe med. I dette arbeidet er det viktig å gå i dialog med interessenter for å samle innsikt og stor bredde av perspektiver. Sentrale spørsmål din virksomhet kan stille seg i utarbeidelsen av en vesentlighetsanalyse, er blant annet:

- Hvor er de største utslippene fra din virksomhet?
- Hva er dine operasjonelle hovedaktiviteter og de største utslippspostene i regnskapet?
- Hvor har din virksomhet størst positiv og negativ påvirkning på økonomiske, miljømessige og sosiale forhold?

Vesentlighetsanalyse er også en sentral del av Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD). CSRD er et nytt

direktiv om bærekraftsrapportering, som både vil utvide regulatoriske rapporteringskrav og omfanget av hvilke foretak dette vil gjelde for. For børsnoterte SMBer vil rapporteringskravet være gjeldende i EU etter 2027, og det er avgjørende at virksomheter identifiserer og får på plass nødvendige rapporteringsstrukturer før reglene trer i kraft.

Klimaregnskap blir gjerne også en del av vesentlighetsanalysen. Enkelte virksomheter fører allerede klimaregnskap, og om få år vil dette forventes av alle. Det finnes gode veiledere på hvordan slike regnskap kan utformes, for eksempel GHG-protokollen. Men allerede før et regnskap er på plass, har de fleste en oppfatning om hvor de har størst fotavtrykk. Er det ansattes reiser? Bygging og oppvarming av lokaler? Du trenger å telle utslippene for å vise fremdrift, men du trenger ikke alle detaljene for å komme i gang.

Sjekkliste for klimatiltak som monner:

1. Redusér utslipp knyttet til transport og reiser
2. Benytt fornybar og effektiv energi- bruk i bygg
3. Bruk bærekraftige materialer som varer
4. Engasjér ansatte
5. Grønn IT – gjenbruk og skybasert
6. Hensynta naturen
7. Etablér intern bærekraftsstyring

Les gjerne mer på www.skiftnorge.no

*Bærekraftsundersøkelsen ble utført av Sentio på vegne av SpareBank 1. I den nasjonale undersøkelsen ble drøye 1700 bedriftsledere intervjuet i tidsperioden 17. januar til 8. mars 2024.

Fakta om Skift

Skift – Næringslivets klimaledere samler topledere i norsk næringsliv for å peke på mulighetene som ligger i nullutslippssamfunnet og virkemidlene vi trenger for å komme dit. Nettverket består av over 60 virksomheter som jobber sammen på tvers av sektorer og bransjer for å øke tempoet i omstillingen av Norge.

Svindelrisiko – ny høyesterettsdom illustrerer betydningen av bedrifters internkontroll

Administrerende direktør i et norsk datterselskap av et stort internasjonalt energikonsern (Edison) ble lurt av svindlere til å overføre ca. kr 130 millioner til svindlernes konti i Hong Kong. Edison krevde tapet erstattet av banken som gjennomførte betalingene.¹ Høyesterett frifant banken.²

Advokat (H) ph.d.
Olav Fr. Perland
Partner
Advokatfirmaet Wiersholm AS

Advokatfullmektig
Martin Jonassen¹
Advokatfirmaet Wiersholm AS

Dommen viser at håndtering av risiko for svindel knyttet til betalinger som bedriften selv har godkjent, er bedriftens eget ansvar. Dommen innebærer at det er opp til bedriftens egen internkontroll å forhindre svindel ved såkalt sosial manipulasjon, slik som direktørsvindel, fakturasvindel, investeringssvindel mv.

Svindelen

En høstmorgen i 2019 mottok administrerende direktør i Edison Norge en e-post tilsynelatende fra konsernsjefen i Edison i Milano. Dette var introduksjonen til en svindelprosess som lurte ledelsen i Edison Norge til å overføre store verdier til svindlerne. Svindlerne «spoofet» e-postadressen, slik at avsenderen fremsto autentisk. På perfekt italiensk ba «konsernsjefen» om den norske direktørens hjelp i forbindelse med et angivelig topphemmelig (børssensitivt) oppkjøp i Kina.

Edisons engelske datterselskap ble utsatt for et parallelt og identisk svindelforsøk den samme høstmorgenen i 2019. Administrerende direktør i det engelske sel-

skapet valgte imidlertid umiddelbart å ringe den ekte konsernsjefen for å forsikre seg om at instruksjonen kom fra ham. Der endte svindelforsøket mot det engelske datterselskapet. Konsernledelsen unnlot å varsle andre selskaper i konsernet om dette svindelforsøket.

Administrerende direktør i Edison Norge bet imidlertid på. Han stilte seg til «konsernsjefens» disposisjon.

Fordi oppkjøpet angivelig var hemmelig innsideinformasjon, instruerte «konsernsjefen» om at kommunikasjonen i hovedsak måtte gå gjennom konsernets italienske advokat, og ikke røpes for noen andre i konsernet. «Advokaten» var i realiteten en av svindlerne. Direktøren kommuniserte med svindleradvokaten på både e-post og telefon. Han både snakket og skrev perfekt italiensk.

Sammen overbeviste svindlerne daglig leder i Edison Norge til å gjennomføre i alt 13 betalinger til konti i Hong Kong. Alle betalingene fulgte det samme mønsteret: Norgessjefen mottok falske fakturaer fra svindlerne. Han finansierte betalingene gjennom såkalte «cash calls» – anmodninger om pengeoverføringer – til morselskapet i Italia. Det var flere brudd på konsernets interne rutiner for

slike betalingsanmodninger. Morselskapets økonomiavdeling overførte likevel penger til det norske datterselskapet. Til slutt sendte den norske administrerende direktøren skriftlige betalingsinstruksjoner til banken i Norge per e-post for betalinger til svindlernes konti i Hong Kong. Banken hadde intet innsyn i daglig leders kommunikasjon med svindlerne eller den interne behandlingen hos Edison.

Også finansdirektøren i det norske datterselskapet var aktiv i sin pågang overfor banken for å sikre at overføringene ble raskt gjennomført i tråd med administrerende direktørs betalingsinstruksjoner. Et par medarbeidere i det norske datterselskapets økonomiavdeling stilte internt kritiske spørsmål om transaksjonene til finansdirektøren, men ble avfeid med at dette var et ønske fra konsernledelsen. Ingen i det norske datterselskapet var kjent med konsernets interne varslingsrutiner. Finansdirektøren ble imidlertid til slutt så bekymret at han ringte den ekte konsernsjefen. Dermed ble det hele oppdaget. Dette var imidlertid først etter 18 dager og 13 utbetalinger.

De to italienske svindlerne som spilte rollene som advokat og konsernsjef, ble arrestert i Israel og dømt for svindelen i Norge. Pengene er i hovedsak tapt.

¹ Banken var den norske filialen av Danske Bank A/S.
² Høyesteretts dom av 31. mai 2024, HR-2024-990-A.
³ Forfatterne er del av teamet i advokatfirmaet Wiersholm som prosederte den her omhandlede saken for Høyesterett på vegne av banken.

Bankens forhold

Bankens kundebehandlere var i omfattende kontakt med både administrerende direktør (skriftlig pr. e-post) og finansdirektøren (på telefon og SMS) ved betalingene. Det fremstod dermed som utvilsomt at det var kunden selv som instruerte betalingene, og at disse var viktige for kunden å få gjennomført.

Banken hadde omfattende elektroniske og manuelle systemer for å motvirke svindel. Banken hadde også et gjennomarbeidet rutineverk og en betydelig organisasjon for dette formålet.

Et særlig forhold i denne saken var imidlertid at akkurat Edison Norge var koblet fra bankens elektroniske svindelovervåkning. Dette hadde skjedd i 2015 og hadde ikke tilknytning til svindelen. Ved en tilfeldighet ble likevel den første betalingen plukket ut for manuell kontroll i bankens svindelavdeling. Etter å ha fått konstatert at betalingen var lagt inn manuelt av kunden selv, slapp svindelkontrollen betalingen igjennom. Sentrale spørsmål i saken ble om det var erstatningsbetingende uaktsomt av banken å ha unntatt kunden fra elektronisk svindelkontroll, og om den manuelle kontrollen ved den første behandlingen var tilfredsstillende.

Det var også spørsmål i saken om banken burde ha fanget opp svindelen gjennom sine rutiner for hvitvaskingskontroll.

Har banken ansvar når kunden selv har samtykket til betalingen?

Edison saksøkte banken med krav om erstatning. De anførte to hovedgrunnlag for at banken var erstatningsansvarlig.

For det første påberopte Edison at norgesjefen ikke hadde gitt tilstrekkelig samtykke til betalingene. I henhold til finansavtaleloven har bankene et objektivt ansvar for betalinger som kunden ikke har samtykket til («uautoriserte betalinger»).⁴ Skoleeksempelet på en slik «uautorisert betaling» er Bank-ID-svindel,

der svindlerne uten offerets kunnskap disponerer over kontoen ved bruk av offerets Bank-ID. Edison anførte at betalingene her måtte regnes som uautoriserte fordi det var avtalt at betalinger i banken måtte skje med godkjennelse fra to personer i selskapet (dobbel autorisasjon), mens betalingene i saken bare formelt var gitt av daglig leder alene.

For det andre påberopte Edison at banken uansett hadde opptrådt uaktsomt, derunder ved unnlatelsen av elektronisk svindelkontroll og angivelig feil i den manuelle kontrollen av den første betalingen. Selv dersom betalingene var autoriserte, anførte Edison at banken burde ha advart mot at det kunne være svindel eller unnlatt å foreta betalinger. Noen slik omsorgsplikt følger ikke direkte av finansavtaleloven. Ansvar vil da bero på det alminnelige uaktsomhetsansvaret og det såkalte profesjonsansvaret. Spørsmålet var prinsipielt: Kan en bank være erstatningsansvarlig for svindel til tross for at kunden utvilsomt har godkjent betalingen?

Det er grunn til å fremheve at saken gjelder bankers ansvar overfor en næringsdrivende kunde. Høyesterett tok ikke stilling til bankenes eventuelle omsorgsplikter overfor forbrukerkunder når kunden har godkjent betalingene.

Spørsmål om risikofordeling

Skillet i finansavtaleloven mellom *uautoriserte* betalinger, som banken i hovedsak har risikoen for, og *autoriserte* (godkjente) betalinger, som kunden selv i utgangspunktet har risikoen for, følger av EUs betalingsdirektiver (PSD1 og senere PSD2).

Grunntanken synes å være at risiko som knytter seg til selve *betalingsystemet* som sådant (derunder BankID som bankene har utstyrt kundene med), er det bankene som er nærmest til å ha kontroll over og bære risikoen for. Slik risiko gir seg utslag i at betalinger gjennomføres uten at kunden har samtykket til dem (uautoriserte betalinger). Risiko som knytter seg til *betalingsbeslutningene*, er det kunden selv som er nærmest til ha kontroll over og bære risikoen for.

Denne risikoen slår til nettopp ved at kunden selv samtykker til betalingen (autorisert betaling). Kundens risiko for feil betalingsbeslutninger kan begrenses gjennom kundens internkontroll.

I denne saken knyttet svindelen seg til manipulasjon av daglig leder til å beslutte store betalinger på uriktig grunnlag. Dette er i hovedsak et spørsmål om forhold som kunne vært forhindredd ved bedriftens egen internkontroll. Et eventuelt ansvar for banken for slike forhold ville i realiteten medført at bankene ville ha en plikt til å bidra til bedriftens internkontroll av svindelrisiko.

Høyesterett frifant banken

Alle rettsinstanser kom til at Edison hadde samtykket til betalingene, slik at banken ikke var ansvarlig i henhold til finansavtalelovens ansvarsregler for uautoriserte betalinger. Betalingene ble ikke ansett som uautoriserte.

Likevel mente både tingretten og lagmannsretten at banken burde ha forstått at det kunne være tale om svindel, og ha advart Edison mot svindelrisikoen. Underinstansene la særlig vekt på bankens unnlatelse av elektronisk svindelovervåkning av betalingene, og at banken som ledd i den manuelle kontrollen av den første betalingen, ikke tok kontakt med Edison Norge for å ta opp svindelrisikoen med dem direkte. Erstatningen ble likevel av underinstansene satt ned til 25 % av tapet på grunn av Edisons egen uaktsomhet.

Høyesterett slo imidlertid enstemmig fast at banken ikke hadde opptrådt uaktsomt. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var om banken i det hele tatt hadde noen plikt overfor Edison Norge til å beskytte dem mot svindel ved betalinger de selv har godkjent. Dersom banken ikke hadde noen slik plikt, ville det heller ikke være uaktsomt av banken å unnlate dem fra elektronisk svindelovervåkning av betalinger kunden har godkjent. Likeså ville det da heller ikke være uaktsomt ved den manuelle svindelkontrollen å slippe betalingene igjennom så snart det ble avklart at kunden hadde godkjent dem.

⁴ Någjeldende finansavtalelov (2020) § 4-30 og dagjeldende finansavtalelov (1999) § 35.

Om forholdet til hvitvaskingsreglene uttalte Høyesterett som utgangspunkt at en «bankkunde som er blitt utsett for bedrageri, vil etter mitt syn ikkje kunne tufte eit skadebotkrav aleine på grunnlag av brot på kvitvaskingsreglane». ⁵

Dommen avklarar at en bank bare unntaksvis vil være ansvarlig for svindel når kunden selv har godkjent den aktuelle betalingen. Banken ble frifunnet og tilkjent fulle saksomkostninger for alle instanser.

Prinsipiell uttalelse om ansvar for unnlater ved rene formuestap

Høyesterett uttalte følgende på prinsipielt grunnlag:

«Det er tale om eit reint formuestap. Samstundes er den påståtte skadevaldande handlinga ei unnlating som ikkje er knytt til ein risiko som banken bar skapt. Om ein tek utgangspunkt i aktløysevurderinga utanfor kontrakt, kan skadebotansvar då berre vera aktuelt dersom det ligg føre eit brot på ei etablert handlenorm.»⁶

Høyesterett påpekte deretter at oppdragsavtalen vil stå sentralt i ansvarsvurderingen i kontraktsforhold. Spørsmålet ble om ansvaret kunne forankres i plikter i kontrakten mellom banken og Edison, og dels om det forelå andre «etablerte handlingsnormer» som banken hadde brutt. Etter en nærmere gjennomgang av både kontrakten og bestemmelser i lov, forskrift, direktiver og bransjepraksis kom Høyesterett til at det ikke forelå noen slik etablert handlingsnorm som banken hadde brutt. I fravær av slike etablerte handlingsnormer kunne heller ikke eventuelle brudd på bankens interne rutiner (som ikke var gjort kjent for kunden) i seg selv gi grunnlag for ansvar. Banken ble derfor frifunnet.

Høyesteretts metodiske tilnærming skilte seg prinsipielt fra tilnærmingen hos tingretten og lagmannsrettens flertall i saken. Underinstansene hadde vurdert bankens handlingsnormer ut fra friere vurderinger av hvordan domsto-

lene mente banken burde ha handlet. Høyesteretts dom er etter vår oppfatning en klar retningslinje som begrenser domstolens normative frihet til implisitt å pålegge profesjonsutøvere plikter som ikke er tilstrekkelig forankret i «etablerte handlingsnormer».

Dette kan etter vår oppfatning også få betydning for blant annet revisorers og regnskapsføreres ansvar. Dette gjelder særlig for feil eller risikofaktorer hos kunden som de overser, og som faller utenfor kjernen av deres oppdrag.

Betydningen av internkontroll

Høyesteretts dom innebærer at det var kunden selv som måtte bære risikoen for tapet ved svindel gjennom betalingene den hadde godkjent. Det er dermed også bedriftene selv som må påse at de beskytter seg mot risiko for svindel som leder til uriktige betalingsbeslutninger.

Det ble i saken avdekket en rekke svakheter i kundens internkontroll, både i det norske selskapet og i konsernet internasjonalt. Dette gjaldt både implementering av, bevissthet om og overholdelse av ulike internkontrollrutiner. Bedre innarbeidelse av og kunnskap om varslings- og kontrollrutiner ville sannsynligvis ha begrenset risikoen for svindel vesentlig hos kunden. Saken illustrerte klart betydningen av bevissthet, åpenhet og kultur for kritiske vurderinger i bedriften.

Den (ekte) konsernsjefen i Edison uttalte i retten at de hadde gode rutiner for å forhindre intern svindel, men at de for

ekstern svindel belaget seg på beskyttelse fra sine leverandører, slik som banker. Høyesteretts dom illustrerer at dette var en risikabel og misforstått tilnærming for bedriftens internkontroll.

Svindel gjennom sosial manipulasjon er en form for kriminalitet som er i stadig vekst, og som utgjør en økende trussel mot både næringsdrivende og forbrukere. Samtidig øker de kriminelle muligheter til å manipulere sine ofre betydelig gjennom nye digitale virkemidler ved bruk av kunstig intelligens. I dag har svindlere tilgang til mer sofistikerte virkemidler til å lure ansatte og ledere til å foreta betalinger på uriktig grunnlag enn de hadde i 2019, som saken i Høyesterett gjelder.

De færreste er immune mot sosial manipulasjon. Det vil derfor alltid være en risiko for at en ansatt i bedriften lar seg svindle. Høyesteretts dom avklarar altså at dette i hovedsak er bedriftens egen risiko.

Indirekte illustrerer dommen dermed betydningen av ledelsens ansvar for internkontrollen i virksomheten, jf. aksje- og allmennaksjeloven §§ 6-12 til 6-14. I henhold til § 6-13 tredje ledd skal styret besørge at selskapets «formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll». Bedriften må ha og følge opp interne rutiner som hindrer eventuelle svindelforsøk. I stor grad vil de samme rutinene som forebygger underslag eller korrupsjon, også være egnet til å avverge svindelforsøk. Edison-saken er en viktig påminnelse til bedrifter om betydningen av slik internkontroll.

⁵ HR-2024-990-A avsnitt (79).

⁶ HR-2024-990-A avsnitt (58).

Mange registre og nye regler skal sikre åpenhet om eierne av selskapene

Et selskap må holde løpende oversikt over hvem som eier aksjene i selskapet, og rapportere dette i flere ulike registre. De fleste av registrene er helt eller delvis tilgjengelige for offentligheten.

Rådgiver skatt
Børge Busvold
Revisorforeningen

Næringsdepartementet har nylig sendt på høring forslag til en ny forskrift som skal gjøre innsynsretten klarere og lettere tilgjengelig. Forskriften skal også regulere rett til innsyn i hvem som er eiere av forvalterregistrerte aksjer. Det tas sikte på at den nye forskriften skal tre i kraft fra 1. januar 2025, men det er pr. medio august 2024 usikkert om dette er realistisk.

Åpenhet om eierskap i selskaper har vært sett på som et viktig tiltak for å styrke tilliten mellom selskapet, aksjonærer, kreditorer og samfunnet, og noe som derfor hører naturlig hjemme i et tillitsbasert demokratisk samfunn. Ved at eierskap er offentlig kan bl.a. pressen belyse maktstrukturer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold i næringslivet.

Det er tilsvarende regler om rett til innsyn om aksjeeiere i våre naboland.

Det mange ikke er bevisst på, er at selskapet må rapportere hvem som er aksjeeiere flere steder og i mange ulike registre.

Noteopplysning til regnskapet

Aksjeselskaper som ikke faller inn under definisjonen av små selskaper i regnskapsloven¹, skal ifølge regnskapsloven § 7-26 annet ledd opplyse om sel-

skapets 20 største aksjeeiere og deres eierandeler i note til regnskapet. Opplysning om aksjeeiere som eier under 1 prosent av aksjene, kan utelates.

Skatteetatens aksjonærregister

Alle selskaper må hvert år levere aksjonærregisteroppgave til Skatteetaten. Oppgaven må leveres innen 31. januar året etter inntektsåret og skal inneholde opplysninger om alle hendelser og transaksjoner i selskapene siste inntektsår, herunder bl.a. antall aksjer, kjøp og salg av aksjer, kapitalendringer og utbytteutdelinger. Opplysningene gis både på selskapsnivå og for den enkelte aksjonæren. Det må leveres oppgave selv om det ikke har vært noen transaksjoner eller utbytteutdelinger.

Selskaper som har registrert aksjene i Euronext VPS, tidligere Verdipapirsentralen (VPS), trenger ikke å levere aksjonærregisteroppgaven. Da står VPS for innrapporteringen.

De fleste av opplysningene som fremgår av Skatteetatens aksjonærregister, er ikke offentlige. Opplysninger om hvem som er aksjeeiere per 31. desember, er imidlertid tilgjengelig for innsyn fra mai måned året etter inntektsåret. Man må i så fall søke Skatteetaten om innsyn.²

Aksjeeierboken

Alle selskaper er pålagt å føre oversikt over hvem som eier aksjene, enten i en

aksjeeierbok eller i et aksjeeierregister hos en verdipapirsentral. For de fleste aksjeselskaper er det aksjeeierboken som er aktuell, og de fleste fører den elektronisk. Mange selskaper har fagsystemer eller sluttbrukersystemer som også tilbyr å føre aksjeeierboken, i tillegg til å utarbeide og levere selskapets aksjonærregisteroppgave til Skatteetaten.

Aksjeeierboken skal føres løpende. Ved eierskifte skal erververen melde ervervet til selskapet, og selskapet skal føre vedkommende inn i aksjeeierboken når forholdet til eventuelle omsetningsbegrensninger, styresamtykke og forkjøpsrett mv. er avklart. Selskapet skal oppbevare opplysninger om tidligere aksjeeiere i minst ti år, men det er opplysninger som ikke vil fremgå av aksjeeierboken, da den viser de nåværende eierforholdene.

Det som skal føres i aksjeeierboken, er aksjeeiernes navn, organisasjonsnummer eller fødselsdato, adresse og digital adresse (normalt e-postadresse). For hver aksjeeier skal det angis antall aksjer og nummer på aksjene. Har selskapet flere aksjeklasser, skal det angis hvilken klasse aksjene tilhører. Er aksjen pantsatt, skal dette fremgå av aksjeeierboken.

Enhver kan kreve innsyn i opplysningene i aksjeeierboken/aksjeeierregisteret ved å henvende seg direkte til selskapet. Man trenger ikke å oppgi noen særlig grunn for å kreve innsyn. For å unngå at innsynsretten misbrukes til å kunne sende ut reklame og spam, gjelder ikke innsynsretten aksjeeiernes digitale adresse.

1 Hvilke selskaper som regnes som små, fremgår av regnskapsloven § 1-6

2 <https://www.skatteetaten.no/deling/aksjonarregisteret/>

Selskapet kan etter dagens regler kreve å få dekket de faktiske kostnadene selskapet har hatt ved krav om innsyn. Tillitsmenn for de ansatte skal få opplysningene vederlagsfritt.

Regjeringen har nylig sendt på høring forslag til nye regler for innsyn i aksjeeierboken. De viktigste forslagene er at det blir forskriftsbestemt at man kan be om innsyn ved å få kopi av aksjeeierboken eller aksjeeierregistret. Innsyn skal gis via e-post innen tre virkedager og være kostnadsfritt for den som ber om innsyn, men med en sikkerhetsmekanisme for tilfeller der innsynsretten misbrukes (mer enn tolv innsynsbegjæringen over en periode på seks måneder).

Dersom den som ber om innsyn vil ha opplysningene via post, kan selskapet kreve å få dekket kostnadene til porto.

Opplysningene skal vise hvem som var aksjeeiere på det tidspunktet innsynskravet ble mottatt, men selskapet skal opplyse om eventuelle endringer fra dette tidspunktet til innsyn gis.

Hvis selskapet fører aksjeeierboken i et fagsystem eller tilsvarende som tilbyr søkbar innsynsløsning, skal selskapet kunne henvise til denne løsningen. Selskapet plikter likevel å sende opplysningene hvis den som ber om innsyn, ikke klarer å få tilgang til innsynsløsningen.

Aksjeeierboken skal være tilgjengelig på generalforsamlingen.

Aksjeeierregisteret

Allmennaksjeselskaper (ASA) fører ikke aksjeeierbok, men må opprette et aksjeeierregister i en verdipapirsentral. Også aksjeselskaper (AS) kan bestemme i vedtektene at selskapets aksjer skal registreres i en verdipapirsentral. Det er bare noen hundre av de i alt nesten 400 000 aksjeselskapene som har valgt å registrere aksjene i Euronext. Nesten alle av disse er selskaper med mange aksjonærer.

Benytter selskapet et aksjeeierregister, er det verdipapirsentralen som fører

registeret. Ved eierskifte av aksjer skal tidligere eier sørge for at det sendes melding om dette til verdipapirsentralen.

Også aksjeeierregisteret skal være tilgjengelig for enhver, med det samme unntaket for digitale adresser som for aksjeeierboken. I utgangspunktet skal den som ber om innsyn, rette forespørselen til selskapet. Antall innsynsbegjæringer rundt eierskap økte betraktelig i fjor, trolig på bakgrunn av flere saker med aksjeeie knyttet til politikere og deres nærstående.

Tidligere tok det flere dager å få innsyn. Euronext Securities lanserte imidlertid i juni 2024 en ny nettportal som gir digital tilgang til aksjeeierregisteret. Du logger inn med brukernavn og BankID.⁵ Da får du oversikt over alle norske børsnoterte selskaper som er tilgjengelige i portalen. Det er ikke mulig å søke på tvers av flere aksjonærregistre eller i historiske data.

Tjenesten er gratis for brukerne, men selskapene som deltar, betaler en månedlig avgift på 1600 kroner som finansierer driften. De aller fleste av de børsnoterte selskapene deltar.

Dersom noen ber om innsyn og selskapet deltar i en slik innsynsløsning, foreslås det i høringsnotatet at selskapet kan avvise kravet og vise til verdipapirsentralens løsning.

I høringsnotatet foreslås det at innsyn i aksjeeierregisteret skal gis innen én virkedag fra innsynskravet ble mottatt. Dette skal være kostnadsfritt for den som ber om innsyn. Det skal gis innsyn i aksjeeierregisteret slik det var på tidspunktet for avslutning av handel.

Etter allmennaksjeloven § 5-2 første ledd er det bare de som er aksjeeiere fem virkedager før generalforsamlingen (registreringsdatoen), som har rett til å delta og stemme. Oversikten over disse aksjeeierne skal være tilgjengelig for innsyn på generalforsamlingen. Selskapet bestemmer hvordan tilgjengeliggjøringen skal skje.

Særlig om forvalterregistrerte aksjer

Forvalterregistrering innebærer at en forvalter står innført i aksjeeierregisteret i stedet for aksjeeieren. Forvalterregistrering er tillatt i alle allmennaksjeselskaper, samt i aksjeselskaper hvor

⁵ <https://www.aksjeeierregisteret.no/>

aksjene er registrert i en verdipapirsentral. Adgangen til forvalterregistrering ble innført for at selskapene lettere skal få tilgang til utenlandsk kapital ved at den utenlandske aksjonæren slipper å opprette egen konto i verdipapirsentralen. Det er den utenlandske aksjonæren som er eier av aksjene. Forvalterens oppgave er å videresende meldinger fra selskapet og formidle utbyttebetalinger og lignende. Det er om lag 530 selskaper i Norge med forvalterregistrerte aksjer.

Det er vedtatt en lovregel om at allmennheten kan kreve innsyn i hvem som er eiere av forvalterregistrerte aksjer, men bestemmelsen har foreløpig ikke trådt i kraft.⁴ I høringsnotatet er det tatt inn forslag til forskriftsbestemmelser til bestemmelsen slik at lovregelen nå skal kunne tre i kraft.

Forslaget går ut på at selskaper som har forvalterregistrerte aksjer, minst én gang i året skal gjøre tilgjengelig for allmennheten en oversikt over hvem som eier forvalterregistrerte aksjer i selskapet, og hvor mange aksjer hver enkelt eier. Denne oversikten skal være kostnadsfritt tilgjengelig for allmennheten senest seks uker før generalforsamling avholdes. Det anslås at det vil koste 50 000–100 000 kroner for selskapet å utarbeide en slik årlig oversikt.

Det skal også kunne bes om innsyn i hvem som er eiere av forvalterregistrerte aksjer på andre tidspunkter, men da kan selskapet kreve å få dekket sine faktiske kostnader. Kostnadene kan bli betydelige, og selskapet skal informere den som ber om innsyn hvis det anslås at kostnadene vil overstige 30 000 kroner, med spørsmål om vedkommende vil opprettholde innsynskravet. Opprettholdes kravet, skal innsyn i så fall gis innen fire uker. Dersom selskapet allerede har en slik oversikt over eiere av forvalterregistrerte aksjer, og denne ikke er eldre enn fire uker, kan den som ber om innsyn, i stedet få denne kostnadsfritt.

Konserntilknytning

Rundt 130 000 aksjeselskaper i Norge er en del av et konsern. Alle virksomheter som inngår i konsern, skal rapportere dette til Enhetsregisteret.

Tall fra 2022 viser at det bare var 23 464 selskaper som hadde registrert konserntilknytning. Den manglende rapporteringen skyldes trolig at flere selskaper ikke vet at de har plikt til å registrere det. Virksomhetene skal vurdere denneplikten, samtidig som de fastsetter årsregnskapet. Rapporteringen kan gjøres via Samordnet registermelding.⁵

Konsernoversiktene i Enhetsregisteret er offentlig tilgjengelig, og kan bestilles gratis på Brønnøysundregistrens nettsider.

Brønnøysundregistrene opplyser at de sammen med Nærings- og fiskeridepartementet vil vurdere endringer i regelverket, blant annet for å gjøre reglene lettere tilgjengelige for virksomhetene.

Register over reelle rettighetshavere

Registeret over reelle rettighetshavere er opprettet som et tiltak for å motvirke hvitvasking, terrorfinansiering og økonomisk kriminalitet. Formålet med registeret er å gi oversikt over hvem som egentlig kontrollerer virksomheter. Registeret er hjemlet i en egen lov med tilhørende forskrift.

En reell rettighetshaver er den fysiske personen som i siste instans direkte eller indirekte eier eller kontrollerer mer enn 25 prosent av eierandelene (aksjene). Der det i aksjeeierboken og aksjeeierregisteret står oppført hvem som direkte eier aksjene, vil det i registeret over reelle rettighetshavere være den eller de fysiske personene som i siste instans eier eller kontrollerer aksjene, som skal stå oppført.

Selskapene har hatt plikt til å identifisere og innhente opplysninger om reelle

rettighetshavere fra 2021. Selve registeret har imidlertid ikke vært klart for i disse dager og vil først åpne for registrering 1. oktober 2024. For at virksomhetene skal få tid til å innrette seg, blir det en innfasingsperiode på 10 måneder. Plikten til å registrere opplysningene om sine reelle rettighetshavere trer derfor ikke i kraft før 31. juli 2025. Rapportering skjer til Brønnøysundregistrene.⁶

Det var opprinnelig forutsatt at registeret skulle være tilgjengelig for enhver. En EU-domstolsavgjørelse fra desember 2022 fastslo imidlertid at en generell tilgang for allmennheten var i strid med retten til vern av privatliv og beskyttelse av personopplysninger som er beskyttet av EU-pakten. Loven måtte derfor vurderes på nytt, og i den nye bestemmelsen som ble vedtatt i juni 2024, gis det rett til innsyn for rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, offentlige myndigheter, media, sivilsamsfunnsorganisasjoner og høyere utdanningsinstitusjoner. Videre er det tatt inn en forskriftshjemmel for eventuelt å utvide innsynsretten til også å gjelde øvrige grupper.

Arbeidsgruppe for større åpenhet om aksjeeierskap

Parallelt med alt dette nedsatte Regjeringen en arbeidsgruppe i januar i år, som fikk i oppdrag å utarbeide en rapport om åpenhet om aksjeeierskap. Arbeidsgruppen ble ledet av Malin Tønseth (advokat og partner i Advokatfirmaet Simonsen Vogt Wiig AS) og leverte sin rapport 18. juni.

Arbeidsgruppen anbefaler en ny løsning som kan erstatte dagens aksjeeierbok og gi enklere tilgang og mer oppdaterte opplysninger enn i dag. Opplysningene bør i utgangspunktet være åpent tilgjengelig for alle, med unntak for visse opplysningstyper som i utgangspunktet bør skjermes og kun gis til utvalgte grupper, f.eks. politi og presse. Det bør ikke kreves innlogging, og betaling og opplysningene bør gjøres søkbare, herunder i form av mulighet for kryssøk.

4 Allmennaksjeloven § 4-5 annet ledd.

5 <https://www.brreg.no/produkter-og-tjenester/vare-skjema/konsernmelding/>

6 <https://www.brreg.no/reelle-rettighetshavere/>

Regnskapsloven i 25 år, del 1

Denne artikkelen i to deler gir et tilbakeblikk på et kvart århundre med gjeldende regnskapslov. Den er en utskrevet versjon av en forelesning jeg ga på BI i juni i år i forbindelse med at jeg fratradte fra ordinær stilling og ble utnevnt til professor emeritus. Første del av artikkelen omtaler forholdet mellom loven og EUs regnskapsdirektiver, samt utviklingen av differensierte regler. Annen del, som kommer i neste utgave av Revisjon og Regnskap, omtaler grunnleggende regnskapsprinsipper, utviklingen av god regnskapsikk og Finansdepartementets forvaltning av regnskapsreguleringen.

Ph.D. Dr. Oecon.
Erlend Kvaal
Professor emeritus - Institutt for regnskap, revisjon og foretaksøkonomi, Handelshøyskolen BI

Etapper i regnskapslovens tilblivelse

Den opprinnelige versjonen av regnskapsloven ble vedtatt 17. juli 1998, og den trådte i kraft 1. januar 1999. Lovvedtaket bygget på Innst. O. nr. 61 (1997-98) som ble avgitt 2. juni 1998, bare drøyt to måneder etter Finansdepartementets fremleggelse av lovforslaget i Ot.prp. nr. 42 (1997-98). Proposisjonen bygget i hovedsak på en lovutredning utgitt som NOU 1995: 30 Ny regnskapslov, utarbeidet av et lovutvalg som ble opprettet i 1990, heretter kalt Regnskapslovutvalget 1990. Lovutredningen ble lagt frem 27. oktober 1995 og deretter sendt på høring. Departementet brukte følgelig snaut to år på proposisjonen, mens utvalget brukte om lag fem og et halvt år på lovutredningen.

Opprinnelig vedtatt lov har vært gjenstand for en rekke lovendringer, som i første rekke reflekterer endringer i Norges internasjonale forpliktelser etter EØS-avtalen. I to omganger har det vært iverksatt omfattende gjennomganger av regnskapsloven med regjeringsoppnevnte lovutvalg. Den første av disse gjennomgangene kom i 2003, og den reflekterte et vilkår satt

av en samlet Finanskomité i forbindelse med opprinnelig lovvedtak om en evaluering av loven etter tre år. For å følge opp dette opprettet Regjeringen i 2002 et lovutvalg, heretter omtalt som Evalueringsutvalget 2002, som i 2003 avga NOU 2003: 23 Evaluering av regnskapsloven. Selv om utgangspunktet for Evalueringsutvalget 2002 var Finanskomiteens vilkår, ble det viktigste aspektet ved dets utredning tilpasningen av norsk lov til EUs nye strategi for bruk av internasjonale regnskapsstandarder (IFRS) i Europa, som gjennom EØS-avtalen også fikk virkning for Norge. Utredningen ble fulgt opp av Finansdepartementet ved to lovproposisjoner, én som i sin helhet var viet IFRS-tilpasningen (Ot.prp. nr. 89 (2003-2004)) og én som behandlet andre forslag fra utvalget (Ot.prp. nr. 39 (2004-2005)).

Ytterligere en bred gjennomgang av regnskapsloven ble foretatt av et regjeringsoppnevnt utvalg oppnevnt av i 2014, her kalt Regnskapslovutvalget 2014. En viktig begrunnelse for oppnevning av dette utvalget var en omfattende revisjon av EUs regnskapsdirektiver ved fastsettelse av det såkalte konsoliderte regnskapsdirektivet i 2013, nærmere omtalt i punkt 2 nedenfor. Utvalget fremla to utredninger, NOU 2015: 10 og NOU 2016: 11, som bl.a. påviste vesentlige avvik mellom regnskapsdirektivene og gjeldende lov. Utvalget foreslo på den bakgrunn å

erstatte loven med en ny lov. Finansdepartementets oppfølging av utredningene kom først i Prop. 160 L (2016-2017), som plukket ut en del forenklingsforslag, særlig rettet mot små foretak, fra den første utredningen. Den mer generelle behandlingen av forslagene fra Regnskapslovutvalget 2014 kom med Prop. 66 LS (2020-2021) som ble fremlagt 4 ½ år etter avgivelse av den siste utredningen. Departementet fulgte ikke opp forslaget om å erstatte gjeldende lov med en ny og fremmet i stedet forslag om mindre endringer i gjeldende regnskapslov.

Jeg kan ikke omtale utviklingen av regnskapsloven over de siste 25 årene uten å nevne at jeg hele veien har hatt roller som har gitt mulighet både til å observere og påvirke. Som tjenestemann i Finansdepartement ble jeg i 1991 etteroppnevnt til Regnskapslovutvalget 1990, og jeg hadde en sentral rolle i departementets arbeid med den etterfølgende proposisjonen. Etter at jeg fratradte fra departementet i 1998, har jeg frem til 2017 hatt diverse verv i Norsk RegnskapsStiftelse som i varierende grad har involvert meg i etterfølgende lovendringer. Jeg var leder for Regnskapslovutvalget 2014.

Det vil fremgå av artikkelen at mitt tilbakeblikk på utviklingen av regnskapsloven er kritisk til enkelte valg som lovgiver har gjort. Kritikker av beslutninger kan lett oppfattes å være

rettet mot personlige beslutningstakere. I den grad en velger å lese det slik, vil jeg påpeke at kritikken dels rammer meg selv, gitt min rolle i flere runder. Uansett oppfatter jeg personlig kritikk som nokså uinteressant i denne sammenheng. Derimot vil jeg ikke understå at det ligger en institusjonell kritikk i det jeg skriver. Det er Finansdepartementet som hele veien har hatt ansvar for å sørge for en egnet lovutvikling, og den oppgaven har departementet ikke skjøttet på en tilstrekkelig god måte.

EU's forordninger og direktiver om finansregnskapet

Gjeldende regnskapslov skal forutsetningsvis gjennomføre de rettsakter som gjelder i EU og EØS på regnskapsrettens område. Rettsakter av betydning for regnskapsreguleringen er dels *forordninger*, som krever helt identiske regler i hele EØS, og direktiver, som beskriver et innhold som skal gjennomføres i

nasjonal lovgivning.¹ EU's forordninger på regnskapsområdet dreier seg primært om bruk av IFRS i Europa. Kravet om at børsnoterte foretak skal avlegge IFRS-regnskap, følger av parlaments- og rådsforordning nr. 1606/2002, som i norsk lovgivning er gjennomført ved henvisning i § 3-9 første ledd. IFRS-standardene som godkjennes for bruk i EU, fastsettes som kommisjonsforordninger, som for Norges del gjennomføres som forskrifter etter § 3-9 annet ledd. For børsnoterte foretak er det disse to bestemmelsene i regnskapsloven som regulerer mesteparten av foretakets regnskapsplikt. De skal riktignok også forholde seg til bestemmelsene om årsberetning og en del notebestemmelser, samt til en del forvaltningsmessige plikter.

¹ En nærmere beskrivelse av lovgivningen i EU er gitt i NOU 2012: 2 Utenfor og innenfor kapittel 7.2 (se bl.a. Boks 7.1).

Regnskapslovens øvrige regnskapsbestemmelser skal reflektere de til enhver tid gjeldende regnskapsdirektiver. Da regnskapsloven opprinnelig ble vedtatt, var det to slike direktiver, henholdsvis fjerde og syvende selskapsrettsdirektiv. Fjerde direktiv (78/660/EØF) regulerte innholdet i selskapsregnskapet (dvs. det som gjelder den juridiske regnskapsenheten) med hensyn til oppstillingsplan for resultatregnskap- og balanse, vurderingsregler, noter og årsberetning, samt om revisjonsplikt og plikt til offentliggjøring av regnskapsdokumenter. Syvende direktiv (83/349/EØF) regulerte konsernregnskapet, dvs. det konsoliderte regnskapet som omfatter en økonomisk enhet av et morforetak og datterforetak. Syvende direktiv definerte følgelig hva som utgjør et konsern, og hvilke datterselskaper som eventuelt kan unntas fra konsolideringen. Videre regulerte det tillatte metoder for regnskapsføring av konserndannelse og prinsipper for regnskapsmessig konsolidering, plikt til å

utarbeide konsernberetning, samt revisjonsplikt og offentliggjøringsplikt for konsernregnskapet.

Etter lovvedtaket har det kommet en rekke endringer i fjerde og syvende direktiv, som har nødvendiggjort endringer i regnskapsloven. Eksempler på dette er «virkelig verdi-direktivet» 2001/65/EF som åpnet opp for muligheten til å tillate virkelig verdi-vurdering bl.a. for finansielle instrumenter, «moderniserings-direktivet» 2003/51/EF som reduserte forskjeller mellom direktivene og IFRS, og «direktivet om foretaksstyring» 2006/46/EF som bl.a. krevde opplysninger om foretaksstyring i årsberetningen. EU foretok en gjennomgående opprydding av regnskapsdirektivene i 2013 med utgivelse av det «konsoliderte regnskapsdirektivet» 2013/34/EU, som i sin helhet erstattet fjerde og syvende direktiv med alle endringer og forenklet fremstillingen av regelverket i betydelig grad.

Direktivtekster vil ofte være vanskelige å lese for en norsk leser, og det gjelder i høy grad fjerde og syvende direktiv, men også senere regnskapsdirektiver. For det første har de som oftest utgangspunkt i en lovtradisjon som på mange punkter kan være ulik norsk tradisjon. For det annet anvender direktivene i mange sammenhenger begreper på en annen måte enn det som er etablert bruk i regnskapsstandarder og -litteratur. Dette gjelder for så vidt også de engelske versjonene av direktivene, men uvant begrepsbruk preger enda mer de norske tekstene siden engelske faguttrykk ofte har en annen oversettelse enn den regnskapsfagmiljøet ville ha brukt.

Men en direktivleser må også ha i mente at direktivene primært retter seg mot nasjonale lovgivere og ikke mot det enkelte regnskapspliktige foretaket. EU- og EØS-samarbeidet bygger på en antakelse om at fri flyt av varer, tjenester og kapital kun kan realiseres dersom regnskapsinformasjon er forståelig på tvers av grensene. Etter hvert har det blitt slik at børsnoterte foretak, som henter kapital i et felles kapitalmarked, skal følge identiske regnskapsstandar-

der, dvs. IFRS. For andre foretak er det tilstrekkelig at regnskapene er så like som direktivene krever. Et tsjekkisk (ikke-børsnotert) firma som vurderer et langsiktig samarbeid med en norsk (ikke-børsnotert) leverandør, kan være tjent med å sjekke kontraktspartens økonomiske levedyktighet ved innsyn i dets regnskap, og det samme gjelder motsatt vei. For en lovgiver som aksepterer dette resonnementet, blir hovedutfordringen å forstå hva direktivet egentlig mener, og omsette dette budskapet på en forståelig måte til nasjonale rettssubjekter.

Selv om direktivene egentlig retter seg mot nasjonal lovgiver, ligner mange direktivbestemmelser på en lovtekst rettet mot regnskapspliktige foretak. For eksempel sier gjeldende direktiv 2013/34/EU artikkel 6 nr. 1 e at «åpningsbalansen for hvert regnskapsår skal tilsvare sluttbalansen for det foregående regnskapsår». Det må bety at nasjonal lovgiver er pålagt å ha en slik bestemmelse i sin regnskapslov. Eksempelet er en «skal-bestemmelse» som innebærer en spesifisert plikt for det regnskapspliktige foretaket. Direktivene har også «kan-bestemmelser», som må oppfattes som foretaksopsjoner som skal gjengis som tilsvarende rettigheter i nasjonal lov.

Direktivene har også bestemmelser som retter seg direkte mot lovgivers handlingsrom. De fleste av disse er såkalte medlemsstatsopsjoner som gir medlemsstaten rett til å fastsette bestemte unntaksregler fra en obligatorisk hovedregel. For eksempel vil hovedregelen for vurdering av varelager etter gjeldende direktiv artikkel 6 nr. 1 i være anskaffelseskost, men etter artikkel 12 nr. 9 kan medlemsstaten tillate alternativ vurdering som gjennomsnittlig anskaffelseskost, FIFO og LIFO.

Nasjonal lovgiver har stort sett anledning til å gi bestemmelser ut over det som følger av det til enhver tid gjeldende direktiv, såfremt bestemmelsen ikke kolliderer med en direktivbestemmelse. For beregning av beløp som skal innregnes i resultatregnskap og balanse, beskriver direktivet et lukket system

som det er begrenset mulighet til å gi egne regler for. Derimot har medlemsstatene vid adgang til å kreve opplysninger i note og årsberetning ut over direktivets minstekrav. Et unntak er noter for små foretak hvor direktivets krav ikke kan utvides, jf. omtale i punkt 4 nedenfor.

Direktivgjennomføring i regnskapsloven

Korrekt gjennomføring av direktivene synes ikke å ha stått høyest på agendaen for Regnskapslovutvalget 1990. Selv om store deler av fjerde og syvende direktiv kan gjenfinnes i lovutkastet i NOU 1995: 30 og i opprinnelig lovvedtak, var det også direktivbestemmelser som ble bevisst utelatt, unøyaktig implementert eller simpelthen uteglemt.

Denne litt omtrentlige tilnærmingen til direktivene kan antakelig spores tilbake til det mandatet som utvalget forholdt seg til. Utvalgets oppgaver ble i mandatet oppsummert i tre hovedpunkter: En generell lovteknisk revisjon, en utredning av prinsipielle løsninger, og «en vurdering av hvilke behov som foreligger for at norsk regnskapslovgivning tilpasses internasjonale standarder og internasjonalt regelverk, særlig de ulike regnskapsdirektivene innenfor EF.» Mandatet presiserte at utvalget selv skulle vurdere om det var «hensiktsmessig eller nødvendig» å gjennomføre direktivene i regnskapsloven.

Selv om mandatet ble gitt om lag to år før EØS-avtalen ble inngått 2. mai 1992, er dets formulering om lovarbeidets forhold til direktivene formulert på en forbausende uforpliktende måte. En stortingsmelding fra 1987 hadde slått fast at Norge måtte tilpasse seg regelverket for det indre markedet.² Statsminister Brundtlands brev 13. juni 1988 påla departementene å tilpasse norske regler til EFs regelverk så langt dette var mulig og ønskelig. Særskilte avvik var mulig, men skulle i så fall begrunnes. I forkant av EØS-avtalens inngå-

² St.meld. nr. 61 (1986-87) Norge, EF og europeisk samarbeid. Se også omtale i NOU 2012: 2 punkt 4.3.

else ble utvalget i brev fra Finansdepartementet gjort oppmerksom på direktivenes endrede betydning, men departementets instruks begrenset seg til å be om at vurderingen av hensiktsmessigheten av internasjonale regler prioriteres.

Det som utvilsomt ble prioritert av Regnskapslovutvalget 1990 var å etablere en rammelov som kunne utgjøre et egnet utgangspunkt for utvikling av god regnskapsskikk gjennom standardsetting. Dette kom særlig til uttrykk gjennom formulering av lovfestede grunnleggende regnskapsprinsipper, hvis kjerne var periodiseringsprinsipper som reflekterer historisk kost-modellen. Også fjerde direktiv bygget på historisk kost, så for det meste var det ikke noen konflikt mellom de grunnleggende prinsippene som utvalget anbefalte, og direktivet. Fjerde direktiv inneholdt dessuten et sett med «alminnelige prinsipper» som ble forsøkt inkorporert i lovkapittelet om grunnleggende prinsipper, dog på en litt selektiv måte. Jeg kommenterer lovkapittelet om grunnleggende prinsipper nærmere i denne artikkelen punkt 5.

Et bevisst og iøynefallende avvik fra direktivene var utvalgets forslag til gjennomføring av bestemmelsen i fjerde direktiv artikkel 2 om at regnskapet skal gi et «true and fair view» (TFV), som etter hvert har blitt oversatt med «rettvise bilde» på norsk. TFV ble i utredningen presentert som et diffust kvalitetskrav med ubestemt innhold, som også ville gi regnskapspliktige foretak en rett til å overstyre eksplisitte lovbestemmelser. Utvalget argumenterte med at kvalitetskravet TFV var inneholdt i begrepet god regnskapsskikk som en hadde til hensikt å videreføre i ny lov. Det hadde dermed lite for seg å innføre et annet og ukjent kvalitetskrav i tillegg til god regnskapsskikk. God regnskapsskikk ga riktignok ikke rett til overstyring av konkrete lovbestemmelser, men det var uansett en egenkap ved TFV som utvalget ikke ønsket seg for foretakenes del.

Derimot mente utvalget at overstyringsbestemmelsen i TFV skulle kunne nyttes av lovgiver, dvs. at lovgiver med hjemmel i fjerde direktiv artikkel 2 skulle ha rett til å gi andre lovregler enn det som fulgte av spesifikke direktivbestemmelser når det var for å gi et TFV. Utvalget ga et eget navn til denne egenkapen, «regulert overstyring». Utvalget har utvilsomt visst at tolkningen om regulert overstyring ville være kontroversiell, for det er bare én lovbestemmelse (§ 5-8 om vurdering til virkelig verdi på børsnoterte aksjer) som er blitt begrunnet med henvisning til denne forståelsen.

Utvalget markerte også avstand til direktivet ved at det bestemte seg for en alternativ begrepsbruk, blant annet for de sentrale regnskapsdokumentene. Direktivet regulerer årsregnskap (som er synonymt med selskapsregnskapet), konsernregnskap, årsberetning og konsernberetning som fire separate dokumenter. Norsk lov gjorde årsregnskap til et overordnet begrep som omfatter selskaps- og konsernregnskap, men gjorde ikke noe tilsvarende grep for årsberetningen. Det er ikke noe prinsipielt galt med et hjemmelaget begrepsapparat, men det skaper noe forvirring og har trolig vært årsak til noe utilsiktet feilimplementering. For eksempel var det i flere år, inntil en diskret feiloppretting i 2004, ikke noen formell plikt for norske foretak til å utarbeide konsernberetning, i strid med et direktivkrav.

Selv om departementet i Ot.prp. nr. 42 (1997-98) la seg på en noe mer direktivlojal linje enn Regnskapslovutvalget 1990, justerte det ikke lovutkastet med hensyn til de viktigste avvikene. Når det gjelder TFV og tolkningen om regulert overstyring, burde departementet utvilsomt ha korrigert kursen. På det tidspunktet proposisjonen ble fremmet, hadde EU-kommisjonen utgitt en tolkningsuttalelse som gjorde det klart at TFV-kravet bare skulle gjelde det regnskapspliktige foretaket.³ Uansett ville en potensiell konflikt ha vært av kort

varighet, for bare to år etter at norsk lovgiver trasset seg til en virkelig verdi-bestemmelse for børsnoterte verdipapirer, ble direktivet endret slik at nettopp en slik regel ble mulig (endringsdirektiv 2001/65/EF).

Den skepsisen til direktivene som gjennomstyrer NOU 1995: 30 og til dels Ot.prp. nr. 42 (1997-98), har ikke vært like konstant i alle år etter det opprinnelige lovvedtaket. I forbindelse med IFRS-forordningen ble det utgitt et endringsdirektiv («moderniseringsdirektivet» 2003/51/EF) med bl.a. en utvidelse av opplysningspliktene i årsberetningen. I den sammenhengen valgte departementet en norsk lovgjennomføring som lå tett opp mot direktivets ordlyd, jf. Ot.prp. nr. 89 (2003-2004). I samme proposisjon snudde departementet om på sin tidligere motstand mot TFV i norsk lovgivning og fikk innlemmet gjeldende § 3-2a om krav til at årsregnskapet skal gi et rettvise bilde.

Også senere lovendringer omfatter eksempler på en mer automatisk inkorporering av tekster fra endringsdirektiver i norsk regnskapslov. Det er imidlertid grenser for hvor presis gjennomføring av nye direktiver kan bli når selve plattformen er svært ulik. Dette var én av begrunnelsene for anbefalingen fra Regnskapslovutvalget 2014 om en helt ny lovtekst.

Differensiering

I hele perioden gjeldende regnskapslov har eksistert, har det vært et vedvarende press på å få utviklet enklere regnskapsregler for mindre foretak. Dette presset kommer tydelig til syne ved de instruksene og signalene som Stortinget og departementet har gitt til regnskapslovutredninger. Alle høringer om regnskapsregulering i denne perioden har også vist betydelig interesse for forenklinger.

Det fantes differensierte krav til regnskapsføringen basert på de regnskapspliktige foretakenes størrelse også under tidligere lovgivning. En iøynefallende forskjell mellom tidligere diffe-

³ Det er referert kort til uttalelsen i proposisjonen kapittel 2.

rensiering og differensieringen under gjeldende regnskapslov er at fokuset skifter fra særregler for de største til særregler for de minste. Tidligere lovgivning hadde særregler for store foretak særlig i form av ekstra tilleggsopplysninger i noter og årsberetning. Store foretak, definert ved balansesum eller antall ansatte, skulle gi mer detaljerte opplysninger om investering i anleggsmidler enn øvrige regnskapspliktige, og de skulle utarbeide en finansieringsanalyse (forløperen til kontantstrømoppstillingen) og halvårsrapporter. I årsberetningen skulle slike store foretak bl.a. redegjøre for arbeidsmiljøet.

Skifte av fokus til særregler for små foretak kom rundt 1990. I den politiske debatten har ambisjonen om enklere regnskapsregler for små blitt arvet fra en tilsvarende diskusjon i forbindelse med revisjonslovgivningen. Her fantes det en nedre grense for revisjonsplikt knyttet til årlig omsetning (salgsinntekter) helt fra 1964, som riktignok ikke gjaldt aksjeselskaper. I forbindelse med en justering av denne omsetningsgrensen etterlyste Finanskomiteen enklere regnskapsregler for små foretak (Innst. O. nr. 59 (1991-92)). Oppdraget ble gitt videre i form av en bestilling til Regnskapslovutvalget 1990, som avla en delutredning om «differensierte krav til årsoppgjør, konsernoppjør og revisjonsplikt» i desember 1992 (NOU 1993: 2).

Delutredningen om differensiering var åpenbart helt i utakt med tidens krav ettersom den kom et halvt år etter Norges inntreden i EØS-avtalen. Fjerde og syvende direktiv hadde et system for forenklingsregler for små foretak som nå ble førende for utformingen. Forslaget fra delutredningen ble derfor lagt helt bort, både av departementet og av Regnskapslovutvalget 1990. For små foretak, definert ved maksimumsgrenser for salgsinntekter, balansesum og antall ansatte, tillot direktivene en forenklet oppstilling av resultatregnskap og balanse, unnlattelse av enkelte noteopplysninger og årsberetning, begrensninger i plikten til offentliggjøring av regnskapene, og unnlattelse av konsern-

regnskap. På dette punktet var direktivene utformet som medlemsstatsoppsjoner, dvs. at medlemsstaten kunne velge mellom å ha eller ikke ha slike forenklinger. Samtidig var medlemsstaten forhindret fra å lage andre forenklinger på de områdene som direktivene regulerte.

Regnskapslovutvalget 1990 valgte forsiktig innenfor direktivenes mulighetsområde. En valgte definisjonsgrenser for små foretak godt under direktivenes maksimumsgrenser, og fra menyen av forenklingsregler valgte en dem som syntes logisk berettiget. For eksempel skriver utvalget at kravet til noteopplysning om konvertible lån burde gjelde også for små foretak, selv om det var anledning etter direktivet til å velge det bort. Resonnementet var at et lite foretak som valgte å legge ut et så komplisert instrument, rimeligvis måtte kunne ta byrden med å opplyse om det. I tillegg til forenklinger hjemlet i direktivene foreslo utvalget en del forenklinger på områder som ikke var regulert av direktivene, for eksempel utsatt skatt, pensjonsforpliktelser og langsiktige tilvirkningskontrakter.

Det er tydelig at departementet i Ot.prp. nr. 42 (1997-98) har villet markere en vilje til å gå lenger i forenklinger enn Regnskapslovutvalget 1990. Grensen for små foretak ble hevet, riktignok ikke til direktivets maksimumsgrenser. For å synliggjøre omfanget av forenklinger ble alle unntaksregler for små foretak foreslått lagt til et eget lovkapittel. Departementet fulgte stort sett opp alle forenklingsforslagene fra NOU 1995: 30, men kom også med egne tillegg, bl.a. generelle unntak for små foretak fra kravene i enkelte grunnleggende prinsipper.

Stortingsbehandlingen av lovforslaget innebar stort sett ikke materielle endringer i det som var foreslått av departementet, bortsett fra at definisjonsgrensen for små foretak ble hevet enda et hakk. Finanskomiteens viktigste bidrag gjaldt lovstrukturen for forenklingsreglene. Komiteen avviste departementets forslag om et eget lovkapittel for små foretak. Forenklingsreglene i lovkapit-

lene 3 – 6 ble innarbeidet i de enkelte paragrafer, mens kapittel 7 om noteopplysninger ble delt i to; én del som gjelder alle andre enn små foretak (og som derfor også inneholder særregler for store foretak), og én del som gir en fullstendig liste over notekrav for små foretak. Denne strukturen har ligget fast siden opprinnelig lovvedtak.⁴

Grensene for små foretak i vedtatt lov ble i praksis på direktivets maksimumsnivå. Deretter har grensene i norsk lov vært justert hver gang direktivets maksimumsgrenser har vært justert, som stort sett har fulgt en femårs syklus.

Over tid har det skjedd en gradvis utvidelse av forenklingsreglene for små foretak. Dette har dels kommet som følge av at direktivene har utvidet medlemsstatenes potensiale for å gi forenklinger og i visse tilfeller også begrenset medlemsstatenes adgang til å kreve regnskapsopplysninger fra små foretak. For eksempel sier gjeldende regnskapsdirektiv artikkel 4 nr. 1 at medlemsstatene ikke kan pålegge små foretak andre regnskapsoppstillinger enn balanse, resultatregnskap og noter. Direktivet inneholder et sett med notekrav for små foretak, og etter artikkel 16 nr. 3 er medlemsstatene avskåret fra å kreve ytterligere noteopplysninger fra små foretak.

Men det er også slik at norsk lovgiver gradvis har utnyttet medlemstatsoppsjonene for forenklinger mer uttømmende og dessuten innført forenklinger på områder som ikke er regulert av direktivene. Kravene til årsberetning for små foretak har vært et særlig betent område. Da regnskapsloven ble utredet, ga direktivet adgang for medlemsstaten til å unnta små foretak fra plikt til å utarbeide årsberetning. Regnskapslovutvalget 1990 gikk inn for at denne opsjonen skulle nyttes; dog mente en at

⁴ Det var Trond Giske som Arbeiderpartiets talsmann for denne saken i Finanskomiteen som førte omskrivingen av loven i pennen. På tidspunktet for Finanskomiteens arbeid med lovforslaget hadde jeg avsluttet mitt arbeidsforhold i Finansdepartementet. I samråd med min tidligere arbeidsgiver bistod jeg Giske med denne omskrivingen. Giske viste i dette arbeidet at han hadde god innsikt i det som regnskapsloven er ment å regulere.

også små foretak måtte redegjøre for fortsatt drift-forutsetningen og resultatdisponeringen, som tilfeldigvis var to «hjemmelagede» (dvs. direktiv-uavhengige) krav. I Ot.prp. nr. 42 (1997-98) gikk ikke departementet fullt så langt med hensyn til å strippe årsberetningen for små foretak for innhold. En la til at små foretak også måtte gi redegjørelsene om arbeidsmiljø og det ytre miljø⁵ og beholdt kravet om å gi opplysninger om art og lokalisering av virksomheten. I realiteten hadde en med dette fritatt små foretak fra direktivbestemmelsene om årsberetning og i stedet beholdt et krav om årsberetning med en litt tilfeldig samling av faktiske opplysninger.

I 2003 kom det et direktiv (2003/51/EF) med en vesentlig utvidelse av kravene til årsberetningens innhold. I Norge ble små foretak skjermet fra alt dette ved at lovgiver splittet årsberetningsbestemmelsen i én paragraf (§ 3-3) som gjaldt små foretak, og én paragraf (§ 3-3a) som gjaldt øvrige foretak. Den sistnevnte gjennomførte alle de nye direktivbestemmelsene, mens den først-

nevnte videreførte det særnorske årsberetningskravet for små foretak.

I 2015 ble kravet om årsberetning for små foretak opphevet, i samsvar med tilråding fra Regnskapslovutvalget 2014. Utvalget omtalte årsberetningene fra små foretak som en lite informativ pliktøvelse. Ifølge utvalget tillater direktivet bare to alternative løsninger for små foretak; enten å kreve en årsberetning med innholdet i artikkel 19, eller å la være å kreve årsberetning. Det kan spørres om denne tolkningen er riktig. Hvis den er det, er det klart at § 3-3 allerede i utgangspunktet var direktivstridig; den inneholdt jo utelukkende krav som ikke finnes i direktivets krav til årsberetning i artikkel 19. Det er ingen ulykke at daværende § 3-3 ble opphevet, men den kunne med fordel ha vært erstattet av et krav til årlig redegjørelse fra små foretak om vesentlige trekk ved virksomheten sett fra ledelsens eller eiernes perspektiv.

I tilbakeblikk stiller jeg spørsmål om forenklingene for små aksjeselskap har gått for langt. Når man henter ut en årsrapport fra (det velfungerende) regnskapsregisteret i Brønnøysund, burde en kunne forvente å få et overblikk over om selskapet har en pågående aktivitet og hva den i så fall går ut på, og over

vesentlige trekk ved selskapets økonomi. Denne forventningen blir ikke alltid innfridd.

Enklere regler for små foretak har utvilsomt vært den viktigste politiske fane-saken i tilknytning til gjeldende regnskapslov.⁶ Forenklingsforslagene fra Regnskapslovutvalget 2014 ble tatt imot med åpne armer av departementet og behendig lagt frem i en proposisjon noen måneder før stortingsvalget i 2017. Øvrige vurderinger fra utvalget har for det meste vært oversett. Det er bra at det gjøres en kritisk vurdering av hva som er et formålstjenlig informasjonsomfang fra ulike regnskapspliktige. Men å lykkes med forenklinger er ikke en tilstrekkelig målsetting for en funksjonell regnskapsregulering. Ansvarlige myndigheter må ta et videre ansvar for å sørge for at foretakenes informasjonskrav og regnskapsbrukernes behov for informasjon balanserer på en god måte.

⁶ Opplysningskrav om godtgjørelser, lån og garantier til ledende ansatte har også fått oppmerksomhet.

⁵ I forhold til NOU 1995: 30 ble kravene til miljøopplysninger skjerpet i proposisjonen. I 2002 ble de dessuten komplettert med et krav om å redegjøre for likestilling.

Forsikringssselskapenes debut under IFRS 17 og IFRS 9

KPMG har analysert årsrapportene til internasjonale og nordiske forsikringssselskaper for å forstå implementeringen av IFRS 17 og IFRS 9, med fokus på regnskapsprinsipper, vesentlige skjønnsbaserte vurderinger og nøkkeltall.

Anna Pettersen
Director, KPMG

Jørgen Gudmundsen Larsen
Senior revisor, KPMG

Oda Haugen Haagensen
Senior revisor, KPMG

Isabelle Steine Bendriss
Revisor, KPMG

Innledning

Vi har gjennomgått årsrapportene til 57 internasjonale forsikringssselskaper og 15 nordiske herunder 10 norske. Fokusområder i våre analyser var valg av regnskapsprinsipper, omfang av opplysninger og noteinformasjon og innvirkning på nøkkeltall.

Artikkelen presenterer våre funn spesifisert på følgende temaer:

- Målemetoder
- Diskonteringsrente
- Risikojustering
- Fastsettelse av dekningsenheter (kontraktens fortjenestemargin)
- Alternativet for andre inntekter og kostnader (OCI-alternativet)
- Overgangsmetodikk
- Kontantstrømmer ved anskaffelse av forsikringer
- Måling av finansielle instrumenter ved implementering av IFRS 9 Finansielle instrumenter
- Overgang til IFRS 17 og IFRS 9: innvirkning på resultat, egenkapital og KPIs
- Vedlegg – liste over selskaper i undersøkelsene

Våre viktigste observasjoner

- Flere forsikringssselskaper gir nå mer detaljert og spesifikk informasjon om sine regnskapsprinsipper sammenlignet med tidligere år.
- Detaljnivået og presisjonen på informasjonen om IFRS 17 regnskapsprinsipper og vesentlige skjønnsmessige vurderinger varierer betydelig. Eksempler inkluderer metoder for å fastsette diskonteringsrenter og risikojustering, fastsettelse av dekningsenheter for å innregne kontraktens tjenestemargin i resultatet, og valg av målemetoder.
- Under IFRS 17 anvender forsikringssselskaper standardiserte regnskapsprinsipper og et felles sett med referanseverdier i de nye noteopplysningene. Dette muliggjør større sammenlignbarhet mellom opplysningene, men enkelte forskjeller gjenstår. Vi forventer imidlertid større klarhet i opplysningene etter hvert som selskapene og brukerne får en dypere forståelse av IFRS 17 sine krav.
- Forsikringssselskaper på tvers av bransjer integrerer IFRS 17 og IFRS 9 i sine nøkkeltall (KPIer).
- Mange liv- og helseforsikringssselskaper har inkludert kontraktens tjenestemargin (CSM) i sine KPIer, ved målinger for nye salg, lønnsomhet og selskapsverdi.

- Skadeforsikringssselskaper har stort sett videreført tidligere KPIer, men har inkorporert enkelte IFRS 17 elementer, som forsikringsinntekter og redefinerte nøkkeltall som kombinasjonen av kostnadsprosent og skadeprosent (combined ratio).
- Forsikringssselskapene rapporterte en reduksjon i regnskapsmessig mismatch og i resultatregnskapsvolatilitet etter implementeringen av IFRS 9 og IFRS 17. Dette reflekterer den konsistente målingen av forsikringsforpliktelse og tilhørende finansielle instrumenter.

Målemetoder

I henhold til IFRS 17 finnes det tre ulike metoder for måling av forsikringskontrakter som kan eller skal benyttes avhengig av gitte vilkår som fremkommer av IFRS 17-standarden.

Hovedmetoden for måling av forsikringskontrakter er den generelle målemetoden (GMM), eller byggeklossmetoden, som er basert på tre hovedkomponenter: nåverdien av forventede fremtidige kontantstrømmer, risikojusteringen og kontraktens tjenestemargin.

Variabelt honorartilnærmingen (VFA) er en modifikasjon av den generelle metoden (GMM) for kontrakter med direkte deltakelsesfunksjoner, som gjør det mulig å estimere nåverdien av fremtidige kontantstrømmer basert på markedsverdien av de underliggende eiendelene og et variabelt honorar belastet av foretaket. VFA er pliktig å benytte ved etterfølgende måling for forsikringskontrakter som tilfredsstill

definisjonen av direkte deltakende kontrakt. Det er ikke tillatt å anvende VFA for andre kontrakter enn dette.

Den tredje metoden – premieallokeringsstilnærmingen (PAA), hovedsakelig tillatt for kortsiktige kontrakter, tillater en forenkling av beregningen av forpliktelsen for gjenværende dekning basert på en opptjent premietilnærming, som er vesentlig nærmere verdsettelsesprinsippene i IFRS 4. PAA er, til forskjell fra VFA-tilnærming, en valgfri og forenklet målemetode som kan benyttes dersom gitte kriterier er oppfylt. PAA-metoden kan brukes på en gruppe av forsikringskontrakter hvor bruk av PAA med rimelighet forventes å resultere i en måling av forpliktelsen for den resterende dekningsperioden som ikke skiller seg vesentlig fra den som ville ha fremkommet ved anvendelse av hovedreglene, eller dekningsperioden for hver enkelt kontrakt i gruppen er ett år eller kortere.

Både under den internasjonale og norske undersøkelsen er det observert at forsikringsselskapene ga lite spesifikk informasjon om kriteriene for kvalifisering til PAA eller kvalifikasjon for VFA.

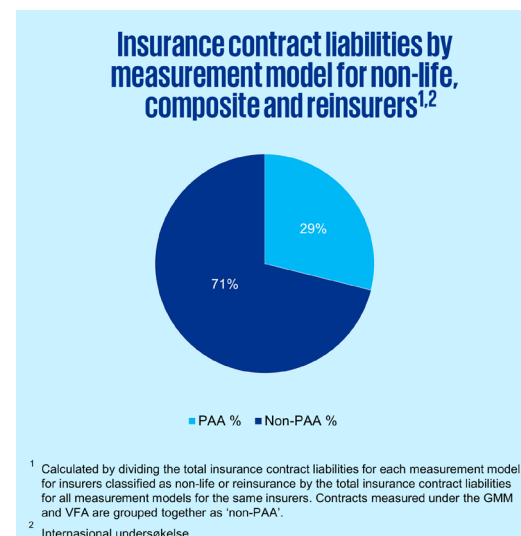
Nesten alle forsikringsselskapene ga ingen eller begrenset informasjon om hvordan de vurderte om kontrakter med en dekningsperiode på mer enn 12 måneder var kvalifisert for PAA. Dette til tross for at noen forsikringsselskaper oppgir PAA-kvalifisering som en kritisk vurdering.

Under IFRS 17 anvender forsikringsselskaper VFA når spesifikke kriterier er oppfylt, inkludert at forsikringstakerne vil motta en vesentlig andel av virkelig verdi-avkastningen på underliggende poster. På samme måte som for kriteriene for PAA-kvalifisering, ga de fleste forsikringsselskapene lite informasjon om deres vurdering av VFA-kvalifisering. Fem av de 57 forsikringsselskapene i den internasjonale undersøkelsen uttalte at de tolker en vesentlig andel (av virkelig verdi-avkastningen på underliggende poster) til å bety mer enn 50 %; et annet forsikringsselskap anså

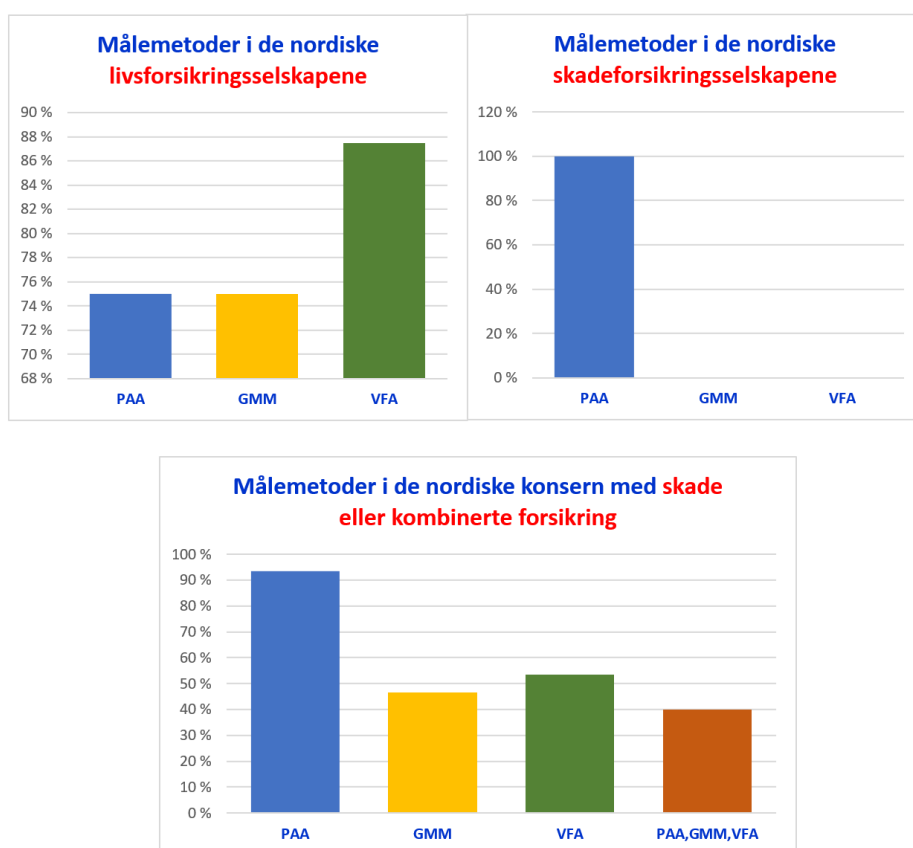
en deltakelse på 80 % eller mer som tilsvarende en vesentlig andel.

Valg av verdsettelsesmetoder avhenger tydelig av typen virksomhet, med livsforsikring som klart heller mot VFA (86,4 %) og skadeforsikring mot PAA (90,4 %) i henhold til den internasjonale statistikken. For helseforsikring er valget av metoder mer jevnt fordelt, sannsynligvis avhengig av om virksomhetens underliggende natur ligger nærmere livsforsikring eller skadeforsikring.

Figurene MM1 og MM2 viser anvendelser av de ulike metodene blant de internasjonale og nordiske forsikringsselskapene:

Figur MM1 Forsikringsforpliktelses etter målemetode i den internasjonale undersøkelsen.

Figur MM2 Målemetoder anvendt i de nordiske forsikringsselskapene.

I den nordiske undersøkelsen har alle skadeforsikringsselskapene valgt å benytte seg av den forenklete PAA-metoden for de fleste av sine forsikringskontrakter. For livsforsikringsselskapene er det naturlig nok større variasjon i valg av metode, hvor VFA i hovedsak er benyttet på pensjons-

produkter med betydelige investeringskomponenter. PAA er benyttet på kontrakter med dekningsperiode under ett år og GMM er benyttet på resterende kontrakter.

Det er noe variasjon i hvor utfyllende informasjon om begrunnelse for valg av

metode fremkommer fra selskapets noteinformasjon, men selskaper som benytter seg av PAA på kontrakter med dekningsperiode under ett år, har beskrevet dette. Der hvor PAA er benyttet på kontrakter med dekningsperiode over ett år, er det i de fleste tilfeller gitt noe begrenset informasjon om oppfyllelse av kriteriet fra standarden. Selskapene nevner i de fleste tilfeller at de har gjennomført en test for å påse at kriteriet er oppfylt, uten å gå nærmere i detalj på hvordan testen er gjennomført. Ved benyttelse av VFA opplyser selskapene som hovedregel at kriteriet for bruk at denne metoden er oppfylt, uten å gi informasjonen om hvilke vurderinger og forutsetninger som har vært gjenstand for skjønn.

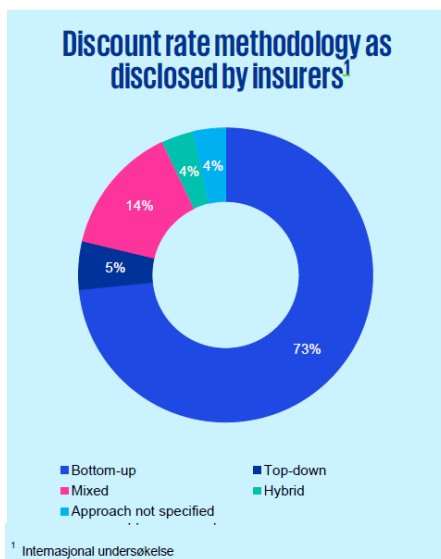
Diskonteringsrente

Diskonteringsrente – regnskapsprinsipper og vesentlige vurderinger

Hovedobservasjoner om metodikken for diskonteringsrenten som rapportert av forsikringsselskaper inkluderer følgende:

- Store variasjoner i opplysningsmengde fra et par setninger som gjentar bestemmelsene i standard, til en detaljert selskaps-spesifikk beskrivelse.
 - De fleste anvender en blandet approach (bunn-opp og topp-ned)
 - Største variasjon i opplysninger er relatert til fastsettelse av illikviditetspremien
 - Få av regnskapsprodusentene beskriver utfordringer ved estimeringsusikkerhet knyttet til fastsettelse av en relevant diskonteringsrente
- Ved fastsettelse av diskonteringsrenten tillater IFRS 17 et valg mellom bunn-opp- og topp-ned-tilnærmingen.

De fleste internasjonale forsikringsselskaper oppga at de benyttet en bunn-opp («bottom-up») tilnærming. Noen forsikringsselskaper anvendte forskjellige tilnærminger for forskjellige produkter (en «blandet» tilnærming). Andre forsikringsselskaper oppga at de brukte elementer av begge tilnærminger (en «hybrid» tilnærming) ved fastsettelse av diskonteringsrentene.

Figur DR1 Metodikk for diskonteringsrente slik den er opplyst av forsikringsselskaper i den internasjonale undersøkelsen.

Alle de nordiske forsikringsselskaper har opplyst om benyttet bunn-opp-tilnærming og er beskrevet som å slå sammen risiko-fri rente og illikviditetspremie. De forsikringsselskaper som har gitt informasjonen om fastsettelse av illikviditetspremier, har opplyst om bruk av topp-ned-tilnærming («top-down»).

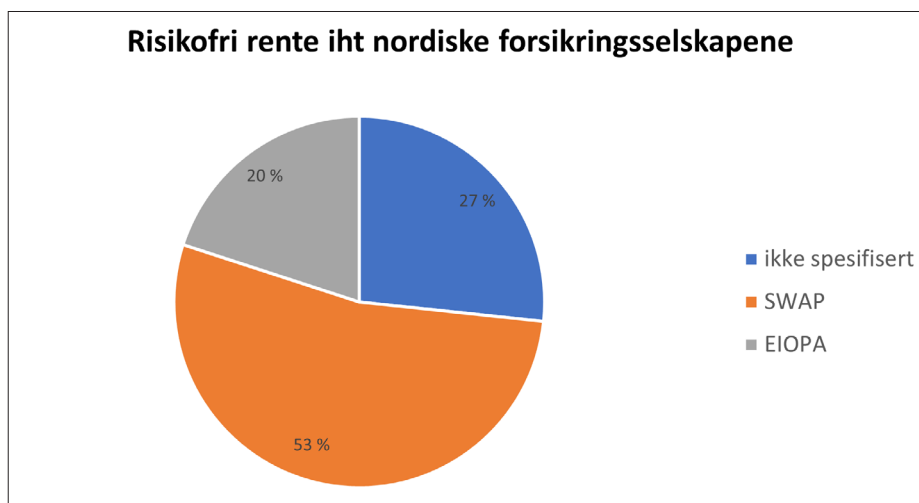
Det er kanskje mer presist å si at selskapene bruker blandet tilnærming som innebærer bruk av top-down til å fastsette hver for seg risiko-fri rente og illikviditetspremie, og deretter å slå sammen risikofri rente og illikviditetspremie (bottom-up).

Bruk av swap-renter var en populær metode for å fastsette den risikofrie renten (RFR) under bunn-opp-tilnærmingen både i den internasjonale og nordiske undersøkelsen.

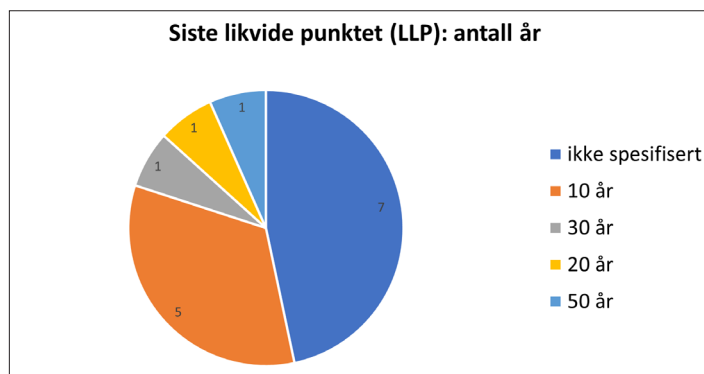
Tre av 15 i den nordiske undersøkelsen opplyste om anvendelse av EIOPA (The European Insurance and Occupational Pensions Authority) rente med eller uten volatilitetsjusteringer.

Mens bruk av swap-renter var en mest anvendt metode hos de internasjonale og nordiske forsikringsselskaper, viser EIOPA's rapport om implementeringen av IFRS 17 og synergiene og forskjellene med Solvency II ([Report on the implementation of IFRS 17 - Insurance contracts - European Union \(europa.eu\)](#)) en annen praksis blant europeiske selskaper.

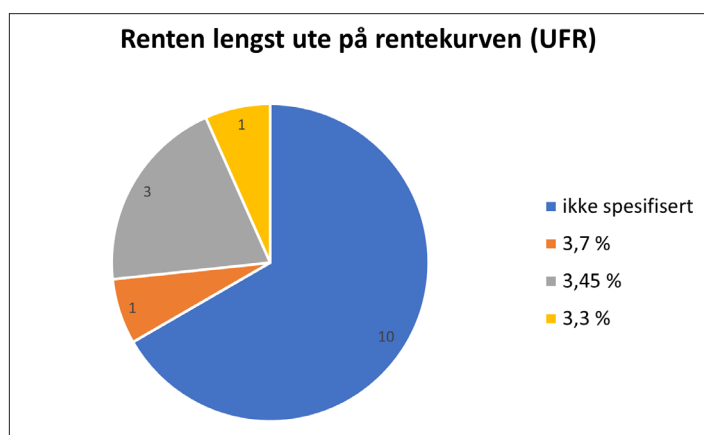
EIOPA's rapport presiserer følgende: «Forsikringsselskaper bruker diskonteringsrenter for å fastsette nåverdien av fremtidige kontantstrømmer. Mens dette i Solvency II er en forhåndsdefinert rente beregnet og publisert av EIOPA, er forsikringsselskaper under IFRS 17 ansvarlige for å avlede den risikofrie renten selv. I praksis stolte 75 % av de deltakende forsikringsselskaper på EIOPAs risikofrie rente (RFR) også i IFRS 17, selv om den endelige diskonteringsrenten i IFRS 17 ofte var høyere enn i Solvency II (54 % av tilfellene), hovedsakelig på grunn av likviditetsjusteringer i IFRS 17.»

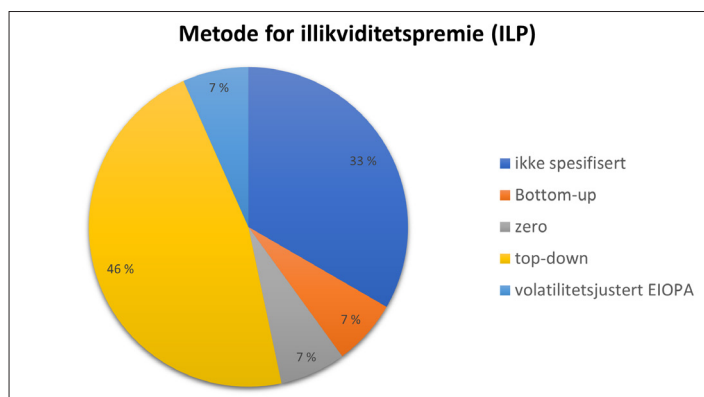
Figur DR6 Risikofri rente iht. nordiske forsikringsselskaper.

Figur DR7 Siste likvide punktet ibt nordiske forsikringselskapene.

Figur DR8 Kvantifisering av renten lengst ute på rentekurven (UFR).

Figur DR9 Metode for fastsettelse av illikviditetspremie (ILP).

Figur DR10 Opplysninger om vurderinger av usikkerhet ved fastsettelse av diskonteringsrente.

De fleste forsikringselskapene unnlot å oppgi det siste likvide punktet (LLP) hvor de brukte observerbare markedsdata. De som gjorde det i den internasjonale undersøkelsen, brukte vanligvis 30 år som det siste likvide punktet for EUR og USD. I den nordiske undersøkelsen var den vanligste LLP på 10 år.

Smith-Wilson var en mye anvendt metode for interpolering og ekstrapolering av diskonteringsrenter til den renten lengst ute på rentekurven (ultimate forward rate, UFR), basert på de forsikringselskapene som oppga en metodikk.

Renten lengst ute på rentekurven var generelt basert på langsiktige renter og inflasjonsrater eller hentet fra et regulatorisk rammeverk. Blant de nordiske selskapene var EIO-PAs fastsatte UFR mest brukt blant dem som har gitt denne informasjonen: 3,45 %.

Metodikken for å fastsette illikviditetspremier (ILPs) varierte. I den internasjonale undersøkelsen rapporterte 10 forsikringselskaper at nivået av ILP ble bestemt som konstant over tid, mens seks rapporterte at ILP ble bestemt som en tidsstruktur (dvs. varierende ILP på forskjellige løpetider). Flere forsikringselskaper rapporterte at de vil revurdere ILP kvartalsvis eller årlig. I den nordiske undersøkelsen har vi ikke observert opplysninger om justering av ILP over tid.

Under fastsettelsen av ILP var det observert størst variasjoner: syv selskaper opplyste om bruk av top-down-tilnærming, ett selskap om bottom-up, ett selskap om å sette ILP til null, ett selskap bruker EIOPAs volatilitetsjustering som erstatning, og andre fem har ikke spesifisert sine metoder.

Flere forsikringselskaper rapporterte at de brukte eiendelene relatert til porteføljen av forsikringskontrakter som referanseportefølje ved fastsettelse av illikviditetspremie under topp-ned-tilnærmingen.

Som nevnt over er det få selskaper som oppgir utfordringer ved estimeringsusikkerhet knyttet til fastsettelse av en relevant diskonteringsrente, og tilnærmingene som selskapene anvender til å adressere usikkerheten.

Et godt eksempel på informasjon som forfatterne av denne artikkelen, som også er revisorer, ville anse som relevant og selskapsespecifikk, og som kan tjene som en god mal for flere selskaper, er opplysningene om regnskapsvurderinger og viktige kilder til usikkerhet ved estimerer som er angitt i OP Financial Group's Financial Statements 2023, Note 2 Kritiske regnskapsvurderinger og viktige kilder til usikkerhet ved estimerer:

“2.4 Måling av forsikringskontrakter

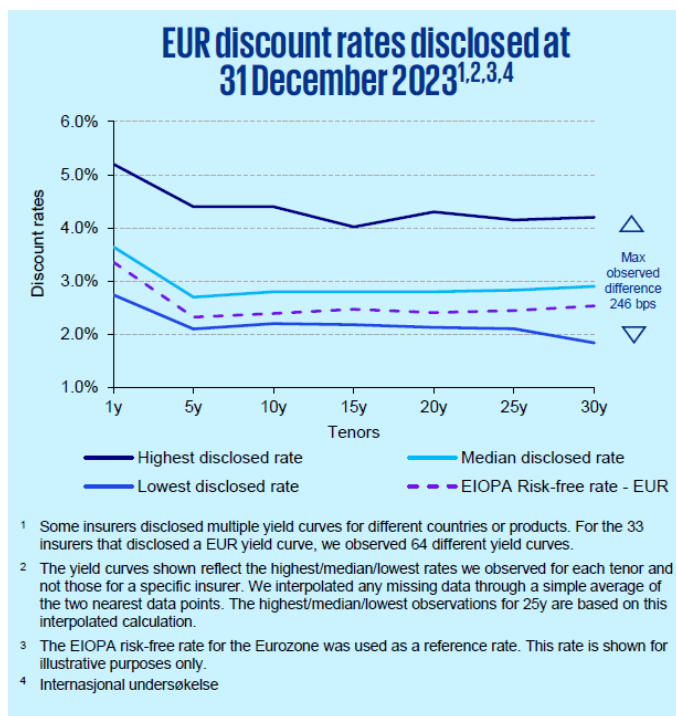
Ledelsen har utøvd skjønn ved fastsettelsen av diskonteringsrenten som brukes i beregningen av forsikringskontrakter, som følger:

- Diskonteringskurver er avledet som summen av risikofri rente og likviditetspremie avhengig av egenskapene til forsikringskontraktene. Ledelsen utøver skjønn ved definisjonen av prinsippene for parameterne for den risikofrie diskonteringskurven, likviditetspremien og maksimal løpetid. Kontantstrømmer fra forsikringskontrakter strekker seg vanligvis over en lengre periode enn likvide markedsnoter, så euroswap-renter tas direkte hensyn til kun frem til den definerede maksimale løpetiden (20 år). Deretter ekstrapoleres den risikofrie kurven mot et mer langsiktig nivå. En kredittrisiko komponent fjernes fra swap-rentene, hvis nødvendig.
- Likviditetspremien bestemmes ved hjelp av investeringsuniverset som tar hensyn til hver forsikringsvirksomhets eksponering. Investeringsuniverset betyr en porteføljeallokering. Når det opprettes, tas mengden av eksponering i betraktning i vektinger og indeksvalg, løpetider for eksponering og investeringskontantstrømmer samt kontantstrømmenes forutsigbarhet. Investeringsuniverset inkluderer referanseindekser og deres vekt for statsobligasjoner, IG selskapsobligasjoner (IG, kredittvurdering AAA-BBB) og høyrisiko selskapsobligasjoner (HY, kredittvurdering BB-C). Ledelsen vurderer investeringsallokeringen regelmessig.
- Bevegelsene i diskonteringsrenten påvirker resultatet gjennom verdiendringen av kontantstrømmene, og valget av rentemodell har en betydelig innvirkning på resultatet. Minst én gang i året gjennomgår OP Financial Group verdiene av parameterne som brukes i avkastningskurvemodelleringen. Parameterne kan også revideres hvis ledelsen anser det som nødvendig. I løpet av regnskapsåret ble brukte antakelser endret slik at den maksimale løpetiden for USD avkastningskurven ble satt til 30 år (tidligere 50 år) og den langsiktige likevektsrenten for EUR, USD, NOK og SEK er satt til 3,3 prosent i samsvar med EIOPAs UFR-analyse (tidligere 3,45 prosent). Endringer er ikke gjort i andre parametere. Beregningen av den langsiktige likevektsrenten har den største innvirkningen, som øker verdien av erstatningsansvar for skadeforsikringskontrakter med anslagsvis EUR 3 millioner.»

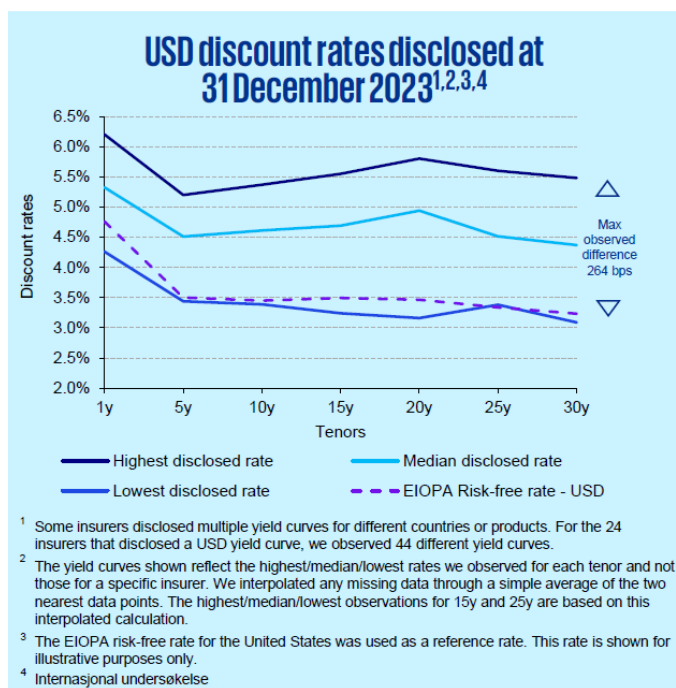
Kvantitative opplysninger om diskonteringsrenter

De høyeste og laveste rentekurvene brukt i diskontering skiller seg betydelig blant de internasjonale selskapene. Figur DR2 viser at den høyeste og laveste observerte renten i EUR rentekurvene oppgitt av de 33 forsikringsselskapene skilte seg med 246 basispunkter (bps) for ettårs-renten.

Figur DR3 viser at den høyeste og laveste observerte renten i USD rentekurvene oppgitt av de 24 forsikringsselskapene skilte seg med 264 basispunkter (bps) for ettårsrenten.

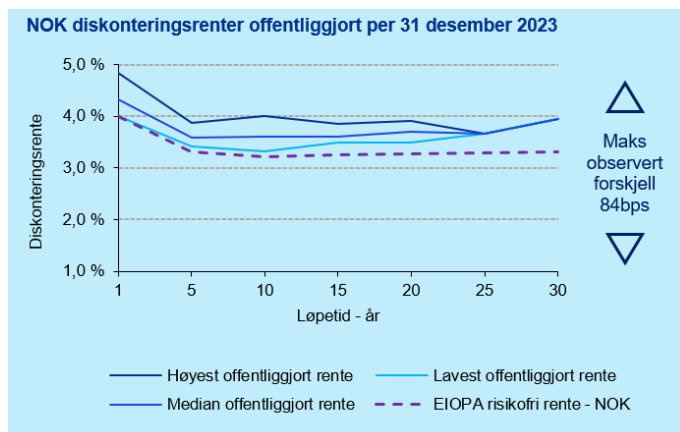

Figur DR2 Opplysninger om EUR basert diskonteringsrente blant de internasjonale forsikringsselskapene.

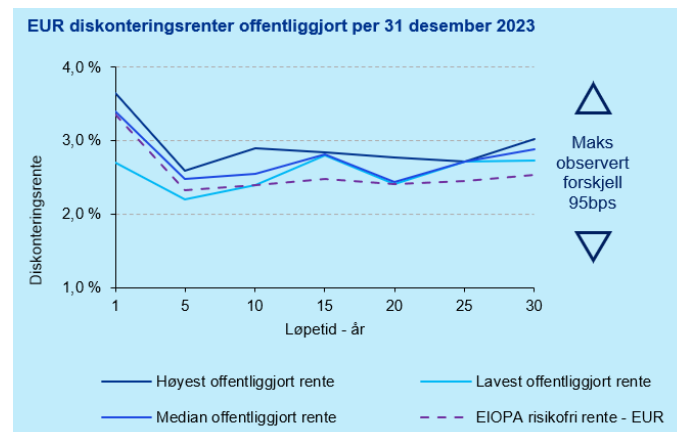

Figur DR3 Opplysninger om USD basert diskonteringsrente blant internasjonale forsikringsselskapene.

I den nordiske undersøkelsen har vi ikke observert stort gap mellom høyeste og laveste rente. For NOK-rente ligger alle forsikringsselskapene over risikofri rente fra EIOPA, som naturligvis forklares med illikviditetspremie (Figur DR4 og Figur DR5).

Figur DR4 Opplysninger om NOK basert diskonteringsrente blant nordiske forsikringselskaper.

Figur DR5 Opplysninger om EUR basert diskonteringsrente blant nordiske forsikringselskaper.

Risikojustering

Et foretak skal etter IFRS 17 justere estimatet av nåverdien for fremtidige kontantstrømmer for å gjenspeile den kompensasjonen som foretaket krever for å påta seg usikkerheten omkring størrelsen på, og tidspunktet for, kontantstrømmene som oppstår som følge av ikke-finansiell risiko.

Foretaket har fleksibilitet til å velge en metodikk som best reflekterer kompensasjonen som kreves for ikke-finansielle risikoer. Vanlige metoder inkluderer:

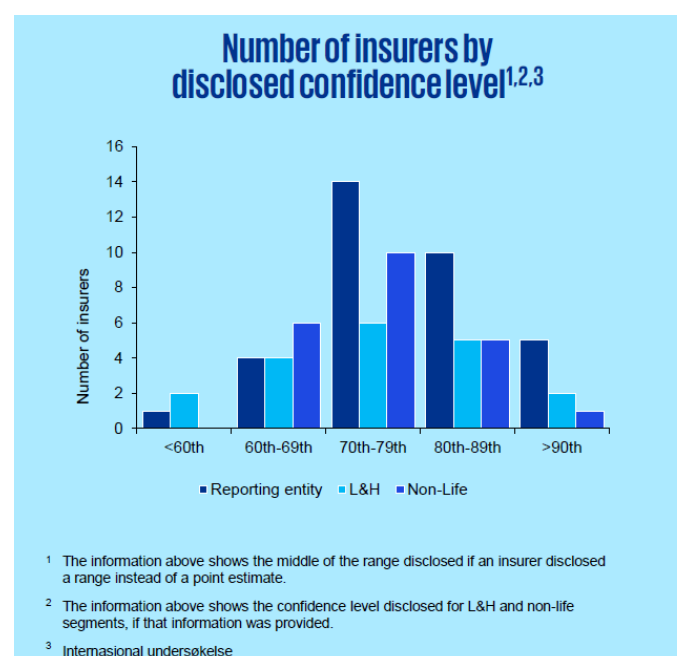
- kvantilmetoden: Estimering av en risikojustering som en margin lagt til de forventede kontantstrømmene for å oppnå et visst konfidensnivå;
- kapitalkostnadstilnærming: Estimerer kostnaden ved å holde kapital for å støtte risikoene som er iboende i kontantstrømmene.

Risikojusteringen representerer foretakets egen vurdering av kompensasjonen de vil kreve for å bære usikkerheten knyttet til størrelsen og timingen av kontantstrømmene som kommer fra ikke-finansiell risiko. Valg av metode og forutsetninger innebærer dermed betydelig grad av skjønn. Foretaket skal derfor opplyse om hvilke inndata, forutsetninger og estimeringsmetoder som er benyttet ved fastsettelsen. Her skal foretaket blant annet opplyse om hvilke konfidensnivå som er brukt til å fastsette risikojusteringen for ikke-finansiell risiko. Dersom foretaket benytter en annen metode enn konfidensnivåmetoden, skal det opplyses om metoden som er brukt, og hvilket konfidensnivå som svarer til resultatene av denne metoden. Disse opplysningene skal gi regnskapsbrukerne en forståelse av foretakets risikoappetitt.

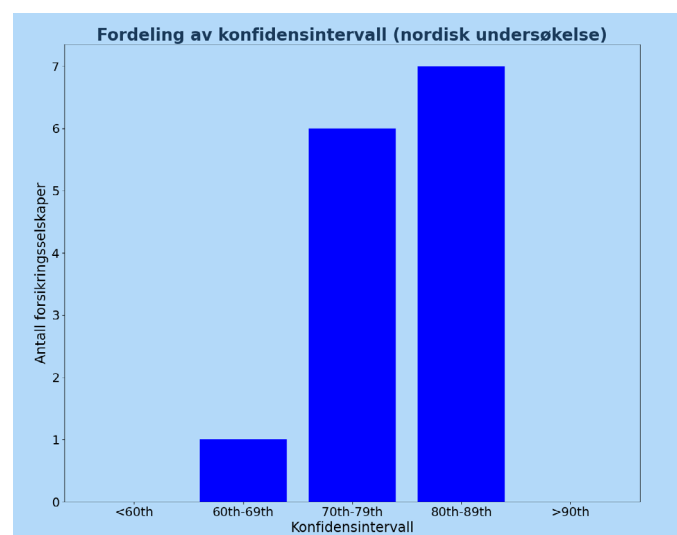
Forsikringselskapene i både den internasjonale og nordiske undersøkelsen rapporterer en bred variasjon av ulike konfidensnivåer, samt forskjellige beregningsgrunnlag og metoder.

Konfidensnivåer

Figur RA1 og RA2 demonstrerer fordeling av konfidensintervall henholdsvis i de internasjonale og nordiske undersøkelsene.

Figur RA1 Fordeling av konfidensintervall i den internasjonale undersøkelsen.

Figur RA2 Fordeling av konfidensintervall i den nordiske undersøkelsen.

Aggregeringsnivå

15 foretak i den nordiske undersøkelsen opplyste konfidensnivået for det rapporterende foretaket, mens to foretak opplyste om konfidensnivået for livsforsikringsforetakene separat for skadeforsikringssegmentet. Mens i den internasjonale undersøkelsen opplyst 39 forsikringsforetak om konfidensnivået for det rapporterende foretaket, mens 18 opplyste om konfidensnivået separat for liv- og skadeselementene.

Enkelt tall eller intervall

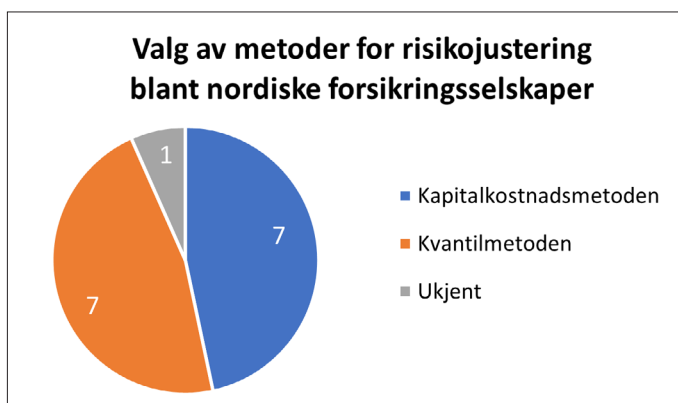
Alle foretakene i den nordiske analysen oppgir et enkelt tall for konfidensintervall. I den internasjonale analysen rapporterte 40 foretak konfidensnivået som et enkelt tall, mens 17 har oppgitt konfidensnivået som et intervall (intervall).

Tidshorisont

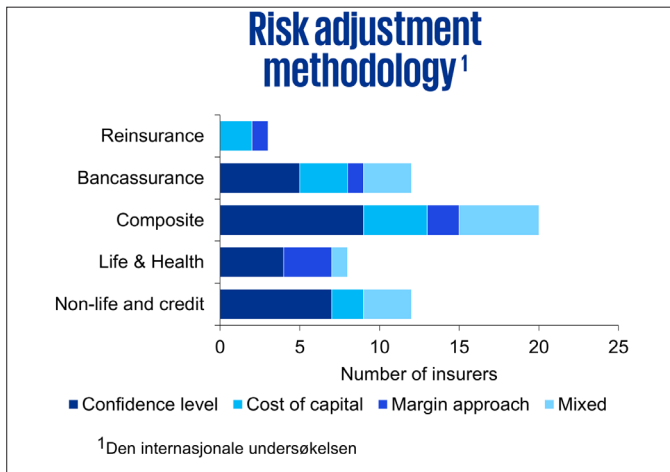
Blant de nordiske foretakene opplyser fire av dem at konfidensnivået er basert på en årlig kalibrering. Resterende foretak opplyser ikke om konfidensnivået er basert på en ettårig eller full horisont på forpliktelsene. I den internasjonale analysen opplyser seks foretak at konfidensnivået er basert på en årlig kalibrering, 12 foretak har opplyst at konfidensnivået var på full horisont på forpliktelsene, og 33 foretak har ikke gitt informasjon om tidshorisonten.

Metode anvendt

For de nordiske foretakene opplyser syv av dem at konfidensnivået er fastsatt ved hjelp av samme metode som for å beregne risikomarginen under Solvens II (kapitalkostnadsmetoden). Denne metoden estimerer den kapitalen som en tredjepart krever som en buffer mot de underliggende risikoene knyttet til kontraktene. Videre opplyser syv foretak at kvantilmetoden benyttes for å komme frem til konfidensnivået. Der hvor kvantilmetoden er valgt, representerer risikojusteringen med et konfidensnivå på en gitt persentil den endelige sannsynlighetsfordelingen for erstatningsavsetningene. Ett foretak opplyser ikke om hvilken metode som er anvendt for å komme frem til konfidensnivået.

Figur RA3 Valg av metoder for risikojustering blant de nordiske foretakene.

Figur RA4 Valg av metoder for risikojustering i den internasjonale undersøkelsen.

Blant de internasjonale forsikringsselskapene var opplysningene om metoder for fastsettelse av risikojustering mer detaljert per bransje enn for de nordiske selskapene.

Man kunne identifisere bruk av margin-tilnærming blant de internasjonale forsikringsselskapene som man ikke kunne observere blant de nordiske selskapene. Under margintilnærming legges spesifikke marginer til forutsetninger eller kontantstrømmer. Risikojusteringen beregnes deretter som forskjellen mellom forventet nåverdi av fremtidige kontantstrømmer beregnet ved bruk av grunnforutsetningene eller kontantstrømmene, og forventet nåverdi av fremtidige kontantstrømmer beregnet ved bruk av forutsetningene eller kontantstrømmene inkludert marginene.

Fastsettelse av dekningsenheter

Kontraktens tjenestemargin (CSM) representerer den uoppjente fortjenesten for gruppen av forsikringskontrakter, og et beløp av kontraktens tjenestemargin innregnes i resultatregnskapet i hver periode for å reflektere de forsikringskontraktstjenester som er levert under gruppen av forsikringskontrakter i den perioden. Dersom kontantstrømmene i forbindelse med oppfyllelse av kontrakten derimot overstiger den balanseførte verdien av kontraktens tjenestemargin, vil dette gi opphav til et tap som innregnes i resultatregnskapet.

Beløpet av kontraktens tjenestemargin som innregnes i resultatregnskapet, bestemmes ved:

- å identifisere dekningsenheter i gruppen av forsikringskontrakter.
- å allokere kontraktens tjenestemargin ved slutten av perioden (før innregning av beløp i resultatregnskapet for å reflektere forsikringskontraktstjenester levert i perioden) likt til hver dekningsenhet levert i inneværende periode og forventet levert i fremtiden;
- å innregne i resultatregnskapet det beløp som er allokert til dekningsenheter levert i perioden.

Frigjøring av den kontraktmessige tjenestemarginen og grunnlaget for dekningsenhetene varierer etter forsikringsbransjer. Grunnlaget er utviklingen av mengden av eiendeler for kapitalforsikringsprodukter og utviklingen av risikoeksponeringen for dødsfallsforsikringer. Skadeforsikringskontrakter har hovedsakelig en varighet på ett år. I livsforsikring frigjøres den kontraktmessige tjenestemarginen i resultatet gjennom langtidskontrakter, også over flere tiår. En ny kontraktmessig tjenestemargin opprettes også ved anskaffelser av porteføljer.

Ledelsen utøver skjønn i defineringen av dekningsenheter som bestemmer innregningen av kontraktens tjenestemargin.

Dekningsenheter beskriver mengden av forsikringskontraktstjenester levert av kontraktene i gruppen, bestemt ved å vurdere for hver kontrakt mengden av ytelsene levert under en kontrakt og kontraktens varighet.

For typiske skadeforsikringskontrakter av kort varighet tolkes forsikrings-tjenesten som levert jevnt i løpet av dekningsperioden, og forsikringspremier mottatt fra kontrakter i samme forsikringsgruppe brukes som grunn-

lag for dekningsenheten på forsikringsgruppens nivå.

Den forventede livssyklusinnregningen av kontraktens tjenestemargin for livsforsikringsprodukter i resultatregnskapet, avhengig av kontraktstype, påvirkes av det oppsparte beløpet per gruppe, forventet varighet av kontrakten, kompensasjons- eller sparebeløp, bortfall og fremtidige forsikringspremier.

Forsikringsselskaper presenterte varierende grad av detaljer om fastsettelse av dekningsenheter. I den internasjonale undersøkelsen observerte vi at 65 % av forsikringsselskaper ga spesifikk informasjon om hvordan de fastsatte dekningsenheter mens 25 % av forsikringsselskaper ga kun standardinformasjon (ikke selskapsspesifikk).

Vekting brukt for å fastsette dekningsenheter

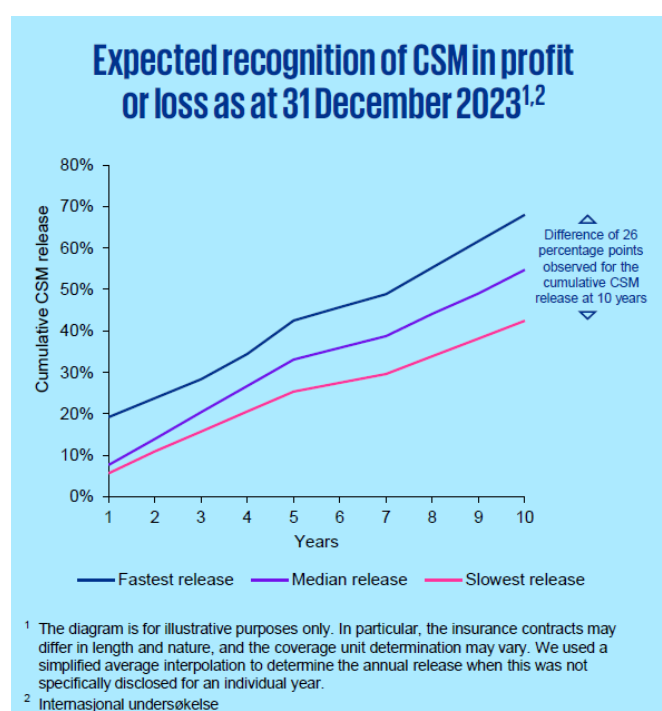
IFRS 17 krever opplysninger om den relative vektningen brukt for å fastsette dekningsenheter for forsikringskontrakter som gir både forsikringsdekning og investeringstjenester. Den brukte vektningen må reflektere forsikrings- og investerings-tjenestene som en forsikringsselskaper gir.

Vanlige tilnærminger rapportert for 2023 inkluderer vekting i henhold til:

- den forventede nåverdien av fremtidige kontantstrømmer for hver tjeneste; og
- mengden av ytelsene for hver tjeneste og den forventede varigheten.

Tabellen nedenfor oppsummerer de vanligste dekningsenhetene fastsatt av forsikringsselskapene for hvert produkt, basert på deres rapportering for 2023.

Dekning	Dekningsenhet
Umiddelbar annuitet	Årlig betaling
Utsatt annuitet	Overføringsbeløp under spareperiode og årlig betaling under utbetalingsperiode
Tidsbegrenset livsforsikring og andre kontrakter hvor ytelsen er en enkelt engangsutbetaling	Forsikringssum
Skadeforsikring	Forventede eller opptjente premier
Gjenforsikringskontrakter som innehas	Reflekterer underliggende kontraktens fordeler
Unit-linked og andre kontrakter med investeringsrelaterte tjenester	Kontoverdi

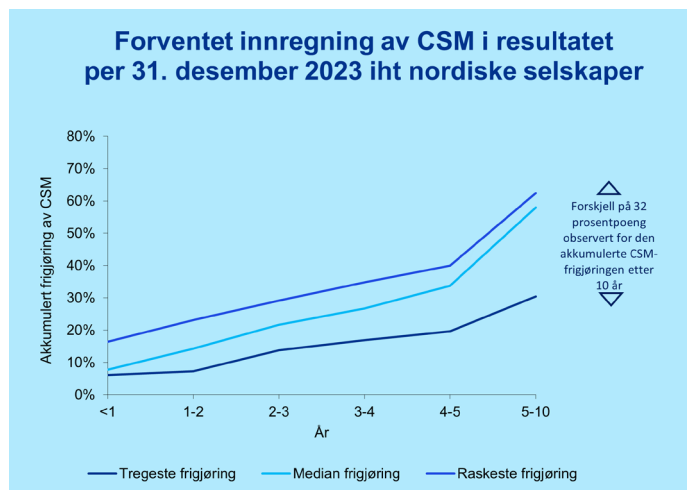

Figur CSM1 Forventet innregning av CSM i resultatet per 31. desember 2023 i den internasjonale undersøkelsen.

Årsrapportene for 2023 viser forskjeller i forventede resultatføringsprofiler for fortjeneste blant forsikringsselskapene. Forsikringsselskaper som anvender den generelle målemetoden (GMM) eller variabel honorar tilnærming (VFA) er pålagt å opplyse om beløpene av kontraktens tjenestemargin (CSM) de forventer å resultatføre i fremtidige år. Forsikringsselskapenes opplysninger varierte i de tidssprangene som ble oppgitt som følger:

- Kort sikt: Noen oppga forventet CSM-oppløsning for hvert enkelt år opp til år 5. Andre oppga CSM-oppløsning for tidsintervaller på mindre enn ett år, 1–3 år og 3–5 år. Noen oppga tidsintervaller på mindre enn ett år og 1–5 år.
- Lang sikt: Noen oppga kun et enkelt tidsintervall for 10+ år; andre ga mer detalj – f.eks. 10–20 år og 20+ år.

I Figur CSM1 og Figur CSM2 er tidssprangene normalisert for å illustrere forsikringsselskapenes høyeste, laveste og median forventede CSM-resultatføring for de første 10 årene. Hver linje representerer den høyeste/laveste/median forventede oppløsningen for det spesifikke året.

Figur CSM2 Forventet innregning av CSM i resultatet per 31. desember 2023 i den nordiske undersøkelsen.

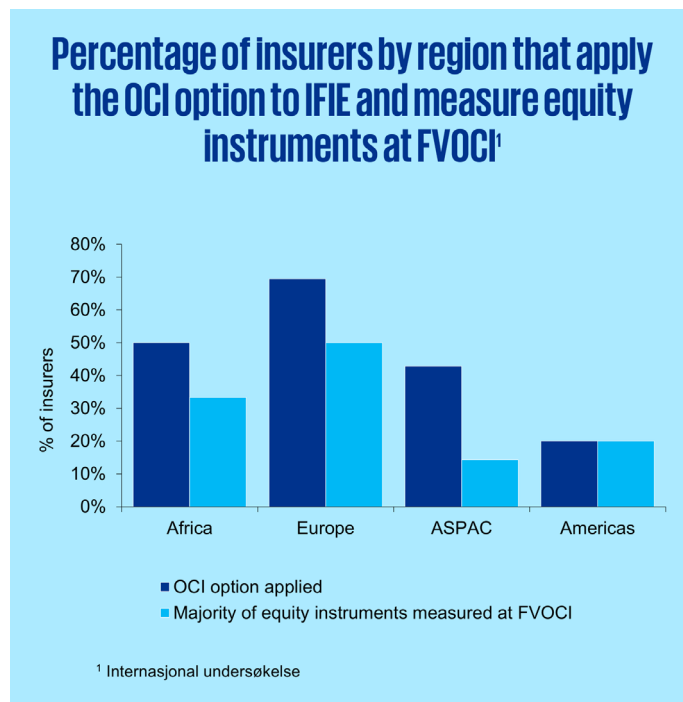
Alternativet for andre inntekter og kostnader (OCI-alternativet)

Resultatregnskap for langsiktige forretningsmodeller, slik som forsikringsvirksomhet, kan reflektere kortsiktig volatilitet fra endringer i markedspriser, noe som ikke er relevant for det langsiktige perspektivet i den typiske forsikringsforretningsmodellen. Ett av tiltakene for å redusere den kortsiktige volatiliteten i resultatregnskapet er IFRS 1-alternativet for å regnskapsføre virkningen av endringer i finansielle forutsetninger gjennom andre inntekter og kostnader (OCI) i stedet for gjennom resultatregnskapet.

56 % av de internasjonale forsikringsselskapene benyttet OCI-alternativet for forsikringsforpliktelser, og dette varierte etter region. For eksempel har forsikringsselskapene i Europa en tendens til å benytte OCI-alternativet. 39 % av forsikringsselskapene målte majoriteten av investeringene i egenkapitalinstrumenter til virkelig verdi gjennom OCI.

Noen av forsikringsselskapene rapporterte eksplisitt en reduksjon i både regnskapsmessige misforhold og volatilitet i resultatregnskapet som følge av endringer i finansielle forutsetninger. Forsikringsselskapene rapporterte at dette skyldes følgende:

- De fleste forsikringskontrakter og finansielle eiendeler måles nå ved bruk av markedsbaserte finansielle forutsetninger, inkludert diskonteringsrenter. Dette reduserer misforhold både i måling og i resultatregnskapet.
- Anvendelse av OCI-alternativet for å innregne deler av finansielle forsikringsinntekter eller -kostnader (IFIE) i OCI i stedet for i resultatet.
- Muligheten til å reklassifisere finansielle eiendeler ved implementering av IFRS 9.

Figur OCI1 Andel av forsikringsselskaper etter region som anvender OCI-alternativet for finansielle forsikringsinntekter eller -kostnader og måler egenkapitalinstrumenter til FVOCI.

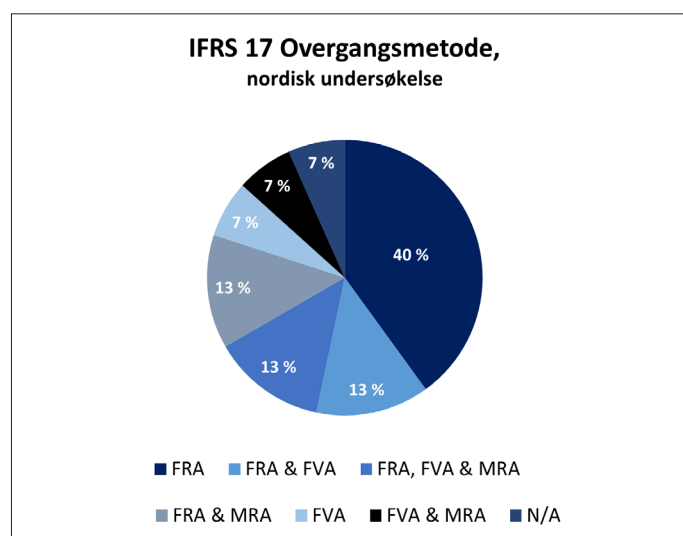
- De fleste forsikringsselskapene i den internasjonale undersøkelsen anvender sikringsbøkføring. Dette gjelder generelt finansielle eiendeler og forpliktelser, og valutaeksponeringer. Noen forsikringsselskaper har utpekt sikringsforhold med hensyn til renterisiko og inflasjonsrisiko som oppstår fra forsikringskontrakter.
- Effekten av å innregne et forventet kredittapp (ECL) var ikke signifikant, med tapsavsetningen tilsvarende mindre enn 1 % av de finansielle eiendelene per 1. januar 2022 for de forsikringsselskapene som oppgir denne informasjonen. Dette reflekterer at majoriteten av forsikringsselskapenes investeringer i gjeldspapirer er rentepapirer med lav kredittrisiko.

Vi har ikke observert foretak i den nordiske undersøkelsen som opplyste om anvendelsen av OCI-alternativet for å innregne deler av finansielle forsikringsinntekter eller -kostnader (IFIE) i OCI i stedet for i resultatet.

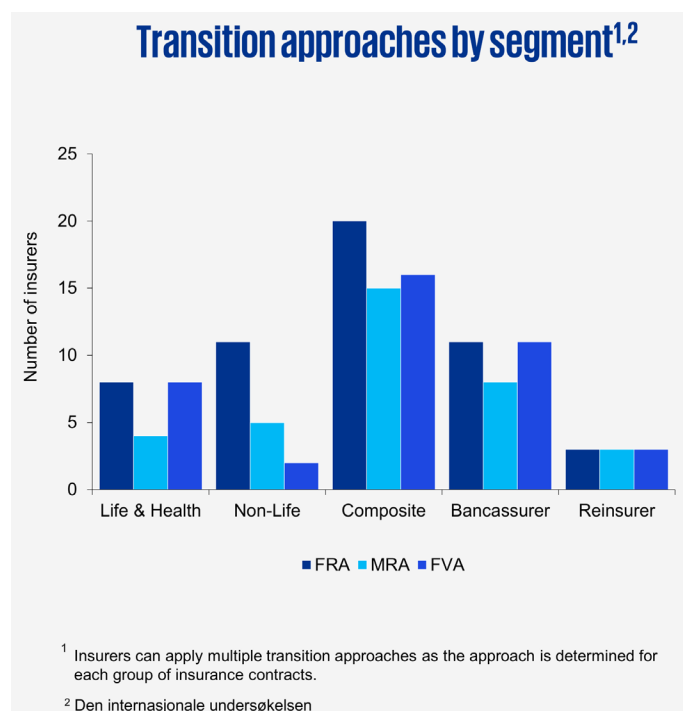
Overgangsmetodikk

I henhold til IFRS 17 skal et foretak anvende standarden med full retrospektiv kraft (FRA) med mindre dette ikke er praktisk mulig. Dersom det ikke er praktisk mulig, skal foretaket anvende én av følgende metoder i stedet: den endrede tilbakevirkende metoden (MRA) eller metoden med virkelig verdi (FVA).

Vi finner i den nordiske undersøkelsen at alle selskapene har benyttet seg av full tilbakevirkende metode så langt dette har vært mulig. Grunnet blant annet manglende data, og for ikke å påta seg urimelig kostnad og innsats, har flere foretak benyttet seg av flere metoder ved overgangen. 5 foretak har kun benyttet seg av den fulle retrospektive metoden (FRA), og 1 foretak har kun benyttet seg av den modifiserte tilbakevirkende metoden (MRA). De resterende foretakene har supplert den fulle retrospektive metoden med en av de andre metodene (modifiserte tilbakevirkende metoden (MRA) eller virkelig verdi metode (FVM), eller benyttet alle metodene der hvor det har vært manglende data på forsikringskontraktene.

Figur TR1 Den nordiske undersøkelsen.

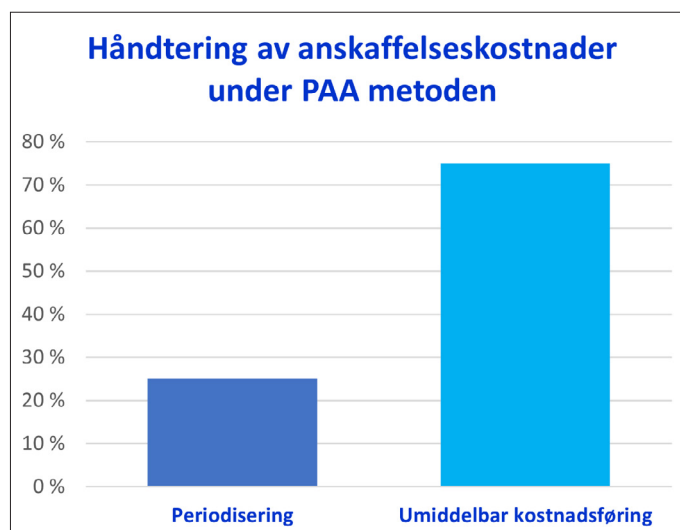

Figur TR2 Den internasjonale undersøkelse.

Kontantstrømmer ved anskaffelse av forsikringer

Det fremkommer av standarden at et foretak skal fordele *kontantstrømmer ved anskaffelse av forsikringer* på grupper av forsikringskontrakter ved hjelp av en systematisk og rasjonell metode ved anvendelse, med mindre det velger å innregne dem som kostnader ved anvendelse av unntaket ved anvendelse av PAA-metoden.

For selskapene gjennomgått i den nordiske undersøkelsen er det en klar overvekt av selskaper som faller under PAA-metoden, som har valgt å benytte seg av dette unntaket, og kostnadsfører anskaffelseskostnadene ettersom de oppstår. Der hvor selskapet benytter seg av andre målemetoder enn PAA, er det gitt begrensede opplysninger om hvordan anskaffelseskostnadene er fordelt. Det er også enkelte tilfeller hvor selskapene har opplyst at anskaffelseskostnadene som ikke er tilknyttet en ettårig kontrakt, er av en slik størrelsesorden at det ikke er vesentlig nok til å balanseføre.

Figur Acq1 Håndtering av anskaffelseskostnader under anvendelse av PAA-metoden.

Måling av finansielle instrumenter ved implementering av IFRS 9 Finansielle instrumenter

IFRS 9 trådte i kraft i 2018, men det var gitt adgang til at forsikringsselskap kunne utsette implementeringen av IFRS 9 til samme periode som IFRS 17. Standarden introduserer nye krav knyttet til klassifisering og måling, en ny nedskrivningsmodell og sikringsbøkføring. Vi har i vår undersøkelse funnet at 10 av foretakene har implementert IFRS 9 i regnskapsåret 2023, hvor de resterende selskapene er konsern med bankvirksomhet og har følgelig implementert IFRS 9 i tidligere årganger. Videre finner vi at alle foretakene som implementerte IFRS 9 i 2023, har utarbeidet sammenligningstall for de finansielle instrumentene i 2022.

En av grunnene for at forsikringsselskap har kunnet utsette implementeringen av IFRS 9 til samme periode som IFRS 17, er knyttet til elimineringen eller reduseringen av regnskaps-

messige misforhold («accounting mismatches»).

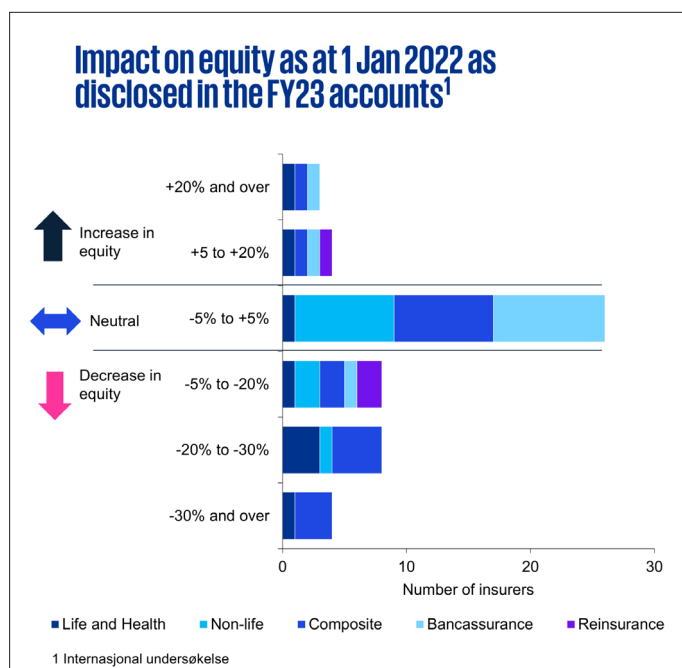
60 % av foretakene i den nordiske undersøkelsen opplyste om bruken av virkelig verdi over resultatetopsjonen for å oppnå reduksjon i «accounting mismatches».

Overgang til IFRS 17 og IFRS 9: innvirkning på resultat, egenkapital og KPIs

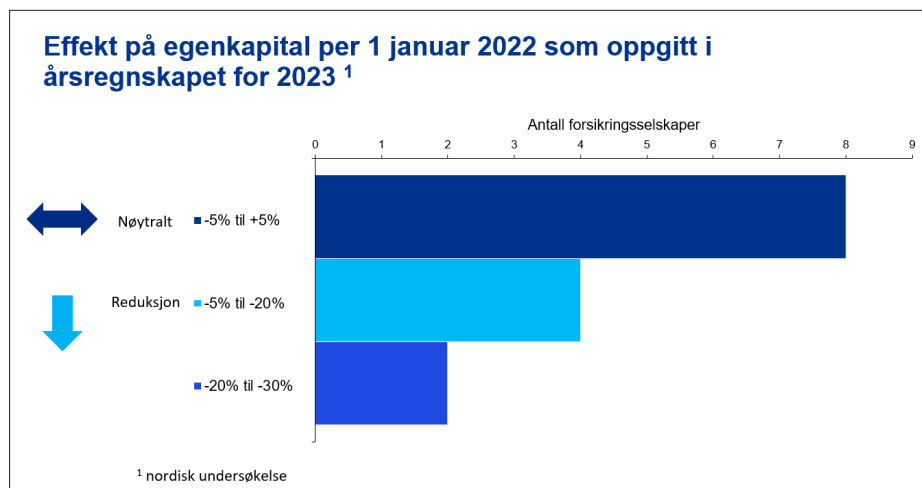
Virkning på egenkapital i åpningsbalanse

Overgangen til IFRS 17 og IFRS 9 påvirket livsforsikringssekskapenes egenkapital i åpningsbalanse betydelig, mens virkningen for skadeforsikringssekskapene var mindre betydelig.

68 % av de internasjonale og 86 % av de nordiske forsikringssekskapene opplevde en nedgang i egenkapital i åpningsbalanse.

Figur EK1 Virkning på egenkapital per 1. januar 2022 i den internasjonale undersøkelsen.

Figur EK1_NO Virkning på egenkapital per 1. januar 2022 i den nordiske undersøkelsen.

Tilnærmet 100 % av forsikringssekskapene i den internasjonale og nordiske undersøkelsen har gitt et punkttestimat på virkningen av å ta i bruk IFRS 17 på deres egenkapital i åpningsbalansen per 1. januar 2022. Flere forsikringssekskaper presenterte ikke en åpningsbalanse per 1. januar 2022 i sin balanse. De fleste av disse sekskapene hadde i stedet en avstemming som viste virkningen av å ta i bruk IFRS 17 og IFRS 9 i notene til regnskapet.

Virkning på egenkapital per 1. januar 2022 som oppgitt i årsregnskapene for 2023 vises i figurene for internasjonale (Figur EK1) og nordiske (Figur EK1_NO) undersøkelser.

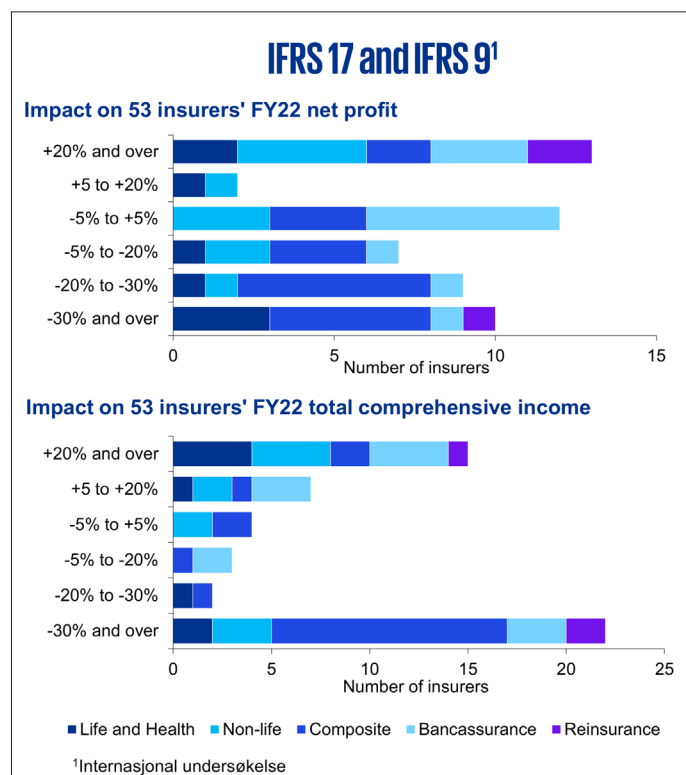
Virkning på resultatet for 2022

Forsikringssekskapenes rapportering viser en omfattende innvirkning fra innføringen av IFRS 17 og IFRS 9 på nettoresultatet for 2022 sammenlignet med beløpene rapportert under IFRS 4 Forsikringskontrakter og IAS 39 Finansielle instrumenter: Innregning og måling.

36 % i den internasjonale undersøkelsen opplevde en økning i nettoresultatet. I den nordiske undersøkelsen var det få forsikringssekskaper som oppga effektene på en eksplisitt måte, og blant disse opplevde halvparten økning og den andre halvparten – reduksjon.

Virkningen av IFRS 17 og IFRS 9 på nettoresultatet for 2022 varierte mellom forsikringssekskapene, inkludert mellom de i samme segment. Forsikringssekskapenes rapporter identifiserer de følgende viktigste driverne for endringer i nettoresultatet under IFRS 17 og IFRS 9:

- Diskontering av forsikringsforpliktelse: dette har blitt forsterket i det nylig økende rentemiljøet og påvirker både skade- og livsforsikringssekskaper, spesielt hvis de har langsiktige forpliktelse.
- Innføring av CSM: Dette vil resultere i forsinket resultatføring for mange produkter avhengig av tidligere regnskapsprinsipper, selv om fremtidig lønnsomhet kan bli mer forutsigbar.
- Reklassifisering av finansielle eiendeler: Enten fra virkelig verdi over resultatet til virkelig verdi over OCI eller omvendt. Dette inkluderer regnskapsprinsippet om å innregne endringer i virkelig verdi av egenkapitalinstrumenter enten i resultatet eller i OCI.
- Rapportert virkning på totalresultatet: Dette var også betydelig med flertallet av forsikringssekskaper som rapporterte enten en økning på over 20 % eller en reduksjon på over 30 %, som vist i grafen nederst til høyre.

Figur EK2 Virkning på forsikringssekskapers netto- og totalresultat.

Virkingen på gjensidige forsikringsforetak

Den nordiske undersøkelsen har identifisert den spesielle effekten av den nye standarden på gjensidig eide forsikringsforetak ift. tidligere standard (IFRS 4). Den spesielle effekten innebærer at det under IFRS 17 tas hensyn til det faktum at forsikringstakerne har rett til all inntjening i selskapet, og at tidligere opptjent egenkapital presenteres nå som en forsikringsforpliktelse. Dette betyr at gjensidige forsikringsforetak i henhold til IFRS 17 ikke har egenkapital, og at resultatet vil være null.

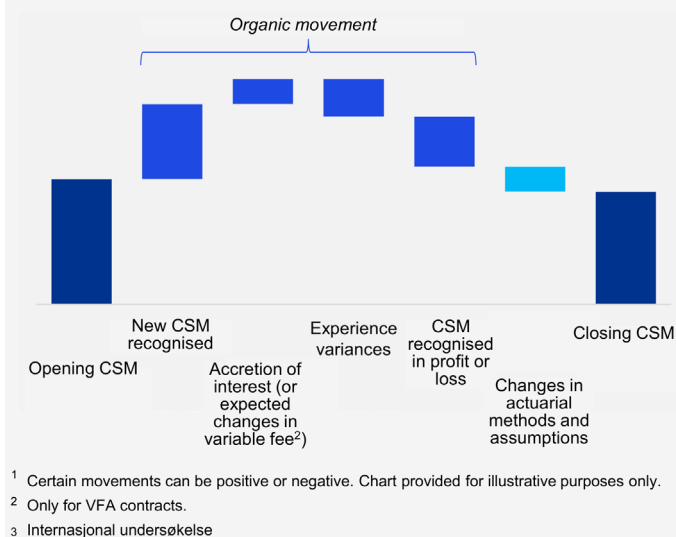
Dermed har gjensidige forsikringsforetak ikke en kontraktsregulert tjenestemargin (CSM), ettersom det ikke er noen fortjeneste for virksomheten. I stedet for egenkapital og CSM viser slike foretak en residualverdi i balansen som representerer forsikringstakernes kapital utover beste estimat av forpliktelsene inkludert risikjustering. Endringer i residualverdi representerer forsikringstakernes fortjeneste.

Virkingen på nøkkeltall (KPI)

Mange livs- og helseforsikringssekskaper (L&H) har integrert CSM i sine KPIer. Dette innebærer at CSM inkluderes i måleparametere for omsetning, lønnsomhet og selskapsverdi:

- CSM opprinnelig innregnet i perioden inkluderes i premieinntekter (den sentrale KPI som brukes for å gi informasjon om volumet av transaksjoner og om brutto omsetning; og
- CSM inkluderes i total egenkapital – dvs. bokført egenkapital pluss CSM.

L&H insurers' organic CSM movement^{1,3}

Figur EK3 Organisk bevegelse i kontraktsregulert tjenestemargin.

De fleste skadeforsikringssekskaper bruker samme grunnlag for å rapportere vekst i bruttopremier som de gjorde under IFRS 4.

Noen forsikringssekskaper i Amerika har introdusert konseptet "organisk bevegelse i kontraktsregulert tjenestemargin". Dette konseptet illustreres i Figur_EK3.

Den organiske bevegelsen inkluderer:

- + tilgang av CSM ved nye kontrakter,
- + periodens kapitalisering av CSM,
- ‘- endringer i CSM som følge av erfaringsbaserte avvik,
- ‘- perioden innregning av CSM i resultatet

I andre deler av verden blir bevegelser i kontraktsregulert tjenestemargin noen ganger delt inn i tilbakevendende og ikke-tilbakevendende poster. Tilbakevendende poster er generelt like organisk bevegelse i kontraktsregulert tjenestemargin, selv om noen ekskluderer erfaringsbaserte avvik.

Vedlegg - liste over forsikringselskapene som inngår i undersøkelsene

Selskapene i den nordiske undersøkelsen	Bransje	Region
ALM. BRAND GROUP	Skadeforsikring	Norden
DNB Group	Livsforsikring	Norden
Frømtind Forsikring AS	Kombinert skade og liv	Norden
Gjensidige Forsikring	Kombinert skade og liv	Norden
If	Skadeforsikring	Norden
KLP Group	Livsforsikring	Norden
Nordea	Livsforsikring	Norden
OP Financial Group	Kombinert skade og liv	Norden
PROTECTOR FORSIKRING	Skadeforsikring	Norden
SpareBank 1 Group AS	Kombinert skade og liv	Norden
Storebrand ASA	Kombinert skade og liv	Norden
SEB	Skadeforsikring	Norden
The Talanx Group	Kombinert skade og liv	Norden
Topdanmark	Skadeforsikring	Norden
Tryg A/S	Skadeforsikring	Norden
Selskapene i den internasjonale undersøkelsen	Bransje	Region
Absa Group Limited	Bankforsikring	Africa
Admiral Group	Skadeforsikring	Europe
Aegon	Kombinert skade og liv	Europe
Allianz	Kombinert skade og liv	Europe
ASR Nederland	Kombinert skade og liv	Europe
Assicurazioni Generali	Kombinert skade og liv	Europe
Aviva	Kombinert skade og liv	Europe
AXA	Kombinert skade og liv	Europe
Baloise Holding	Kombinert skade og liv	Europe
Banco Bradesco	Bankforsikring	America
BNP Paribas	Bankforsikring	Europe
CaixaBank	Bankforsikring	Europe
Grupo Catalana Occidente	Skadeforsikring	Europe
CNP Assurances	Kombinert skade og liv	Europe
Coface	Skadeforsikring	Europe
Credit Agricole	Bankforsikring	Europe
Desjardins Group	Bankforsikring	America
Direct Line Insurance Group	Skadeforsikring	Europe
Discovery Limited (HY report)	Kombinert skade og liv	Africa
Deutsche Zentral-Genossenschaftsbank (DZ Bank)	Bankforsikring	Europe
Fairfax Financial Holdings Limited	Skadeforsikring	America
Gjensidige Forsikring	Kombinert skade og liv	Europe
Great Eastern	Liv og Helse	America
Great West Life	Liv og Helse	America
Hannover Ruck (Hannover Re)	Gjenforsikring	Europe

Helia	Skadeforsikring	ASPAC
Hiscox	Skadeforsikring	America
HSBC	Bankforsikring	Europe
iA Financial Corporation	Kombinert skade og liv	America
Insurance Australia Group Limited (HY report)	Skadeforsikring	ASPAC
Intact Financial	Skadeforsikring	America
KBC Group	Bankforsikring	Europe
Lancashire	Skadeforsikring	America
Legal and General	Liv og Helse	Europe
Lloyds Banking Group	Bankforsikring	Europe
M&G	Liv og Helse	Europe
Manulife Financial	Liv og Helse	America
Mapfre SA	Kombinert skade og liv	Europe
Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft (Munich Re)	Gjenforsikring	Europe
NN Group	Kombinert skade og liv	Africa
OUTsurance Insurance Company (HY report)	Kombinert skade og liv	Europe
Phoenix group Holdings Plc	Liv og Helse	ASPAC
PICC Property and Casualty Company Limited	Skadeforsikring	ASPAC
Ping An Insurance (Group) Company of China	Kombinert skade og liv	Europe
Prudential	Liv og Helse	ASPAC
QBE Insurance Group	Kombinert skade og liv	Europe
Sampo	Kombinert skade og liv	Europe
Sanlam Limited	Kombinert skade og liv	Africa
SCOR	Kombinert skade og liv	Europe
Storebrand	Gjenforsikring	Europe
Suncorp Group Limited (HY report)	Kombinert skade og liv	ASPAC
SunLife Financial	Bankforsikring	America
Talanx	Liv og Helse	Europe
Tryg	Kombinert skade og liv	Europe
Unipol Gruppo	Skadeforsikring	Europe
Wüstenrot & Württembergische (W&W)	Kombinert skade og liv	Europe
Zurich Insurance Group	Bankforsikring	Europe

Aktuelt om finansiell rapportering

Formålet med denne spalten er å gi løpende oppdatering på aktuelle og sentrale spørsmål om finansiell rapportering. Det vil kunne være nye standarder eller tolkninger fra IASB eller NRS, men også relevante uttalelser gitt av regulerende myndigheter, eller kommentarer til andre relevante utviklingstrekk med betydning for norske foretaks finansielle rapportering. En regnskapsfaglig spesialistgruppe i EY er forfattere av spalten. Dette nummerets spalte er forfattet av dr. oecon., statsautorisert revisor og nordisk IFRS-leder Steinar S. Kvifte.

Innholdet i denne spalten representerer Kviftes egne betraktninger.

IFRS 19 – enklere opplysningskrav

I mai i år utga IASB en standard som åpner for at utvalgte datterselskap kan anvende IFRS uten å gi alle opplysninger som kreves i andre IFRSer. Et relevant spørsmål er om den nye standarden er egnet som erstatning for det etter hvert godt innarbeidede særnorske forenklingalternativet.

Dr. oecon. og
statsautorisert revisor
Steinar S. Kvifte
Partner EY

Bakgrunn

«Kommunikasjonsprosjektet» («Better Communication Theme») som IASB® etablerte i 2015 har ledet til en rekke endringer, herunder enkelte avgrensede justeringer i IAS 1 *Presentasjon av finansregnskap*, IAS 7 *Oppstilling av kontantstrømmer* og IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil*. I tillegg ble en praksisuttalelse om utøvelse av skjønn i vesentlighetsvurderinger (PS2) utgitt, samt at IASB for tiden arbeider med å videreutvikle praksisuttalelsen om ledelsesberetninger (PS1). Kommunikasjonsprosjektet kulminerte på mange måter i april og mai i år da IFRS 18 *Presentasjon og opplysninger i finansregnskap* (egen oversettelse av «Presentation and Disclosure in Financial Statements») og IFRS 19 *Unoterte datterselskap – opplysninger* (egen, litt upresise, oversettelse av «Subsidiaries without Public Accountability – Disclosures») ble utgitt. IFRS 18 har fått mye velfortjent oppmerksomhet allerede (se for eksempel egen artikkel om denne i forrige nummer av Revisjon og Regnskap (nr. 4, Eltarvåg)). I det følgende redegjøres det for IFRS 19 og mulig bruk av denne i Norge.

Hvorfor

«Disclosure overload» ble på 2010-tallet en samlebetegnelse på et opplevd problem med regnskaper utarbeidet etter IFRS. Regnskapsprodusenter responderte etter hvert som IASB utviklet nye regnskapsstandarder med flere minimumskrav til opplysninger og utfyllende veiledning til anvendelse av opplysningskravene med utarbeidelse av stadig mer omfattende regnskaper.

Vesentlighetsvurderinger er skjønnsmessige og ofte krevende. Risikoen for kritikk fra brukere, tilsynsmyndigheter og andre oppleves av mange som reell. Samspillet mellom de krevende vesentlighetsvurderingene og kritikkrisikoen ga seg i praksis utslag i overbelastning av regnskapene med til dels omfattende informasjon om mindre relevante forhold, gitt de selskaps-spesifikke omstendighetene. Det største problemet med overbelastning er ikke at uvesentlig informasjon gis, men at den vesentlige informasjonen ikke får den oppmerksomheten den fortjener. Sagt på en enkel måte, brukerne av regnskapet «ser ikke skogen for bare trær».

For å bøte på problemet har IASB gjort flere tiltak. PS2 var det mest målrettede, men det ble også gjennomført et prosjekt

der formålet var å utvikle ny veiledning som IASB skulle benytte ved fastsettelse av opplysningskrav (det såkalte «Pilotprosjektet» – ferdigstilt i 2023), og det ble gjort klargjøringer i IAS 1 og PS2 vedrørende avgrensning av vesentlig informasjon om regnskapsprinsipper.

IFRS 19 føyer seg inn i rekken av disse øvrige tiltakene, denne gang med formål å identifisere regnskapsprodusenter hvis brukergruppe har andre informasjonsbehov enn det som generelt legges til grunn ved utarbeidelse av IFRSer, samt å identifisere opplysningskrav som er relevante for sistnevnte brukere, men ikke førstnevnte.

Den nye standarden har en del likhetstrekk med IFRS for SME, men SME-standardens gir unntak fra innregnings- og målingskravene i andre IFRSer, og har således et annet formål enn kun å tilrettelegge for mindre omfattende, supplerende informasjon. Et sentralt formål med IFRS 19 er å møte særbehov som datterselskaper i IFRS-rapporterende konsern har, nemlig muligheten til å utarbeide et regnskap som er egnet for direkte innarbeiding i morselskapets konsernregnskap, uten å måtte gi like omfattende informasjon om transaksjoner, hendelser og poster som det som

kreves i det ultimate konsernregnskapet. I mange tilfeller vil den informasjonen som kan utelates i datterselskapets regnskap etter IFRS 19, være uvesentlig i morselskapets konsernregnskap.

Hovedtrekk

Standarden kan anvendes av selskaper som oppfyller følgende kriterier ved periodeslutt:

- Er datterselskap som definert i IFRS 10 *Konsernregnskap*,
- Er ikke børsnotert, eller i noteringsprosess, eller som primærvirksomhet forvalter eiendeler på vegne av en stor gruppe eksterne aktører (banker, forsikringsselskap, mv.),
- Er datterselskap (direkte eller indirekte via mellomliggende morselskap) av et morselskap som publiserer IFRS-konsernregnskap.

I denne artikkelen omtales selskapene som oppfyller disse kriteriene for «unoterte datterselskaper» – for enkelthets skyld.

Unoterte datterselskaper kan velge å anvende IFRS 19 som et alternativ til full IFRS, og IFRS 19 kan anvendes både i selskaps- og konsernregnskaper. Et selskap som anvender IFRS 19, kan senere velge å bytte til full IFRS. Bytte mellom IFRS 19 og full IFRS innebærer ikke førstegangs-anvendelse av IFRS, og dermed anvendes ikke IFRS 1 *Førstegangs-anvendelse av IFRS* i slike byttesituasjoner. Men selskaper som bytter fra et annet regnskapspråk til IFRS 19, vil være førstegangs-anvender av IFRS og skal dermed også anvende IFRS 1.

Samsvarserklæringen skal eksplisitt referere både til IFRS-regnskapsstandarder og IFRS 19, for eksempel ved at det erklæres at «Finansregnskapet er avlagt i samsvar med IFRS, herunder IFRS 19».

Siden unoterte datterselskaper er en undermengde av SME-er, har IASB i IFRS 19 tatt utgangspunkt i opplysningskravene i SME-standardene i de tilfeller der kravene til innregning og

måling for SME-er er sammenfallende med kravene til innregning og måling i andre IFRS-er. Ordlyden i IFRS 19 er imidlertid i større grad avstemt med de respektive andre standardene enn i SME-standardene. Når SME-standardene har andre krav til innregning og måling enn det som følger av andre IFRS-er, har IASB utviklet forenklede opplysningskrav med utgangspunkt i kravene i IFRS-ene, under forutsetning om at brukere er interessert i informasjon om:

- Kortsiktige kontantstrømmer, likviditet, soliditet og ubetingede og betingede forpliktelser
- Måleusikkerhet og regnskapsprinsipper
- Disaggregering av beløp presentert i regnskapsoppstillingene

For øvrig la IASB til grunn at en del av opplysningskravene i andre IFRS-er gjelder informasjon som først og fremst er interessant for investeringsbeslutninger i offentlige markeder, og i mindre grad er relevant for omstendighetene som typisk gjelder for unoterte datterselskaper.

Opplysningskravene i IFRS 19 er organisert tematisk etter andre IFRS-er, og i noen tilfeller viser standarden til andre IFRS-er, uten å gjengi de aktuelle opplysningskravene i sin helhet. I så måte er ikke IFRS 19 en frittstående standard.

Standarden dekker ikke segmentopplysninger (IFRS 8), forsikringskontrakter (IFRS 17) eller resultat per aksje opplysninger (IAS 33), ettersom disse standardene normalt ikke er aktuelle for selskaper innenfor virkeområdet til IFRS 19. Om selskaper som anvender IFRS 19 likevel tar i bruk én eller flere av disse standardene, må de etterleves i sin helhet.

Ikrafttredelse og anvendelse i EU/Norge

IFRS 19 trer i kraft for regnskapsperioder som begynner på eller etter 1. januar 2027. Tidliganvendelse er tillatt.

Den nye standarden har åpenbare felles trekk med forskrift om forenklet IFRS («Forenklet IFRS») som etter regnskaps-

loven kan anvendes både i selskaps- og konsernregnskapet av alle selskaper, med unntak av selskaper med verdipapirer notert på regulert marked og enkelte særregulerte selskaper (finansinstitusjoner og verdipapirfond). Forenklet IFRS inneholder imidlertid enkelte unntak fra reglene om innregning og måling, herunder de ofte brukte unntakene som gjelder regnskapsføring av utbytte og konsernbidrag. For øvrig fremstår opplysningskravene i IFRS 19, selv om de er enklere enn i full IFRS, mer omfattende enn det som følger av Forenklet IFRS.

EFRAG har gjennomført en studie av IFRS 19 og kompatibiliteten med EUs regnskapsdirektiv (juli 2024) og har i den forbindelse påpekt enkelte konflikter mellom IFRS 19 og direktivet, samt andre utfordringer og konsekvenser av at EU skulle velge å godkjenne IFRS 19 for bruk i medlemslandene.

Det er således for tidlig å antyde om IFRS 19 vil bli godkjent for bruk i EU og Norge. Fra et norsk ståsted vil fordelene være at unoterte datterselskaper kan anvende en enklere versjon av IFRS som både er kjent og har anerkjennelse utenfor Norge, samt at forvaltningen av den enklere standarden vil bli håndtert av IASB, og dermed vil etterslep av nødvendige endringer og justeringer mv., som til en viss grad har vært en utfordring med Forenklet IFRS, neppe bli en problemstilling. Ulempen vil være at de særnorske regnskapsføringsunntakene ikke kan videreføres, og at opplysningskravene ventelig vil være mer krevende enn under gjeldende Forenklet IFRS. Videre er virkeområdet til IFRS 19 vesentlig snevrere enn Forenklet IFRS, og utskiftning av sistnevnte med førstnevnte vil dermed frata en rekke selskaper en løsning som så langt har ivaretatt et etterspurt rapporteringsbehov. En mellomløsning vil være å oppdatere Forenklet IFRS basert på IFRS 19, og beholde norske særregler, men da faller de nevnte fordelene med IFRS 19 i stor grad bort. Det samme gjelder en løsning der Forenklet IFRS og IFRS 19 begges anvendelse.

Del I

Selskapstransaksjoner og betydningen av skillet mellom estimatendringer, tidligere perioders feil og hendelser etter balansedagen

Skillet mellom estimatendringer, tidligere perioders feil og hendelser etter balansedagen kan aktualisere seg også i andre sammenhenger enn ved vurderinger i tilknytning til regnskapsavleggelsen. Et praktisk eksempel er tvister som oppstår i etterkant av selskapstransaksjoner, der regnskapsreglene og vurderingene vil anvendes og ha betydning innenfor et annet rammeverk enn de i hovedsak er myntet på.

Statsautorisert revisor
Svein Wiig
Partner KPMG
Han er leder av KPMG Norges bransjegruppe for bygg, anlegg og eiendom.

Statsautorisert revisor
André Minge
Director KPMG
Han er tilknyttet KPMG Norges bransjegruppe for bygg, anlegg og eiendom.

Advokat (H)
Kaare Andreas Shetelig
Partner i Wikborg Rein
Hans spesialområder er tvisteløsning innenfor post M&A, skatt og avgift, ansvarssaker, selskapsrettssaker samt alminnelig kontraktsrett og erstatningsrett

Advokat (H)
Peder Alvik Sanengen
Senioradvokat i Wikborg Rein
Hans spesialområder er tvisteløsning innenfor post M&A, teknologi og industri, med fokus på kontraktsrett, selskapsrett og erstatningsrett.

De synspunktene som kommer til uttrykk i artikkelen, står for artikkelforfatternes regning og kan ikke tillegges KPMG eller Wikborg Rein.

Oversikt og temaets praktiske betydning

I forbindelse med en regnskapsavleggelse handler skillet mellom estimatendringer, tidligere perioders feil og hendelser etter balansedagen først og fremst om måling, presentasjon og periodisering. En vurdering som må gjøres, er om et forhold er en estimatendring for den perioden forholdet oppdages, eller skal klassifiseres som en tidligere periodes feil som skal føres mot egenkapitalen. Ved en tvist mellom kjøper og selger i etterkant av en transaksjon kan skillet være avgjørende for om kjøper vil ha et krav på erstatning eller prisavslag mot selger, og ved det få betydelige konsekvenser for hvilken kjøpesum kjøper ender opp med å betale.

Ved diskusjoner og tvist om hvorvidt kjøpesummen (verdsettelsen) for et selskap var riktig, vil partene gjerne ha ulike syn på de regnskapsmessige vurderingene

som ble gjort av selger for å fastsette verdiene i målselskapets siste regnskaper. Kjøper vil isolert sett ha en interesse av å argumentere for at verdiene i realiteten var lavere enn det som er reflektert i siste tilgjengelige regnskaper. Dersom kjøper kan dokumentere en differanse som tidligere perioders feil eller en hendelse etter balansedagen med regnskapsmessig konsekvens, vil det formodentlig – avhengig av hva som er avtalt i aksjekjøpsavtalen – gi kjøper sterkere kort på hånden for et krav om erstatning (eller prisavslag) mot selger enn dersom det er snakk om estimatendringer. Etter at kjøper har overtatt målselskapet, vil kjøper ofte få tilgang til underlaget for selgers vurderinger, og gjerne også både de ansatte som har foretatt vurderingene (typisk CFO, controller og andre ansatte innen prosjektstyring i målselskapet) og revisorene som eventuelt har gjennomgått vurderingene. Dette setter kjøper i

en god posisjon til å kunne både ettergå og utfordre selgers regnskapsmessige vurderinger, og med det forsøke å underbygge påståtte krav mot selger. Bildet kompliseres av at det i praksis er store forskjeller på hva slags regnskaper som ligger til grunn for forhandlingene mellom partene i en selskapstransaksjon. Alt fra reviderte årsregnskap til ureviderte «management accounts», som ikke har vært styrebehandlet, kan inngå som grunnlag for fastsettelse av kjøpesum.

Norsk rettspraksis er sparsom både når det gjelder (i) skillet mellom estimatendringer og tidligere perioders feil og (ii) hvordan denne vurderingen skal foretas i konteksten av en selskapstransaksjon og etterfølgende tvister. Til sistnevnte oppstår det for eksempel i praksis ofte spørsmål om hvilken informasjon som i det hele tatt er relevant å ta i betraktning, da kjøper – som har overtatt virksomheten

– vil kunne forsøke å hevde at informasjon, som blir kjent langt frem i tid og kanskje til og med etter gjennomføring av transaksjonen, gjelder forhold som eksisterte på balansedagen.

I artikkelens del I gjennomgår vi regelverket i regnskapsloven og god regnskapsskikk (NGAAP) som er relevant for skillet mellom estimatendringer, tidligere perioders feil og hendelser etter balansedagen med og uten regnskapsmessig konsekvens. De tilsvarende bestemmelser i IFRS® Accounting Standards vil også bli kort omtalt. Vi oppsummerer også hvordan regelverket praktiseres blant større aktører innen bygg- og anleggsbransjen, en bransje som er prosjektbasert, og der regnskapsestimater er sentralt for regnskapsavleggelsen. Det å etablere gode rutiner, internkontroll og kompetanse på området er vår klare anbefaling avslutningsvis.

I del II redegjør vi for hvilke situasjoner og spørsmål som ofte vil oppstå etter en selskapstransaksjon, og hvordan regnskapsmessige vurderinger vil kunne få konsekvenser i den forbindelse. Artikkelen vil særlig fokusere på risiko knyttet til vurderinger og estimater for pågående prosjekter i målselskapet. Slike vurderinger kan ha særlig stor betydning for verdiene som legges til grunn av partene i

transaksjonen, da hele det forventede tapet skal føres i regnskapet umiddelbart dersom beste estimat tilsier at det er snakk om et tapsprosjekt. Vi vil også komme inn på betydningen av revisors kontroll av de benyttede regnskapene for kjøpers potensielle krav knyttet til regnskapsvurderingene. Av hensyn til omfanget vil artikkelen avgrenses mot tapsutmåling dersom regnskapsmessige vurderinger leder til ansvar for selger.

Noen oppsummerende betraktninger og anbefalinger kommer avslutningsvis, herunder hva revisor bør være særlig oppmerksom på ved revisjon av regnskaper for selskaper som er i en transaksjonsprosess.

Innledning – Del I

Skillet mellom estimatendringer og tidligere perioders feil, samt spørsmålet om hendelser etter balansedagen har noen regnskapsmessige konsekvenser, er det viktig å ha kunnskap om når det avlegges et regnskap. Dette fordi det kan påvirke regnskapsmessige størrelser i vesentlig grad. Ukorrekt regnskapsmessig kategorisering kan føre til feilaktig informasjon i årsregnskapet. Dette kan igjen føre til at investorer og andre interessenter gjør vurderinger på uriktig grunnlag, og fatter feilaktige beslutninger basert på denne informasjonen.

Hvor finner vi bestemmelsene om estimatendringer, korrigering av tidligere års feil og hendelser etter balansedagen?

Det følger av regnskapsloven (rskl.) § 4-2 første ledd at ved «usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når regnskapet avlegges». Anvendelsen av estimater for regnskapsmessige verdier er svært praktisk, for eksempel for et foretaks pågående prosjekter der det ikke kan sies med sikkerhet hva den endelige verdien vil bli. For mange foretak vil verdiene som fremgår av årsregnskapet i stor grad være basert på estimater, og det er derfor viktig å ha klare regler og prinsipper både for (i) hvordan et regnskapsmessig estimat skal gjøres, (ii) i hvilken utstrekning et estimat kan og/eller skal endres og (iii) hvilke konsekvenser slike endringer eventuelt skal få. I NGAAP finner vi bestemmelsene i rskl. § 4-2 annet ledd (estimatendringer), § 4-3 annet ledd (korrigering av tidligere års feil) og nærmere i NRS 5 *Spesifikasjon av særlige poster, korrigering av feil og virkning av prinsippendring og estimatendring*. Hendelser etter balansedagen er regulert av NRS 3 *Hendelser etter balansedagen*. I IFRS finner vi de tilsvarende bestemmelsene og prinsippene i IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil* og i IAS 10 *Hendelser etter rapporteringsperioden*.

Artikkelen vil ikke gå nærmere inn på særreglene for små foretak, jf. nærmere om dette i NRS 8 *God regnskapskikk for små foretak* kapittel 7.3 og 6.1.1.4.

Hva er en estimatendring ?

Ifølge rskl. § 4-2 annet ledd skal virkningen av endring av et regnskapsestimert resultatføres i den perioden estimatet endres, med mindre resultatføringen kan utsettes i samsvar med god regnskapskikk.

Regnskapsestimater kan defineres som anslag på størrelser som har betydning for periodisering og vurdering. Eksempler kan være avsetning for forventede tap på prosjekter, tap på fordringer eller avskrivningstid for varige driftsmidler. Hvis de er vesentlige, uvanlige og/eller uregelmessige, skal de vises særskilt i resultatregnskapet og omtales i noter.

I NRS 5 fremkommer det at:

«Estimatendringer skiller seg fra feil i tidligere årsregnskap og prinsippendringer ved at de revideres som en naturlig del av den finansielle rapporteringen. Korrigering av feil i tidligere årsregnskap samt endring av regnskapsprinsipp må ikke forveksles med endring av regnskapsestimert. Ny informasjon kan gjøre det nødvendig å revidere et regnskapsestimert.»

I IAS 8 står det at:

«Endringer i regnskapsmessige estimater har sitt opphav i ny informasjon eller ny utvikling og skal derfor ikke anses som korreksjoner av feil.» Og videre: «Det skiller mellom korreksjoner av feil og endringer i regnskapsmessige estimater. Regnskapsmessige estimater er av natur omtrentlige tall som det kan være nødvendig å endre når det framkommer utfyllende informasjon. En gevinst eller et tap som innregnes som følge av en eventuell betingelse, utgjør for eksempel ikke en korreksjon av en feil.»

Ved usikkerhet skal beste estimat legges til grunn, basert på den informasjonen som er tilgjengelig på tidspunktet for regnskapsavleggelsen. Estimaterne må vurderes på balansedagen, og eventuelt oppdateres enten som følge av endrin-

ger i forutsetningene som estimatene bygger på, ny informasjon, ytterligere erfaringer eller nye hendelser frem til regnskapsavleggelsen. Følgelig skal det tas hensyn til all tilgjengelig informasjon som foreligger om estimatposten, ikke bare frem til og med balansedagen, men helt frem til dato for styrebehandling av regnskapet. Tidspunktet for styrebehandling av regnskapet vil derfor kunne få konsekvenser for både beløp og notepplysninger i regnskapet. Eksempelvis vil et regnskap avlagt i januar kunne være vesentlig forskjellig fra et regnskap avlagt i juni, selv om regnskapet er for det samme foretaket og har den samme balansedagen.

En bransje der estimater er en svært sentral del av regnskapsavleggelsen, er bygg- og anleggsbransjen. Utfordringene her er at en prosjektleveranse kan være omfattende og kompleks, og består gjerne av en rekke enkeltkomponenter av varer og tjenester som leveres over en lang tidsperiode. Uforutsette utfordringer og en irregulær utvikling kan også få til dels store konsekvenser for det videre prosjektforløpet. Det regnskapsmessige resultatet av en bygg- og anleggskontrakt er derfor ofte beheftet med usikkerhet og vil kunne endre seg betydelig over tid. Sentrale estimatposter i bygg- og anleggsbransjen er:

a. Forventet resultat på pågående prosjekter, herunder endringer i prosjektmargin fra prosjektstart til avslutning,

- b. garantiavsetninger,
- c. tvistesaker, og
- d. tapskontrakter.¹

Tilfredsstillende vurderinger av forannevnte estimatposter vil være sentralt for å kunne avlegge et regnskap som gir et rettviseende bilde. Dette arbeidet vil kunne være svært ressurskrevende for foretakets ledelse. Unøyaktigheter og feil kan få til dels betydelige negative konsekvenser for foretaket og eiere, samt eksponere ledelsen for ansvar overfor aktører som foretar vurderinger og disposisjoner ut fra informasjon som fremgår av regnskapet.

Hendelser som kan medføre estimatendringer, må vurderes konkret i hvert enkelte tilfelle. Ofte kan det være slik at vurderingene som ble gjort i en tidlig fase av et prosjekt, vil måtte endres, for eksempel fordi foretaket allerede i kalkylen og anbudsfasen satte prisen for lavt. Dette gir seg gjerne utslag i negative estimatendringer i en senere fase av et prosjekt når forholdet som begrunner den endrede vurderingen, blir kjent. I figuren nedenfor vises typiske hendelser i en prosjektbasert virksomhet som kan medføre negative estimatendringer når de blir kjent.

¹ Tvistesaker og tapskontrakter er nærmere beskrevet i to tidligere artikler i Revisjon og Regnskap, se Revisjon og Regnskap nr. 2 og 3 / 2023 av André Minge og Svein Wiig.

Eksempler på hendelser som kan forsinke eller fordyre et prosjekt (Estimatendringer)

Estimatendringer

- Skader/ulykker/sykdom/kvalitetsfeil
- Mangelfull prosjektering, ukjente grunnforhold
- Prisstigninger på innsatsfaktorer og underentrepriser
- Høyere timeforbruk enn forventet
- Underentreprenør går konkurs/leverer ikke i henhold til avtale
- Svak prosjektstyring, ikke tilfredsstillende kompetanse eller ressurser
- Tvistesaker med byggherre eller andre entreprenører i kontraktskjeden

Alle eksemplene vil, som det klare utgangspunkt, være å anse som estimatendringer i regnskapsmessig forstand. Dette forutsatt at tidligere perioders prosjektvurderinger var basert på informasjonen som var tilgjengelig, og at denne informasjonen ble lagt til grunn ved fastsettelsen av beste estimat.

Gjennom et prosjekts «livsløp» vil de forannevnte forholdene kunne medføre vesentlige justeringer, og ny informasjon kan sågar føre til at et prosjekt som i en periode har vist positive dekningsbidrag, endrer seg til å bli et tapsprosjekt hvorpå hele det forventede tapet skal regnskapsføres som beste estimat.

Når det gjelder tvistesaker og kravet til at estimatet må være «pålitelig», bør det etter vår oppfatning ses hen til utfallet i sammenlignbare saker og erfaringstall, understøttet av eksterne uttalelser (tekniske/juridiske) mv.²

Hva er en feil i tidligere årsregnskap?

Det følger av rskl. § 4-3 at korrigerende av tidligere års feil skal føres mot egenkapitalen. NRS 5 utfyller loven og angir at korrigerende av tidligere års feil bare skal gjøres for vesentlige feil, og vil forekomme i svært få tilfeller.

Med vesentlige feil menes feil som er av en slik karakter at inneværende årsregnskap ikke gir et riktig bilde av virksomheten uten at feilen korrigeres. NRS 5 eksemplifiserer feil som:

«feil bruk av regnskapsprinsipper, feil føring av transaksjoner, feil i matematiske beregninger, feil i fortolkninger av fakta (feil i vurderinger), feil som følge av underslag o.l.»

IAS 8 har en tilsvarende eksemplifisering og bruker i tillegg begrepet «pålitelig informasjon», og vesentlig feil kan da omfatte:

«...manglende eller feilaktig bruk av pålitelig informasjon som var tilgjengelig da finansregnskapet for disse periodene ble godkjent for

offentliggjøring, og med rimeligbet kunne forventes å ha blitt innhentet og tatt i betraktning ved utarbeidningen og presentasjonen av finansregnskapene. Slike feil omfatter regnefeil, feil anvendelse av regnskapsprinsipper, forglemmelser, feiltolkninger av fakta samt bedrageri.»

IAS 8 utdyper at det ved korrigerende av tidligere perioders feil vil være nødvendig å skille mellom:

1. Informasjon som dokumenterer omstendigheter som forelå på tidspunktet en hendelse fant sted, og som også ville ha vært tilgjengelig da finansregnskapet for perioden ble godkjent.
2. Annen informasjon.

Når tilbakevirkende anvendelse vil kreve betydelige estimater uten mulighet for å skille mellom disse to typene informasjon, er det ikke praktisk mulig å korrigere feil i tidligere perioder med tilbakevirkende kraft.³

Man bør også merke seg at senere kunnskap ikke skal benyttes ved korreksjon av beløp for en tidligere periode, verken

ved antakelser om hva som ville ha vært ledelsens hensikt i en tidligere periode, eller ved estimering av beløp som er innregnet, målt eller opplyst i en tidligere periode.⁴

Korrigerende av feil i tidligere årsregnskap som er ført mot egenkapitalen, krever endring av sammenligningstall. Korrigerende av feil som er ført mot egenkapitalen, skal opplyses om i note med forklaring på hva feilen består i. Sammenligningstall og omarbeiding av disse skal forklares. Dette mener vi best vises gjennom en tabell som viser hvilke regnskapsposter som er endret.

Det er viktig å slå fast at feil fra tidligere perioder som ikke er vesentlige for årsregnskapet, skal resultatføres. Der som det vurderes at endringen er av stor betydning for vurderingen av foretakets inntjeningssevne og finansielle stilling, bør den angis på egen linje i regnskapsoppstillingen i tillegg til i note.⁵

I figuren under vises eksempler på forhold som kan regnes som feil i tidligere årsregnskap.

³ IAS 8 pkt 52.

⁴ IAS 8 pkt 53.

⁵ NRS 5 pkt 3.

Eksempler på feil i tidligere årsregnskap relatert til foretak innen bygg og anlegg kan være

Feil i tidligere årsregnskap

- Feil bruk av regnskapsprinsipper.
 - Det benyttes fullført kontrakts metode for regnskapsføring mens løpende avregning skulle vært benyttet.
- Feil føring av transaksjoner.
 - Inntektsperiodisering som skulle vært ført mot resultatregnskapet er i stedet ført mot balansen
- Feil i matematiske beregninger.
 - Feil i en celle i et regneark har medført at det ble gjort tapsavsetning knyttet til et prosjekt som ikke er et tapsprosjekt.
- Feil fortolkninger av fakta (feil i vurderinger).
 - Ledelsen misforstår en prosjektrapport og overser at det burde vært gjort en tapsavsetning knyttet til et prosjekt
- Feil som følge av underslag o.l.
 - Underslag er forsøkt skjult i kunde eller leverandørreskontro og som da viser feilaktige beløp.

² Revisjon og Regnskap nr. 2 2023 av André Minge og Svein Wiig.

Hva er en hendelse etter balansedagen?

NRS 3 definerer hendelser etter balansedagen som hendelser, til gunst eller ugunst, som finner sted mellom balansedagen og tidspunktet for vedtak om fremleggelse av regnskapet.

Standarden skiller videre mellom hendelser med og uten regnskapsmessig konsekvens.

- Hendelser etter balansedagen med regnskapsmessig konsekvens er de som gir informasjon om forhold som eksisterte på balansedagen.
- Hendelser etter balansedagen uten regnskapsmessig konsekvens er de som tyder på forhold oppstått etter balansedagen.

IAS 10 trekker opp de samme skillelinjene som NRS 3. Rskl. § 7-7 b og NRS 3 krever at det gis noteopplysninger om hendelser etter balansedagen uten regnskapsmessig konsekvens. Dette gjelder når hendelsen er av en slik betydning at manglende informasjon vil påvirke regnskapsbrukernes evne til å foreta riktige beslutninger og vurderinger. Eksempler på dette kan være restruktureringer, salg av forretningsområder og oppkjøp.

Hendelser med regnskapsmessig konsekvens skal innarbeides i regnskapet. Dette kan medføre korrigering av regnskapsførte beløp eller nye poster som ikke var regnskapsført.

Det kan av og til være utfordrende å avgjøre om hendelser etter balansedagen har regnskapsmessig konsekvens eller ikke. Dette vil for eksempel kunne være tilfellet for bygg- og anleggskontrakter fordi det ofte er krevende å fastslå om en justering av en prosjektprognose skyldes omstendigheter som har funnet sted etter balansedagen, eller som følge av ny informasjon knyttet til forhold som eksisterte på balansedagen. Problemstillingen kan illustreres med to eksempler (balansedag 31.12.20x1):

- Entreprenør A er engasjert i bygging av et stort leilighetskompleks. I februar 20x2 velter en kran inn i lei-

lighetskomplekset og medfører merkostnader på MNOK 10.

- Underentreprenør B er engasjert i elektriske arbeider i et stort leilighetskompleks. I februar 20x2 kan de fastslå at kalkulerte timer montøren skal bruke på hver leilighet, er undervurdert i prognosen. Undervurderingen medfører at kostnadsestimatet for lønnskostnader på prosjektet øker med MNOK 10.

I eksempel 1 skjer det en klar og distinkt hendelse ved at kranen velter og medfører en ekstra kostnad for prosjektet. Som det klare utgangspunktet vil det derfor være snakk om en hendelse etter balansedagen uten regnskapsmessig konsekvens, men konklusjonen er ikke åpenbar. Det kan for eksempel tenkes at årsaken til velten var en utilstrekkelig sikring av kranen som skjedde før balansedagen, og dermed kan det argumenteres for å være snakk om et forhold som eksisterte forut for balansedagen. Like fullt er det vår oppfatning at dette må karakteriseres som en hendelse uten regnskapsmessig konsekvens for årsregnskapet 20x1. Dette fordi det er selve kranvelten som medfører merkostnader for prosjektet, og dette er en hendelse som inntreffer i 20x2. Dersom reglene skulle tolkes slik at en hendelse kan ilegges regnskapsmessig konsekvens så snart den kan tilbakeføres til en rotårsak som eksisterte forut for balansedagen, vil det gi et omfattende og uoversiktlig rom for korrigeringer. Dette vil igjen kunne gi grunnlag for lange og komplekse diskusjoner om hvorvidt regnskapene gir et rettviseende bilde av foretakets finansielle stilling, noe reglene og prinsippene på generelt grunnlag bør forsøke å motvirke.

I eksempel nummer 2 får prosjektet også en økt kostnad på MNOK 10, men her på grunn av en undervurdering av montørens tidsbruk per leilighet. En vesentlig forskjell i dette eksempelet er at estimatet for lønnskostnadene i prosjektet var gjort før balansedagen, og det har ikke inntruffet noen nye hendelser eller oppstått noen nye omstendigheter som tilsier at vurderingen (estimatet) skal endres. Det viser seg bare at tidsbruken

ble undervurdert, og vår vurdering er derfor at underentreprenør B må ta inn denne effekten i regnskapet for 20x1. Dette som følge av at beste estimat skal fastsettes på bakgrunn av tilgjengelig informasjon ved regnskapsavleggelsen, og ikke bare per balansedagen, jf. ovenfor. Det er imidlertid viktig å understreke at dersom denne informasjonen først tilkommer etter regnskapsavleggelsen, vil det ikke være snakk om en feil i tidligere årsregnskap som skal korrigeres dersom den er vesentlig. Som forklart ovenfor vil det her være snakk om en regulær estimatendring – prosjektets utvikling tilsier at vurderingen av beste estimat har endret seg som følge av ny og ytterligere informasjon. En slik endring skal da foretas i neste regnskapsperiode, og både selve endringen og periodiseringen av den vil nettopp være i tråd med reglene og prinsippene som ligger til grunn for anvendelsen av estimater i regnskap.

I praksis vil vurderingene være mer krevende enn eksemplene ovenfor fordi det svært ofte forekommer hendelser og estimatavvik på prosjektprognoser. Det kan også være behov for flere endringer som går ulike veier, og det kan være en blanding av hendelser med og uten regnskapsmessig konsekvens. Vi går ikke nærmere inn på slike detaljer her, herunder spørsmålet om ulike endringer kan "nøytralisere hverandre" dersom det blir behov for endringer med både positivt og negativt fortegn.

Bransjepraksis – feil i tidligere årsregnskap

Som nevnt ovenfor følger det av NRS 5 at korrigeringer av feil i tidligere årsregnskap skal forekomme sjelden. Vi har gjort en undersøkelse av regnskapene til 30 større foretak innen bygg- og anleggsbransjen for en femårsperiode (totalt 150 årsregnskap) for å se om praksis stemmer overens med dette. Flere aktører har avlagt årsregnskaper med negative resultater i perioden. Årsakene er gjerne sammensatte, men kan nok for en stor del skyldes at fastpriskontrakter har vært priset for lavt, og/eller at det har oppstått tvistesaker

med kunder eller leverandører under og etter levering av prosjekter. Hvis negative forhold ikke blir konstatert før sent i prosjektfasen, vil det kunne medføre at resultater fra prosjekter i tidligere regnskapsperioder har vært for positive. Et spørsmål vi har stilt oss, er derfor om det forekommer korrigeringer direkte mot egenkapitalen som tidligere års feil som følge av dette. Vår undersøkelse viser at antall korrigeringer av tidligere års feil ført direkte mot egenkapitalen er helt marginalt (kun fire tilfeller i de 150 regnskapene vi har gjennomgått). Dette indikerer at NRS 5 på dette området praktiseres etter intensjonen – korrigeringer forekommer kun i svært få tilfeller, som standarden foreskriver.

Praktiske betraktninger av regelverket og relevant internkontroll

Det kan være krevende å navigere i regnskapsreglene knyttet til ny informasjon og skillet mellom estimatendring og feil fra tidligere år, og om hendelser etter balansedagen har regnskapsmessig konsekvens.

Etter vår oppfatning er det sentralt at foretak har rutiner og rapporteringsstrukturer som sikrer at ny informasjon tilflyter ledelsen. I tillegg må ledelsen ha kompetanse til å gjøre regnskapsmessige vurderinger basert på informasjonen som foreligger for å kunne utarbeide et årsregnskap som gir et rettvise bilde av foretakets finansielle stilling innenfor den relevante tidsrammen.

Foretaket bør ha et vesentlighetsperspektiv når det vurderer ny informasjon frem til tidspunktet for regnskapsavleggelsen. I tillegg bør det utformes en hensiktsmessig internkontroll som sikrer at justeringer som ikke er av uvesentlig størrelse, blir hensyntatt og vurdert.

Den finansielle rapporteringsprosessen og tidspunkt for avleggelse av årsregnskapet er også forhold som ledelsen bør ha et bevisst forhold til. Jo lengre tid det tar å avlegge regnskapet, desto mer

krevende vil det være å sikre at regnskapet gir et rettvise bilde, all den tid det gjerne vil ha oppstått flere hendelser og forhold etter balansedagen som må håndteres jo lenger tid som går frem til regnskapsavleggelsen. Samtidig kan korte rapporteringsfrister gjøre det mer krevende å utarbeide pålitelige estimater og øke risikoen for at estimatene ikke hensyntar all relevant informasjon. Dertil kommer at en rask styrebehandling av årsregnskapet i ytterste konsekvens vil kunne eksponere styremedlemmene og daglig leder i foretaket for personlig ansvar etter aksjeloven § 17-1.

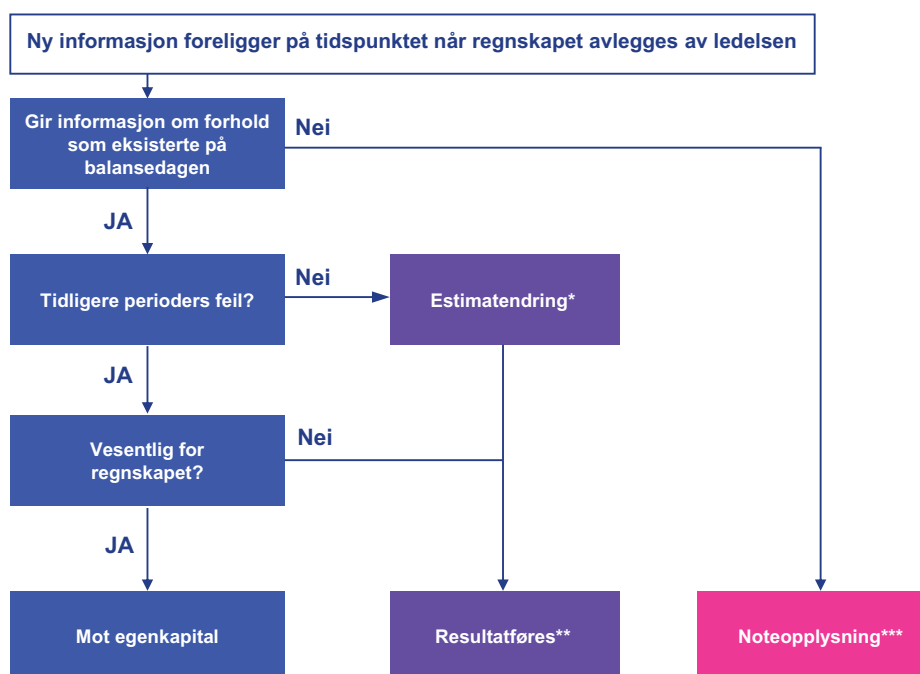
Oppsummering

I teorien er det et klart skille mellom estimatendringer og feil i tidligere årsregnskap, men i praksis er ikke klassifiseringen like opplagt. Våre undersøkelser viser at bransjepraksis innen bygg- og anleggsbransjen samsvarer med det som angis som standardens intensjon – korrigering for vesentlige feil i tidli-

gere år forekommer svært sjelden. Ved regnskapsavleggelsen skal beste estimat anvendes, og dette fastsettes på bakgrunn av informasjonen som er tilgjengelig ved regnskapsavleggelsen (tidspunktet for styrebehandlingen av regnskapet).

I tillegg til kunnskap om skillet mellom feil tidligere år og estimatendringer, er det viktig at foretaket har rutiner og forståelse for vurderinger av hendelser etter balansedagen med og uten regnskapsmessig konsekvens for å kunne avlegge et regnskap som gir et rettvise bilde. En del av kompleksiteten i regnskapsavslutningen for foretaket er å kunne navigere og kategorisere dette riktig.

I beslutningstreet under illustreres de ulike sentrale spørsmålene ledelsen må gå gjennom for å gjennomføre en korrekt regnskapsmessig kategorisering av den informasjon som foreligger ved regnskapsavleggelsen.

* Regnskapsføring av poster som tidligere ikke var regnskapsført er ikke estimatendring i regnskapsmessig forstand.

** Vurdere om virkningen er en særlig post

*** Det gis noteopplysning når manglende informasjon vil påvirke regnskapsbrukernes evne til å foreta korrekte vurderinger og beslutninger.

Børsnoterte foretaks IFRS-rapportering: Praksisundersøkelsen 2024

I årets EY-undersøkelse av regnskapspraksis¹ blant norske børsnoterte selskaper sto nedskrivninger, opplysninger om effekter av nye regnskapsstandarder og klima i regnskapet på agendaen.

Dr. oecon. og statsautorisert revisor
Steinar S. Kvifte
Partner EY

Statsautorisert revisor
Sindre T. Eltarvåg
Associate Partner EY

Siviløkonom
Jørgen M. Eriksen
Senior EY

Statsautorisert revisor
Karoline Thu
Manager EY

områdene til ESMA (European Securities and Market Authority). De prioriterte områdene var klimarelaterte forhold og regnskapsmessige konsekvenser av den usikre makroøkonomiske situasjonen. Disse prioriteringene er begge relevante i forbindelse med nedskrivningsvurderinger.

IAS 36 *Verdifall på eiendeler* krever at et selskap ved hver regnskapsavleggelse vurderer om det foreligger indikasjoner på at eiendeler har falt i verdi. Selskapene må vurdere et bredt spekter av indikatorer, herunder endringer i selskapets markedsmessige eller økonomiske omgivelser. Dersom det foreligger indikasjoner, må selskapene teste om det er behov for nedskrivninger. For goodwill og immaterielle eiendeler med ubestemt levetid så skal det uavhengig av nedskrivningsindikatorer gjennomføres minimum én nedskrivningstest i året.

Nedskrivninger

Nedskrivninger er et viktig tema som alle selskaper må ta stilling til ved hver regnskapsavleggelse. I 2022 var det flere spesifikke geopolitiske hendelser som kunne representere nedskrivningsindikatorer: Russland gikk til krig mot Ukraina, etterdønninger etter utbruddet av Covid-19, stadig flere myndighetsinitierte tiltak for å stimulere til det

grønne skiftet, energitransformasjon og ikke minst økte renter og volatilitet i de finansielle markedene. 2023 har vært preget av effekter fra hendelsene i 2022, med fortsatt økende renter og større volatilitet i de finansielle markedene.

Finanstilsynet publiserte i november 2023 de prioriterte områdene for kontroll av årsrapporter for 2023 (*Finanstilsynet, 2023. Kontroll av noterte foretaks finansielle rapportering i 2023*). Prioriteringene sammenfalt med de prioriterte

¹ Artikkelen er en samleartikkel av tre artikler publisert på EY.no: *Nedskrivninger, Opplysninger om effekter av nye regnskapsstandarder og Klima i regnskapet.*

Bakgrunn

EY har gjennomført praksisundersøkelser med det formål å gi en oversikt over praktisk anvendelse av IFRS i Norge, identifisere utviklingstrender, samt å bidra til en bedre forståelse av aktuelle regnskapsmessige problemstillinger i en årrekke. 2024 er intet unntak.

Tema

Temaet for praksisundersøkelsen har i foregående år variert. Fjorårets undersøkelse fokuserte på effekten og omtalen av klimarelaterte forhold i regnskapet, nedskrivningspraksis og informasjon som gis om lånevilkår.

I årets undersøkelse fokuseres det på nedskrivningspraksis og endring i praksis som følge av endringer i regnskapsstandarder, samt at tidligere års undersøkelse av informasjon om klimarelaterte forhold følges opp.

Praksiseksempler

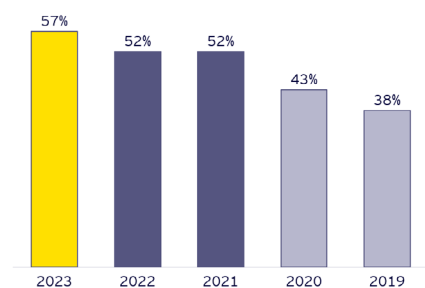
Praksisundersøkelsen inneholder flere praksiseksempler (utdrag fra ulike selskapers 2023-regnskap). Formålet med disse er kun å illustrere utvalgte observasjoner, og vi har følgelig ikke vurdert fullstendigheten, ei heller om andre formater kunne vært mer formålstjenlig.

Utvalg

Datagrunnlaget i årets praksisundersøkelse er hentet fra 2023-regnskapene (konsernregnskap for dem som utarbeider det, og selskapsregnskap for de få som ikke utarbeider konsernregnskap) til selskapene som utgjør hovedindeksen på Oslo Børs, OSEBX og rapporterer etter IFRS, som utgjør i overkant av 60 selskaper. Selskaper som har blitt strøket etter årsslutt, selskaper som ikke hadde avlagt årsregnskap pr. 31. mai 2023 og selskaper med avvikende regnskapsår, er utelatt.

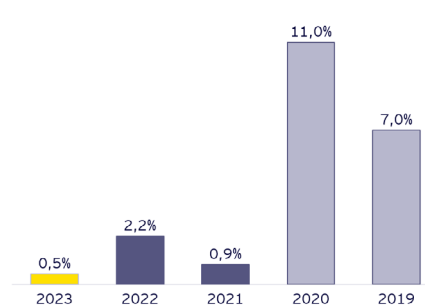
Omfanget av nedskrivninger i 2023-regnskapene

Nedskrivningsmønsteret (se figur 1) gir en indikasjon på selskapenes finansielle situasjon. Nesten seks av ti av selskapene i utvalget hadde nedskrivninger i 2023, mot omtrent halvparten av selskapene i 2022 og 2021. Tilsvarende tall for 2020 og 2019 var omtrent fire av ti. 2020- og 2019-tallene reflekterer alle IFRS-rapporterende selskaper på Oslo Børs, mens grunnlaget fra 2021 og senere er selskapene som inngår i OSEBX-indeksen. Det illustrerer som forventet at den betydelig økte usikkerheten som selskapene har vært utsatt for de siste årene, kommer direkte til uttrykk i regnskapene.

Figur 1. Andel selskap med nedskrivninger.

Gjennomsnittlig nedskrivning i 2023-regnskapene var 0,5 % av total kapitalen, mot 2,2 % i 2022-regnskapene og 0,9 % i 2021-regnskapene (2020: 11 %, 2019: 7 %).

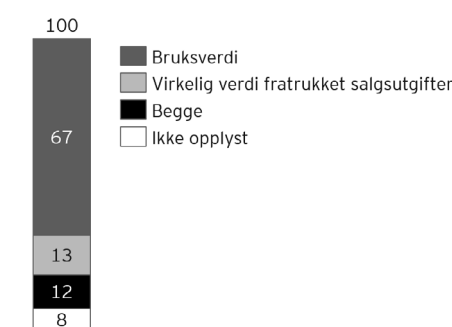
Figur 2. Andel nedskrevet av total kapital.

Den høyere andelen nedskrivninger av total kapital i 2022 sammenlignet med 2023 og 2021 kan trolig tilskrives de spesifikke geopolitiske hendelsene som nevnt innledningsvis i 2022. Økte renter og volatilitet i finansmarkedene ser ikke ut til å ha hatt nevneverdig stor effekt

på selskapenes nedskrivningsvurderinger i 2023. 2020 og 2019 er ikke direkte sammenlignbare ettersom de er basert på et større utvalg som inkluderer en rekke mindre selskaper på Oslo Børs.

Metoder for beregning av gjenvinnbart beløp

Gjenvinnbart beløp kan beregnes basert på bruksverdi eller virkelig verdi fratrukket salgsutgifter, og opplysningskravene i IAS 36 er ulike basert på hvilken metode som benyttes. I årets praksisundersøkelse så vi nærmere på hvilke metoder selskapene har brukt for beregning av gjenvinnbart beløp.

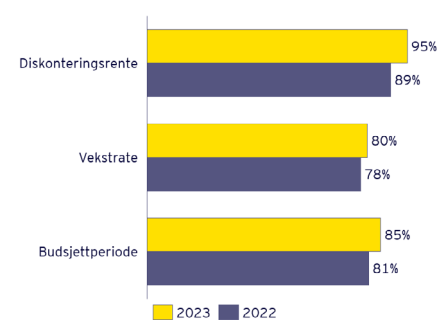
Figur 3. Metode for beregning av gjenvinnbart beløp.

Litt mer enn ett av ti av selskapene opplyste i 2023-regnskapene at de anvendte virkelig verdi fratrukket salgsutgifter som grunnlag for gjenvinnbart beløp. Nesten syv av ti av selskapene opplyste at de benyttet bruksverdi som grunnlag for gjenvinnbart beløp. Litt mer enn ett av ti av selskapene opplyste at de brukte virkelig verdi fratrukket salgsutgifter for noen av sine KGEer og bruksverdi for andre. I underkant av ett av ti av selskapene har ikke opplyst om metode for beregning av gjenvinnbart beløp.

Bruksverdi

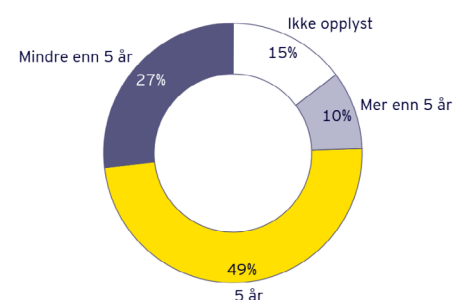
En eiendels bruksverdi beregnes ved å estimere fremtidige inngående og utgående kontantstrømmer ved fortsatt bruk av eiendelen, og ved å bruke en egnet diskonteringsrente på disse. Det er flere elementer som skal gjenspeiles i denne beregningen.

For goodwill og andre immaterielle eiendeler med ubestemt utnyttbar levetid krever IAS 36 at et selskap opplyser om vekstraten i fremtidige kontantstrømmer etter den detaljerte budsjettperioden, diskonteringsrenten og de viktigste andre forutsetningene for beregningen, samt hvordan selskapet har fastsatt forutsetningene.

Figur 4. Forutsetninger for nedskrivninger – bruksverdi.

Av de selskapene som opplyste om at gjenvinnbart beløp ble beregnet basert på bruksverdi for balanseført goodwill og andre immaterielle eiendeler med ubestemt utnyttbar levetid i 2023-regnskapet, ga tilnærmet alle informasjon om diskonteringsrenten som var benyttet, åtte av ti av selskapene opplyste om vekstrate og nesten ni av ti opplyste om budsjettperiode. Tilsvarende tall for 2022 var noe lavere for alle forutsetningene.

Figur 5. Budsjettperiode.

Det fremkom av undersøkelsen at nesten tre av ti av selskapene benyttet en budsjettperiode på mindre enn fem år, og nesten fem av ti opplyste om at de hadde brukt en budsjettperiode på fem år. Omtrent ett av ti av selskapene opplyste at de brukte en budsjettperiode på mer

enn fem år. Skillet mellom selskapene som har budsjettperioder på over fem år og de som ikke har det, er interessant, fordi IAS 36 kun tillater bruk av budsjettperioder på over fem år «dersom ledelsen er sikker på at de er pålitelige, og på bakgrunn av tidligere erfaringer kan dokumentere sin evne til å gi korrekte prognoser av kontantstrømmer over en slik lengre periode» (IAS 36.35). På bakgrunn av denne begrensningen krever standarden også at et selskap begrunner hvorfor en periode over fem år er berettiget. Omtalen av grunnlaget for pålitelige estimater for en periode på mer enn fem år og hvilke tidligere erfaringer det bygges på, ble ikke gitt av alle de aktuelle selskapene.

Photocure ASA opplyste i 2023-regnskapet at nedskrivningstesten var basert på en budsjettperiode på ti år, med tilhørende begrunnelse.

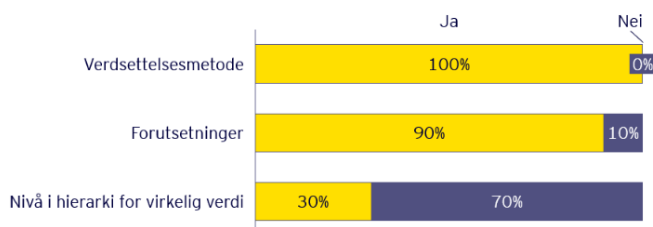
- The impairment test is based on a 10 year cash flow projection excluding the terminal year. 10 year is applied as this reflects the change in hospital practices driven by the product as well as the low churn experienced in other markets.

Praksiseksempel 1. Note 15 Goodwill and customer relations – Photocure ASAs 2023-årsregnskap (s. 57).

Virkelig verdi fratrukket salgsutgifter

Når gjenvinnbart beløp er beregnet basert på virkelig verdi fratrukket salgsutgifter, stiller IAS 36 andre krav til opplysninger enn for bruksverdi. Hvis vesentlig skal det blant annet opplyses om verdsettelsesmetode, de viktigste forutsetningene og kategorisering på nivå i hierarkiet for virkelig verdi.

IFRS 13 *Måling av virkelig verdi* angir tre ulike verdsettelsesmetoder som ofte benyttes: markedsmetoden, kostprismetoden og resultatmetoden. Dersom et selskap beregner virkelig verdi ved hjelp av en notert pris for en identisk enhet, kreves det ikke opplysninger om forutsetninger eller nivå i verdsettelseshierarkiet.

Figur 6. Opplysninger om nedskrivninger – virkelig verdi fratrukket salgsutgifter.

Alle selskapene i årets praksisundersøkelse opplyste om verdsettelsesmetode, og ni av ti av selskapene opplyste om det som ble ansett å være opplysningspliktige forutsetninger. Tre av ti av selskapene ga opplysninger om kategoriseringen på nivå i hierarkiet for virkelig verdi fra IFRS 13.

For selskaper som benyttet resultatmetoden, som innebærer verdsettelse ved bruk av diskonterte kontantstrømprogno- ser, er det krav om ytterligere opplysninger. Det kreves opplysninger om perioden ledelsen har utarbeidet kontantstrømprogno- ser for, vekstraten som er benyttet og diskonteringsrenten(e). Våre undersøkelser viste at det var få selskaper som anvendte denne metoden. De aller fleste av disse opplyste om budsjettpe- rioden og diskonteringsrenten, men flere har ikke opplyst om vekstrate.

Stolt-Nielsen Limited og Wilh. Wilhelmsen Holding ASA beregnet gjenvinnbart beløp basert på virkelig verdi fratrukket salgsutgif- ter. Stolt-Nielsen Limited opplyste at virkelig verdi var beregnet på resultatmetoden og inkluderte derfor opplysninger om prognose- perioden benyttet for å utarbeide estimerte kontantstrømmer, vekstrate og diskonteringsrente. Wilh. Wilhelmsen Holding ASA opplyste om at virkelig verdi var estimert ved bruk av en EBITDA- multippel, altså det som ofte omtales som markedsmetoden.

The Tankers and Tank Containers segments' goodwill has been tested for impairment as of November 30, 2023 and 2022. To calculate the recoverable amount, the FVLCD was calculated. For Tankers, goodwill was allocated to the deep-sea fleet CGU while for Tank Containers, goodwill was allocated to the Tank Container fleet CGU. In both cases, these were the smallest identifiable group of assets that generates cash inflows that are largely independent of the cash inflows from other assets or group of assets. FVLCD was based on a discounted cash flow basis using the approved projections in the five-year plan.

Based on management judgement and past experience, the following assumptions were used in the calculation of FVLCD:

- Pre-tax discount rate of 8.1 % based on the weighted average cost of capital for the risks specific to the Tankers and Tank Containers businesses.
- Future growth rates based on trends in industrial production. The growth rate used in perpetuity beyond the projection period is 2 %.
- For Tankers, assumptions for the sailed-in rates per operating day (a profit measure of operating revenue less variable voyage expenses including bunker costs, on existing and future contracts and the spot market) during the project period from 2024 to 2028 for the deep-sea fleet (adjusted for capacity changes) is an average decrease of 2.1 %.
- For STC, future escalation of price and cost increases obtained from shipping and transportation carriers and extent of capital expenditures from Tank Container approved capital expenditure projections and competition.

Praksiseksempel 2a. Note 16 Intangible assets and goodwill – Stolt-Nielsen Limiteds 2023-årsregnskap (s. 107).

Impairment testing of goodwill

Goodwill mainly related to the Maritime Services segment (USD 102 million). The goodwill figures are originally calculated in NOK and USD (2022: NOK and USD). Goodwill is tested for impairment annually.

For the purpose of impairment testing, goodwill is allocated to the respective cash generating units within the various business areas.

As of 31 December 2023 management has performed impairment testing for the group's recognised goodwill. Based on the tests performed, no impairment was recognised in 2023 (2022: USD 13 million).

When performing the goodwill impairment test, recoverable amount is calculated using estimated fair value less cost of disposal. In calculating the fair value less cost of disposal, the group considers relevant information generated by market transactions involving similar group of assets, including qualitative and quantitative information.

Risks factors related to climate and environmental changes as well as regulatory changes responding to such changes are included in the assessment of the recoverable amount. Such factors are assessed in the same way as other uncertain input factors, impacting cash flow estimates used for the tests.

Fair value less cost of disposal has been estimated by using an Enterprise value/EBITDA multiple (see note 23 for definition of the terms). The forecasted EBITDA is based on historical levels for EBITDA in each CGU. The multiples are estimated to be in the range of 6–9, which management believes is a fair estimate of market multiples for the relevant CGU's.

Cash flows were projected based on actual operating results and next year's forecast. Cash flows based on a 5-year strategy plan period with terminal value (terminal growth rate 1 %) were extrapolated using the following key assumptions:

	2023	2022
USD/NOK	10.13	9.84
Multiple	7.5	7.5
Growth rate	1–4%	1–4%
Increase in material cost	4–7%	4–7%
Increase in pay and other remuneration	3–5%	3–5%
Increase in other expenses	3–5%	3–5%

The values assigned to the key assumptions represent management's assessment of future trends in the maritime industry and are based on both external sources and internal sources.

No reasonable change in any of the key assumptions of which management has based its determination of the recoverable amount would cause the carrying amount to exceed its recoverable amount as of 31 December 2023.

Praksiseksempel 2b. Note 7 Tangible and intangible assets – Wilb. Wilhelmsen Holding ASAs 2023-årsregnskap (s. 45).

Sensitivitet

I nedskrivningstester av KGEer med goodwill og/eller andre immaterielle eiendeler med ubestemt utnyttbar levetid, krever IAS 36 opplysninger om sensitiviteter. Dersom en endring i en av de viktigste forutsetningene som er lagt til grunn i nedskrivningstesten ville ha ført til at en eiendel må nedskrives (innenfor et rimelig mulighetsområde), er det krav om tilleggsopplysninger. I det følgende omtaler vi kun selskapene som beregnet gjenvinnbart beløp basert på bruksverdi.

Av selskapene som balanseførte goodwill eller andre immaterielle eiendeler med ubestemt levetid, ga omtrent åtte av ti opplysninger om sensitivitet. Av disse konkluderte fire av ti med at ingen endring i en av de viktigste forutsetningene innenfor et rimelig mulighetsområde ville ha ført til nedskrivning. Følgelig bortfalt de øvrige kravene om opplysninger om sensitiviteter for disse.

Kravene til opplysninger om sensitiviteter går ut på at selskapet må opplyse om i) verdien av den sensitive forutsetningen, ii)

gjenvinnbart beløp fratrukket balanseført beløp per KGE («headroom», «buffer»), og iii) beløpet den sensitive forutsetningen må endres med for at gjenvinnbart beløp er lik balanseført verdi, altså null buffer.

Kid ASA ga i sitt 2023-regnskap sensitivitetsopplysninger, herunder hvilke sentrale forutsetninger som var lagt til grunn i goodwillvurderingen, og verdien av disse (i), samt bufferinformasjon (ii) og (iii)).

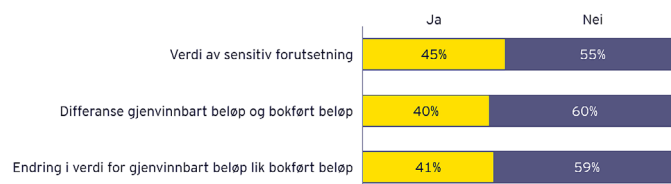
The recoverable amount of the trademark and goodwill is estimated to be MNOK 890 (MNOK 891). This exceeds the carrying amount of the trademark and goodwill in Hemtex at 31 December 2023 which is MNOK 124,4 (MNOK 116).

The recoverable amount of the trademark and goodwill would equal its carrying amount if the key assumptions were to change as follows:

	2023		2022	
	From	To	From	To
Sales volume (% annual growth rate)	3.0	1.1	2.2	-0.1
Budgeted gross margin (%)	61.0	57.0	61.0	57.0
Discount rate pre tax (%)	10.2	30.0	10.1	30.2

Praksiseksempel 3. Note 12 Intangible assets – Kid ASAs 2023-årsregnskap (s. 110).

Nesten halvparten av selskapene som opplyste at en rimelig endring i en av de viktigste forutsetningene i nedskrivningstesten kunne ha ført til nedskrivning, opplyste om verdien av den sensitive forutsetningen, mens kun rundt fire av ti ga bufferinformasjon.

Figur 7. Opplysninger om sensitiviteter.

Opplysninger om effekter av nye regnskapsstandarder

Informasjon om vesentlige regnskapsprinsipper

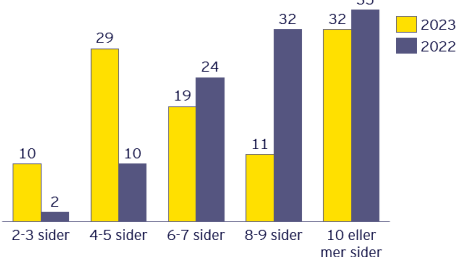
Som et resultat av IASBs prosjekt om forbedring av kommunikasjon i regnskapsrapporteringen («Better Communication in Financial Reporting») ble IAS 1 *Presentasjon av finansregnskap* endret fra 1. januar 2023. Endringene medfører at selskapene skal gi informasjon om selskapets vesentlige regnskapsprinsipper og ikke alle «betydelige» regnskapsprinsipper. Det gis ytterligere veiledning i standarden og praksisuttalelsen *IFRS Practice Statement 2: Making Materiality Judgements (PS2)* om hvordan vesentlig regnskapsprinsippinformasjon kan identifiseres. Vesentlighet identifiseres gjennom en prosess der blant annet transaksjonens eller hendelsens størrelse og art vurderes. Typiske eksempler på at regnskapsprinsippinformasjon er vesentlig, angis å være tilfeller der en har endret prinsipp, der IFRS ikke er entydig, der

IFRS gir valgmuligheter, der det utøves skjønn, der det er estimatusikkerhet og der regnskapsføringen er kompleks.

Forventningene til konsekvensen av endringene var todelt – 1) noen selskaper var forventet å slutte å gi prinsippinformasjon som ikke er vesentlig, og dermed redusere omfanget av prinsippinformasjonen, og 2) noen selskaper var forventet å gi mer selskaps-spesifikk prinsippinformasjon. For mange var både 1) og 2) aktuelle.

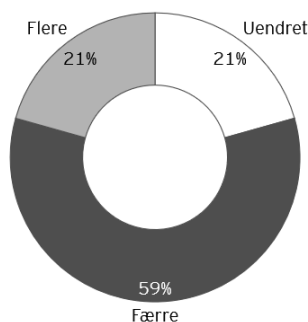
Vi sammenlignet hvorvidt det er noen endring i selskapenes informasjon om regnskapsprinsipper i 2023- og 2022-regnskapene, for å kunne ta stilling til om forventningene samsvarte med praksis.

For å få et inntrykk av om endringen i IAS 1 medførte at selskapene endret omfanget av opplysningene om regnskapsprinsipper, ble det gjort en sammenligning av antall sider med prinsippopplysninger i 2023- og 2022-regnskapene. Øvelsen var skjønnsmessig ettersom skrifttype, sidestørrelser mv. varierer mellom selskapene.

Figur 1. Antall sider med opplysninger om regnskapsprinsipper.

Sammenligningen av omfang viste en klar trend fra 2022 til 2023. 10 % av selskapene i praksisundersøkelse ga opplysninger om regnskapsprinsipper på mellom to og tre rapportsider, sammenlignet med 2 % i 2022. Omtrent 30 % av selskapene hadde prinsippopplysninger som strakk seg over fire til fem rapportsider, mot 10 % året før. I 2022 hadde nesten syv av ti selskaper prinsippopplysninger på åtte eller mer rapportsider, mens tilsvarende tall for 2023 var i overkant av fire av ti selskaper. Gjennomsnittlig antall rapportsider med prinsippinformasjon var åtte i 2023, sammenlignet med ni i 2022.

Figur 2. Endring antall sider prinsippnote, fra 2022 til 2023.

En sammenligning av selskapenes prinsippnoter fra 2022 til 2023 viste at seks av ti av selskapene reduserte omfanget av prinsippinformasjonen i 2023-regnskapet sammenlignet med året før. To av ti hadde omtrent samme omfang av prinsippinformasjon begge årene, mens to av ti økte omfanget. Det siste kan være et resultat av at selskapene ga mer selskaps-spesifikk prinsippinformasjon i 2023-regnskapet.

IAS 1 åpner for innarbeiding av en egen prinsippnote, men de senere år har det blitt mer vanlig å innarbeide prinsippinformasjonen sammen med annen informasjon om samme transaksjon og regnskapspost i de enkelte notene. Endringen i IAS 1 knyttet prinsippinformasjonen tydeligere opp mot de underliggende transaksjonene og regnskapspostene, og det var derfor ikke uventet at mange selskaper gikk fra det tradisjonelle formatet til det mer tilpassede formatet i 2023-regnskapet. I 2022 hadde i underkant av syv av ti selskaper opplysninger om regnskapsprinsipper samlet i en note, mens i 2023 var det kun fire av ti selskaper som brukte samme format.

Estimater og vesentlig skjønnsutøvelse

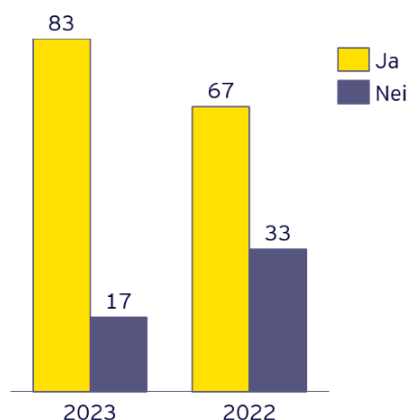
I tillegg til den ovennevnte endringen i IAS 1 trådte samtidig en endring i definisjonen av regnskapsmessig estimat i IAS 8 *Regnskapsprinsipper, endringer i regnskapsmessige estimater og feil* i kraft for regnskapsperioder som begynte 1. januar 2023 eller senere. Formålet med endringen var å klargjøre skillet mellom endringer i regnskapsmessige estimater og endringer i regnskapsprinsipper. Regnskapsmessige estimater er pengebeløp som er gjensidig for måleusikkerhet.

Det følger av IAS 1 at det skal opplyses om forutsetninger og andre viktige kilder til estimatusikkerhet som innebærer en betydelig risiko for en vesentlig justering i balanseført verdi av en eiendel eller forpliktelse i løpet av det neste regnskapsåret (IAS 1.125). Standarden krever at det opplyses om arten av disse estimatene, samt balanseført verdi ved slutten av rapporteringsperioden.

I tillegg til opplysninger om vesentlige estimater krever IAS 1 også opplysninger om områdene med vesentlig skjønnsutøvelse (IAS 1.122). Dette gjelder ledelsens skjønnsmessige vurderinger, som et ledd i anvendelsen av selskapets regnskapsprinsipper og som har den mest betydelige innvirkningen på beløpene som innregnes i regnskapet.

Standarden skiller altså mellom vesentlige estimater og vesentlig skjønnsutøvelse hvor estimater innebærer at det er usikkerhet i kildene som medfører at balanseført verdi kan måtte justeres, mens vesentlig skjønnsutøvelse handler om hvordan selskapet har brukt skjønn ved bruk av sine regnskapsprinsipper. I praksis har likevel mange selskaper ikke skilt mellom de to i omtale av estimatusikkerhet og skjønnsutøvelse i regnskapene. Skjønnsutøvelse og estimatusikkerhet ble både i 2020 og 2021 trukket frem av ESMA (European Securities and Market Authority) i deres prioriteringer for regnskapet. Skillet mellom disse var spesielt viktig i forbindelse med Covid-19 pandemien, hvor det var et vidt spekter av rimelig mulige områder for vesentlig skjønnsutøvelse og estimater på flere områder. Upresise opplysninger kan påvirke brukernes mulighet til å fatte informerte beslutninger basert på de rapporterte tallene i regnskapet. I lys av den ovennevnte endringen i IAS 8 var det en rimelig forventning at flere selskaper ville tydeliggjøre forskjellen mellom estimatusikkerhet og skjønnsutøvelse i 2023-regnskapene.

I 2022-regnskapet var det omtrent syv av ti selskaper som tydelig skilte mellom estimatusikkerhet og skjønnsutøvelse, inkludert selskaper som ikke hadde skjønnsmessige vurderinger, mens i

Figur 3. Andel selskaper som skilte mellom estimater og vesentlig skjønnsutøvelse i regnskapet.

2023-regnskapene var det mer enn åtte av ti selskaper som tydeliggjorde skillet mellom de to.

Ofta oppgir selskapene veldig mange estimater. I en del tilfeller kan det være berettiget å stille spørsmål om alle de opplyste estimatene har betydelig risiko for en vesentlig justering av den balanseførte verdien i løpet av det neste regnskapsåret. Ulempen i slike tilfeller er at brukeren ikke forstår hvilke estimater som er de mest kritiske, ettersom disse ikke er trukket frem spesielt. En annen vanlig svakhet er at det i mange sammenhenger ikke fremgår hva som er den mulige effekten på regnskapet.

Undersøkelsen viste at en stor andel av selskapene har mange estimater, men sammenlignet med 2022 er det rimelig å anslå at trenden er å gi mer målrettet estimatusikkerhetsinformasjon. Kravet til informasjon om vesentlig skjønnsutøvelse er i tillegg til kravet om informasjon om estimatusikkerhet. Det var flere selskaper som ikke hadde opplyst om vesentlig skjønnsutøvelse ved anvendelse av regnskapsprinsipper. Nedskrivninger og inntektskatt skilte seg klart ut som de områdene flest selskaper identifiserte som påvirket av estimatusikkerhet både i 2022- og i 2023-regnskapene. Leieavtaler, driftsinntekter og nedskrivninger skilte seg ut som de områdene flest selskaper identifiserte som påvirket av skjønnsutøvelse i 2023. I 2022 var det inntektskatt, leieavtaler og nedskrivninger.

Klima i regnskapet

Både i Norge og internasjonalt har det de senere årene blitt stadig mer fokus på rapportering av klimarelaterte forhold i regnskapet. I Norge ble lovendringer om bærekraftsrapportering vedtatt i juni 2024, og kravene vil tre i kraft for perioder som starter 1. januar 2024 eller senere, med en trinnvis innføring basert på definerte størrelseskategorier. Lovendringene i regnskapsloven for bærekraftsrapportering gjennomfører EUs bærekraftsrapportering direktiv (CSRD, Corporate Sustainability Reporting Directive) i norsk lov.

De tilhørende rapporteringsstandardene ESRS (European Sustainability Reporting Standards) stiller krav til kobling av bærekraftsinformasjon utenfor regnskapet og informasjonen som gis i regnskapet.

Det økte fokuset på bærekraft har bidratt til at IASB® (International Accounting Standards Board) har igangsatt et prosjekt for å undersøke målrettede handlinger for å forbedre kravene i IFRS®-regnskapsstandarder knyttet til rapportering av effektene av klima i regnskapet. Det er utviklet et utkast til en samling av eksempler som skal illustrere hvordan IFRS-regnskapsstandarder skal benyttes for å rapportere effektene av klima og andre usikkerheter i regnskapet (høringsutkast, juli 2024 («Climate-related and Other Uncertainties in the Financial Statements»)). Forslaget er at de illustrerende eksemplene skal inngå som vedlegg til IFRS-regnskapsstandardene. Det er særlig tre områder som trekkes frem i de foreslåtte eksemplene:

- Vesentlighetsvurderinger: Hvordan vesentlighetsvurderinger gjøres for å vurdere om selskapene skal gi opplysninger om hvordan klima og andre usikkerhetsfaktorer påvirker selskapets regnskap,
- Forutsetninger og andre kilder til estimatusikkerhet: noteopplysninger om klimaforutsetninger og andre kilder til estimatusikkerhet som påvirker selskapets eiendeler og forpliktelser, og
- Aggregering og disaggregering: noteopplysninger om disaggregert infor-

masjon om eiendeler og forpliktelser basert på eksponering til klima og andre usikkerhetsfaktorer når denne informasjonen er vesentlig.

Utkastet til de illustrerende eksemplene tar også for seg sammenhengen mellom finansiell og ikke-finansiell informasjon i årsrapporten.

Høringsfristen er 28. november 2024. I mellomtiden er opplæringsmaterialet som IASB oppdaterte i juli 2023 (IASB, 2023. *Effects of climate-related matters on financial statements*) og EY sin *Applying IFRS – Accounting for Climate Change* nyttige referanserammer i vurdering av hvordan klimarelaterte forhold best kan reflekteres i regnskapsinformasjonen.

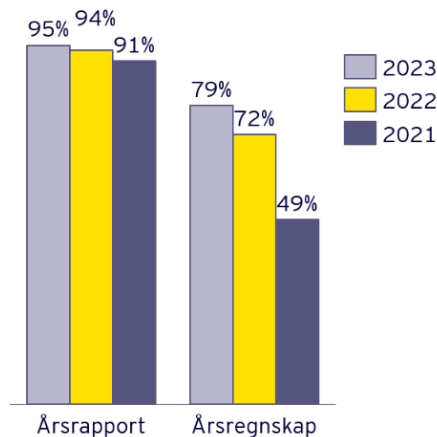
Både ESMA (European Securities and Market Authority) og Finanstilsynet har hatt klimarelaterte forhold knyttet til både finansiell og ikke-finansiell rapportering på sine prioriteringslister de tre siste årene. I 2023 publiserte ESMA også en egen rapport om klima i regnskapet². Målet med rapporten er å hjelpe selskaper til å gi bedre noteopplysninger om hvordan effektene av klima er behandlet i IFRS-regnskaper, og i tillegg øke konsistensen av informasjonen som gis på tvers av selskaper. Rapporten inneholder en samling av praktiske eksempler fra årsrapporter for 2022, hvor anbefalinger og krav fra ESMA, andre tilsynsmyndigheter og IASB er innarbeidet. Rapporten tar for seg noen utvalgte temaer, som estimater og skjønsmessige vurderinger, nedskrivninger, utnyttbar levetid og avsetninger.

Klima i årsrapporter og årsregnskap

I fjorårets praksisundersøkelse vurderte vi at omfanget av klimarelatert informasjon i regnskapene hadde økt i forhold til 2021-regnskapene, at nedskrivninger var området som hadde mest selskaps-spesifikk klimainformasjon, og at selskaper innenfor olje- og energi var de som ga mest klimainformasjon.

² https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-10/ESMA32-1283113657-1041_Report_-_Disclosures_of_Climate_Related_Matters_in_the_Financial_Statements.pdf

For å kunne si noe om omfanget av klimarelatert informasjon i selskapenes 2023-rapportering har vi på samme måte som i praksisundersøkelsen i 2023 identifisert frekvensen av ordet «klima» i selskapenes årsrapporter og årsregnskaper.

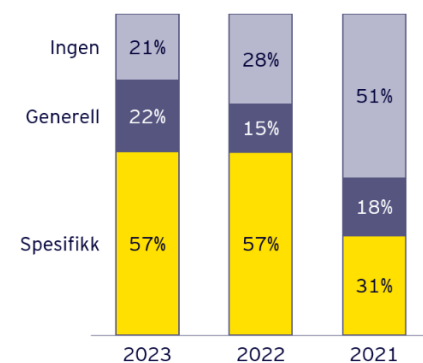
Figur 1. Bruk av nøkkelord i rapporteringen.

Ikke uventet nevnte så godt som alle klima som en del av sin årsrapport. Det som imidlertid var klart mest interessant var at nøkkelordanalysen tilsa at omtale av klimarelaterte forhold i årsregnskapene økte fra hvert andre til nesten fire av fem selskaper fra 2021- til 2023-rapporteringen. Det var en markant oppgang. Sammenlignet med 2022-rapporteringen var det en økning på 7 prosentpoeng i andel selskaper som har nevnt klima i årsregnskapet for 2023. For øvrig fremkom det at ordet klima ble brukt i snitt 13 ganger i regnskapene til dem som omtalte klima.

Selskapsspesifikk klimainformasjon i årsregnskapet

En ofte observert svakhet ved klimainformasjonen som gis i og utenfor årsregnskapene, er at den er generisk og sier lite eller til og med ingenting om det aktuelle selskapets klimaeksponering og hvordan klima påvirker regnskapet. Med denne observasjonen som bakteppe har vi undersøkt og foretatt en skjønsmessig vurdering av klimainformasjonen i årsregnskapet til å være enten «spesifikk» eller «generell». Med «spesifikk» mener vi at selskapet har identifisert en klimarisiko og angitt

hvordan den har, eller kan, påvirke regnskapslinjer. Selskaper som har angitt at det er klimarisiko uten nærmere utdypning, er klassifisert som «generell». Selskapene som har gitt en negativ bekreftelse, altså eksplisitt opplyst om at de ikke ble påvirket av klimarisiko, var klassifisert som «spesifikk».

Figur 2. Type klimainformasjon.

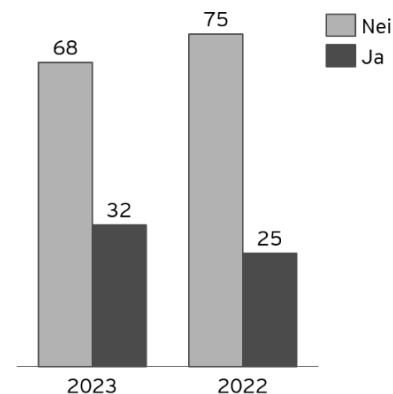
Innholdsmessig skjedde det en relativt markant utvikling fra 2021- til 2022-rapporteringen. Mens tre av ti selskaper i 2021 ga selskapsspesifikk klimainformasjon, gjorde nesten dobbelt så mange det i 2022-regnskapene. Andelen selskaper som ga spesifikk klimainformasjon, er uendret fra 2022 til 2023, men det var en økning på 7 prosentpoeng i andelen selskaper som ga generell informasjon. En rimelig antakelse er at disse ikke ga klimainformasjon i det hele tatt i 2022-regnskapet. Med andre ord ingen betydelig kvalitetsheving fra 2022 til 2023, men trenden var fortsatt at stadig flere selskaper ga klimainformasjon i regnskapet.

Klimarisiko og påvirkning på levetid for eiendeler

Strandede eiendeler er eiendeler som på grunn av klimarelatert risiko er gjenstand for utrangering, forkortet levetid og/eller redusert restverdi. Både IAS 16 *Eiendom, anlegg og utstyr* og IAS 38 *Immaterielle eiendeler* har krav om at selskaper skal vurdere både restverdi og forventet levetid minst en gang i året.

Omtrent tre av ti av selskapene opplyste om at de hadde vurdert effekten av kli-

marisiko på levetid. Det var en økning fra 2022-regnskapene, hvor nesten tre av ti av selskapene opplyste om levetidspåvirkningen. Ingen av disse opplyste om at effekten av klimarisiko var vesentlig for vurdering av restverdien.

Figur 3. Omtale av klimarelaterte effekter på levetid og/eller restverdi.

Oppsummering

- Nesten seks av ti av selskapene hadde i 2023-regnskapet nedskrivninger, sammenlignet med totalkapitalen var beløpene forholdsvis små i de fleste tilfellene.
- Av selskaper som benytter bruksverdi, opplyser nesten alle om diskonteringsrente, mens færre opplyser om vekstrate og budsjettperiode.
- Nesten halvparten av selskapene som hadde en sensitiv nedskrivningstest ga tilhørende sensitivitetsopplysninger.
- En sammenligning av selskapenes prinsippnoter fra 2022 til 2023 viste at seks av ti av selskapene reduserte omfanget av prinsippinformasjonen.
- Mange selskaper skilte tydelig mellom informasjon om regnskapsestimater og vesentlig skjønnsutøvelse.
- Klimainformasjonen har økt i omfang, og det gis mer selskapsspesifikk informasjon sammenlignet med tidligere.
- Flere selskaper har innarbeidet scenarionalyser for å analysere klimarelaterte risikoer og muligheter.
- Fortsatt gir energiselskapene mest informasjon om klimarelaterte forhold, men det er tydelig at flere selskaper har fokus på klima i regnskapet.

Revisjon av mindre komplekse virksomheter: Ny standard på høring

Den internasjonale standardsetteren for revisjon, IAASB, har utviklet en ny standard for revisjon av mindre komplekse virksomheter (MKE).

Fagdirektør
Kai Morten Hagen
Revisorforeningen

Hva er den nye standarden?

Standarden heter ISA for MKE, og er en frittstående revisjonsstandard som er tilpasset behovene og omstendighetene til små og enkle virksomheter. Standarden skal bidra til å øke kvaliteten og effektiviteten i revisjonen av slike virksomheter, og til å styrke tilliten til deres finansielle rapportering.

Hvem kan bruke den nye standarden?

Den nye standarden kan brukes til revisjon av regnskaper for virksomheter som oppfyller visse kriterier for å anses som mindre komplekse. Disse kriteriene omfatter både kvantitative terskler, som for eksempel størrelse, omsetning og antall ansatte, og kvalitative karakteristika, som for eksempel enkelhet i forretningsmodell, organisasjon, regnskapsføring og finansiell rapportering. I tillegg er det noen spesifikke forbud mot å bruke standarden, for eksempel for børsnoterte virksomheter, finansinstitusjoner og visse konsernrevisjoner.

Det er opp til lovgivende eller regulatoriske myndigheter eller relevante lokale organer med standardsettende autoritet i hver jurisdiksjon å fastsette de endelige grensene for bruk av standarden. I Norge er det Revisjonskomiteen som har denne rollen, og som nå har sendt ut et høringsutkast til den norske oversettelsen av standarden.

Høringsutkastet inneholder ingen særskilt regulering av anvendelsesområdet for standarden i Norge ut over det som ligger i den internasjonale standarden, men det er Revisjonskomiteens forslag at det settes en grense for foretak som klassifiserer som små foretak i regnskapsloven. Det er viktig at alle høringsinstanser tenker gjennom om man bør ha en slik grense, hvordan den bør utformes og eventuelle konsekvenser av å implementere en slik grense og eventuelt ikke å gjøre det.

I tillegg bes det om innspill om det bør være andre restriksjoner slik som foretak under tilsyn.

Hvorfor bør du engasjere deg i høringen?

Den nye standarden er et resultat av et langvarig og grundig arbeid i IAASB, der Revisorforeningen har vært aktivt involvert. Standarden er basert på de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene), men er forenklet og strømlinjeformet for å gjenspeile typen og omstendighetene ved revisjon av mindre komplekse virksomheter. Standarden har en intuitiv struktur som følger flyten i en revisjon, og bruker et tydelig, direkte og kortfattet språk. Standarden anerkjenner også viktigheten av små og mindre komplekse virksomheter, og at deres behov for revisjon ikke er mindre, men annerledes.

Den nye standarden vil kunne gi revisorer som utfører revisjon av mindre komplekse virksomheter, et hensiktsmessig, proporsjonalt og relevant verktøy som enkelt kan brukes i praksis. Standarden vil også kunne fremme konsekvent

anvendelse av revisjonsstandarder på mindre virksomheter, og redusere risikoen for juridiske divergenser gjennom å drive konsistent og med økt harmonisering globalt.

Den nye standarden vil kunne ha stor betydning for revisjonsbransjen i Norge, da det store flertallet av revisjonsoppdrag her gjelder mindre komplekse virksomheter. Derfor er det viktig at revisorer, revisjonsforetak, brukere av regnskaper og andre interessenter gir sine synspunkter på standarden, og bidrar til at den blir best mulig tilpasset norske forhold. Høringen er en unik mulighet til å påvirke revisjonsfaget og fremtiden for revisjon av mindre komplekse virksomheter.

Hvordan kan du delta i høringen?

Høringsfristen er 30. september 2024. Du kan lese høringsutkastet og sende dine skriftlige kommentarer til Revisjonskomiteen på e-post: rb@revisorforeningen.no. Du kan også delta på webinarer og kurs som Revisorforeningen arrangerer om den nye standarden. Mer informasjon om dette finner du på Revisorforeningens nettside: www.revisorforeningen.no/kurs

Vi oppfordrer alle som er interessert i revisjon av mindre komplekse virksomheter, til å engasjere seg i høringen, og til å gi sine innspill på den nye standarden. Dette er en viktig og spennende utvikling i revisjonsfaget, som vil kunne bidra til å styrke kvaliteten, effektiviteten og tilliten til revisjon av mindre komplekse virksomheter.

Oppdatert revisjonsstandard for attestasjoner etter selskapslovgivningen

Revisorforeningens styre har vedtatt en oppdatert attestasjonsstandard SA 3802 “Revisors uttalelser, attestasjoner og redegjørelser etter selskapslovgivningen”.

Fagsjef revisjon
Ruben Bjerketveit
Revisorforeningen

Hva dekker den oppdaterte standarden?

Standarden gjelder for revisors oppgaver ved utarbeidelse av lovbestemte redegjørelser, uttalelser og bekreftelser til generalforsamlingen, stifterne eller Foretaksregisteret eller Stiftelsestilsynet, for ulike typer selskaper og transaksjoner. Standarden bygger på eksisterende standard SA 3802, men inneholder flere endringer og presiseringer.

Hvorfor er standarden endret?

Standarden er endret for å tilpasse den til gjeldende selskapslovgivning, forarbeider og rettspraksis, samt til internasjonale standarder for attestasjonsoppdrag. Endringene er også gjort for å tydeliggjøre revisors rolle, ansvar og oppgaver ved de ulike attestasjonene, og for å sikre kvalitet og enhetlighet i revisorenes arbeid. Endringene skal bidra til å styrke tilliten til revisors attestasjoner, og til å beskytte både kreditor- og eierinteresser.

Hva er de viktigste endringene?

De viktigste endringene i standarden er:

- Det er presisert hva saksforholdet går ut på i de ulike attestasjonene, og hvilke kriterier revisor skal måle saksforholdet mot.

- Det er tydeliggjort krav til engasjementsbrev, skriftlig uttalelse fra den ansvarlige part, og dokumentasjon av revisors arbeid.
- Det er justert på eksempler hvor det kan være aktuelt å presisere et forhold i revisors attestasjon, og når presisering ikke er tilstrekkelig.
- Det er oppdatert lovhenvvisninger, begreper og henvisninger til ISA-standarder.
- Det er gjort enkelte endringer i revisors oppgaver ved kapitalinnskudd i penger, separatistrett til en

konto, fondsemisjon, fusjon og fisjon, stiftelser, og finansforetak.

- Det er også gjort en rekke justeringer i den tilhørende eksempelsamlingen.

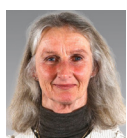
Når trer standarden i kraft?

Standarden trådte i kraft for attestasjoner som avgis etter 1. juli 2024.

Vi oppfordrer alle revisorer som utfører slike oppdrag, til å sette seg inn i den nye standarden og tilpasse sine rutiner og arbeidsmetoder til de nye kravene.

Pliktig evaluering av kvalitetsstyringssystemet

Alle revisjonsforetak er pliktige til å ha et kvalitetsstyringssystem som har til formål å sikre konsistent kvalitet ved utførelsen av lovfestet revisjon og oppdrag om revisorbekreftelser. Denne artikkelen fokuserer på den pålagte årlige prosessen for evaluering og vedlikeholdelse av kvalitetsstyringssystemet. I tillegg fokuserer artikkelen på å klargjøre hva som ligger i overvåkingsprosessen.

Rådgiver
Kristin Hagland
Revisorforeningen

Hvorfor årlig evaluering

Det fremgår av revisorloven og ISQM 1 at det er revisjonsforetakets plikt å utforme og gjennomføre et system for kvalitetsstyring som gir betryggende sikkerhet for at foretaket oppfyller sine kvalitetsmål. I dette ligger også at foretaket må sikre at det etableres tilstrek-

kelig interne kontroller som håndterer de anslåtte risikoene. Videre skal systemet evalueres årlig. Årlig evaluering har både til formål å trekke en konklusjon om periodens kvalitetsstyringssystem, og danne grunnlaget for nødvendige endringer i kvalitetsstyringssystemet. Årlig evaluering gjennomføres uavhengig av om overvåkingsaktivitetene har identifisert svakheter eller ikke.

Justering og oppdatering av kvalitetsstyringssystemet bør gjøres løpende slik at det sikres at svakheter/mangler

blir rettet, og ikke avvendes til tidspunktet for årlig evaluering. Foretakets rutine bør følgelig være at justeringer og oppdatering foretas løpende når svakheter er identifisert, bekymringsmeldinger mottatt internt eller eksternt, resultatene fra interne og eksterne kvalitetskontroller er analysert, med mer. Gjennomgang av avdekkede svakheter og gjennomførte endringer er en naturlig del av grunnlaget til årlig evaluering for å sikre at alle forhold blir evaluert, og gjennomførte endringer er kjent.

Revisorloven § 7-1 annet ledd: Kvalitetsstyringen skal omfatte et system for å sikre kvaliteten på lovfestet revisjon og oppdrag om revisorbekreftelser. Systemet skal minst omfatte retningslinjer og rutiner for utførelsen av lovfestet revisjon og oppdrag om revisorbekreftelser, veiledning, kontroll og gjennomgang av arbeidet til medarbeiderne på slike oppdrag og oppdragsdokumentasjon. I et revisjonsselskap skal en statsautorisert revisor ha ansvar for systemet for kvalitetsstyring. Systemet skal evalueres årlig. Funn fra evalueringen og forslag om endringer i systemet skal dokumenteres.

Kvalitetsstyringen skal omfatte retningslinjer og rutiner for å sikre at

- aksjeeierne eller deltakerne i et revisjonsselskap, samt medlemmer av styret i selskapet eller i et selskap som er knyttet til revisjonsselskapet gjennom felles eierskap, kontroll eller ledelse, ikke griper inn i utførelsen av en lovfestet revisjon på en måte som kan skape tvil om uavhengigheten og objektiviteten til den oppdragsansvarlige revisoren*
- medarbeidere og andre som deltar i lovfestet revisjon eller oppdrag om revisorbekreftelser har nødvendig kunnskap og erfaring til å utføre sine oppgaver*
- utkontraktering av funksjoner ikke svekker kvalitetsstyringen eller muligheten til å føre tilsyn med virksomheten*

- forhold som kan true revisors uavhengighet håndteres forsvarlig*
- bruk av systemer og rutiner samt tilgang på ressurser gir kontinuerlig og rettidig utførelse av oppdrag om lovfestet revisjon*
- bendelser som har eller kan få alvorlige konsekvenser for lovfestet revisjon håndteres og dokumenteres.*

ISQM 1.14: Målet for foretaket er å utforme, implementere og gjennomføre et system for kvalitetsstyring av revisjon eller forenklet revisorkontroll av regnskaper, eller andre attestasjonsoppdrag eller beslektede tjenester utført av foretaket, som gir foretaket betryggende sikkerhet for at:

- Foretaket og dets personale ivaretar sine oppgaver og plikter i samsvar med profesjonsstandardene og gjeldene lover og forskrifter, og utfører oppdrag i samsvar med slike standarder og krav, og*
- Uttalelser avgitt av foretaket eller oppdragsansvarlige revisorer er adekvate ut fra omstendighetene*

ISQM 1.53: Personene som er tildelt det øverste ansvaret for systemet for kvalitetsstyring, skal evaluere systemet for kvalitetsstyring av foretaket. Evalueringen skal foretas på et bestemt tidspunkt, og utføres minst én gang i året.

Tidspunkt for årlig evaluering

Det antas at de fleste revisjonsforetak har en definert årsperiode som enten følger revisjonssyklusen, som for majoriteten er 1. juli til 30. juni eller kalenderåret. Uavhengig av periode foretaket legger til grunn, er det fornuftig for å sikre en god prosess ved å gjennomføre evalueringene, og beslutte oppdateringer i god tid før periodestart. Dette vil kunne bidra til at foretaket har god tid til å underlegge oppdateringer av prosesser, rutiner og maler en kvalitetsmessig god prosess, omdisponering av ressurser kan gjennomføres før periodestart, opplæring og kommunikasjon kan gis i forkant, tidsriktig planlegging av overvåkingsprosessen som dermed kan begynne tidsriktig, med mer.

Grunnlag og gjennomføring av årlig evaluering

Den årlige evalueringen bør ha fokus på nødvendige endringer og oppdateringer av kvalitetsstyringssystemet. Det er vesentlig å være konstruktivt kritisk til det eksisterende kvalitetsstyringssystemet, slik at den årlige evalueringen blir en reell evaluering, og ikke kun en aksept og videreføring av fjorårets system.

Avhengig av størrelsen og kompleksiteten i revisjonsforetaket vil det variere hvor mange som er involvert i evalueringen av kvalitetsstyringssystemet. For et enkelt til middels stort og komplekst revisjonsforetak vil det kunne være tilstrekkelig at det gjennomføres ett eller flere evalueringsmøter. Deltagere i møtene vil naturlig være ledelsen og ansvarlig for kvalitetsstyringssystemet, overvåkings- og utbedringsprosessen, og andre som innehar sentrale interne roller som for eksempel uavhengighetsansvarlig og ansvarlig(-e) for overvåkings- og utbedringsprosessen. Formålet med møtene er å analysere, vurdere og diskutere tilgjengelig informasjon for å kunne ta beslutninger om nødvendige oppdateringer og endringer av kvalitetsstyringssystemet. Dette vil også kunne inkludere endringer i roller og ansvar.

Vurderingene bør ta utgangspunkt i informasjon som danner grunnlaget for kvalitetsmål, risikovurderinger og tiltak i kvalitetsstyringssystemet. Relevant informasjon vil kunne være:

- Resultatene fra overvåkings- og utbedringsprosessene fra forrige periode
- Resultatene fra oppdragskontroller
- Resultatene fra sykliske inspeksjoner
- Resultatene fra eksterne inspeksjoner/kontroller
- Offentlig tilgjengelige rapporter fra aktuelle tilsynsmyndigheter
- Innmeldte saker fra kunder og eksterne
- Innmeldte forhold til foretakets «hot line»
- Årlig rapport (utkast eller endelig) for kvalitetsstyringssystemet inneværende/siste periode
- Årlig rapport iht. internkontrollforskriften, sist tilgjengelige
- Foretakets strategiske og driftsmessige beslutninger, samt foretakets kompleksitet og driftsmessige særtrekk, herunder oversikt/analyse over vesentlige endringer fra forrige periode
- Oversikt kundeportefølje, herunder oversikt/analyse over endringer fra forrige periode
- Oversikt tjenestespekter med mer, herunder oversikt/analyse over endringer fra forrige periode
- Oversikt over ressurser (alle typer ressurser), herunder oversikt/analyse over endringer fra forrige periode
- Oversikt over prosesser/rutiner/retninger, herunder oversikt over vesentlige endringer fra forrige periode
- Oversikt over endringer i ledelsen, herunder om det har gitt vesentlige endringer i ledelsens særtrekk og lederstil
- Oversikt over endringer i lover, forskrifter og profesjonsstandardene
- Oversikt over endringer i trender, konkurransesituasjonen med mer

Evalueringene og konklusjonene fra møtene/prosessene skal dokumenteres og oppbevares, jf. revisorloven § 7-1 annet ledd siste setning.

Kvalitetsstyringssystemet oppdateres basert på konklusjonene fra evalueringen. Dette vil kunne omfatte oppdatering av kvalitetsmål, risikoeer og tiltak. Inkludert i dette ligger også, alt etter behov som følge av oppdateringene, kommunikasjon av roller og forventninger, oppdatering av maler og eksempler som foretaket benyttet, fastsettelse av opplæringsplan med mer. Ansvaret for tidsriktig oppdatering av kvalitetsstyringssystemet hører naturlig hjemme hos kvalitetsstyringsansvarlig, som etter revisorloven skal være en statsattestert revisor.

Evalueringen bør, som sagt, også dekke roller og personer involvert i kvalitetsstyringssystemet med fokus på om personene som er involvert, har tilstrekkelig med tid og besitter den nødvendige kompetanse. Det kan også for noen roller være nødvendig å vurdere om personene har tilstrekkelig myndighet, eller om det kan foreligge interessekonflikter, herunder om foretaket har for uklare rollebeskrivelser, eller et fåtall personer bekler mange roller. Ved uklare rollebeskrivelser kan ansvar bli utvannet eller oppgaver blir ikke utført. Ved at et fåtall personer bekler mange roller, kan det være risiko for ulike interessekonflikter både mht. prioriteringer og at man innehar roller som kommer i konflikt i noen situasjoner.

Som en del av evalueringprosessen kan foretaket med fordel også sette en årsplan, og kalle inn aktuelle personer til møter. På den måten vil foretaket kunne oppnå at nødvendig fokus og tilgjengelighet er sikret allerede tidlig i prosessen. Ad hoc- møter/vurderinger vil kunne være nødvendig hvis vesentlige hendelser dukker opp. Tidspunktet for årlig evaluering og styremøter for behandling av årlig vurdering etter revisorloven og årlig rapport etter internkontrollforskriften kan med fordel være en del av planen og møtene som fastsettes.

Overvåkingsprosessen

Overvåkingsprosessen er en kritisk prosess for å sikre at kvalitetsstyrings-systemet fungerer etter hensikten ved at svakheter identifiseres rettidig, og håndteres som del av den påfølgende utbedringsprosessen. Overvåkingsprosessen evalueres og oppdateres som en del av evalueringen av kvalitetsstyrings-systemet for å sikre at oppdateringer i kvalitetsstyringssystemet blir hensyntatt, og at prosessen i seg selv fungerer optimalt og hensiktsmessig.

Fjorårets overvåkingsprosess er antageligvis et godt grunnlag for en vurdering av hva som fungerte bra, og hva som fungerte mindre bra. Konklusjonene fra denne vurderingen og oppdateringene av kvalitetsstyringssystemet er to av elementene for endringer til årets prosess. Det tredje elementet er å ta stilling til hvilken teststrategi foretaket vil følge; om alle tiltak/kontroller skal testes, om det skal være en ren risikotilnærming, eller om den ev. skal suppleres med noen tilfeldige tester. Det kan også være tiltak som vurderes så kritiske at de bør testes hvert år. Om ikke alle tiltak testes, bør det legges en plan som sikrer at alle tiltak testes innenfor en bestemt periode, f.eks. innenfor tre år.

En systematisk oversikt over alle tiltak er kritisk for å kunne ha løpende kontroll over overvåkingsprosessen. Oversikten er nødvendig i forhold til fullstendighet, frekvensen til aktivitetene (daglige, ukentlige, månedlige og årlige), om de er nye, teststrategi, utvalgsstørrelser, status på overvåkingsaktivitetene og resultat av testingen med mer, alt etter behov, størrelse og kompleksitet.

Noen eksempler på mulige aktiviteter og tilhørende testing:

1. Retningslinjer for aksept- og fortsettelsesvurdering

Ett av tiltakene i foretakets kvalitetsstyringssystem er at retningslinjene for aksept- og fortsettelsesvurdering skal gjennomgås og godkjennes av foretakets ledergruppe innen utgan-

gen av mai. Det fremgår videre at dette også gjelder de tilhørende maldokumentene, og at det er daglig leder som har ansvaret for å forbedre grunnlaget til ledergruppen.

Overvåkingsaktiviteter vil kunne være å:

- gjennomgå agenda og materiale som dokumenterer daglig leders forberedelser til ledergruppemøtet,
- gjennomgå referat fra møtet eller annet som dokumenterer ledergrupens behandling og beslutning,
- gjennomgå foretakets kommunikasjon og tilgjengeliggjøring av endringene som er gjort i retningslinjer og maldokumenter og
- sjekke at forrige versjon av rutiner og maldokumenter ikke lenger er tilgjengelig.

2. Syklisk inspeksjon

Revisjonsforetak som gjennomfører sykliske inspeksjoner av de oppdragsansvarlige revisorene i foretaket, må oppnevne en eier av prosessen «syklisk inspeksjon», og etablere en dokumentert prosess som omhandler syklisk inspeksjon som eier av prosessen kontrollerer og godkjenner. Denne prosessen bør blant annet dekke følgende:

- Hvem/hvilket organ i foretaket har myndighet til å fastsette retningslinjene for syklisk inspeksjon
- Når skal syklisk inspeksjon foretas
- Hvem skal være gjenstand for syklisk inspeksjon
- Utvalgsriterier av oppdrag til syklisk inspeksjon
- Utnevne hvem som er prosess-/kontrolleier, og som har ansvaret for at syklisk inspeksjon gjennomføres iht. godkjent prosess
- Hvordan skal kontrollører velges, hvilke kompetanser skal de ha med mer, alternativt hvem skal det inngås avtale med
- Hva som skal gjennomgås, herunder om spesifikke sjekklister skal brukes, og i så fall hvem som oppdaterer og godkjenner disse

- Hvem og når skal årets prosess være godkjent

Den/de som godkjenner prosessen, vil være ansvarlige for at den dokumenterte prosessen inneholder det den skal, blant annet punktene angitt over.

Overvåkingen vil blant annet være å teste at:

- prosessen er etablert og godkjent,
- det er utpekt en kompetent kontroll-/prosseier,
- sjekklister er evaluert og godkjent iht. prosessen når aktuelt,
- inspektørene innehar kvalifikasjonene og er valgt iht. godkjent prosess og
- syklisk inspeksjon er gjennomført iht. utvalgsriteriene både mht. oppdragsansvarlig og oppdrag
- inspeksjonen er gjennomført tidsriktig

3. Revisjonsdokumentasjon låses for endring

Revisjonsforetak følger enten lovens 60 dagers frist for arkivering av revisjonsdokumentasjon eller har kortere interne frister. I alle tilfeller må foretaket ha etablert aktiviteter for å påse at revisjonsdokumentasjonen ikke endres etter arkivering, som så kan overvåkes ved å teste at aktivitetene er gjennomført som besluttet. Sekvensen på aktiviteten må tilpasses foretakets størrelse, jo flere oppdrag, jo oftere bør aktiviteten gjennomføres.

I de antageligvis få tilfellene dokumentasjonen er endret, må testingen utvides til også å omfatte at endringene er foretatt iht. foretakets prosesser mht. godkjennelse av endringene, autorisasjon for å åpne filen, at dokumentasjonen er iht. prosessene og annet. Sekvensene på overvåking vil avhenge av hvor ofte aktiviteten gjennomføres.

Ovennevnte er kun tre eksempler på aktiviteter som foretaket må ha etablert, og som vil være gjenstand for

overvåking i form av testing. Oppdatering av retningslinjer for aksept- og fortsettelsesvurdering og syklisk inspeksjon foregår antageligvis de fleste steder en gang i året, noe som medfører at testing/overvåking blir foretatt en gang i året. Oppfølging av at revisjonsdokumentasjon ikke endres, kan det være hensiktsmessig å foreta flere ganger i året hvis oppdragsmengden er stor. Overvåkingsaktiviteter tilpasses da dette, f.eks. med testing av dokumentasjonen for to eller tre tilfeldige måneder hvis kontrollen er månedlig.

Om foretaket vurderer én eller flere av disse eksemplene som kritiske aktiviteter selv om risikoen for funn er lav, vil det være en skjønnsmessig vurdering fra ledelsen om aktivitetene skal testes også når foretaket har valgt en risikotilnærming.

Avsluttende oppgaver

Oppdatert kvalitetsstyringssystem legges frem for styret til behandling og godkjenning. Styret og daglig leder gjennomfører periodisk evaluering av arbeidet til den kvalitetsansvarlige.

Et par påminnelser avslutningsvis: Revisorloven stiller krav om at den ansvarlige for kvalitetsstyringssystemet er en statsautorisert revisor. Systemet, rutinene og retningslinjene må være dokumentert, inkludert arbeidet fra overvåkings- og utbedringsprosessen.

Om det er behov for mer dybdekunnskap om enkeltelementer eller hele kvalitetsstyringssystemet, er et halvdagskurs tilgjengelig som eKurs «Kvalitetsstyring i et revisjonsforetak»: <https://www.revisorforeningen.no/kurs/kursliste/kvalitetsstyring-i-et-revisjonsforetak/>.

Fradragsrett for tap på fordring mellom nærstående – høringsforslag fra Finansdepartementet

I mai sendte Finansdepartementet et høringsforslag om å innføre en fast tidsperiode på 12 måneder for hvor lenge tap på kundefordringer mellom nærstående selskap kan stå uoppgjort før tapsavskjæringsreglene for ordinære fordringer og rentefordringer kommer til anvendelse. Det ble også foreslått en presisering av når en fordring er å anse som endelig konstatert tapt.

Advokat
Anine Karstensen
Partner
RSM Advokatfirma AS

Advokat
Jens Aas
Senioradvokat
RSM Advokatfirma AS

Gjeldende rett

Det er i utgangspunktet fradragsrett for tap på utestående fordringer eid i virksomhet. Unntak fra dette gjelder for tap som oppstår på fordringer som selskap har til et nærstående selskap, jf. skatte-loven § 6-2 (3). Regelen er ment å sikre symmetrisk skattemessig behandling av gevinst og tap etter innføringen av fritaksmetoden. Unntak fra dette igjen gjelder for fordringer mellom nærstående som oppstår som følge av partenes ordinære forretningsmessige drift, for eksempel kundefordringer. For slike fordringer gis det som hovedregel fradrag for tap også mellom nærstående selskap. Det samme gjelder under visse forutsetninger også for rentefordringer, jf. skattelovfor-skriften § 622 (2) b. Det foreligger ikke de samme tilpasningsmuligheter for slike fordringer som for kapitalisering av selskaper innenfor samme konsern.

Merverdiavgiftspliktige virksomheter har i utgangspunktet rett til å tapseføre merverdiavgift på kundefordringer som går tapt, jf. merverdiavgiftsloven § 4-7 (1). Anses fordringen å ha endret karakter til investering eller lån, faller imidlertid denne retten bort.

Dersom kunde- og rentefordringer mellom nærstående blir stående uoppgjort over lang tid, vil de kunne få preg av å være ordinær finansieringsbistand eller lån. Både i skatte- og merverdiavgifts-retten er det etablert rett at tap på det som reelt har utgjort ordinær finansiering, ikke omfattes av retten til å kreve fradrag for tap på kundefordringer.

Fra hvilket tidspunkt en kundefordring kan anses å ha endret karakter til ordinær finansieringsbistand eller lån, er per i dag basert på en skjønnsmessig vurdering. I praksis har momenter som har inngått i denne vurderingen vært blant annet om kreditor velger å unnlate å innkreve fordringen på ordinært vis, misligholdets lengde, om kreditorselskapets handlemåte kan begrunnes forretningsmessig og om kreditorselskapet har særbehandlet debitorselskapet i forhold til øvrige debitorer.

Forslag om tidsmessig tapsavskjæringsregel

For å forenkle vurderingen av om en fordring i realiteten har endret karakter fra å være en kunde- eller rentefordring til en

ordinær fordring, foreslår departementet å innføre en tidsmessig tapsavskjæringsregel som innebærer at retten til tapsfradrag avskjæres 12 måneder etter at fordringen ble etablert. Blir fordringen stående uoppgjort i mer enn 12 måneder, skal fradragsretten etter forslaget avskjæres uten nærmere vurdering, med mindre det innen fristen er åpnet gjelds- eller rekonstruksjonsforhandling eller konkurs i debitorselskapet.

Regelen skal gjelde kun mellom nærstående, definert ved et eierkrav på 90 prosent eller mer.

På skatteområdet foreslås regelen å gjelde både for kundefordringer og rentefordringer, mens på merverdiavgifts-området kun for kundefordringer.

Vi mener departementet bør se nærmere på forslaget av flere grunner.

Formålet bak unntaket for avskjæringsregelen

Dersom kreditor som følge av realisasjonsprinsippet har inntektsført betaling på kundefordringer eller rentebetaling, tilsier også symmetrihensyn at det bør gis tapsfradrag dersom det senere viser seg at kreditor ikke mottar den beskattede inntekten. Dette skatteevnehensynet vil gjøre seg gjeldende uavhengig av om det har gått mer enn

12 måneder etter at fordringen ble etablert, forutsatt at kreditor har foretatt hensiktsmessige skritt for å inndrive fordringen. Den foreslåtte tapsavskjæringsregelen vil kunne føre til asymmetri i de tilfellene hvor inntekt er skattepliktig og tap ikke er fradragsberettiget.

Fristens lengde

Vi antar at den vanligste årsaken til at kunde- og rentefordringer mellom nærstående blir stående uoppgjort, er at debitor ikke er i stand til å innfri fordringene, snarere enn et ønske om å yte finansieringsbistand. Det tar ofte tid før endelig tap kan konstateres iht. reglene i skattelovforskriften § 6-2-1 (1) og merverdiavgiftsforskriften § 4-7-1 (1). Vilkårene for å få fradrag for tap på fordring er strenge, og en sjablongmessig frist på 12 måneder er i denne sammenheng etter vårt syn for kort. Sett hen til formålene bak unntaket fra avskjæringsregelen, bør i det minste fristen gjøres lengre – i alle fall til 24 eller 36 måneder – om en slik frist i det hele tatt skal innføres.

Vi antar også at det vil kunne oppstå diskusjoner mht. når en fordring skal anses etablert, altså fristens foreslåtte utgangspunkt, eksempelvis ved løpende leveranser eller delleveranser. Slike vurderinger vil ikke nødvendigvis være enklere enn vurderingene etter dagens praksis om hvorvidt kunde- og rentefordringer har endret karakter. Nye avgrensningsspørsmål vil slik sett kunne oppstå som følge av de foreslåtte endringene og redusere deres hovedformål, som er forenkling og klargjøring.

Det presiseres i høringsnotatet at tidligere retts- og forvaltningspraksis fortsatt vil komme til anvendelse i tilfeller hvor det er aktuelt å vurdere om en kundefordring har endret karakter før utløpet av 12-månedersperioden. Med andre

ord vil det etter forslaget fortsatt være nødvendig å foreta tilsvarende skjønnsmessige vurderinger som etter gjeldende regelverk. Dette begrenser den forenklingen som søkes oppnådd med forslaget.

Særlig for merverdiavgift

For merverdiavgiften kommer i tillegg det særlige forhold at de næringsdrivende oppkrever merverdiavgift på vegne av staten. Staten bør derfor ha kredittrisikoen for avgiften om en fordring ikke betales.

Ettersom debtors rett til fradrag for inngående merverdiavgift gjelder uavhengig av om debitor faktisk betaler kreditor, vil statens reelle kredittrisiko utvannes dersom kreditors rett til tapsfradrag innskrenkes der debitor har fradragsrett. En slik justering krever god begrunnelse.

I høringsnotatet begrunner departementet forslaget om å la 12-månedersfristen for kundefordringer gjelde også for merverdiavgift med at adgangen til å tapsføre merverdiavgift gir et insentiv til å kapitalisere nærstående virksomheter ved å levere merverdiavgiftspliktige varer og tjenester på kreditt, fremfor å låne eller skyte inn kapital i mottaker slik at mottaker løpende kan betale for kjøpene.

Uten å gå nærmere inn på omfanget av en slik form for kapitalisering (departementet skriver selv at virkeområdet for forslagene må kunne anses som begrenset, og vil antakelig bare omfatte et fåtall tilfeller årlig), antar vi uansett at en frist på kun 12 måneder også i denne sammenheng er for kort. En så kort frist vil på en urimelig måte gripe inn i de næringsdrivendes avtalefrihet overfor nærstående. Vi viser til ovenstående om fristens lengde.

Endelig konstatert tapt

Av skattelovforskriften § 6-2-1 (1) og merverdiavgiftsforskriften § 4-7-1 (1), som er likelydende, fremgår alternative grunnlag for å konstatere når en fordring kan anses endelig konstatert tapt. Bestemmelsen bokstav a-c er relativt konkrete, mens bokstav d henviser til en mer skjønnspreget vurdering for de tilfeller bokstav a-c ikke passer. Etter bokstav d gis fradragsrett dersom «*fordringen ellers ut fra en samlet vurdering må anses klart uerholdelig*».

I praksis er det stilt strenge krav for når fordringen anses som «klart uerholdelig» – det må ut fra en samlet helhetsvurdering være helt på det rene at fordringen ikke vil bli oppfylt. Departementet mener imidlertid at alternativet i bokstav d har blitt oppfattet å stille lavere krav for fradragsrett enn de øvrige alternative grunnlagene i bokstav a-c. I høringsforslaget går man derfor inn for å presisere grunnlaget for å konstatere når en fordring kan anses «klart uerholdelig».

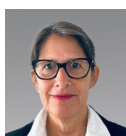
Forslaget til ny lovtekst i bokstav d lyder: «det ellers er helt klart at fordringen ikke kan bli oppfylt på grunn av skyldners manglende betalingsevne».

Språklig oppdatering og klargjøring av lovtekst er bra. Etter vår oppfatning bør derfor også den uttrykkelige henvisningen i dagens lovtekst til «ut fra en samlet vurdering» fremdeles inkluderes, slik at det allerede i lovteksten fortsatt er klart at det er en bevismessig helhetsvurdering som skal legges til grunn ved vurderingen av om fordringen kan anses endelig konstatert tapt.

Merverdiavgift

– fallgruver i mindre konsern

Denne artikkelen omhandler Skatteetaten sine kontrollerfaringer med selskap i mindre konsern (ikke fellesregistrerte). Selskapene har både finansiell aktivitet og avgiftspliktig omsetning. Kontrollene har resultert i økning i avgiftsgrunnlag, og reduksjon i inngående merverdiavgift.

Seniorskattejurist
Sissel Nordli
Skatteetaten, Hamar

Spesialrevisor
Elfrid Gjørven
Skatteetaten, Hamar

annen fastsettelse av vederlaget enn om fellesskapet ikke hadde foreligget, kan beregningsgrunnlaget ikke settes lavere enn den alminnelige omsetningsverdien.

Innledning

I denne artikkelen beskriver vi Skatteetatens kontrollerfaringer innenfor merverdiavgiftsområdet i mindre konsern som ikke er fellesregistrert. I konsernene vi har kontrollert, har ett av selskapene hatt avgiftsunntatt finansiell aktivitet med høye finansinntekter (renter, utbytte og/eller konsernbidrag) samtidig med et begrenset omfang av avgiftspliktig omsetning, oftest i form av salg av konserntjenester innad i konsernet. Våre kontroller har vist at det er et misforhold mellom fradragført inngående merverdiavgift og utgående merverdiavgift (symmetriprinsippet) fordi

- prissettingen av den avgiftspliktige omsetningen er blitt feil innad i konsernet eller
- den fradragførte inngående merverdiavgiften ikke gjenspeiler bruken av varen eller tjenesten i den avgiftspliktige virksomheten.

Vi gjør oppmerksom på at tilfellene vi omtaler i denne artikkelen, inntil nå (aug. 2024) ikke er blitt avgjort i Skatteklagenemnda. På generelt grunnlag nevner vi at i de aller fleste tilfellene er det blitt ilagt 20 % tilleggsavgift. Våre kontroller har

ikke omfattet problemstillinger knyttet til kostnadsfordeling og utlegg.¹

Rettslige utgangspunkter for Skatteetatens kontroller

Nedenfor er lovhjemlene som er blitt vurdert under våre kontroller, kort skissert:

Merverdiavgiftsloven § 4-4 – Interessefellesskap

Under våre kontroller har det vært interessefellesskap mellom selskapene som omsetter avgiftspliktige tjenester innad i konsernet.

Av merverdiavgiftsloven § 4-1 følger det at beregningsgrunnlaget for den utgående merverdiavgiften er vederlaget. Videre følger det av merverdiavgiftsloven § 4-2 at i beregningsgrunnlaget inngår alle kostnader ved oppfyllelse av avtalen, med noen unntak.

Av merverdiavgiftsloven § 4-4 (1) følger det videre at dersom det består interessefellesskap mellom leverandør og mottaker av varer og tjenester, og dette interessefellesskapet må antas å kunne føre til en

Merverdiavgiftsloven § 8-1 – Hovedregel for fradrag for inngående merverdiavgift

Det følger av lov om merverdiavgift § 8-1 at det kun er fradragrett for inngående merverdiavgift på anskaffelser som er til bruk i den avgiftspliktige virksomheten. Anskaffelsen må være relevant for virksomheten og ha en tilstrekkelig naturlig og nær tilknytning til den avgiftspliktige virksomheten. Det er ikke tilstrekkelig å begrunne fradragrett med at anskaffelsen fremstår som bedriftsøkonomisk fornuftig eller forsvarlig.²

Fradragsretten rekker bare så langt de aktuelle kostnadene er pådratt til bruk i merverdiavgiftspliktig virksomhet. Motsatt gir inngående merverdiavgift på anskaffelser som ikke er til bruk i avgiftspliktig omsetning, heller ikke rett til fradrag. I avgiftsretten benevnes dette gjerne som symmetriprinsippet, og er lagt til grunn som et viktig avgiftsrettslig prinsipp i flere avgjørelser fra Høyesterett.³

² Se Høyesterettsdom omtalt i Rt 2012 side 432 (Elkjøp) avsnitt 43.

³ I HR-2017-1851-A (Skårer Syd) avsnitt 31 er det uttalt: "Lovens ordning er symmetrisk; inngående avgift på utgifter til varer og tjenester til bruk for den avgiftspliktige omsetningen, kan trekkes fra. Motsatt kan inngående merverdiavgift på varer og tjenester som ikke er til bruk i den registrerte virksomheten, ikke trekkes fra" Se også HR-2021- 2025 -A (staten mot staten II) avsnitt 39 og LB-2022-152995 (Coop).

¹ Se Skattedirektoratets prinsipputtalelse om krav til dokumentasjon og bokføring ved fellesanskaffelser og utlegg avgitt 16.03.2015 publisert 24.03.2015.

Merverdiavgiftsloven § 8-2 – Fradragsrett for anskaffelser delvis til bruk i registrert virksomhet

Det følger av merverdiavgiftsloven § 8-2 at et registrert avgiftssubjekt som anskaffer varer og tjenester som er til bruk både i den registrerte virksomheten og til andre formål (fellesanskaffelser), har rett til fradrag for inngående merverdiavgift bare for den del av varen eller tjenesten som er til antatt bruk i den registrerte delen av virksomheten.

Skattedirektoratet har i fellesskriv av 25. juni 2009 redegjort for fradragsretten for inngående avgift ved fellesanskaffelser.⁴ Av fellesskrivet fremgår det at selskapet må vurdere om anskaffelsen er foretaksrelevant, og særlig hvilken tilknytning anskaffelsen har til avgiftspliktig og/eller avgiftsunntatt virksomhet.

Når det gjelder hvordan den konkrete fordelingen av inngående merverdiavgift på fellesanskaffelser skal foretas, er det gitt utfyllende regler i forskrift til merverdiavgiftsloven (forskrift av 15.12.2009 nr. 1540) §§ 8-2-1 og 8-2-2. Bestemmelsene gir anvisning på fordelingsnøkler (hjelpetørrelser) som kan være til hjelp ved fordelingen av fradraget. Målet er å komme frem til anskaffelsens antatte bruk i den avgiftspliktige delen av virksomheten, jf. merverdiavgiftsloven § 8-2 (1) første punktum.

I Finansdepartementets uttalelse av 18. desember 2020 kommer det frem at når omsetningsbasert fordelingsnøkkel anvendes, er det klare utgangspunktet at all omsetning som er knyttet til virksomheten, må medregnes i virksomhetens samlede omsetning (i fordelingsbrøkens nevner). Renteinntekter fra konsernselskaper utenfor en fellesregistrering må etter departementets syn behandles på samme måte som annen unntatt omsetning, og skal følgelig inkluderes som en del av virksomhetens samlede omsetning ved beregning av fordelingsbrøken. En omsetningsbasert fordelingsnøkkel kan imidlertid bare

benyttes dersom en slik fordeling i rimelig grad gjenspeiler bruken. Dette følger av merverdiavgiftsforskriften § 8-2-2 siste punktum.⁵

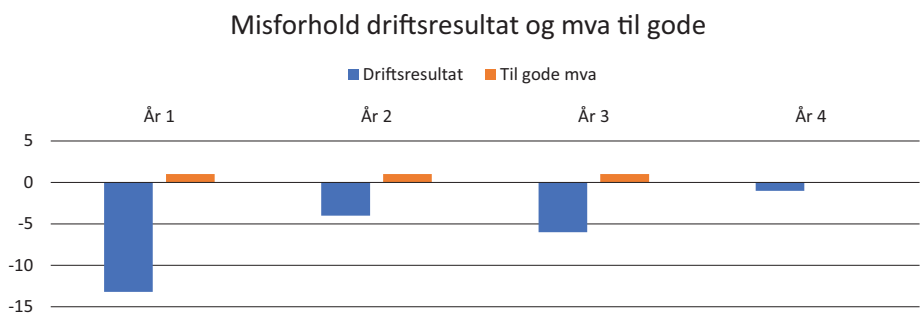
I våre kontrollsaker har vi sett at andel arbeidstimer ofte brukes som en hensiktsmessig hjelpetørrelse på innkjøpte tjenester, for å gjenspeile bruken i den avgiftspliktige virksomheten. Symmetri foreligger imidlertid ikke alltid når man ser hen til vederlaget som er utfakturert som avgiftspliktig omsetning.

Tegn på uriktig avgiftsbehandling

I våre kontroller ser vi ofte at selskapene har følgende kjennetegn, gjerne over flere år:

- Liten avgiftspliktig omsetning
- Store driftsunderskudd knyttet til den avgiftspliktige virksomheten
- Store finansinntekter i forhold til driftsinntektene
- Til gode merverdiavgift
- Positive årsresultat som skyldes store finansinntekter

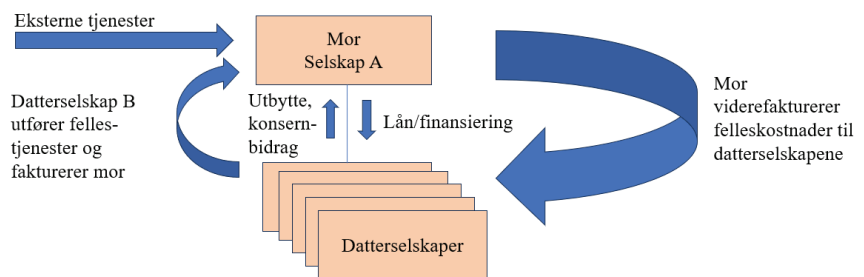
Figur 1 viser misforholdet mellom et negativt driftsresultat og til gode merverdiavgift i en av våre kontrollsaker (beløp i mnok).

Figur 1: Negative driftsresultat kombinert med til gode merverdiavgift.

Nærmere opplysninger om konsernene i våre kontrollsaker

Figur 2 under viser kjennetegn for et typisk konsern i våre kontrollsaker:

Figur 2: Konsernstruktur og tjenester.

Morselskapet i våre saker kjennetegnes ofte ved at det

- yter finansiering/lån til sine heleide datterselskaper
- mottar renter, utbytte og/eller konsernbidrag fra datterselskapene
- pådrar seg kostnader gjennom kjøp av selskaper utenfor konsernet eller salg av aksjeposter (avgiftsunntatt omsetning, jf. merverdiavgiftsloven § 3-6 e)

⁴ Se Prinsipputtalelse – Fradragsrett for inngående merverdiavgift – Fellesanskaffelser Publisert: 29.06.2009.

⁵ Det vises til Merverdiavgiftshåndboken kap. 8 for ytterligere beskrivelse av fradragsrett for inngående merverdiavgift.

- kjøper avgiftspliktige regnskapstjenester og andre administrasjonstjenester fra datterselskaper i konsernet. Disse leveransene inngår også i den daglige ledelsen av konsernselskapene som morselskapet utfører. Advokattjenester, revisortjenester etc. kjøpes fra eksterne leverandører
- omsetter og fakturerer deler av de innkjøpte tjenestene til datterselskapene som konserntjenester. Øvrige tjenester kostnadsføres uten viderefakturering i morselskapet, da disse tjenestene enten er knyttet til morselskapets eier- og investeringsaktivitet, eller utelatt viderefakturert av bedriftsøkonomiske grunner

Hva er gått galt?

a. Deler av de innkjøpte tjenestene blir ikke viderefakturert til riktig pris

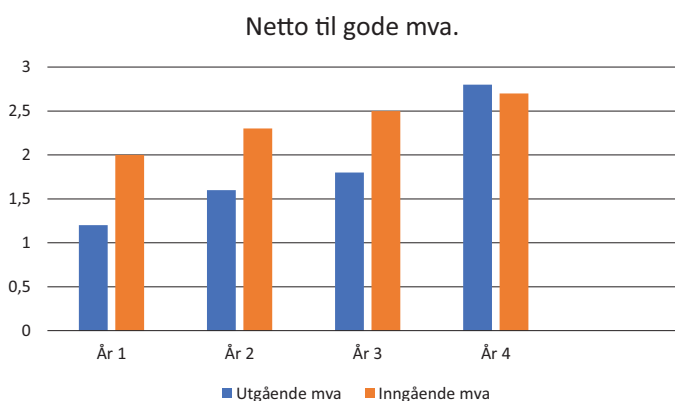
Vi har i enkelte av våre kontroller sett at prisen på avtalte konserninterne tjenester er fastsatt lavere enn den alminnelige omsetningsverdien. Noen ganger skyldes dette at det i det avtalte vederlaget ikke er tatt høyde for alle driftskostnadene som er blitt fradragsført med inngående merverdiavgift. I andre tilfeller ser vi at prisen på innkjøpte tjenester har endret seg, uten at vederlaget er blitt justert.

Ofte er underskuddene i den avgiftspliktige virksomheten i disse tilfellene blitt dekket inn av store finansinntekter fra de andre selskapene i konsernet.

De aktuelle selskapene vi har sett på har, etter vårt syn, ikke vurdert godt nok hva som er blitt fradragsført av inngående merverdiavgift sett i forhold til beregning av vederlaget. Det uriktige vederlaget på de avgiftspliktige tjenestene har gjort at selskapets utgående merverdiavgift er blitt for lav sett i forhold til den inngående merverdiavgiften. Dette har igjen ført til at selskapet har fått utbetalt til gode merverdiavgift. Når selskapene over flere år ikke tar høyde i vederlaget for alle kostnadene de har fradragsført med inngående merverdiavgift, vil selskapets avgiftspliktige virksomhet ikke

være egnet til å gå med overskudd. Vi får da en situasjon med høye merverdiavgiftsbeløp til gode, og en tydelig mangel på symmetri mellom den utgående og den inngående merverdiavgiften. Bevisst eller ubevisst har det i disse tilfellene skjedd en «merverdiavgifts-subsidiering» muliggjort av interessefellesskapet.

Figur 3 illustrerer dette misforholdet i en annen av sakene vi har hatt. Det påligger morselskapet i slike tilfeller å godtgjøre hva det lave vederlaget skyldes, i forhold til andelen fradragsført inngående merverdiavgift.

Figur 3: Misforhold mellom inngående og utgående merverdiavgift.

Vi har også sett at selskap har glemt å fakturere avgiftspliktige vederlag knyttet til avtalte/leverte tjenester. Konsekvensen av dette ble etterberegning av utgående merverdiavgift med et betydelig beløp.

b. Inngående merverdiavgift – anskaffelser til bruk i avgiftsunntatt aktivitet/ virksomhet

I flere tilfeller har vi sett at *selskaper fra dragsfører inngående merverdiavgift knyttet direkte til avgiftsunntatte investeringsaktiviteter*. Typiske eksempler på dette er advokatkostnader pådratt ved kjøp eller salg av aksjer (se merverdiavgiftsloven § 3-6 e), og kostnader knyttet til fast eiendom som er unntatt fra merverdiavgift etter merverdiavgiftsloven, jf. § 3-11. Ettersom anskaffelsene i slike tilfeller ikke har vært til bruk i avgiftspliktig virksomhet, har den fradragsførte merverdiavgiften blitt tilbakeført. I enkelte saker har beløpene vært betydelige.

I andre tilfeller har vi avdekket at morselskap har pådratt seg kostnader på vegne av et datterselskap. I prinsippet er det avgiftsrettslig ingenting i veien for at morselskapet dekker kostnader som ligger i et annet selskap i konsernet ut ifra et bedriftsøkonomisk perspektiv.⁶

Spørsmålet blir imidlertid om det foreligger fradragsrett for inngående merverdiavgift. I disse tilfellene må det foretas en konkret vurdering av fradragsretten.⁷ Her som ellers blir vurderingen om de pådratte kostnadene har en tilstrekkelig nær og naturlig tilknytning til den avgiftspliktige driften i morselskapet, for at den inngående merverdiavgiften kan fradragsføres. Enkelte av våre kontroller har avdekket at denne tilknytningen har manglet. For eksempel er advokatkostnader knyttet til driften i datterselskap blitt dekket av morselskapet, uten at dette er blitt viderefakturert. I disse sakene ble uriktig fradragsført inngående merverdiavgift tilbakeført, da kostnadene ikke ble ansett å ha en nær og naturlig tilknytning til den avgiftspliktige virksomheten i selskapet som hadde tatt kostnaden (morselskapet).

⁶ Se Norske Skog-dommen (Utv. 2016 s. 1482. LB-2015-103691), Jebo-dommen (UTV-2019-354. LB-2017-151 346, se også Tønsberg Bolig dommen (Rt-2008-939).

⁷ Jf. Elkjøp-dommen avsnitt 43.

c. Inngående merverdiavgift knyttet til felleskostnader i selskapet er ikke blitt (riktig) fordelt, jf. merverdiavgiftsloven § 8-2

I enkelte av våre kontrollsaker har vi sett flere eksempler på manglende eller feil fordeling av inngående merverdiavgift knyttet til felleskostnader, som er blitt benyttet både i den avgiftspliktige og avgiftsunntatte delen (investeringsaktiviteten) i selskapet. Typiske eksempler er kostnader til regnskapsføring og revisjon. Vi har sett at morselskap bare viderefakturerer deler av innkjøpte regnskaps- og revisjonstjenester som avgiftspliktig omsetning, da noen av de innkjøpte regnskaps- og revisjonstjenestene gjelder finansinntektene og selskapets investeringsaktivitet. Den inngående merverdiavgiften på de innkjøpte regnskaps- og revisjonstjenestene skulle derfor ha blitt fordelt i henhold til merverdiavgiftsloven § 8-2.

Det samme kan gjelde der mor kjøper tjenester fra datterselskap, og der tjenestene er å anse som fellesanskaffelse til bruk både i mors avgiftsunntatte investeringsvirksomhet og avgiftspliktige omsetning av administrasjonstjenester. I ett tilfelle vi har sett på, var det ført fullt fradrag for inngående merverdiavgift på de innkjøpte administrasjonstjenestene, selv om kun deler av disse ble viderefakturert som avgiftspliktig omsetning. Den resterende delen av tjenestene skulle benyttes i mors investeringsaktivitet knyttet til fast eiendom, og var dermed ikke en del av selskapets avgiftspliktige virksomhet. Dette medførte tilbakeføring av deler av den fradragførte inngående merverdiavgift med et betydelig beløp, jf. merverdiavgiftsloven § 8-2.

Fordelingsnøkkelen for fradrag skal gjenspeile den antatte bruken av kostnadene innenfor og utenfor avgiftspliktig virksomhet. Det må være samsvar mellom fordelingsnøkkelen og andelen av viderefakturert omsetning, hvis ikke vil selskapet gå med underskudd. Når morselskapet fradragfører en for høy andel inngående merverdiavgift på felleskostnader, som f.eks. regnskapsføring, sett i

forhold til hva som er avtalt viderefakturert til de andre datterselskapene, blir den utgående merverdiavgiften for lav sett i forhold til den anvendte fordelingsnøkkelen og den fradragførte inngående merverdiavgiften. Selskapets avgiftspliktige virksomhet går i disse tilfellene med driftsunderskudd år etter år, samtidig som det får et for høyt fradrag for inngående merverdiavgift.

Manglende dokumentasjon

I enkelte av våre kontroller har vi også erfart at dokumentasjonen knyttet til hva som er blitt bokført, er mangelfull. Bokførte opplysninger skal være dokumentert i samsvar med en rekke prinsipper som angitt i bokføringsloven.⁸ Vi oppfordrer derfor selskapene til å vurdere om følgende er oppfylt:

Kjøps- og salgsdokumentasjon må oppfylle kravene i bokføringsforskriften⁹

Tjenestene som skal leveres, er ofte ikke godt nok spesifisert når det gjelder art, omfang og pris. I salgsdokumentene kan det være vist til avtaler som heller ikke spesifiserer tjenestene godt nok. Vi ser også at gamle avtaler kan mangle oppdatering av endringer, eller at nye avtaler ikke er inngått etter omorganiseringer.

Priskalkylene må reflektere realitetene

Skatteetaten har erfart at prising blir uriktig fordi det ikke er gjort tilstrekkelige eller gode nok analyser av kostnadene som skal henføres til den avgiftspliktige virksomheten. Dette medfører at virksomheten går med driftsunderskudd over flere år, og får tilbake uriktig inngående merverdiavgift.

Underleverandørens tjenester må være spesifisert

For å kunne avgjøre hvilke innkjøpte tjenester og varer som tilhører den avgiftspliktige virksomheten, må faktura-

ene fra selskapets leverandører være godt nok spesifisert. I eksemplene over kan for eksempel et datterselskap ha unnlatt å spesifisere hvor mange timer regnskapstjenester det har levert til de øvrige datterselskapene. Når morselskapet skal omsette tjenesten videre som en del av sine administrasjonstjenester, vil en god spesifisering basert på timeføring medvirke til riktigere prissetting på morselskapets tjenester.

Timelister må føres i tråd med bokføringsforskriften § 5-14

For å kunne spesifisere salgsdokumentasjonen knyttet til art og omfang når det gjelder tjenester der vederlaget er basert på timebruk, må timelister føres. Timelister gjør det enklere å finne riktige fordelingsnøkler og å fastsette en riktig pris innad i konsernet.

Hvordan sikre riktig merverdiavgiftsbehandling i fremtiden

Skatteetaten vil oppfordre selskap med ovennevnte kjennetegn til å foreta en grundig gjennomgang av hva de fradragfører av inngående merverdiavgift, og om prisen på de leverte tjenestene innad i konsernet er riktig og i samsvar med hva man har fradragført. En gjennomgang av selskapets regnskap vil kunne vise om det er riktig at selskapet har merverdiavgift til gode. I mange av kontrollene vi har utført, ser selskapet selv at det er skjedd en feil når vi påpeker det, spesielt når de får sett og vurdert dette over flere år. Ofte har man ikke tenkt på at enkelte kostnader er nærmere tilknyttet den finansielle aktiviteten i selskapet.

Vi håper denne artikkelen vil bidra til bedre etterlevelse, og at selskapene selv har fokus på dette, og egenretter hvis de oppdager feil. Vi håper også at regnskapsførere og revisorer har fokus på disse kjennetegnene, og at de vil være pådrivere til å bedre selskapets dokumentasjon av bokførte opplysninger. Dette vil bidra ytterligere til økt etterlevelse.

⁸ Se bokføringsloven § 4 Grunnleggende prinsipper.

⁹ I bokføringsforskriften §§ 5-1-1- og 5-5-1 fremgår det hva salgs- og kjøpsdokumenter skal inneholde.

Siden er utarbeidet av skatterådgiverne Synne Hurum Austmo og Bernhard Henriksen Nicolaysen, begge Deloitte Advokatfirma.

Vietnam – forslag om å fjerne nullsats på eksporttjenester

Vietnam er i prosess med å endre landets merverdiavgiftslov. Utkast til ny lov er nå på godkjenningsstadiet, og det forventes at den nye loven vil ratifiseres i løpet av fjerde kvartal 2024. En av de viktigste endringene er et forslag om å fjerne nullsatsen på eksporttjenester. Dersom utkastet godkjennes og ratifiseres, vil det innebære at salg av eksporttjenester som en hovedregel vil være mva-pliktig med en sats på 10 %. Det er noen unntak. Eksempelvis vil internasjonale transporttjenester og leie av kjøretøy utenfor Vietnam fortsatt være underlagt nullsats. Bakgrunnen for forslaget var at skattemyndighetene fant det vanskelig å skille mellom inntekter fra eksporttjenester og innenlandsk konsum. Forslaget har blitt kritisert for å bidra til å gjøre det vanskeligere for vietnamesiske tjenesteleverandører å konkurrere mot utenlandske tjenesteleverandører.

Costa Rica – plikt til å levere mva-meldinger også for skatteyttere som er fritatt mva

I en beslutning publisert 20. juni 2024 presiserte skattedirektoratet i Costa Rica at skatteyttere som er fritatt mva, fortsatt har en plikt til å levere mva-meldinger. Beslutningen trådte i kraft 20. juni 2024 og opphever alle tidligere eller motstridende bestemmelser/beslutninger. I beslutningen understrekes det at til tross for at skattyter selger fritatte varer eller tjenester, er de fortsatt pålagt å levere månedlige mva-meldinger, uavhengig av om skattyter er i en betalbar posisjon eller ikke. Plikten gjelder helt til skattyter eventuelt avregistreres for mva. Plikten til å levere mva-meldinger gjelder ikke for skatteyttere som faller utenfor mva-loven.

Kypros – nullsats på essensielle produkter forlenges

28. juni 2024 besluttet ministerrådet på Kypros å forlenge det midlertidige tiltaket om nullsats på visse essensielle varer. Tiltaket ble opprinnelig innført i mai 2023 og har siden den gang blitt gradvis forlenget og utvidet. Forlengelsen som nå ble besluttet, trådte i kraft fra 1. juli 2024 og vil i første omgang vare til 20. september 2024. Nullsatsen gjelder på visse essensielle varer slik som brød, melk, egg, baby-mat, grønnsaker, kjøtt, sukker osv.

ATAF – ny veiledning for å øke afrikansk skatteinnkrevning

Sommeren 2024 publiserte den Afrikanske Tax Administration Forum («ATAF») en veileder for å hjelpe afrikanske land med å implementere frivillige opplysningsprogrammer for skatteinnkrevning (VDP). VDP-program er informasjonssystemer som oppfordrer personer som ikke har betalt skatt, til å stå frem og betale sine skatteforpliktelser. Veiledningen gir afrikanske land informasjon om fordelene med å implementere VDP-programmer, som økt skatteinntekt og å bringe flere personer inn i det formelle skattesystemet i landet.

Veilederen gir også praktisk informasjon om hvordan VDP-programmene kan utformes og gjennomføres i afrikanske land, inklusive kriterier for kvalifisering, programmets varighet og konfidensialitetsprotokoller. ATAF viser i veiledningen til eksempler av VDP-programmer som er iverksatt i Sør-Afrika, Kenya og Nigeria.

USA – redusert skattesats i Vest-Virginia

I august 2024 kunngjorde Vest-Virginias departementet for skatteinnkrevning og revisjon en reduksjon i statens personskattesatser på 4 %. Reduksjonen i personskattesatsen vil tre i kraft for skatteåret 2025. Ifølge guvernør Jim Justice (R) den 3. juli 2024, er reduksjonen av skattesatsen et resultat av at staten avsluttet regnskapsåret 2024 med et rekordoverskudd på 826 millioner USD.

ReKomp

Er du revisor eller regnskapsfører?
Da er ReKomp noe for deg!

ReKomp gir deg:

Faste, lave kostnader til etterutdanning.

Fleksibilitet og forutsigbarhet.

Muligheten til å skreddersy din egen kursportefølje.

[Klikk her for å tegne abonnement i dag!](#)

Kvantumsrabatt

ved flere enn ti abonnenter